

REPUBLIKA SLOVENIJA

MINISTRSTVO ZA DELO, DRUŽINO IN SOCIALNE ZADEVE

www.mddsz.gov.si, e: gp.mddsz@gov.si

Kotnikova 5, 1000 Ljubljana, t: 01 369 78 13, f: 01 369 78 29

PREDLOG DRUŽINSKEGA ZAKONIKA

September 2009

I. UVOD

1. OCENA STANJA IN RAZLOGI ZA SPREJETJE ZAKONA

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih iz leta 1976 (Uradni list SRS, št. 15/76, 30/86, 1/89, 14/89, Uradni list RS, št. 13/94, 82/94, 29/95, 26/99, 60/99, 70/00, 64/01, 110/02, 42/03, 16/04, 69/04 – uradno prečiščeno besedilo 1, 101/07 – Odl. US, 122/07 – Odl. US; v nadaljevanju: ZZZDR) je bil doslej le trikrat obsežneje noveliran: leta 1989, 2001 in 2004.

Nekatere določbe ZZZDR so bile kasneje nadomeščene z določbami zakonov z drugih pravnih področij, npr. Zakona o notariatu (Uradni list RS, št. 2/07 – uradno prečiščeno besedilo 3, 33/07 – ZSReg-B, 45/08; v nadaljevanju: ZN), Zakona o pravnem postopku (Uradni list RS, št. 73/07 – uradno prečiščeno besedilo 3, 101/07 Odl. US: Up-679/06-66, U-I-20/07, 102/07 Odl. US: Up-2089/06-31, U-I-106/07, 45/08 – Zarbit, 45/08, 62/08 Skl. US: U-I-275/06-7, Up-811/07-7, 111/08 Odl. US: U-I-146/07-34, 116/08 Skl. US: U-I-253/07-6, Up-2118/06-6, 121/08 Skl. US: U-I-279/08-8; v nadaljevanju: ZPP) in Zakona o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo (Uradni list RS, št. 70/00; v nadaljevanju: ZZNPOB). Z uveljavitvijo Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 64/01; v nadaljevanju: ZZZDR-B) so bile spremenjene oziroma dopolnjene določbe ZZZDR, ki so bile zastarele oziroma ki po dikciji, nekatere pa tudi po vsebini, niso več ustrezale novim ustavnim in pravnim razmeram. Kot vsebinsko neustrezno je treba šteti tudi ureditev ZZZDR, po kateri je o varstvu in vzgoji otrok v nekaterih primerih odločalo sodišče, v drugih primerih pa centri za socialno delo. Po mnenju Ustavnega sodišča Republike Slovenije (v nadaljevanju: ustavno sodišče) ta ureditev ni bila v skladu z Ustavo Republike Slovenije (v nadaljevanju: ustava). Z ZZZDR-B je bila določena sodna pristojnost za odločanje o varstvu in vzgoji otroka v vseh primerih. Žal pa novela ni prenesla na sodišče tudi odločanja o otrokovih stikih, čeprav sta obe vprašanji nujno povezani.

To je bilo storjeno z novelo ZZZDR leta 2004, to je z uveljavitvijo Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 16/04; v nadaljevanju: ZZZDR-C). Tudi zanjo je bil neposreden povod ugotovitev ustavnega sodišča, da taka ureditev otrokovih stikov ni v skladu z ustavo (odločba US, št. U-I-312-00-40, Uradni list RS, št. 42/03). S to novelo so bila urejena še druga vprašanja stikov in nekatera pomembna družinska razmerja in instituti. Omeniti velja, da je po noveli imetnik pravice do stikov tudi (in predvsem) otrok; njegova konkretna korist je najvišje, odločilno merilo za vse odločitve o pravici do stikov. S stiki je povezana sprememba ureditve varstva in vzgoje otroka v skladu z otrokovo koristjo: upoštevanje mnenja otroka, uveljavljanje skupnega varstva in vzgoje. Sestavni del te novele je tudi spremenjena ureditev preživljanja z določbami, ki veljajo za vse vrste preživljanja, to je za preživljanje med zakonci, med starši in otroki in za preživljanje otrok po zakonu ali zunajzakonskemu partnerju enega od otrokovih staršev.

Ker so bila doslej z novelami ZZZDR rešena samo vprašanja, povezana s spremembo državne, ustavne in pravne ureditve in pa posamezni, najbolj pereči problemi družinskega prava, praksa sodišč in centrov za socialno delo kot tudi spoznanja teorije pa kažejo, da so v vseh sestavnih delih zakona pravne praznine, nedodelanosti in pomanjkljivosti, pa tudi določena neskladnost z novejšimi mednarodnimi predpisi, zlasti s Konvencijo ZN o otrokovih pravicah (Zakon o ratifikaciji konvencije

ZN o otrokovih pravicah, Uradni list SFRJ-MP, št. 15/90, v zvezi z Aktom o notifikaciji nasledstva glede konvencij OZN... Uradni list RS-MP, št. 9/92, 3-2/93, 9-50/93, 5-7/99, Uradni list RS, št. 35/92, 13/93, 28/93, 20/99; v nadaljevanju: KOP) in z Evropsko konvencijo o uresničevanju otrokovih pravic iz leta 1996 (Uradni list RS – Mednarodne pogodbe, št. 26/99; v nadaljevanju: EKUOP), predlagatelj predlaga celovito ureditev družinsko pravne snovi v predlogu Družinskega zakonika (v nadaljevanju: predlog zakonika). Celotna družinsko pravna snov je, tako kot doslej v ZZZDR, regulirana v enem zakonskem aktu.

Stališče, da bi bilo treba s specialnimi predpisi zunaj okvira zakonika urediti možnosti posegov države v medsebojne, notranje odnose subjektov družinskih razmerij (reguliranje teh notranjih odnosov je »klasična« snov družinskega prava) zato, da se v njih uveljavijo koristi oseb, ki jih je država dolžna posebej varovati, zlasti mladoletnih otrok, ni bilo sprejeto. Predlog zakonika se sicer še bolj kot ZZZDR odmika od klasičnega koncepta urejanja zgolj notranjih razmerij. Njegova pravila omogočajo znatnejše vplivanje države na te odnose, tako da pospešuje možnosti intervencije organov in organizacij v te odnose zlasti zaradi varstva koristi otrok. O tem so v predlogu zakonika številne nove rešitve.

Pomoč države je po predlogu zakonika tudi v sistemu obveznega predhodnega svetovanja pred sodnim reševanjem problemov med pari in starši v medsebojnem razmerju in v razmerju do skupnih otrok. Predlog zakonika omogoča tudi izvajanje dodatnih oblik pomoči države z namenom, da bi pari in starši dosegli sporazum o posledicah prenehanja njihove skupnosti in/ali o ureditvi razmerja do otrok. V slednjem primeru mora biti sporazum vedno v korist otrok. Ena od oblik pomoči naj bi bila neobvezna družinska mediacija. Svetovalni razgovor in družinsko mediacijo ureja predlog zakonika s posebnimi novimi določbami.

Pravno politične potrebe so narekovale tudi spremembe v ureditvah »klasičnih« delov predloga zakonika, in sicer v pravu zakonske zveze, v pravu razmerij med starši in otroki, v skrbniškem pravu, pa tudi v rejništvu. Temeljna načela in definicije pojmov, uporabljenih v posameznih delih, so podani v Uvodnih določbah.

Predlog zakonika ureja tudi področje skupnosti dveh partnerjev istega spola, ki so sedaj urejene z Zakonom o registraciji istospolne partnerske skupnosti (Uradni list RS, št. 65/05, 55/09 – Odl. US; v nadaljevanju: ZRIPS) in po svoji vsebini sodi v področje družinskega prava. Tega do sedaj ni urejal niti ZZZDR. Zaradi ugotovitve, da v današnji družbi obstajajo življenjske skupnosti dveh oseb istega spola, ki si medsebojno pomagajo, po določenem obdobju skupnega bivanja pa te osebe niso medsebojno imele pravno urejenega materialno socialnega razmerja, je bil sprejet ZRIPS, ki je omogočil ne le registracijo istospolne partnerske skupnosti, temveč je partnerjema te skupnosti priznal tudi določene pravice in dolžnosti. Te se odražajo predvsem na premoženjskopравnem področju, saj je v skupnosti potrebno urediti vprašanja, kot so: udeležba na premoženju, pridobljenem v času trajanja takšne skupnosti in po njenem prenehanju, dolžnost preživljanja, kot tudi druge pravice ter dolžnosti.

Ustavno sodišče je v postopku za oceno ustavnosti 22. člena ZRIPS, ki je urejal dedovanje med partnerjema istospolne partnerske skupnosti, v odločbi, št. U-I-425/06-10 7 dne 2.7.2009 (Uradni list RS, št. 55/09) ugotovilo neskladnost 22. člena ZRIPS z ustavo. Obenem je ustavno sodišče navedlo, da je registrirana partnerska skupnost razmerje, ki je po svoji vsebini podobno zakonski zvezi ali zunajzakonski skupnosti. Tudi za to skupnost je bistvena značilnost stabilna povezanost dveh oseb, ki

sta si blizu, si medsebojno pomagata in se podpirata. Etično in čustveno bistvo registrirane partnerske skupnosti, ki ga izraža 8. člen ZRIPS, po katerem se morata partnerici ali partnerja medsebojno spoštovati, si zaupati in si medsebojno pomagati, je podobno kot pri skupnosti med žensko in moškim. Tudi pravna ureditev tega razmerja je podobna zakonski zvezi. ZRIPS partnerjema prav tako zagotavlja določene medsebojne pravice in dolžnosti, varuje šibkejšega partnerja, ureja pravni položaj do tretjih oseb, države, socialnega okolja. Nadalje ustavno sodišče ugotavlja, da se glede na vse te, v bistvenem enake dejanske in pravne podlage življenjske skupnosti tako registrirane istospolne skupnosti kot skupnosti med žensko in moškim, pokaže, da razlikovanje v ureditvi dedovanja ne temelji na neki stvarni, neosebni razlikovalni okoliščini, temveč na spolni usmerjenosti. Spolna usmerjenost pa je, čeprav ni izrecno navedena, nedvomno ena izmed osebnih okoliščin iz prvega odstavka 14. člena ustave. Gre namreč za osebno lastnost, ki pomembno opredeljuje posameznika, vpliva na njegovo življenje in ga tako kot okoliščine, kot so npr. rasa, spol, rojstvo, spremlja vse življenje. Spolno usmerjenost kot okoliščino, na podlagi katere je razlikovanje prepovedano, pojmuje tudi Evropsko sodišče za človekove pravice, čeprav ni med izrecno naštetimi okoliščinami v 14. členu Evropske konvencije o človekovih pravicah. Ustavno sodišče je tako ugotovilo, da drugačen režim dedovanja med istospolnima partnerjema posega v pravico pobudnikov do nediskriminatornega obravnavanja ter nadalje ugotovilo, da je izpodbijana ureditev dedovanja po ZRIPS v nasprotju s prvim odstavkom 14. člena ustave.

Glede na ugotovitve ustavnega sodišča, da gre za v bistvenem za enake dejanske in pravne podlage življenjske skupnosti (registrirane istospolne skupnosti kot skupnosti med žensko in moškim), ter da razlikovanje v pravni ureditvi obeh skupnosti, vključno s pravnimi posledicami teh skupnosti, ne temelji na neki stvarni, neosebni razlikovalni okoliščini, temveč na spolni usmerjenosti, predlog zakonika takšno skupnost v vseh elementih izenačuje z zakonsko zvezo, ki je po novem določena kot življenjska skupnost dveh oseb (istega ali različnega spola). Poleg tega predlog priznava pravne posledice tudi življenjski skupnosti dveh oseb istega spola, ki nista sklenila zakonske zveze, vendar ni razlogov, zaradi katerih bi bila zakonska zveza med njima neveljavna (zunajzakonska skupnost). S takšno pravno ureditvijo se želi v celoti slediti stališču ustavnega sodišča, da gre pri življenjski skupnosti dveh oseb istega spola za enake pravne in dejanske podlage skupnosti, kot to velja za zakonsko zvezo, urejeno v ZZZDR. Zakonska zveza ali zunajzakonska skupnost dveh oseb istega spola ima torej enake pravne posledice, kot zakonska zveza ali zunajzakonska skupnost dveh oseb različnega spola tudi v razmerju do otrok v postopku posvojitve. Predlagatelj pri tem namreč ne vidi stvarnega razloga, ki ne bi temeljil na osebni okoliščini, to je spolni usmerjenosti, zaradi katerega te posvojitve ne bi smele biti dovoljene.

Prvi del: UVODNE DOLOČBE

Predlog zakonika ureja zakonsko zvezo in razmerja med zakoncema, zunajzakonsko skupnost, z rojstvom otroka in s posvojitvijo nastalo razmerje med starši in otrokom, oblike pomoči države pri težavah partnerskega in družinskega življenja, rejništvo in skrbništvo za otroke in druge osebe, ki potrebujejo posebno varstvo.

Predlog 1. člena določa tudi pomoč države pri vzpostavljanju in težavah partnerskega in družinskega življenja (država nudi pomoč parom in staršem v težavah s predhodnim svetovanjem in napotitvijo na postopek mirnega reševanja sporov), s čimer se določa deloma drugačna vsebina predloga zakonika v

primerjavi z veljavnim zakonom. Poleg tega pa ZZZDR v 1. členu ne omenja zunajzakonske skupnosti.

Pojem družine je v predlogu zakonika zastavljen širše kot v ZZZDR, saj za družino štejejo tudi nekatere skupnosti življenja otroka z odraslo osebo, ki ni njegov roditelj ali posvojitelj, pod pogoje, da v skupnosti vlada individualni (dolgo)trajni odnos skrbi odrasle osebe za otroka in da je ta skupnost tudi pravno blizu družinski skupnosti staršev in otrok, to je, da gredo po pravu odrasli osebi v razmerju do otroka določene pravice in dolžnosti, ki jih imajo sicer starši v okviru starševske skrbi. Ker imajo namreč starši zaradi zagotavljanja koristi otroka, kot osrednje osebe družinskega razmerja, starševsko skrb, to je skup pravic in dolžnosti glede skrbi za življenje, za osebnostni razvoj, za pravice in koristi otroka, mora tudi druga odrasla oseba, ki »nadomešča« starše v skrbi za otroka, imeti zaradi koristi otroka vsaj poglobitve pravice in dolžnosti, ki sestavljajo starševsko skrb.

Zakonec ali zunajzakonski partner je pod pogoji, določenimi v predlogu zakonika, dolžan preživljati otroka svojega zakonca ali zunajzakonskega partnerja, zato se tudi njihova skupnost šteje za družino, saj je taka skupnost zelo blizu družinski skupnosti staršev in otrok. Upošteva se navedena pogoja štejejo po našem družinskem pravu za družino tudi zgoraj navedeno življenjsko skupnost.

Družine ne predstavlja življenjska skupnost starih staršev z mladoletnim vnukom, oziroma skupnost odraslega sorodnika z mladoletnim sorodnikom, četudi odrasli sorodnik individualno in trajno skrbi za mladoletnika, kajti med sorodniki, ki niso v razmerju starši – otrok, po našem pravu ni nobenih pravic in dolžnosti, niti dolžnosti preživljanja. Skrbnik sicer ima enake pravice in dolžnosti, kot jih imajo starši v okviru starševske skrbi, razen dolžnosti preživljanja. Kljub temu tudi taka življenjska skupnost ne predstavlja družine v smislu določb tega zakonika.

Družino ustvarja otrok. Če ni otroka, ni družine. Življenjska skupnost moškega in ženske brez otroka ne pomeni družine, ne glede na to, ali gre za zakonsko zvezo ali za zunajzakonsko skupnost. Za pojem družine ni potrebno, da gre za življenjsko skupnost otroka z obema staršema. Zadostuje, da živi otrok z enim roditeljem ali posvojiteljem, oziroma z eno odraslo osebo, ki zanj skrbi in ki ima do otroka po zakonu pravice in obveznosti.

Ustava govori o dveh oblikah življenjske skupnosti parov: o zakonski zvezi in o zunajzakonski skupnosti. Ustava ne vsebuje niti definicije zakonske zveze niti definicije zunajzakonske skupnosti, vendar pa daje zakonodajalcu pooblastilo, da uredi zakonsko zvezo in zunajzakonsko skupnost in pravna razmerja v obeh življenjskih skupnostih (drugi odstavek 53. člena ustave). Predlog zakonika ureja tako področje zakonske zveze, kot tudi zunajzakonske skupnosti dveh oseb istega ali različnega spola.

Zunajzakonska skupnost je družinsko pravno razmerje. Zakon priznava dejansko razmerje moškega in ženske ter dveh oseb istega spola, ki nista sklenila zakonske zveze, če so izpolnjeni predpisani pogoji in ga uredi s tem, da veže nanj določene pravne posledice, pravice in dolžnosti. Gre torej za pravno priznano zunajzakonsko skupnost v nasprotju s tako skupnostjo, ki je pravo ne priznava, ker niso podani za priznanje predpisani pogoji. Taka skupnost obstaja zgolj kot dejansko razmerje, tako kot je to med družinskimi razmerji zaroka.

Ureditev instituta zunajzakonske skupnosti v veljavnem ZZZDR ter v predlogu zakonika se v vsebinskem pogledu razlikuje. Razlika je tudi v umestitvi določbe v predlog zakonika, ki jo sistematično umešča takoj za definicijo zakonske zveze, medtem ko se v ZZZDR nahaja na koncu uvodnih določb. Predlog zakonika zunajzakonsko skupnost za razliko od ZZZDR poimenuje s tem izrazom in jo opredeli. Na ta način uporablja pojem, ki ga je uvedla ustava v drugem odstavku 53. člena, kjer določa, da med drugim tudi pravna razmerja v zunajzakonski skupnosti ureja zakon.

Vsebinska ureditev se v prvi vrsti razlikuje v tem, da je pravno priznana tudi skupnost dveh oseb istega spola, česar sedanja pravna ureditev ne pozna. Poleg tega je nadaljnja razlika v tem, da je definicija zunajzakonske skupnosti dopolnjena za primere, ko se zunajzakonskima partnerjema rodi skupni otrok oziroma sta otroka v času trajanja te skupnosti posvojila. Namen dopolnitve je, da v tem primeru zaradi koristi otroka in zaščite njegovih pravic glede obstoja zunajzakonske skupnosti ni potrebno dokazovati, da je taka skupnost obstajala dlje časa.

Obstoj zakonske zveze je zaradi njene zavezujoče obličnosti bistveno lažje dokazovati kot pa obstoj zunajzakonske skupnosti. Sklenjena zakonska zveza se vpiše v matični register in njen obstoj se dokazuje z izpiskom iz matičnega registra. Zunajzakonska skupnost pa nastane na neformalen način po volji samih partnerjev, ko se stečejo pogoji za njeno pravno priznanje. Da bi ugotovili, ali zunajzakonska skupnost obstaja, je potrebno najprej dokazati, da je nastala, in sicer se obstoj zunajzakonske skupnosti ugotavlja v vsakem postopku, v katerem partner iz zunajzakonske skupnosti uveljavlja neko pravico, kot predhodno vprašanje.

Zunajzakonska skupnost ima pravne posledice na drugih pravnih področjih (poleg družinsko pravnega) le v primeru, da področni zakon to določa.

Razlog za takšno vsebinsko spremenjeno ureditev zakonske zveze ter zunajzakonske skupnosti (glede na dosedanjo ureditev v ZRIPS) je v odločitvi ustavnega sodišča v odločbi št. U-I-425/06-10 z dne 2.7.2009, iz katere izhaja, da razlikovanje v pravni ureditvi ter pravnih posledicah med zakonsko zvezo in (istospolno) partnersko skupnostjo ne sme temeljiti na osebni okoliščini, to je spolni usmerjenosti. Predlog zakonika istospolna partnerja, ki sta sklenila zakonsko zvezo ali živita zunajzakonski skupnosti izenačuje tudi v razmerju do otrok, in sicer določa možnost posvojitve otroka. Ne obstaja namreč nobena stvarna, neosebno razlikovalna okoliščina, zaradi katere takšne posvojitve ne bi bile dopustne. Že ZZZDR dopušča posvojitve otroka s strani ene osebe, kar pomeni možnost, da otrok, ki ga posvoji zgolj ena oseba, nima obeh staršev, kot to sicer velja v heteroseksualnih skupnostih oziroma v primeru posvojitve otroka s strani zakonskega ali zunajzakonskega para. S posvojitvijo otroka s strani dveh partnerjev, ki sta sklenila zakonsko zvezo ali živita v zunajzakonski skupnosti, pa bi otrok pridobil oba starša, z vsemi pravicami in dolžnostmi, ki jih prinaša roditeljska pravica oziroma starševska skrb, pri izvajanju katere tako starša kot otrok zaradi spolne usmerjenosti staršev ne smejo biti v ničemer diskriminirani. Na ta način bo omogočeno tudi pravno priznanje tistih posvojitvev, ki so že danes izvedene v tujini s strani istospolnih partnerjev. Zaradi neurejenosti tega področja v Republiki Sloveniji namreč nastanejo težave pri vpisu starševstva in rojstva v matični register v Republiki Sloveniji, s čimer se evidentno kršijo otrokove pravice, določene s KOP. Otroci v svojem pravnem položaju ne smejo biti deprivilegirani zaradi spolne usmerjenosti njihovih staršev.

Predlog zakonika v nasprotju z ZZZDR definira tudi pojem otrok, in sicer ga kot enega osnovnih pojmov družinskega prava umešča med uvodne določbe. V skladu s 1. členom KOP, ki velja tudi v Sloveniji, je otrok človeško bitje, mlajše od 18 let, razen če zakon, ki se uporablja za otroka, določa, da se polnoletnost doseže že prej. Predlog zakonika v tem delu ne prinaša nobenih vsebinskih novosti, saj že veljavno pravo določa, da za otroka ni mogoče šteti mladoletne osebe, ki je pridobila popolno poslovno sposobnost, bodisi s sklenitvijo zakonske zveze ali partnerske skupnosti, bodisi po odločbi sodišča, če je postala roditelj. Mladoletna oseba lahko dobi popolno poslovno sposobnost ob pogoju, da je v taki meri telesno in duševno zrela in sposobna za samostojno življenje, da ne potrebuje (vsaj formalnopravno ne) posebnega varstva, ki ji ga zagotavlja ustava, s tem ko določa, da država varuje družinsko pravna razmerja zlasti s skrbjo staršev v okviru starševske skrbi. Pridobitev popolne poslovne sposobnosti je torej mejnik, ki pravno loči otroka od odraslega.

Po predlogu zakonika je celota pravic in dolžnosti staršev do svojega otroka opredeljena z izrazom »starševska skrb« za razliko od ZZZDR, po katerem je celota teh pravic in dolžnosti opredeljena kot »roditeljska pravica«. Spremenjeni izraz izhaja iz dejstva, da gre po eni strani za dolžnosti staršev do otrok, po drugi strani pa imajo prav takšne dolžnosti tudi morebitni posvojitelji, ki sicer niso roditelji, so pa starši. Pojem starševska skrb je primernejši od pojma roditeljska pravica tudi zato, ker nekateri starši v medsebojnih sporih izraz roditeljska pravica razumejo preveč posesivno in otroka štejejo kot lastnino.

Novejši predpisi v Avstriji in Nemčiji so spremenili poimenovanje prejšnje očetovske oziroma starševske (roditeljske) oblasti v »skrb staršev«. Mednarodni dokumenti o varovanju koristi otrok (npr. KOP, EKUOP) uporabljajo pojem »starševska odgovornost«.

Otrokova korist je po predlogu zakonika poglobitno načelo, kar velja že v ZZZDR, ki v številnih določbah omenja korist otroka kot vodilo za ravnanje in postopanje v postopkih v zvezi z otrokom. Z ZZZDR-C je izrecno poudarjena osnovna usmeritev našega družinskega prava, to je, da morajo korist otroka upoštevati starši, druge osebe, institucije in državni organi in nosilci javnih pooblastil. To je tudi v skladu z načelom KOP, ki določa, da je treba pri vseh dejavnostih v zvezi z otrokom upoštevati njegovo korist. Pravni standard »korist otroka« je sicer vrednostni pojem, ki ga je treba konkretizirati z upoštevanjem vseh okoliščin konkretnega primera. Vendar je prav, da je zakonik konkretiziranje olajšal z napotkom v tem smislu, da je v otrokovo korist zadovoljevanje njegovih materialnih, čustvenih in psihosocialnih potreb. Temu služi tudi določeno ravnanje staršev, kot je uskladitev, prilagoditev njihovega obnašanja potrebam otroka. Določbi ZZZDR o koristi otroka je z delnim popravkom prevzel tudi predlog zakonika. Nadalje pa predlog zakonika na tem mestu prvič določa tudi prepoved telesnega kaznovanja otroka, ki zavezuje ne le starše, temveč tudi druge osebe, državne organe in nosilce javnih služb. Dolžnost varovanja otroka pred telesnim kaznovanjem je izvedena iz 19. člena KOP, po katerem države podpisnice KOP z vsemi ustreznimi zakonodajnimi, upravnimi, družbenimi in vzgojnimi ukrepi otroka zavarujejo pred vsemi oblikami telesnega ali duševnega nasilja, poškodbami ali zlorabami, zanemarjenjem ali malomarnim ravnanjem, trpinčenjem ali izkoriščanjem, v številni spolne zlorabe, medtem ko je pod skrbništvom staršev, zakonitih skrbnikov ali katerekoli druge osebe, ki skrbi zanj. Tudi sodbe in rzsodbe Evropskega sodišča za človekove pravice so začele vse pogosteje obsojati telesno kaznovanje, najprej v kazenskih sistemih in šolah, kasneje pa tudi doma. Odločitve sodišča so jasno pokazale, da prepoved vsakršnega telesnega kaznovanja ne posega v družinsko zasebnost ali verske pravice. Odprava vseh oblik telesnega kaznovanja otrok zahteva oblikovanje pravnega okvira, ki jasno prepoveduje tovrstno kaznovanje in varuje otroke pred vsemi

oblikami napada. Za preprečevanje nasilja v družini in za varstvo ter pomoč žrtvam je bil v Republiki Sloveniji sicer sprejet Zakon o preprečevanju nasilja v družini (Uradni list RS, št. 16/08; v nadaljevanju: ZPND), ki med drugim določa tudi posebno varstvo mladoletnikov pred nasiljem v družini. Kljub temu pa je predmetna določba širša, saj prepoveduje tudi minimalno obliko telesnega kaznovanja s strani staršev, kot tudi drugih oseb, državnih organov in nosilcev javnih služb, ki izvajajo neposredno skrb nad otrokom (vrtci, šole, krizni centri, rejniki, skrbniki...). S predmetno določbo se v naš pravni red jasno prenašajo pravni standardi glede prepovedi telesnega kaznovanja, ki jih zahteva KOP, kot tudi sodobna evropska pravna ureditev.

Za nekatere uvodne določbe predloga zakonika predlagatelj ni predlagal sprememb glede na ureditev po ZZZDR. Gre zlasti za določbe, v katerih so definirani pravni instituti, s katerimi varuje država otroke, za katere starši ne skrbijo, ki nimajo staršev ali so brez ustrezne družinske oskrbe. Ti instituti so posvojitev, rejništvo in skrbništvo. Skrbniško varstvo uživajo tudi odrasle osebe, ki niso sposobne ali nimajo možnosti skrbeti za svoje koristi in pravice.

Predlog zakonika uvršča med uvodne določbe pomoč parom in staršem v težavah ne glede na to, v kakšni skupnosti živijo. Pomoč države je po predlogu v sistemu obveznega svetovanja pred sodnim reševanjem problemov med pari in starši v medsebojnem razmerju in v razmerju do skupnih otrok. Svetovanje izvajajo centri za socialno delo z namenom odvrniti stranke od pravde oziroma od nepravdnega postopka in na tak način sanirati odnose v družini, ki je za otrokov zdrav razvoj izrednega pomena.

Po predlogu zakonika se omogoča tudi izvajanje dodatnih oblik pomoči z namenom, da bi pari in starši dosegli sporazum o posledicah prenehanja njihove skupnosti in/ali o ureditvi razmerja do otrok. V slednjem primeru mora biti sporazum vedno v korist otrok. Ena od oblik pomoči naj bi bila neobvezna družinska mediacija. Svetovanje in družinsko posredovanje ureja predlog zakonika s posebnimi določbami v novem četrtem delu.

Med predlaganimi uvodnimi določbami predloga zakonika so osnovna pravila o razmejitvi delovnih področij sodstva in socialnega varstva za odločanje v družinskih zadevah ter o dolžnosti sodelovanja centrov za socialno delo z različnimi subjekti.

Drugi del: ZAKONSKA ZVEZA

Ureditev zakonske zveze je predlagatelj spremenil oziroma dopolnil vsebinsko, in sicer jo določa kot življenjsko skupnost dveh oseb, ki sta lahko tudi istega spola. Življenjska skupnost v pomembni meri zadovoljuje čustvene, spolne, moralno-etične, ekonomske potrebe, želje in interese partnerjev. Vse naštetu gre priznati tudi partnerjem istega spola, zato je treba enako kot obstoju življenjske skupnosti dveh oseb različnega spola priznati enake pravne posledice tudi obstoju dveh oseb istega spola.

ZRIPS namreč partnerjem registrirane istospolne partnerske skupnosti v celoti ni priznal vseh pravnih posledic v enaki meri, kot so te pravno določene za zakonsko zvezo. Poleg tega je določal »registracijo« partnerske skupnosti in ne njeno »sklenitev«, ki je uveljavljen izraz za zakonsko zvezo, takšno skupnost pa je poimenoval tudi glede na spolno usmerjenost partnerjev (»istospolna partnerska skupnost«), čeprav zakonska zveza ali zunajzakonska skupnost na ta način nista poimenovani.

Ustavno sodišče je v zvezi s tem ugotovilo, da je pravna ureditev registrirane istospolne partnerske skupnosti podobna zakonski zvezi, razlikovanje v pravnih posledicah (v tem primeru v ureditvi dedovanja) pa ne temelji na neki stvarni, neosebni razlikovalni okoliščini, temveč na spolni usmerjenosti.

Glede na navedeno, je predlagatelj življenjsko skupnost dveh oseb istega spola v celoti pravno uredil kot zakonsko zvezo, z vsemi pravnimi posledicami, kot so določene s tem predlogom zakonika za zakonsko zvezo ženske in moškega. Predlagatelj namreč ocenjuje, da ni nobenega stvarnega razloga, neosebne okoliščine, ki bi narekovala drugačno pravno ureditev z drugačnimi pravnimi posledicami.

Predlog zakonika v poglavju o posvojitvah izrecno določa, da lahko zakonca ali zunajzakonska partnerja skupaj posvojita otroka. Predlog zakonika torej omogoča tudi istospolnima partnerjema možnost zasnovanja družine s posvojitvijo. V zvezi s tem predlagatelj ocenjuje, da izenačitev pravne ureditve istospolnih in heterospolnih življenjskih skupnosti vključuje tudi izenačitev v razmerju do tretjih oseb – za drugačno pravno ureditev po mnenju predlagatelja ne obstaja ustavno dopusten razlog.

Na področju pravic partnerjev istega spola so bila sprejeta številna priporočila, resolucije in direktive Sveta Evrope in Evropske unije.

Evropska konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin priznava vsakomur pravico do spoštovanja zasebnega in družinskega življenja (8. člen), moškim in ženskam, ki so zreli za zakon, pravico skleniti zakonsko zvezo in ustanoviti družino (prvi odstavek 12. člena), in to brez zahteve, da moški oziroma ženska sklene zakonsko zvezo z žensko oziroma moškim. Evropska konvencija v 14. členu in Protokol št. 12 določata, da je uživanje pravic in svoboščin, določenih po konvenciji, zagotovljeno vsem ljudem, brez razlikovanja glede na spol, raso, barvo kože, jezik, vero, politično ali drugo prepričanje, narodnost ali socialni izvor, pripadnost narodni manjšini, lastnino, rojstvo ali kakšne druge okoliščine.

Dvanajsti protokol k Evropski konvenciji o človekovih pravicah (o splošni prepovedi diskriminacije) z dne 4.11.2000, ki ga je Republika Slovenija podpisala dne 7.3.2002, ni pa ga še ratificirala, določa v prvem odstavku 1. člena prepoved diskriminacije tudi glede »drugih okoliščin«. Drugi odstavek istega člena določa prepoved, da nobena javna oblast ne sme izvrševati diskriminacije na podlagi okoliščin iz prvega odstavka tega člena. V 20. točki uradne obrazložitve tega protokola je navedeno, da fizična ali psihična nezmožnost, spolna usmerjenost ali starost niso izrecno omenjene med okoliščinami, glede katerih se ne sme izvrševati diskriminacija, »vendar ne zaradi zavedanja, da so te okoliščine postale posebno pomembne v sedanjih družbah v primerjavi s časom, ko je bil sestavljen 14. člen konvencije, temveč zato, ker se je štelo, da je takšna vključitev nepotrebna s pravnega vidika, kajti seznam okoliščin, na podlagi katerih se ne diskriminira, ni izključujoč, ter, ker vključitev kakšne posamezne dodatne okoliščine lahko da podlago za nezaželjene *a contrario* razlage glede diskriminacije, ki temelji na okoliščinah, ki niso vključene v besedilo člena. Evropsko sodišče za človekove pravice je že uporabilo 14. člen Evropske konvencije o človekovih pravicah v zvezi z diskriminatornimi okoliščinami, ki niso izrecno omenjene v tej določbi (sodba z dne 21.12.1999 v primeru *Salgueiro da Silva Mouta v. Portugalska*).

Listina temeljnih pravic EU (Charter of Fundamental Rights), katere namen je jasno načrtovati obstoječa pooblastila, v prvi vrsti prav organom in institucijam Evropske unije, kot skrajne meje postavlja človekove pravice in temeljne svoboščine, ki jih v nobenem primeru ne bi smeli omejevati. V svojem 9. členu določa, da mora biti pravica do poroke ali/in ustanovitve družine zagotovljena ne glede na vero, nacionalno pripadnost, barvo, spol ali spolno usmerjenost.

Direktiva Sveta Evropske unije (Council Directive 2000/78/EC z dne 27.11.2000) prepoveduje diskriminacijo na podlagi spolne usmerjenosti neporočenih parov na delovnem mestu.

Resolucija enakih pravic gejev in lezbijk (OJNOC61/40, 18.02.1994) je eden najpomembnejših mednarodnih dokumentov v zvezi z urejanjem skupnosti oseb istega spola v Evropski uniji. Ta resolucija si prizadeva odpraviti preganjanje istospolne usmerjenosti kot motnje, motenje javnosti ali kot veliko nespodobnost, vse oblike diskriminacije v delovnem pravu, v pravu javnih služb, in diskriminacijo v kazenskem, civilnem, pogodbenem in gospodarskem pravu, preprečevanje osebama istega spola, da skleneta zakonsko zvezo ali drugo enakovredno pravno obliko, vse omejitve gejev in lezbijk, da so starši, posvojitelji ali rejniki, diskriminacijo na podlagi različne starosti, ki bi utegnila biti določena za privolitev v homoseksualni oziroma heteroseksualni spolni odnos, elektronsko hranjenje podatkov o spolni usmerjenosti posameznikov brez njihove vednosti in soglasja, nedovoljeno razkritje spolne usmerjenosti in neprimerno uporabo teh podatkov.

Priporočilo Sveta Evrope št. 924 iz leta 1981 o odpravi diskriminacije homoseksualcev je temeljni dokument, ki zadeva dekriminacijo homoseksualnosti. Pod točko 7d navaja, da skrbniške pravice, pravice do obiska otroka in druge pravice ne smejo biti ovirane zgolj na podlagi spolne usmerjenosti staršev.

Resolucija evropskega parlamenta št. A3-0028 iz leta 1994 je pozvala članice in države, ki se želijo priključiti Evropski uniji, naj zagotovijo enako obravnavo raznospolno in istospolno usmerjenih ljudi. Obravnava različna področja zakonodaje v zvezi z istospolno usmerjenostjo (npr. delovno pravo, kazensko pravo, pravica do zakonske in zunajzakonske zveze, prepoved medikalizacije homoseksualnosti itd.). Resolucija v 14. členu določa, da je potrebno odpraviti ovire za poroko gejevskih in lezbičnih parov ali za neenako zakonsko obravnavo in zagotoviti polne pravice in ugodnosti poroke z omogočanjem registracije partnerstev. Isti člen daje napotila za odpravo vseh ovir, ki omejujejo pravice lezbijk in gejev, da bi bili starši, posvojitelji ali skrbniki otrok.

Resolucija evropskega parlamenta št. A5-0050 iz leta 2000 posebej poziva k spoštovanju enakih pravic istospolno usmerjenih oseb in parov. V svojem 56. členu poziva države članice, naj zagotovijo enostarševskim družinam, neporočenim parom in istospolnim parom enake pravice kot tradicionalnim parom in družinam.

Resolucija evropskega parlamenta št. A5-0223 iz leta 2001 je znova opozorila na človekove pravice v poglavjih diskriminacije na osnovi spolne usmerjenosti in izvenzakonska razmerja in zahtevala podelitev enakih pravic istospolnim partnerstvom.

V predlog zakonika so spremembe tudi v določbah o pogojih, ki morajo biti podani ob sklenitvi zakonske zveze, o sankcijah zaradi neizpolnjevanja teh pogojev, o obliki sklenitve zakonske zveze in o sankciji zaradi kršitve zahtev obličnosti, o pravnih posledicah zakonske zveze in o prenehanju ter

posledicah prenehanja zakonske zveze. S predlogom je spremenjena tudi ureditev premoženjskih razmerij med zakoncema, saj je zakoncema omogočeno, da poleg zakonitega premoženjskega režima, izbereta svoj premoženjski režim, ki ga določita v ženitni pogodbi.

V določbah o pogojih, ki morajo biti podani ob sklenitvi zakonske zveze, je predlog uvedel novo, pomembno delitev in sicer na pogoje za obstoj in pogoje za veljavnost zakonske zveze. Pogoji za obstoj zakonske zveze so izjava njenega soglasja, da skleneta zakonsko zvezo, ki jo podata pred pristojnim državnim organom. Po predlogu v primeru kršitve temeljnih pogojev ne gre več zgolj za neveljavno zakonsko zvezo (z učinkom *ex nunc*, od razveljavitve). Sprejeta je bila rešitev, ki bolj ustreza naravi stvari: gre za neobstoječo zakonsko zvezo, ki nima pravnih posledic zakonske zveze (z učinkom *ex tunc*, od sklenitve). Ob obstoju drugih razlogov neveljavnosti, ki jih pozna ZZZDR, pa predlog ohranja razveljavitve zakonske zveze (neveljavnost z učinkom *ex nunc*).

Predlog spreminja nekatere določbe o obliki sklenitve zakonske zveze. V skladu s svobodo sklenitve zakonske zveze, ki je izraz pravice do samoodločbe posameznika (35. člen ustave), predlog slavnostne in javne sklenitve zakonske zveze ne postavlja več kot dolžnost posameznika. S tem država posameznika ne sili več, da se prilagaja njenim vrednostnim nazorom, temveč mu omogoča, da tudi s sklenitvijo zakonske zveze uveljavi lastne nazore. Predlog zato zagotavlja tudi večje možnosti sklepanja zakonske zveze zunaj uradnih prostorov in različne načine sklepanja zakonske zveze glede na zahteve po obličnosti. Zakonska zveza se lahko sklepa tudi na drugem mestu, če to zahtevata bodoča zakonca in če sta pripravljena poravnati s tem nastale dodatne stroške. O zavrnitvi takšne zahteve upravna enota odloči z odločbo. Zahtevo sme zavrniti le, če bi bila sklenitev takšne zakonske zveze težko izvedljiva. Kadar bodoča zakonca zahtevata sklenitev zakonske zveze na drugem mestu iz objektivnih razlogov, se sredstva za sklenitev zakonske zveze zagotavljajo v proračunu Republike Slovenije. Tudi o zavrnitvi takšne zahteve upravna enota odloči z odločbo. Zahtevo sme zavrniti le, če bi bila sklenitev takšne zakonske zveze težko izvedljiva.

Glede elementa obličnosti oziroma svečanosti predlog zakonika bodočima zakoncema daje na voljo več načinov sklepanja zakonske zveze, med katerimi so tudi načini sklenitve zakonske zveze, pri katerih so zahteve po obličnosti minimalne (npr. sklenitev zakonske zveze samo pred matičarjem brez prisotnosti prič in pooblaščenca). Takšni načini omogočajo parom, ki to želijo, diskretno in manj formalistično sklenitev zakonske zveze.

Predlog zakonika odpravlja možnost zastopanja enega od bodočih zakoncev pri sklepanju zakonske zveze. Reformirane zakonodaje (npr. nemška, hrvaška) zastopanja ne dovoljujejo, zlasti zato, da bi tako omejili primere zmote v osebi zakonca. Ta razlog je dovolj prepričljiv, da je lahko upoštevan tudi v našem pravu.

Sklenitev zakonske zveze zaradi prvega odstavka 53. člena ustave, ki v skladu z načelom ločitve države in verskih skupnosti (7. člen ustave) določa, da se zakonska zveza sklene pred pristojnim državnim organom, ostaja v pristojnosti države. Načelo ločitve države in verskih skupnosti državi preprečuje prenos javnega pooblastila za sklepanje zakonske zveze verskemu subjektu. Kajti subjekt, ki izvaja javno pooblastilo, pri tem predstavlja državo (odločba Ustavnega sodišča RS, št. U-I-68/98-42 z dne 22. 11. 2001, Uradni list RS, št. 101/01). Predlog zato nima določb o pristojnosti in načinu ugotavljanja pogojev za sklenitev zakonske zveze pred verskim organom, kot jih npr. vsebujejo

nekatero tuje pravne ureditve, kjer je sklepanje zakonske zveze pred verskimi organi zaradi drugačne ustavne ureditve dopustno.

Z zadnjo spremembo Pravilnika o sklepanju zakonske zveze (Uradni list RS, št. 71/03, 131/04, 73/05, 55/07, 31/08) je bil v 1. členu dodan drugi odstavek, ki določa, da se določbe tega pravilnika smiselno uporabljajo za svečanosti ob jubileju petindvajsete, petdesete, šestdesete in sedemdesete obletnice sklenitve zakonske zveze. Predlog zakonika tako daje pravno podlago za izvajanje ponovitev slovesnosti, ki se v praksi že izvajajo. Po predlaganih določbah se osebi, ki želita ponovitev svečanosti ob jubileju sklenitve zakonske zveze, prijavita pri matičarju upravne enote, kjer želita ponovitev slovesnosti sklenitve zakonske zveze. Za izvedbo slovesnosti je pristojen načelnik ali od njega pooblaščen oseba. Zaradi pravice do svobodnega odločanja o lastnih zadevah pa je posamezniku s predlogom, tako kot pri sklepanju zakonske zveze, dana tudi možnost, da se na podlagi predhodnega soglasja upravne enote ponovitev slovesnosti izvede tudi zunaj uradnih prostorov, če nosi s tem povezane dodatne stroške.

Pri ureditvi osebno pravnih posledic zakonske zveze predlog prevzema besedilo ZZZDR, kot velja od uveljavitve ZZZDR-C dalje o preživljanju med zakoncema. Pravila o preživljanju med zakoncema so v predlogu zakonika zbrana v poglavju pod naslovom »Razmerja med razvezanima zakoncema«, ker se spor o obstoju pravice do preživljanja in z njim povezana potreba po sodni določitvi preživnine najpogosteje pojavita ob razvezi. Določbe tega poglavja se smiselno uporabljajo za preživninska razmerja med zakoncema v času trajanja zakonske zveze, za urejanje preživninskih razmerij med zakoncema, katerih življenjska skupnost je prenehala, vendar zakonca nista zahtevala razveze ter za urejanje preživninskih razmerij med zakoncema po razveljavitvi zakonske zveze.

Preživnina se določi glede na potrebe upravičenca in zmožnosti zavezanca. Nepreskrbljeni zakonec, ki nima sredstev za preživljanje in brez svoje krivde ni zaposlen, ima pravico od drugega zakonca zahtevati preživnino, in sicer v postopku za razvezo, lahko pa tudi s posebno tožbo, ki jo mora vložiti v enem letu odkar je bila zakonska zveza pravnomočno razvezana. Predlog zato določa, da se preživnina za nepreskrbljenega zakonca določi v mesečnem znesku in za naprej, zahteva pa se, kot je to že do sedaj veljalo v sodni praksi, od trenutka, ko je bila vložena tožba za preživljanje. Izjemoma se preživnina lahko določi v enkratnem znesku ali na drug način, če to opravičujejo posebni razlogi in če stranki preživninskega razmerja z izbiro načina preživljanja ne bi prišli v pretirano težak položaj. Tako določena preživnina ne sme bistveno poslabšati položaja preživninskega upravičenca, ki bi ga imel, če bi prejemal preživnino vnaprej in v obliki mesečnih zneskov, niti ne sme pomeniti prehudega bremena za preživninskega zavezanca.

Sodišče lahko zahtevek za preživljanje zavrne, če bi bilo plačilo preživnine upravičencu glede na vzroke, ki so pripeljali do nevdržnosti zakonske zveze, krivično do zavezanca ali če je upravičenec kadarkoli pred ali po razvezi zakonske zveze storil kaznivo dejanje zoper zavezanca ali koga njegovih bližnjih. Med bližnje osebe zavezanca zakon prišteva njegovega otroka in starše. Na temelju tega pravila ima sodišče večje možnosti, da zavrne zahtevek za preživljanje, kadar bi bilo plačilo preživnine nepravilno do zavezanca, kot po prejšnji ureditvi, po kateri je smelo upoštevati le vzroke, zaradi katerih je postala zakonska zveza nevdržna. Pred uveljavitvijo ZZZDR-C je do takrat veljavna določba 81. člena namreč onemogočala, da bi sodišče zavrnilo preživninski zahtevek zakonca, ki je drugega zakonca npr. hudo pretepel ali storil kaj podobno zavržnega, ko so se vzroki za razvezo že dokončno izoblikovali (npr. med razveznim postopkom). S tem določba ni dosegla zasledovanega

namena pravičnosti, zato je bila določba korigirana že z ZZZDR-C. Razloge za ukinitve preživnine, ki bi nastali potem, ko je bila preživnina že določena, lahko torej zavezanec že od uveljavitve ZZZDR-C dalje uveljavlja s tožbo zaradi spremenjenih razmer.

Zakonec ni dolžan preživljati drugega zakonca, če bi bilo s tem ogroženo njegovo lastno preživljanje ali preživljanje mladoletnih otrok, ki jih je po zakonu dolžan preživljati. Preživljanje otroka ima v tem primeru prednost pred preživljanjem drugih preživninskih upravičencev zaradi posebnega ustavnega varstva otrok.

Ustava ne vsebuje več dolžnosti otrok, da skrbijo za svoje nepreskrbljene starše. Preživljanje zakonca (in polnoletnega otroka, ki se šola – polnoletni ne uživa več posebnega varstva države, ki gre mladoletnemu otroku) ima zato, kadar zavezanec nima dovolj sredstev za preživljanje vseh zakonitih preživninskih upravičencev, prednost pred preživljanjem zakončevih staršev. Takšno stališče je do sedaj zastopala tudi sodna praksa. Ta očitno izhaja iz dejstva, da imajo starši praviloma tudi drugega zakonca, ki jih lahko preživlja oziroma lahko po njem zahtevajo pokojnino. Zakonec pa ob razvezi navadno nima na razpolago drugega zavezanca kot bivšega zakonca.

Zakonca se o preživnini, to je o dolžnosti in višini preživnine, za primer razveze lahko tudi sporazumeta, in sicer v obliki izvršljivega notarskega zapisa. To lahko storita ob sklenitvi zakonske zveze, med njenim trajanjem ali pa ob razvezi zakonske zveze. Pravilo zakoncema omogoča, da vprašanje preživnine uredita skupaj z drugimi klasičnimi premoženjskopravnimi vprašanji (npr. skupaj s sporazumom o delitvi premoženja ob razvezi zakonske zveze), za katera je po veljavni ureditvi praviloma pristojen notar. Pomen določbe, po kateri se sporazum o preživnini lahko sklene pred notarjem (uveljavljena z ZZZDR-C), je sedaj toliko večji, saj je predlog zakonika še okrepil notarjevo pristojnost za sklepanje sporazumov na področju klasičnih premoženjskih razmerij. Predlog zakonika namreč odpravlja kogentni režim skupnega premoženja zakoncev, s čimer daje svobodi sporazumevanja med zakoncema, s tem pa t. i. ženitni pogodbi, večji pomen, kot ga je imela v sistemu družinskega prava po ZZZDR.

Zaradi inflacije je ohranjen institut usklajevanja preživnin. Z izvršilnim naslovom določena preživnina se uskladi enkrat letno (v mesecu januarju) z indeksom rasti cen življenjskih potrebščin v Republiki Sloveniji. Usklajevanje preživnin ostaja tudi v prihodnje v pristojnosti centrov za socialno delo. Sodno poravnavo, pravnomočno sodno odločbo oziroma izvršljivi notarski zapis sta sodišče oziroma notar zaradi usklajevanja preživnin dolžna poslati centru za socialno delo. Te dolžnosti ni, če sta se stranki v sodni poravnavi ali notarskemu zapisu dogovorili za drugačen način usklajevanja preživnine. Dogovor o usklajevanju preživnine za primer razveze zakonske zveze je v skladu z določbo, da se lahko zakonca pravici do preživljanja odpovesta, lahko tudi manj ugoden od načina usklajevanja preživnin, ki ga določa zakon.

Pravica do preživljanja preneha, če razvezani zakonec, ki jo je prejemal, pridobi premoženje ali svoje dohodke, s katerimi se lahko preživlja, če sklene zakonsko zvezo, pa tudi, če živi v zunajzakonski skupnosti. Zunajzakonska skupnost v razmerju med partnerjema ustvarja enake pravne posledice, kot če bi sklenila zakonsko zvezo. Če sklenitev nove zakonske zveze za zakonca pomeni prenehanje pravice do preživljanja po bivšem zakoncu, mora prenehanje pravice do preživljanja povzročiti tudi ustanovitev zunajzakonske skupnosti po razvezi zakonske zveze. Zunajzakonski partner je namreč

dolžan preživljati svojega partnerja, zato nadaljnji obstoj zakonite dolžnosti preživljanja po bivšem zakoncu ni več potreben.

Predlog zakonika na področju osebno pravnih posledic zakonske zveze dopolnjuje tudi določbo o skupnem stanovanju zakoncev iz 47. člena ZZZDR. Po predlagani določbi zakonca sporazumno določita stanovanje, v katerem bosta skupaj živela. Namen dopolnitve je zagotoviti stanovanjsko varstvo zakonca v času trajanja zakonske zveze. Predlog zakonika zapolnjuje pravno praznino, na katero se države članice Sveta Evrope že dalj časa opozarja v Priporočilu št. R (81) 15 o pravicah zakoncev, ki zadevajo družinsko stanovanje in rabo gospodinjskih predmetov in Priloga tega poročila. Določba preprečuje, da bi zakonec s pravnim poslom, sklenjenim brez soglasja drugega zakonca, drugemu zakoncu onemogočil uporabo stanovanja, v katerem zakonca skupaj živita, in ki je njun dom in s tem ogrozil njegovo existenco, kadar pa z njima živijo otroci, tudi njihovo korist. Zakonec, ki želi skleniti določen pravni posel glede tega stanovanja, pa mu drugi brez upravičenega razloga (npr. zakonca sta lastnika še več drugih stanovanj) odreče soglasje, je varovan s tem, da sme sodišče na njegovo zahtevo soglasje nadomestiti. Predlagana določba varuje tudi otroke zakoncev, tako skupne kot tudi druge otroke zakoncev, saj mora sodišče pri presoji, ali je zakonec upravičeno odrekel soglasje k pravnemu poslu glede stanovanja, upoštevati tudi potrebe otrok, ki živijo z zakoncema. Glede na splošno določbo o izenačenju partnerjev iz zunajzakonske skupnosti z zakonci v medsebojnih razmerjih se ta določba uporablja tudi za zunajzakonske partnerje.

Nova ureditev premoženjskopravnih posledic zakonske zveze narekuje novo ustavno vrednotenje lastnine in večanje premoženja (nekaterih) zakoncev ter oblikovanje različnih premoženjskih mas (npr. podjetniškega premoženja, pokojninskega premoženja). Predlog zakoncema omogoča, da se dogovorita o lastnini na premoženjskih predmetih, ki jih pridobita v času trajanja zakonske zveze. Režim skupnosti premoženja ni več prisilno (kogentno) pravo, ampak velja samo, če se zakonca s pogodbo ne zmenita drugače. Ob delitvi premoženja zakoncev je treba sicer uveljaviti enakopravnost zakoncev, vendar pa ta ni vselej v enakosti deležev.

Veljavni predpisi določajo naslednji premoženjski režim med zakoncema: premoženje, ki ga ima zakonec ob sklenitvi zakonske zveze, ostane njegova last. Z njim samostojno upravlja in razpolaga. To je njegovo posebno premoženje. Premoženje, ki ga zakonca pridobita z delom v času trajanja zakonske zveze, je njuno skupno premoženje. Zakonca ga skupno in sporazumno upravljata in z njim razpolagata. Zakon pa je tudi predvidel možnost, da se zakonca dogovorita, da le eden od njiju upravlja ali/in razpolaga s celoto ali delom njunega skupnega premoženja. Pri tem mora upoštevati tudi koristi drugega zakonca. Na skupnem premoženju zakoncev deleži niso določeni, so pa določljivi. Zakonec s svojim nedoločenim deležem ne more razpolagati s pravnimi posli med živimi.

Glede poravnavanja obveznosti velja pravilo, da za obveznosti, ki jih je prevzel zakonec pred sklenitvijo zakonske zveze in tiste, ki jih prevzame po sklenitvi zakonske zveze, odgovarja s svojim osebnim premoženjem, kot tudi s svojim deležem na skupnem premoženju. Za obveznosti, ki po splošnih pravilih obremenjujejo oba zakonca, tistih, ki so nastale v zvezi s skupnim premoženjem ter obveznosti, ki jih prevzame eden od zakoncev za zagotovitev tekočih potreb družine, odgovarjata zakonca nerazdelno, tako s skupnim, kot s svojim posebnim premoženjem.

Delitev skupnega premoženja zakoncev je obvezna, če zakonska zveza preneha oziroma je razveljavljena. V času trajanja zakonske zveze pa se skupno premoženje lahko razdeli na podlagi

sporazuma ali na zahtevo enega ali drugega od zakoncev. Ob delitvi skupnega premoženja velja po zakonu domneva, da sta deleža zakoncev na njem enaka. Domneva se lahko izpodbije, če zakonca dokažeta, da sta k skupnemu premoženju prispevala v drugačnem razmerju. Zakonca se lahko o višini deležev na skupnem premoženju tudi dogovorita ali pa zahtevata, da o tem odloči sodišče. Po ugotovitvi deležev na skupnem premoženju se slednje, na predlog zakoncev, razdeli v skladu s pravili, ki veljajo za delitev solastnine.

Zakon vsebuje tudi splošno določbo o tem, da zakonca lahko sklepata med seboj vse pravne posle, ki bi jih lahko sklepala tudi z drugimi osebami, ter na tej podlagi ustanavljata pravice in obveznosti.

Prva značilnost, ki jo lahko opazimo ob primerjanju naše zakonodaje oziroma določb o premoženjskem režimu med zakoncema s predpisi primerjalnega prava, je velika razlika v številu določb v korist drugih zakonodaj. Že na prvi pogled se kaže določena podnormiranost našega prava na tem področju. To je v veliki meri posledica družbenega sistema, v katerem so nastale, ki v nasprotju z današnjim, lastninski pravici, s tem pa tudi avtonomiji pogodbenih strank v tipično civilnopравnih razmerjih, ni priznaval tolikšne vrednosti, kot to velja danes. Temeljna pomanjkljivost veljavne ureditve se tako kaže v sistemski ureditvi premoženjskega režima med zakoncema, ki je zakonski, obligatorni in na ta način skorajda v celoti opušča pogodbeno komponento. Ali drugače: naša veljavna ureditev ne pozna oziroma ne dovoljuje pogodbenih premoženjskih režimov za urejanje premoženjskih razmerij med zakoncema in jih seveda tudi ne ureja. Podnormiranost pa se v določeni meri kaže tudi v premajhni natančnosti reševanja posameznih vprašanj, ki jih zakon sicer okvirno ureja.

Ustava o premoženjskih razmerjih med zakoncema posebej ne govori, vsebuje pa v 33. členu splošno lastninsko pravno določbo, ki zagotavlja pravico do zasebne lastnine in do dedovanja. Pomembna je tudi določba 67. člena ustave, ki določa, da zakon predpisuje način pridobivanja in uživanja lastnine tako, da je zagotovljena njena gospodarska, socialna in ekološka funkcija, določa pa tudi način in pogoje dedovanja.

Predlagatelj meni, da obligatorna ureditev premoženjskega režima med zakoncema po ZZZDR, glede na novo ustavno ureditev, ni več primerna.

Glede na to, da je z novo ustavno ureditvijo v Sloveniji zasebna lastnina dobila svoje staro, klasično mesto v pravnem sistemu, saj ni več delitve na zasebno in družbeno premoženje in imamo vedno znanega titularja lastninske pravice, lahko sklepamo tudi na vrnitev temeljnih civilnopравnih načel, ki obvladujejo lastninsko pravno področje. Med njimi sta najpomembnejši načeli avtonomije volje pogodbenih strank ter dispozitivnosti pravnih norm, ki se lahko odpravita ali omejita le pod posebnimi, z zakonom določenimi pogoji, iz utemeljenih razlogov. Na področju civilnopравno obarvanega dela premoženjskih razmerij – na področju premoženjskega režima torej (za razliko od preživnine) – morata imeti zgoraj omenjeni načeli večjo veljavo v skladu z novo ustavno ureditvijo lastninske pravice. Omejitve v smislu sedanje zakonske ureditve, ki praktično ne dovoljujejo nikakršnega dogovarjanja glede premoženjskega režima med zakoncema, so preostre. Tudi z interpretacijo ustavne določbe o socialni funkciji lastninske pravice ni mogoče poseči tako daleč, da bi utemeljevali prisilni značaj veljavnega premoženjskega režima in izključevali vsakršno možnost sklepanja ženitnih pogodb. Poseg v avtonomijo volje posameznega zakonca torej ne opravičuje nikakršna pravica ali interes, ki bi imel v danem primeru prednost pred svobodo odločanja dveh

samostojnih subjektov. Zakonca morata imeti zagotovljeno svobodo, da se samostojno odločita za drugačno rešitev, kot jima jo ponuja zakon, če jima slednja ne ustreza. Država lahko z določitvijo posameznih prisilnih norm, ne pa celotnega premoženjskega režima, zadrži monopol le na področju zaščite določenih oseb, v prvi vrsti otrok, pa tudi upnikov in varnosti pravnega prometa. Posebej velja omeniti interese, za varovanje katerih se je ustava posebej zavezala v tretjem odstavku 53. člena, po katerem država varuje družino, materinstvo, očetovstvo, otroke in mladino ter ustvarja za to varstvo potrebne razmere. Če pa zakonca svojega upravičenja ne izkoristita oziroma svoje volje posebej ne izrazita (ne skleneta ženitne pogodbe), naj obvelja rešitev, ki jo opredeljujejo zakonske določbe.

Kršitev ustavnih določb oziroma njihovega namena se tako kaže predvsem v smislu prepovedovanja svobode pogodbenega dogovarjanja na področju, na katerem pravega razloga oziroma utemeljitve za kaj takega ni. Resda je veljavni, obligatorni režim premoženjske skupnosti prinesel veliko dobrega v smislu premoženjske enakopravnosti med možem in ženo, vendarle pa to danes ne more biti razlog za vztrajanje pri njegovi prisilni naravi. Če se zakonca odločita za drugačno rešitev, ki se jima zdi za njuno razmerje primernejša, četudi je na prvi pogled do enega od njiju nepravična, obenem pa so izpolnjene določene predpostavke za veljavnost njunega dogovora oziroma ženitne pogodbe, ki so praviloma nekoliko strožje kot pri običajnih pravnih poslih, ni razloga, da je pravo ne bi upoštevalo. Omenjene ugotovitve dejstva, da je obligatorna narava veljavnega premoženjskega režima med zakoncema že sedaj na nek način pomanjkljiva, saj se lahko zakonca kadarkoli, že v času trajanja zakonske zveze, odločita za razdelitev skupnega premoženja, kar pravzaprav pomeni, da zakonca lahko, vsaj za premoženje, ki je ob delitvi že pridobljeno, »*de facto*« sporazumno vzpostavita režim ločenega premoženja, v ničemer ne spreminjajo.

Uvajanje možnosti zakoncev oziroma bodočih zakoncev, da se o medsebojnem premoženjskem režimu svobodneje dogovarjata, je nenazadnje tudi sprejemanje nazorov, ki jih pozna skorajda celotna t. i. civilnopravna Evropa. Ni razlogov, da bi ta vidik, ob dejstvu vključenosti Slovenije v Evropsko unijo, zanemarili.

Ureditev prenehanja zakonske zveze se po predlogu spreminja samo v tem, da šteje razveljavitev zakonske zveze za način prenehanja. To je logično, kajti pravne posledice razveljavitve zakonske zveze nastopijo z dnem razveljavitve zakonske zveze.

Za spreminjanje temeljnega koncepta razveze zakonske zveze ni potrebe. Ostajata možnosti sporazumne razveze in razveze na tožbo. Določbe ZZZDR o tem, kateri sporazumi zakoncev so pogoj za sporazumno razvezo, in v kakšni obliki jih morata zakonca skleniti, so bile spremenjene že z ZZZDR-C. Zakonca se morata tudi po predlogu zakonika sporazumeti o varstvu, vzgoji in preživljanju skupnih otrok ter o njihovih stikih ter predložiti v obliki izvršljivega notarskega zapisa sklenjen sporazum o delitvi skupnega premoženja, o tem, kateri od zakoncev bo ostal in postal najemnik stanovanja in o preživljanju zakonca, ki nima sredstev za življenje in brez svoje krivde ni zaposlen. Pomembno je, da se lahko sporazumeta o varstvu in vzgoji otrok. Pred razvezo mora sodišče ugotoviti, ali je s sporazumom zakoncev poskrbljeno za varstvo, vzgojo in preživljanje otrok ter za stike med njimi in otroki v skladu s koristjo otrok ter pridobiti o tem tudi mnenje centra za socialno delo. Sodišče mora upoštevati tudi otrokovo mnenje, če ga je otrok izrazil sam ali po drugi osebi, ki ji zaupa, če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice. Zahtevo o pridobitvi mnenja centra za socialno delo in upoštevanju otrokovega mnenja postavlja zakon tudi pri razvezi na tožbo.

Predlog zakonika vsebuje novo določbo o stanovanjskem varstvu ob razvezi zakonske zveze. Ta omogoča zakoncu, da pridobi v uporabo stanovanje, v katerem zakonca skupaj živita oziroma sta živela, ali del tega stanovanja, če to zahtevajo koristi skupnih otrok. Stanovanjsko varstvo ob razvezi je tako namenjeno predvsem varstvu koristi otrok, zakoncem pa le posredno. Zakonec namreč uživa stanovanjsko varstvo le, če to zahtevajo tudi koristi otrok. Edina možnost za poseg v pravice drugega zakonca ali celo v pravice tretjih na stanovanju je varstvo koristi otrok. Predlagana ureditev preprečuje, da bi prav v času po razvezi, ko se pravne vezi med zakoncema trgajo, prišlo do pretiranih posegov v pravice drugega zakonca ali celo pravice tretjih.

S tem predlog zapolnjuje pravno praznino, na katero je države članice Sveta Evrope že dalj časa opozarjalo Priporočilo št. R (81) 15 o pravicah zakoncev, ki zadevajo družinsko stanovanje in rabo gospodinjskih predmetov in Priloga tega poročila. Hkrati so določbe o stanovanjskem varstvu zakoncev tudi odgovor na pobudo za sprejem ustrezne zakonske rešitve, ki jo je Vrhovno sodišče Republike Slovenije pred časom naslovilo na Vlado Republike Slovenije in v njej opozorilo, da slovenska zakonodaja ne daje odgovora na vprašanje, kakšne odločitve naj sprejme sodnik glede skupnega stanovanja zakoncev, ki je v lasti le enega od zakoncev, in ta zakonec ob razvezi zahteva izselitev drugega zakonca, ki pa nima primerne stanovanja.

Glede na splošno določbo o izenačenju partnerjev iz zunajzakonske skupnosti z zakonci v medsebojnih razmerjih se uporablja ta določba tudi za zunajzakonske partnerje ob prenehanju zunajzakonske skupnosti. Enaka ureditev velja tudi za zakonca ob razveljavitvi zakonske zveze.

Tretji del: RAZMERJA MED STARŠI IN OTROCI

Ugotavljanje in izpodbijanje starševstva – materinstva in očetovstva. Razmerje med starši in otroki nastane predvsem na naravni način, z rojstvom otroka, lahko pa nastane tudi na pravni način, s posvojitvijo (adopcijo) tujega otroka. Za pravni položaj otroka ni pomembno, ali je rojen v zakonski zvezi ali zunaj zakonske zveze. Po določbi 54. člena ustave imajo otroci, rojeni zunaj zakonske zveze, enake pravice kakor otroci rojeni v njej.

Predlog zakonika predpisuje načine ugotavljanja, kdo so otrokovi naravni starši, to je načine določanja izvora oziroma starševstva otroka. V poglavju pod naslovom »Ugotavljanje očetovstva in materinstva« so pomembni zlasti predpisi o tem, koga šteje zakon za otrokovega očeta, kajti vprašanje, kdo je otrokova mati, se v življenju le redko zastavlja, ker postane mati navadno z rojstvom otroka znana. Zato tudi predlagatelj predlaga načelno določbo, ki je ZZZDR ne vsebuje, naše družinsko pravo pa je to načelo upoštevalo: mati otroka je ženska, ki ga je rodila. Bolj kot pri naravnem spočetju je to načelo pomembno pri spočetju z biomedicinsko pomočjo. Velja tako v primeru, ko je otrok spočet iz jajčne celice ženske, ki ga je rodila (homologni postopki), kot tudi tedaj, ko je spočet iz jajčne celice darovalke (heterologni postopki).

Načini ugotavljanja očetovstva se ravna po okoliščini, ali gre za otroka, rojenega v zakonski zvezi ali pa gre za otroka, ki ni rojen v zakonski zvezi. V tem pogledu obstaja po zakonu razlika med otrokom, rojenim v zakonski zvezi in med otrokom, rojenim zunaj zakonske zveze. To razlikovanje ni v obsegu pravic in dolžnosti v razmerju otroka do očeta in njegovih sorodnikov, vpliva pa na čas njihovega nastanka. Pri otroku, rojenem v zakonski zvezi, nastanejo z rojstvom, pri otroku, ki ni rojen

v zakonski zvezi, pa z ugotovitvijo očetovstva. V enakem položaju kot otrok, ki ni rojen v zakonski zvezi, je glede omenjene razlike tudi tisti otrok, ki ni rojen v času 300 dni po prenehanju zakonske zveze njegovih staršev, če mož otrokove matere umre, kot tudi otrok, kateremu je izpodbito zakonito očetovstvo.

Ureditev v predlogu zakonika o ugotavljanju očetovstva se v nekaterih določbah vsebinsko razlikuje od ureditve po ZZZDR oziroma ureditev v ZZZDR dopolnjuje. Nekaj pomembnejših razlik in dopolnitev:

- S priznanjem očetovstva se mora poleg matere (kot po ZZZDR) strinjati tudi oseba, katere očetovstvo se priznava, če je ta oseba stara nad 18 let.

- Ni mogoče priznati otroka, dokler velja po zakonu drugi možki za njegovega očeta. Ta možki je bodisi materin mož, katerega očetovstvo se domneva, bodisi možki, ki je očetovstvo že prej priznal, ali čigar očetovstvo je bilo že prej ugotovljeno s sodno odločbo. Najprej je treba izpodbiti domnevo, da je ta možki otrokov oče, potem lahko sledi priznanje.

- Prizna se lahko tudi spočetega, a še nerojenega otroka. Priznanje očetovstva še nerojenega otroka ima pravni učinek samo, če se otrok rodi živ. Možnost takega prenatalnega priznanja je treba dopustiti zato, ker gre tu za posebno varovanje koristi otroka, ki se bo rodil (nasciturusa).

- Mati lahko poda soglasje k priznanju očetovstva tudi, če je mladoletna.

- Otroka se lahko prizna tudi po njegovi smrti, vendar samo, če je zapustil potomce. Določba omogoča potomcem, da dedujejo po umrlem priznanem otroku.

- Otrok, ki ni rojen v zakonski zvezi ali v tristo dneh po prenehanju zakonske zveze, če je ta prenehala s smrtjo moža otrokove matere, lahko vloži tožbo za ugotovitev očetovstva najkasneje v petih letih od dneva, ko je izvedel za okoliščine, ki so odločilne za vložitev tožbe. Otrok pridobi možnost, da sam vloži tožbo s 15. letom starosti, če je razsoden (prvi odstavek 409. člena ZPP), najkasneje pa s polnoletnostjo oziroma s pridobitvijo popolne poslovne sposobnosti pred polnoletnostjo.

- Možki, ki misli, da je oče otroka, lahko izpodbija očetovstvo tistega, ki velja za otrokovega očeta (to je materin mož, možki, ki je očetovstvo priznal, ali čigar očetovstvo je bilo ugotovljeno s sodno odločbo) samo, če hkrati zahteva, da se ugotovi njegovo očetovstvo. S tem pogojem želi predlagatelj odpraviti možnost nagajivih pravnih, ki otroku niso v korist.

- Materin mož je otrokov oče, če se otrok rodi v zakonski zvezi. Če se otrok rodi v tristo dneh po prenehanju zakonske zveze, velja za otrokovega očeta materin umrli mož, če je zakonska zveza prenehala s smrtjo moža otrokove matere. Če je zakonska zveza prenehala zaradi razveze, pa razvezani materin mož ne velja za otrokovega očeta, čeprav je bil otrok rojen v času tristo dni po razvezi. Za otrokovega očeta, rojenega v zakonski zvezi, ki jo je mati sklenila v tristo dneh po prenehanju prejšnje zakonske zveze, velja materin mož iz nove zakonske zveze, ne glede na razlog prenehanja prejšnje zakonske zveze.

Določanje in izpodbijanje materinstva in očetovstva za otroka, spočetelega z biomedicinsko pomočjo je družinsko pravna problematika. Zato je bilo treba ustrezne pravne rešitve te materije, zlasti glede določanja izvora otroka, spočetelega z uporabo darovanih spolnih celic, umestiti med določbe predloga zakonika. Da se je zapolnila zakonska praznina, ki je obstajala v času uveljavitve ZZNPOB, so bile določbe o starševstvu (materinstvu in očetovstvu) za otroka, spočetelega z biomedicinsko pomočjo, postavljene v 41. členu in v 42. členu ZZNPOB. Po predlogu zakonika je to materijo potrebno izločiti iz ZZNPOB.

Mati otroka je ženska, ki ga je rodila (gestacijska mati). Gre za splošno določbo, ki je v predlogu zakonika prirejeno za otroka, ki je bil spočet z biomedicinsko pomočjo. Praviloma domneve materinstva (gestacijske matere) ni dovoljeno spodbijati. Zato tudi ugotavljanje materinstva genetične matere (ženske, ki je dala jajčno celico, iz katere je bil otrok spočet) ni dopustno.

Za očeta otroka, ki je bil spočet z biomedicinsko pomočjo, velja bodisi materin mož, bodisi materin zunajzakonski partner, ob pogoju, da sta podala za postopek oploditve z biomedicinsko pomočjo posebej kvalificirano privolitev. Očetovstva v načelu ni dovoljeno izpodbijati. Prepovedano je ugotavljanje očetovstva, če je bil otrok spočet s semenskimi celicami darovalca.

Pravice in dolžnosti staršev in otrok: Pravice in dolžnosti staršev in otrok so po predlogu zakonika urejene v skladu z določbami ZZZDR, kot veljajo po uveljavitvi ZZZDR-C. Le z nekaj redakcijskimi popravki so sprejete novelirane določbe ZZZDR o varstvu in vzgoji otroka, o otrokovih stikih s starši in z drugimi osebami, s katerimi je družinsko povezan in nanje osebno navezan, o izvrševanju roditeljske pravice, ki se po predlogu zakonika imenuje starševska skrb. Bolj določno je urejeno tudi izvajanje osebnih stikov v navzočnosti strokovne osebe centra za socialno delo ali strokovne osebe katerega drugega zavoda, v katerega je otrok nameščen.

Med določbami o pravicah in dolžnostih staršev, ki izvirajo iz starševske skrbi in ki so sicer v znatni meri identične z določbami ZZZDR, predlagatelj predlaga novo ureditev predloga zakonika pri zastopanju otroka in pri upravljanju otrokovega premoženja.

Ko otrok doseže določeno zrelost, se dolžnost staršev, da z zastopanjem docela nadomeščajo njegovo voljo, zmanjša na dopolnjevanje otrokove volje ali pa popolnoma odpade.

Te značilnosti nastopijo s 15. letom starosti otroka.

Po predlogu zakonika (podobno kot po ZZZDR) lahko otrok, ki je dopolnil 15 let v načelu sam sklepa pravne posle; pomembne pravne posle pa lahko sklene samo s privolitvijo staršev. Za pomembne je po zakonu treba šteti posle, ki bistveno vplivajo na mladoletnikovo življenje.

Vprašanje veljavnosti pomembnega posla, ki ga sklene otrok, ki je dopolnil 15 let, brez privolitve staršev, pa je po predlogu zakonika rešeno drugače, kot po ZZZDR. Presoja se namreč po pravilih obligacijskega prava. To pomeni, da privolitev staršev ni pogoj za veljavnost posla, kot po ZZZDR. V skladu z ureditvijo Obligacijskega zakonika (Uradni list RS, št. 97/07 – uradno prečiščeno besedilo 1; v nadaljevanju: OZ) po predlogu zakonika velja, da je posel, ki ga je sklenil mladoletnik brez privolitve staršev, v času, ko je negotovo, ali bodo starši posel odobrili ali ne, izpodbojen (tretji odstavek 41. člena OZ). To pomeni, da je tudi tak posel zaenkrat veljaven za obe stranki, da je z njim zavezan tako

mladoletnik kot njegov sopogodbenuk, dokler se posel ne izpodbije ali dokler starši odobritve ne zavrnejo. Predlagana ureditev je sprejemljivejša, ker bolj upošteva koristi mladoletnika. Po določbah OZ ima namreč mladoletnik, ki je dopolnil 15 let, večje možnosti za sklepanje pravnih poslov oziroma večje možnosti za samostojno nastopanje v pravnem prometu in s tem za učinkovito pripravo na čas po pridobitvi popolne poslovne sposobnosti.

Pri ureditvi upravljanja otrokovega premoženja je po predlogu zakonika odpravljen pogoj, ki ga določa ZZZDR za razpolaganje staršev s substanco otrokovega premoženja (za odsvojitve ali obremenitve stvari iz premoženja otroka ZZZDR), namreč privolitev centra za socialno delo. Razloga sta dva:

- pri sklepanju nekaterih razpolagalnih pravnih poslov glede otrokovega premoženja je lahko hitrost odločilna za vrednost premoženja in s tem za doseganje koristi za otroka (npr. prodaja otrokovih vrednostnih papirjev, sredstev, vloženih v sklade);
- strokovni delavci centra za socialno delo praviloma nimajo potrebnega znanja (pravnega, ekonomskega), da bi lahko bila njihova odločitev glede sklenitve posla utemeljena.

Če center za socialno delo dvomi, da bodo starši sklepali razpolagalne posle v korist otroka (zlasti če gre za problematične starše, s katerimi se je center za socialno delo zaradi varstva premoženjskih ali osebnih koristi otroka že ukvarjal), lahko predlaga sodišču, da stori potrebne ukrepe (npr. dovoli zavarovanje na premoženju staršev ali da postavi starše v položaj skrbnika). Predlog centra za socialno delo je torej le preventivne narave, paternalistična vloga centra za socialno delo pri upravljanju staršev s substanco otrokovega premoženja namreč ni na mestu.

Podaljšanje starševske skrbi je predlog zakonika odpravil. Roditeljska pravica se po 118. členu ZZZDR in 57. členu Zakona o nepravdnem postopku (Uradni list SRS, št. 30/86, 20/88 – popravek, Uradni list RS, št. 87/02 – SPZ, št. 131/03 – Odl. US, 77/08 – ZDZdr; v nadaljevanju: ZNP) podaljša čez otrokovo polnoletnost, če otrok zaradi telesne ali duševne prizadetosti ni sposoben sam skrbeti za svoje pravice in koristi. Osebi, ki je sposobna samostojno sprejemati razumne odločitve, je nedopustno odvzeti poslovno sposobnost. Tako je pravna ureditev ZNP in ZZZDR, ki dopušča, da se roditeljska pravica na predlog enega od staršev ali na predlog organa socialnega varstva podaljša zgolj telesno prizadeti osebi, sicer sposobni sprejemati razumne odločitve, v nasprotju s tem načelom.

V skladu z veljavno zakonodajo, je po podaljšanju roditeljske pravice (po predlogu zakonika starševske skrbi), pravni položaj posameznika praviloma enak kot pred njim. To pomeni, da ima posameznik položaj otroka, ki je dopolnil 15 let. Ta za sklenitev pravnega posla potrebuje soglasje staršev, če je posel tako pomemben, da bistveno vpliva na njegovo življenje. Ostale pravne posle otrok po 15. letu starosti lahko sklenu sam. Pri podaljšanju roditeljske pravice pravni red očitno izhaja iz pravnega položaja otroka, čeprav gre za odraslo osebo, saj ni predvideno, da bi sodišče (enako kot stori pri odvzemu poslovne sposobnosti center za socialno delo) določilo posle, ki jih sme polnoletna oseba skleniti sama. Do nasprotne pravne razlage namreč ni mogoče priti s smiselno uporabo določb o odvzemu poslovne sposobnosti, ker je pravilo o določitvi poslov, ki jih oseba izjemoma lahko sklenu sama, pri odvzemu poslovne sposobnosti predvideno v ZZZDR (drugi odstavek 208. člena ZZZDR) in ne v ZNP, katerega določbe se smiselno uporabljajo. Ureditev podaljšanja roditeljske pravice, ki za prav vse pomembnejše pravne posle zahteva soglasje staršev, praviloma ne upošteva posameznikove

sposobnosti za samostojno odločanje. S tem ustvarja nevarnost prekomernega posega v posameznikovo pravico, da sam odloča. Enaka nevarnost obstaja tudi, kadar sodišče pri podaljšanju roditeljske pravice osebo, ki ne razpolaga z nikakršno sposobnostjo samostojnega odločanja pri nekaterih bolj pomembnih pravnih poslih, postavi v položaj mladoletnika, ki še ni dopolnil 15 let. Takšna oseba sama ne more veljavno skleniti nobenega pravnega posla več.

Starševska skrb, po predlogu zakonika, je staršem dana na temelju 54. člena ustave, ki določa, da imajo starši pravico in dolžnost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke. S pojmom otroka, kot izhaja iz ustavnih določb in KOP, razumemo človeško bitje, mlajše od 18 let, razen če zakon, ki se uporablja za otroka, ne določa, da se polnoletnost doseže že prej. Roditeljska pravica kot izraz starševske skrbi in varstva otroka zato praviloma preneha s polnoletnostjo, kajti po njej osebe ne štejemo več za otroka in ji ne nudimo več posebnega družbenega varstva, ki gre otroku. Po polnoletnosti oseba, ki zaradi svoje šibkosti ni sposobna sama varovati svojih pravic, uživa posebno varstvo na temelju pravic, ki ji jih država zagotavlja v okviru splošne socialne funkcije. Odrasla oseba, ki ne more sama poskrbeti za svoje pravice in koristi, kljub temu ostaja avtonomen pravni subjekt, ki ji je treba omogočiti, da v okviru svojih sposobnosti oblikuje življenje po lastnih željah in predstavah. Poleg tega mora pomoč, ki jo država daje v okviru svoje socialne funkcije, uresničiti interese prizadete osebe, ne pa tujih interesov. Tako je nesprejemljivo, da država odraslo osebo obravnava kot otroka in ji poleg zastopanja kot pomoči, ki jo zares potrebuje, vsiljuje starševsko skrb, ki še zdaleč ne pomeni samo pravne skrbi, temveč predvsem dejansko skrb, zlasti v obliki vzgoje. Vzgoja po predstavah tretjega (četudi so to starši) za odraslega pomeni veliko nevarnost hromitve svobodnega razvoja njegove osebnosti (to velja tudi za versko ali moralno vzgojo, do katere so starši upravičeni pri otroku v nižji starosti).

Institut starševske skrbi je po svoji vsebini in pravni naravi namenjen otroku in ne posebnemu varstvu odraslih oseb, ki ne morejo same skrbeti zase, zato naj ostane pridržan za skrb staršev za otroka, saj njegova uporaba za odrasle osebe ni primerna. Za polnoletne, ki sami ne morejo varovati svojih pravic, je zato predlog zakonika poiskal ustrežnejši institut – institut skrbništva za odrasle. Črtanje te določbe ustreza tudi sodobnim smernicam razvoja, saj evropske države odvzema starševske skrbi praviloma ne poznajo.

Predlog zakonika uvaja še dodatno pravico otroka – pravico imeti zagovornika v vseh aktivnostih in postopkih, ki ga zadevajo, če njegovih koristi ni mogoče zaščititi na drug primeren način. V praksi se je izkazalo, da se otrokovo mnenje o določeni odločitvi upravnih ali sodnih organov, ki neposredno vpliva na njegov nadaljnji razvoj, ne upošteva v zadostni meri ter, da otrok v nekaterih primerih niti nima možnosti povedati svojega mnenja in izraziti svojih pričakovanj. Predlagatelj se je rešitve tega problema v predlogu zakonika lotil s splošno opredelitvijo zagovorništva, v prehodnih določbah pa glede konkretizacije napotuje na poseben zakon, ki bo uredil postopek za postavitev zagovornika otroku, pogoje, ki jih zagovornik mora izpolnjevati ter njegove pristojnosti, način prenehanja zagovorništva in ostala vprašanja v zvezi z izvajanjem zagovorništva.

Ukrepi za varstvo koristi otrok: Pravna ureditev ukrepov države za varstvo koristi otrok mora temeljiti na načelu, da so za otrokovo vzgojo in varstvo v prvi vrsti odgovorni otrokovi starši. Temeljiti mora na izhodišču preambule KOP, da mora otrok za poln in skladen razvoj svoje osebnosti odraščati v družinskem okolju. Prav zato predlagana pravna ureditev temelji na načelu najblažjega posega.

Tudi pri izbiri ukrepov za varstvo koristi otrok je treba upoštevati načelo največje koristi otroka, ki ga KOP opredeljuje v 3. členu, predlog zakonika (prej že ZZZDR) pa ga je uvrstil med splošne določbe.

ZZZDR je do sedaj podrobneje urejal le nekaj ukrepov, s katerimi država lahko poseže v družino zaradi varstva otrokovih koristi. S predlagano pravno ureditvijo se krog ukrepov širi še na nekatere ukrepe, ki so jih pristojni organi v praksi najbolj pogrešali. Po predlagani ureditvi so tudi natančno določeni pogoji, ki morajo biti izpolnjeni za ukrep za varstvo koristi otroka, prav tako pa je določeno tudi, do katerega leta starosti otroka je država upravičena in dolžna izvajati ukrepe za varovanje ogroženih otrok.

Predlog zakonika pri vsakem ukrepu posebej določa koliko časa lahko traja, določa stalno preverjanje utemeljenosti nadaljnjega izvajanja ukrepa in zavezuje center za socialno delo, da predlaga prenehanje izvajanje ukrepa, nadomestitev ukrepa z drugim ali predlaga podaljšanje že izrečenega ukrepa, kadar meni, da je to otroku v korist. Enako lahko odloči sodišče po uradni dolžnosti.

S predlagano pravno ureditvijo predlagatelj sledi začrtani usmeritvi prenosa pristojnosti za odločanje o nekaterih posegih v starševsko skrb na sodišča. Tako o začasnih odredbah in o ukrepih za varstvo koristi otrok trajnejšega značaja odloča okrožno sodišče v nepravdnem postopku. O nujnih ukrepih pa odloča center za socialno delo, s čimer se želi zagotoviti hitro in učinkovito varstvo otrokovih koristi, in sicer hitrejšo varstvo, kot ga lahko zagotovi sodišče z izrekom začasne odredbe.

Pravna ureditev preživljanja med starši in otroki je povzeta po zadnji noveli ZZZDR. Po njej so starši dolžni preživljati svoje otroke praviloma do polnoletnosti. Zaradi posebnega varstva otrok se zmožnost staršev za preživljanje mladoletnih otrok presoja strožje: po materialnih in pridobitnih zmožnostih staršev. Starši si morajo namreč prizadevati izkoristiti vse možnosti, da bi pridobili sredstva za preživljanje mladoletnih otrok. Tako se ne more uspešno sklicevati na slabe materialne razmere zavezanec, ki se noče zaposliti ali zavezanec, ki je namenoma zmanjšal obseg svojega zaslužka zato, da mu ne bi bilo treba plačevati preživnine. Prav tako se ne more sklicevati na nezmožnost za zaposlitev in s tem na nezmožnost pridobivanja tisti, ki ima sicer veliko premoženje.

Višina preživnine mora biti taka, da je sposobna zagotoviti otrokovo korist. To pomeni, da mora biti primerna za uspešen celostni razvoj otroka. Tako ni dovolj, da zajema le stroške najosnovnejših sredstev za otrokovo preživetje, temveč mora poleg telesnega razvoja zagotavljati tudi uspešen duševni razvoj. Z drugimi besedami: zajeti mora stroške celotnih (telesnih in duševnih) potreb otroka, zlasti pa stroške bivanja, hrane, oblačil, obutve, varstva, izobraževanja, vzgoje, oddiha, razvedrila in drugih potreb otroka. Otrokova korist terja, da se preživnina odmeri glede na potrebe otroka, ki zahteva preživljanje, in ne npr. glede na neke povprečne izdatke otroka določene starosti. To je bil argument proti uvedbi fiksnih zneskov preživnin za otroke posameznih starosti. Polnoletne otroke so starši dolžni preživljati le, če se redno šolajo. Formalni status (redni ali izredni) otroka pri šolanju za preživninsko dolžnost ni odločilen. To pravilo ustreza tudi sodni praksi, ki je pravni standard »redno šolanje« že do sedaj pojmovala kot redno izpolnjevanje študijskih obveznosti in pojma »redno šolanje« ni vezala zgolj na formalni status rednega oziroma izrednega študenta. Pri odmeri preživnine sodišče lahko upošteva tudi morebitna lastna sredstva in prihodke otroka.

Čas, do katerega se ima posameznik pravico redno šolati ob podpori staršev, je omejen na starost šestindvajset let. Če študijski program, v katerem se otrok redno oziroma izredno šola, traja več kot štiri leta, se dolžnost preživljanja podaljša za toliko, kolikor je študijski program daljši.

Zaradi večje pravne varnosti predlog zakonika (kar je bilo uveljavljeno že z ZZZDR-C) prevzema pravilo sodne prakse in pravne teorije, da morajo starši mladoletnega in polnoletnega otroka, ki je sklenil zakonsko zvezo ali živi v zunajzakonski skupnosti, preživljati, če ga ne more preživljati zakonec ali zunajzakonski partner (tako imenovana subsidiarna preživninska dolžnost staršev). Tudi v tem primeru so starši dolžni preživljati svojega polnoletnega otroka samo ob splošnih pogojih za preživljanje.

Preživninska dolžnost staršev otrok, ki so zaradi težje telesne ali duševne prizadetosti nesposobni za samostojno življenje, je bila pred uveljavitvijo ZZZDR-C dopolnjena s pomočjo družbene skupnosti. Ta pomoč je bila praviloma nezadostna in je starše v praksi pogosto silila, da so se trudili do skrajnih meja svojih zmogljivostih. Tudi predlog zakonika zato v skladu z načelom socialne države staršem jemlje breme preživljanja nepreskrbljenega otroka z motnjo v telesnem ali duševnem razvoju, ki se ne šola več redno. Ustrezna finančna sredstva za te nepreskrbljene otroke zagotavlja država. S tem starši otrok z motnjo v telesnem ali duševnem razvoju glede dolžnosti preživljanja niso več v neenakopravnem položaju nasproti staršem zdravih otrok.

Starši preživljajo svoje otroke v okviru svojega gospodinjstva, razen če je to v nasprotju z otrokovo koristjo. Otrokova korist bi npr. lahko narekovala drugačen način preživljanja, kadar se otrok šola v oddaljeni srednji šoli. V tem primeru otroku ne bo v korist, da se vsak dan ure in ure vozi do šole, se izčrpava in izgublja dragoceni čas. Prav tako bo potrebno najti drug način preživljanja kot v okviru gospodinjstva otrokovih staršev, kadar je država zaradi ogrožanja otroka s strani njegovih staršev morala poseči v izvrševanje starševske skrbi in otroka namestiti k skrbniku, rejniku ali v zavod. Kadar starši otrok ne preživljajo v okviru svojega gospodinjstva, so dolžni k preživljanju otrok prispevati preživnino v mesečnem znesku.

Če se starša sporazumeta o otrokovi preživnini, lahko predlagata, da sodišče v nepravdnem postopku izda o tem sklep. Zaradi posebnega varstva otroka je kot organ, pred katerim se sklenejo preživninski sporazumi glede preživnine otrok, določeno sodišče, ki ga KOP za razliko od notarja izrecno omenja kot zavezanca za varstvo otrokove koristi. Sodišče namreč zavrne predlog, če ugotovi, da sporazum o otrokovi preživnini otroku ni v korist.

O preživnini, ki so jo starši dolžni plačevati polnoletnemu otroku, lahko upravičenec (polnoletni otrok) in zavezanec skleneta sporazum v obliki izvršljivega notarskega zapisa. Določba izhaja iz dejstva, da je polnoletni otrok samostojna stranka v postopku in mora imeti pravico nastopati v pravnem prometu. Kakršnokoli drugačno stališče bi pomenilo nedopusten odvzem poslovne sposobnosti polnoletnemu in s tem nedopusten poseg v njegove osebne pravice.

ZZZDR za polnoletnega otroka ne vsebuje pravila o tem, pred katerim organom se sklene sporazum o preživnini za polnoletne otroke, zato je bilo to vprašanje treba rešiti. Predlagana določba predvideva, da se sporazum o preživljanju polnoletnega otroka sklene v obliki izvršljivega notarskega zapisa. Polnoletne osebe namreč ne uživajo več posebnega varstva države, zato je zanje lahko določena tudi pristojnost notarjev. Pristojnost v predlogu te nove določbe je usklajena z ureditvijo sklepanja

sporazumov o preživnini, ki jo mora polnoletni otrok plačevati svojim staršem in z ureditvijo pristojnosti za sklepanje preživninskih sporazumov med zakonci – kar pomeni, da je vse sporazume o preživljanju med polnoletnimi osebami sedaj mogoče skleniti v obliki izvršljivega notarskega zapisa. Poleg tega predlog zakonika določa tudi možnost, da polnoletni otrok in starš skleneta sporazum, ki ga predložita v potrditev sodišču. S tem je izenačena možnost urejanja preživnine pri mladoletnih in polnoletnih otrocih.

Predlog zakonika prevzema tudi določbe ZZZDR, kot veljajo po uveljavitvi ZZZDR-C, po kateri je zakonec ali zunajzakonski partner dolžan preživljati otroka svojega partnerja, če otrok nima roditelja, ki bi ga lahko preživljal. Predlog zakonika to dolžnost omejuje samo na tiste otroke partnerja, ki s partnerjema živijo. Vodilo pri oblikovanju te določbe je bilo načelo posebnega varstva otrok. To gre samo otrokom, ne pa tudi osebam s polno poslovno sposobnostjo, zato je dolžnost preživljanja zakonca ali zunajzakonskega partnerja ožja od siceršnje preživninske dolžnosti staršev in obsega samo otroke.

Dolžnost zakonca ali zunajzakonskega partnerja preživljati otroka svojega partnerja preneha s prenehanjem njegove zakonske zveze ali zunajzakonske skupnosti z otrokovo materjo ali očetom razen, če je zakonska zveza prenehala zaradi smrti otrokove matere ali očeta. V tem primeru so preživeli zakonec ali zunajzakonski partner dolžni preživljati otroka svojega umrlega zakonca ali zunajzakonskega partnerja samo, če sta z otrokom živela v času smrti zakonca ali zunajzakonskega partnerja.

V zvezi z dolžnostjo polnoletnih otrok preživljati svoje starše, če ti nimajo dovolj sredstev za življenje in si jih ne morejo pridobiti, predlog zakonika (kot tudi že zadnja novela ZZZDR) ne prinaša novosti, čeprav dolžnost preživljanja staršev s strani svojih otrok z ustavo od leta 1991 ni več zavarovana in bi jo novela zato lahko odpravila. Republika Slovenija, katere prebivalstvo se stara, nataliteta pa je nizka, izdatkov v državnem proračunu zaradi ukinitve preživninske dolžnosti polnoletnih otrok do svojih staršev ne bi uspela pokriti. Po predlogu zakonika (kot tudi po zadnji noveli ZZZDR) pa polnoletni otroci niso več dolžni preživljati zakonca ali zunajzakonskega partnerja svojega roditelja, ki je zanje dalj časa skrbel oziroma jih preživljal, kljub temu, da je dolžnost zakonca ali zunajzakonskega partnerja preživljati otroka svojega partnerja po novi ureditvi okrepljena (razširjena tudi na zunajzakonske partnerje, v nekaterih primerih traja celo po prenehanju zakonske zveze oziroma življenjske skupnosti). Zakonodajalec je namreč že ob pripravi ZZZDR-C presodil, da bi dolžnost preživljanja tretjih oseb (nečlanov družine), nesorazmerno posegla v pravice posameznika in v načelo socialne države.

O preživnini, ki jo je polnoletni otrok zavezan plačevati staršem, lahko upravičenec in zavezanec skleneta sporazum. Nujno je, da pri sklepanju tako pomembnega pravnega posla, sodeluje oseba s pravnim znanjem. Predlog zakonika zato kot organ, pred katerim se sklenejo preživninski sporazumi, ne določa več centra za socialno delo, temveč notarja (kar je bilo uveljavljeno že z ZZZDR-C). Notarji so namreč v skladu z ZN, ki je razveljavil večino določb o sodni overitvi pogodb v Zakonu o overitvi podpisov, pisav in prepisov (Uradni list SRS, št. 29/72, Uradni list RS, št. 13/94 – ZN, 82/94 – ZN-B, 29/95 – ZPDF, 64/01), praviloma pristojni za sklenitev premoženjskih sporazumov, za katere je določena posebej formalizirana pisna oblika. Pravice do preživljanja teorija družinskega prava sicer ne uvršča med klasične premoženjske pravice. Toda, ker ima pravica do preživljanja za posameznika, kljub temu občutne premoženjske posledice, se pristojnost za sklenitev preživninskega sporazuma

ravna po pristojnosti za sklepanje klasičnih premoženjskih sporazumov; še zlasti, ker se ta vprašanja pogosto urejajo skupaj. Tudi preživninski sporazum, kot to praviloma velja za ostale premoženjske sporazume pred notarjem, je potrebno skleniti v obliki notarskega zapisa. Zakon pa pri sporazumih o preživljanju posebej določa, da mora biti sporazum sklenjen v obliki izvršljivega notarskega zapisa.

Zavezanec (z izjemo staršev za otroka) ne more izbirati načina preživljanja upravičenca, to je izbrati, ali bo upravičencu plačeval preživnino, ali ga vzel k sebi v preživljanje ali poskrbel za njegovo preživljanje na drug način. Preživnina se določi v mesečnem znesku in za naprej.

Zaradi inflacije je tako pri preživninski dolžnosti med starši in otroci kot pri preživninski dolžnosti zakonca ali zunajzakonskega partnerja preživljati otroka svojega partnerja ohranjen institut usklajevanja preživnin.

Četrty del: SVETOVALNI RAZGOVOR IN DRUŽINSKA MEDIACIJA

1. Svetovalni razgovor urejajo ZZZDR, ZPP in – kot podrobnejši predpis – Pravilnik o postopku in vsebini izvajanja svetovalnega razgovora (Uradni list SRS, št. 41/89). V 4. členu navedenega pravilnika je določeno, da se v svetovalnem razgovoru strokovni delavec in zakonca najprej seznanijo z razlogi, ki so pripeljali do vložitve predloga za sporazumno razvezo ali do tožbe za razvezo zakonske zveze. Nato strokovni sodelavec zakonca seznaniti s posledicami, ki nastanejo z razvezo zakonske zveze zanj in za družinsko skupnost. Če se v svetovalnem razgovoru ugotovi, da zakonca ne želita več živeti v zakonski skupnosti, ju strokovni delavec pouči o možnostih za rešitev problemov, ki nastanejo z razvezo zakonske zveze. Strokovni sodelavec si v svetovalnem razgovoru zlasti prizadeva, da zakonca uredita medsebojna razmerja do skupnih otrok.

Iz navedenih določb zgoraj navedenega pravilnika izhaja, da je svetovalni razgovor namenjen v prvi vrsti posredovanju pravnih pojasnil glede posledic razveze zakonske zveze v razmerju med zakoncema in v razmerju do otrok, manj spravnemu poskusu. Poleg tega pa naj bi si strokovni sodelavec prizadeval, da bi zakonca uredila tudi medsebojna razmerja do skupnih otrok.

Iz prakse je razvidno, da si centri za socialno delo prizadevajo, da bi zakonca uredila razmerja do skupnih otrok, predvsem v postopku izdelave mnenja o tem, kako naj bo po razpadu družine poskrbljeno za vzgojo in varstvo otrok in manj med svetovalnim razgovorom. Sodišče je namreč v skladu z drugim odstavkom 64. člena in drugim odstavkom 78. člena ZZZDR, preden odloči o vzgoji in varstvu otroka, dolžno pridobiti tudi mnenje centra za socialno delo. V praksi so si na nekaterih večjih centrih za socialno delo naloge razdelili tako, da socialna delavka/delavec v svetovalnem razgovoru predvsem preveri, ali sta zakonca dokončno odločena za razvezo zakonske zveze in ju nato obvesti o pravnih posledicah razveze zakonske zveze. Psiholog/inja pa nato v okviru izdelave mnenja za sodišče skuša tudi doseči dogovor med starši glede vzgoje in varstva otroka. Praksa kaže tudi, da je zakonca težko spraviti, potem ko se eden od njiju ali pa oba že odločita za vložitev tožbe oziroma sporazumnega predloga za razvezo. Zato je bolj smiselno, da se svetovanje opravi pred vložitvijo tožbe oziroma pred vložitvijo sporazumnega predloga za razvezo zakonske zveze.

Po predlogu zakonika gre za kvalitativen preskok pri samem pojmovanju predhodnega svetovanja in njegovem izvajanju. Poudariti je potrebno, da osnovni namen predhodnega svetovanja ne more biti

sprava med zakoncema in tudi ni pravilno mnenje, da je svetovalni razgovor uspešen le v primeru, če zakonca ostaneta skupaj oziroma ohranita zakonsko zvezo. Osnovni namen predhodnega svetovanja mora biti pomoč zakoncema, da dosežeta zrelo in odgovorno odločitev, kaj je za njiju (in za njune otroke) bolje – ali ostaneta skupaj ali pa se razideta; ali je razdor med njima tolikšen in se tudi nimata več rada, da torej ni kaj več popravljati, ali pa se še imata rada in je možno preko odpravljanja oziroma reševanja njunih konfliktov ohraniti zvezo. Razveza zakonske zveze mora biti odgovorna, z uvidom in z razčiščenjem medsebojnih odnosov. Le tako bosta partnerja kasneje sposobna komunicirati kot starša skupnih otrok v njihovo korist.

Po predlogu zakonskih sprememb se predhodno svetovanje ne opravi le ob razvezi zakonske zveze, temveč v vseh družinskopravnih sporih. Pri navedenih sporih je namen predhodnega svetovanja starše opozoriti na njihovo dolžnost varovati otrokovo korist tudi tako, da se o vseh vprašanih v zvezi z otrokom sporazumejo. V tej zvezi bo lahko strokovna oseba centra za socialno delo zakoncema tudi predstavila postopek mirnega reševanja sporov/družinske mediacije.

Ustava v 53. členu podrobneje ureja pravico do spoštovanja družinskega življenja, ki je sicer varovana v okviru splošne osebnostne pravice po 35. členu ustave. Pravico do spoštovanja družinskega življenja poleg določbe 53. člena varujejo še določbe 54., 55. in 56. člena ustave. Država si zato mora prizadevati, da varuje družine in otroke tudi tako, da si prizadeva preprečiti razpad družin in to ne glede na to, ali so otroci rojeni v zakonski zvezi ali zunajzakonski skupnosti. Zaradi medsebojne pomoči in ekonomske varnosti je v interesu države tudi ohranitev zakonskih zvez, čeprav sta zakonca brez otrok. Država lahko preprečuje razpad družin predvsem s pozitivnimi ukrepi, kot je npr. strokovno svetovanje.

Iz zgoraj navedenih ustavnih določb pa za državo izhaja tudi obveznost, da si v primeru, ko se starši dokončno odločijo za ločeno življenje, prizadeva za takšno reševanje družinsko pravnih sporov, ki najmanj obremenjuje otroke in ki v čim večji meri otroku omogoči ohranjanje stikov z obema od staršev tudi po razpadu družine. Tudi KOP v 3. členu določa, naj bodo pri vseh dejavnostih v zvezi z otroki, bodisi, da jih vodijo državne bodisi zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, upravni organi ali zakonodajna telesa, otrokove koristi glavno vodilo. Postopek mirnega reševanja sporov/družinska mediacija je postopek, ki starše vzpodbuja k sporazumnemu reševanju medsebojnih razmerij in razmerij do otroka po razpadu družine. EKUOP, v 13. členu določa, da si mora vsaka država podpisnica s postopki, kot je npr. mediacija, prizadevati za sporazumno razrešitev sporov v zadevah, ki se nanašajo na otroke.

Postopek mirnega reševanja sporov/družinsko posredovanje (mediacija) je ena od oblik pomoči države parom in staršem, da bi tako dosegli sporazum o posledicah prenehanja njihove skupnosti in/ali o ureditvi razmerja do otrok.

Družinsko pravni spori imajo posebno naravo. Družinsko pravna razmerja nastajajo v prvi vrsti zaradi intimnih in čustvenih potreb ljudi, premoženjskopravne obveznosti in pravice v družinskem pravu pa obstajajo predvsem zaradi zadovoljevanja življenjskih potreb članov družine. Zato so ob razpadu družine posamezniki močno čustveno prizadeti, kar je treba upoštevati tudi pri reševanju njihovih sporov. Kadar imata zakonca ali zunajzakonska partnerja otroke, se njuno medsebojno razmerje ne konča z razvezo ali razpadom zunajzakonske skupnosti. Zaradi obveznosti in pravic, ki jih imata glede otrok, se bo njuno razmerje nadaljevalo tudi v prihodnosti. Njuni medsebojni spori glede delitve

premoženja, vzgoje, varstva in preživljanja otrok ter osebnih stikov se bodo zato izražali tudi v razmerju do otroka. Zato je treba starše spodbujati, da se dogovorijo o vseh naštetih vprašanjih, saj bodo tako tudi v prihodnosti lažje sodelovali, kar bo nedvomno otroku v korist.

Pri Okrožnem sodišču v Ljubljani že od leta 2002 poteka projekt družinskega posredovanja (mediacije). Vanj so zajeti družinsko pravni spori in spori iz premoženjskih razmerij med zakoncema in zunajzakonskima partnerjema in sicer:

- spori o vzgoji, varstvu in preživljanju otrok,
- spori glede izvrševanja pravice do stikov,
- spori glede obsega in delitve skupnega premoženja zakoncev.

Mediacijo izvajajo sodniki in zunanji strokovnjaki – odvetniki, socialni delavci, psihologi, ki so se udeležili enotedenskega seminarja o družinski mediaciji, ki je potekal pod vodstvom strokovnjakov Family Mediators Association – ADR Family Mediation Training Limited. Okrožno sodišče je izmed udeležencev seminarja izbralo tiste, ki so bili po mnenju angleških strokovnjakov, ki so vodili seminar, po zaključku seminarja že usposobljeni za vodenje mediacij. Če je mediacija namenjena le reševanju premoženjskopравnih vprašanj, vodi postopek le en posredovalec (mediator) in sicer strokovnjak ali strokovnjakinja s področja prava. V primeru pa, ko je mediacija namenjena tudi reševanju vprašanj glede vzgoje in varstva otrok, pa mediacijo vodita dva strokovnjaka, po možnosti različnih spolov, pri čemer je eden strokovnjak oziroma strokovnjakinja s področja prava, drugi pa s področja socialnega dela.

Kadar zakonca vložita sporazumni predlog za razvezo zakonske zveze, sodišče seveda ne ponuja mediacije. V zadevah, v katerih pa je vložena tožba, s katero eden od zakoncev zahteva razvezo zakonske zveze (obenem pa ne zahteva, naj sodišče odloči tudi o vzgoji, varstvu in preživljanju otrok), ali tožba, s katero eden od zakoncev ali zunajzakonskih partnerjev od sodišča zahteva, naj ugotovi, kaj spada v skupno premoženje in kakšni so solastninski deleži na skupnem premoženju (ko torej ne gre tudi za reševanje vprašanj v zvezi z vzgojo, varstvom in preživljanjem otrok) sodišče takoj, ko prejme odgovor na tožbo, pravnima strankama ponudi postopek mediacije za rešitev njunih medsebojnih premoženjskopравnih razmerij. Mediacijo vodi bodisi sodnik-ca ali odvetnik-ca.

V zadevah, v katerih eden od staršev zahteva od sodišča, naj odloči o vzgoji in varstvu ter preživljanju otrok, sodišče tožbo najprej pošlje pristojnemu centru za socialno delo, da opravi svetovalni razgovor. Glede na to, da veliko strokovnjakov centra za socialno delo že v okviru svetovalnega razgovora staršem pomaga skleniti dogovor glede vzgoje, varstva, osebnih stikov in preživljanja otroka, sodišče v primeru, ko se starši o teh vprašanjih že sporazumejo pri centru za socialno delo, pa se spor o vzgoji in varstvu otrok ne rešuje skupaj z zakonskim sporom, mediacije ne ponuja več, ampak takoj razpiše narok za glavno obravnavo. Na obravnavi sodnik preveri, ali je pred centrom za socialno delo sklenjen dogovor v korist otroka in odloči o zadevi ali pa sporazum zapiše kot sodno poravnavo.

V zadevah, v katerih se spor o varstvu, vzgoji in preživljanju otrok rešuje skupaj z zakonskim sporom, pa sodišče ponudi staršem mediacijo le še glede ureditve medsebojnih premoženjskih razmerij in morda glede preživnine (če se o tem niso dogovorili pri centru za socialno delo). Mediacijo v tem primeru opravlja le strokovnjak s področja prava.

V zadevah, v katerih center za socialno delo ne uspe s starši oblikovati dogovora o vzgoji in varstvu otrok, pa sodišče po prejemu poročila o svetovalnem razgovoru in mnenja centra za socialno delo ponudi mediacijo za rešitev vseh vprašanj. V zadevah, kjer se spor o varstvu, vzgoji in preživljanju otrok rešuje skupaj z zakonskim sporom, ponudi tudi mediacijo za ureditev premoženjskopravnih razmerij med zakoncema. V tem primeru mediacijo vodi par mediatorjev, od katerih je eden strokovnjak s področja socialnega dela, drugi pa s področja prava.

Ker je treba v družinsko pravnih sporih postopati hitro, postopek mediacije ne sme podaljšati reševanja zadeve. Sodišče zato pošlje ponudbo za mediacijo, ko pošlje tožbo v odgovor toženi stranki. Stranke imajo 14 dnevni rok, da sodišču pošljejo soglasje za mediacijo. Sodišče po prejemu soglasja v 14 dneh zagotovi začetek postopka mediacije. Postopek mediacije lahko traja največ deset tednov. Otroci ne sodelujejo v postopkih mediacije, mediator pa se lahko na izrecno željo otroka na ločenem srečanju z otrokom seznanj z otrokovim mnenjem glede vzgoje, varstva in preživljanja otroka.

V primeru, ko stranki v postopku mediacije dosežeta dogovor, mediator ta dogovor zapiše in v soglasju s pravnima strankama zapisani dogovor posreduje sodniku, ki zadevo obravnava kot predlog pravnih strank za sklenitev sodne poravnave. Sodnik preveri, ali je dogovor glede vzgoje, varstva in preživljanja otroka v skladu z otrokovimi koristmi, pri čemer upošteva tudi mnenje centra za socialno delo. Pri dogovoru glede skupnega premoženja pa preveri, ali stranke ne razpolagajo z zahtevkom, s katerim po zakonu ne morejo razpolagati (3. člen ZPP). Nato pa sodnik o razvezi zakonske zveze odloči, o ostalih vprašanjih pa zapiše sodno poravnavo.

Peti del: POSVOJITEV

Predlog zakonika ureja (tako kot ZZZDR) samo popolno posvojitve (adopcijo), s katero se posvojenec popolnoma izloči iz rodbine naravnih staršev (kar pomeni, da vse medsebojne pravice posvojenca, naravnih staršev in drugih sorodnikov prenehajo) in povsem preide v rodbino posvojitelja, v kateri dobi položaj naravnega otroka posvojitelja (oziroma obeh posvojiteljev, če gre za zakonca, po predlogu zakonika pa tudi, če gre za zunajzakonska partnerja) z vsemi pravicami in dolžnostmi v razmerju do posvojitelja in do njegovih sorodnikov.

Iz navedenega izhaja, da lahko po predlogu zakonika skupaj posvojita otroka ne samo zakonca, temveč tudi zunajzakonska partnerja, ki živita v zunajzakonski skupnosti. To je ena od pomembnejših sprememb, ki jih vsebuje predlog zakonika. Posvojitelja sta zakonca ali zunajzakonska partnerja, ki lahko samo skupaj posvojita otroka. To pa po naravi stvari ne gre in ni potrebno, če je eden od njiju roditelj otroka. V tem primeru je posvojitelj samo drugi zakonec, zunajzakonski partner (enostranska posvojitev). V kolikor posvojitve s strani zakoncev ali zunajzakonskih partnerjev ni mogoče opraviti, je posvojitelj lahko tudi samo ena oseba.

Predlog zakonika tudi istospolna partnerja, ki sta sklenila zakonsko zvezo ali živita v zunajzakonski skupnosti izenačuje z žensko in moškim, ki sta sklenila zakonsko zvezo oziroma živita v zunajzakonski skupnosti tudi v družinskih razmerjih v odnosu do otrok ter jima s tem priznava tudi možnost zasnovanja družine s posvojitvijo. Za drugačno pravno ureditev po mnenju predlagatelja ne obstaja ustavno dopusten razlog, saj je partnerska skupnost po svoji vsebini podobna zakonski zvezi

ali zunajzakonski skupnosti, kot je to ugotovilo tudi ustavno sodišče v odločbi št. U-I-425/06-10 z dne 2.7.2009.

V procesnem smislu pa je pomembna novost glede ureditve stvarne pristojnosti. O posvojitvah odloča sodišče na predlog centra za socialno delo, ki pred začetkom postopka pred sodiščem izvede postopek ugotavljanja pogojev za posvojitev in izbire posvojitelja. Nadaljnje pomembnejše novosti, ki jih prinaša predlog zakonika, so:

- Predlog zakonika ne predvideva starostne omejitve za podajanje otrokovega mnenja, Po desetem letu starosti pa predlog zakonika kot pogoj za posvojitev otroka zahteva soglasje otroka k posvojitvi.

- Pred rojstvom dano soglasje staršev za posvojitev – največkrat bo dala soglasje samska mati – staršev ne veže, niti ne morejo dati soglasja pred 8 tednom otrokove starosti.

- Posvojitev po predlogu zakonika je načeloma mogoča po preteku šestih mesecev od izpolnitve zakonskih pogojev (po ZZZDR je ta rok 1 leto).

- Načelo, da razmerja med posvojencem, starši in drugimi naravnimi sorodniki popolnoma in dokončno prenehajo, ne velja pri enostranski posvojitvi. Če zakonec ali zunajzakonski partner posvoji otroka svojega zakonca ali zunajzakonskega partnerja, ne prenehajo pravice in dolžnosti med posvojencem in tistim od staršev, ki je zakonec ali zunajzakonski partner posvojitelja. Navedeno je veljalo že po ZZZDR glede na naravo posvojitve, vendar zakonsko ni bilo izrecno napisano. Predlog zakonika takšno pravno posledico enostranske posvojitve izrecno določa.

- Z namenom čim bolj zavarovati otrokovo korist – zagotoviti varstvo v obliki posvojitve vsem otrokom in izbrati otroku najboljše možne starše – predlagatelj predlaga vzpostavitev centralne zbirke otrok in kandidatov za posvojitev, kot tudi centralne zbirke v Republiki Sloveniji izvedenih posvojitvev.

- Če se zaupa otroka potencialnemu bodočemu posvojitelju (poskusna doba), se za tako namestitev otroka ne uporabljajo predpisi o izvajanju rejniške dejavnosti. Pri tem je upoštevana določba Zakona o izvajanju rejniške dejavnosti (Uradni list RS, št. 110/02, 56/06 – Odl. US, 114/06 – ZUTPG; v nadaljevanju: ZIRD), ki postavlja za rejnika posebne pogoje, ki za morebitnega posvojitelja ne morejo veljati.

Šesti del: REJNIŠTVO

Rejništvo je oblika družinsko pravnega varstva otrok, ki se izvaja z nego, vzgojo in oskrbovanjem v tuji družini, to je pri osebah, ki niso otrokovi starši (oziroma posvojitelji), niti skrbniki (če vzame skrbnik otroka k sebi, ne gre za rejništvo, ampak veljajo zakonske določbe o skrbništvu), pač pa so lahko njegovi sorodniki. Vzgoje in oskrbe v zavodu predlog zakonika ne šteje za rejništvo. O namestitvi v rejniško družino odloča sodišče, center za socialno delo pa nadzoruje delo rejnika. Predlog zakonika ne dovoljuje, da starši tudi sami namestijo otroka v rejništvo. Rejništvo je odplačno razmerje: rejnik dobi za svoje delo rejnino. Zakon ne govori o neodplačnem rejništvu.

ZZZDR ni edini predpis, ki urejuje rejništvo. Dopolnjuje ga ZIRD, ki vsebuje določbe o pogojih za rejnika, o pridobitvi dovoljenja za opravljanje rejništva, o pogojih in postopku za izvajanje rejništva kot poklicne dejavnosti, o dolžnostih rejnika in nalogah socialnega varstva (centrov za socialno delo) pri izvajanju rejništva. Nekatere od teh določb (o dolžnostih in položaju rejnika, o rejniški pogodbi ter deloma o prenehanju rejništva) je prej vseboval ZZZDR, ZIRD pa jih je razveljavil.

Poglavje o rejništvu je prilagojeno predlaganim sistemskim spremembam ukrepov za varstvo koristi otrok, ki so po predlogu zakonika v pristojnosti sodišč.

Rejnik prevzame nase skrb za varovanje otroka, za zdravje, negovanje in oskrbovanje, za vsakodnevno, redno vzgojo otroka, za njegovo izobraževanje in usposobitev za samostojno življenje. Rejnik torej opravlja določene dolžnosti, ki se nanašajo na nego in skrb za rejenca. Staršem je pridržana pravica, da dajo svoje soglasje za najpomembnejše vzgojne ukrepe rejnika. Sedanja določba ZZZDR, da z oddajo otroka v rejništvo ne prenehajo pravice in dolžnosti staršev ali skrbnika, ki jih imajo po tem zakonu (156. člen ZZZDR), je bilo že doslej treba razlagati tako, da staršem ostanejo tiste pravice in dolžnosti, ki so združljive z bistvom in namenom rejništva. Zato je v predlogu zakonika izrecno zapisano, da z namestitvijo otroka v rejništvo ostanejo staršem ali skrbniku tiste pravice in dolžnosti po tem zakoniku, ki so združljive z namenom rejništva, če zaradi varovanja otrokove koristi ni odločeno drugače. Rejniku gre skrb za otrokov razvoj, varovanje, oskrbovanje in vzgojo rejenca pri rejniku. Rejnik ne upravlja otrokovega premoženja in ne zastopa otroka v premoženjskih zadevah. Ta upravičenja ostanejo staršem oziroma skrbniku. Dolžnost staršev preživljati otroka seveda ne preneha z namestitvijo otroka v rejniško družino. Staršem ostanejo tudi druge posebne pravice, ki izvirajo iz starševske skrbi in seveda tudi pravice, ki izhajajo neposredno iz razmerja starši – otrok, predvsem tiste, s katerimi vplivajo na otrokov družinski status, npr. pravice, da dajo privolitev za posvojitev otroka. Zunaj okvira starševske skrbi oziroma skrbnikove funkcije rejništvo nima nobenih posledic.

V predlogu zakonika predlagatelj predlaga, da se odpravi možnost, da starši sami namestijo otroka v rejniško družino. Razlog je v novi ureditvi po ZIRD, ki predpisuje ostrejšje pogoje za rejnika, zlasti zahteva, da ima rejnik dovoljenje za opravljanje rejniške dejavnosti, ki ga dobi na podlagi posebnih kvalifikacij in obveznosti. Otroku ni v korist, če je po odločitvi staršev v rejništvu pri osebi, ki teh pogojev ne izkaže.

Sedmi del: SKRBNIŠTVO

Po predlogu zakonika imajo pristojnost odločanja o skrbniških zadevah centri za socialno delo in sodišča. Sodišča so stvarno pristojna za odločanje o skrbniških zadevah v primerih, ko odločajo o ukrepih za varstvo koristi otrok ter o odvzemu poslovne sposobnosti odrasli osebi.

Država je z normativno ureditvijo dolžna zagotoviti varstvo otrokovih pravic v postopku postavitve skrbnika v skladu z zahtevami EKUOP. V zadevah skrbništva za otroke, ki že po samem zakonu nimajo poslovne sposobnosti, predlog zakonika predvideva pristojnost sodišča ob odločanju o ukrepih za varstvo koristi otrok, v vseh ostalih zadevah pa centra za socialno delo. Njegova dolžnost je ugotoviti, da za otroka starši ne skrbijo, zato ga je potrebno postaviti pod skrbništvo.

Skrbništvo za druge osebe (to je odrasle osebe) sledi poprejšnji ugotovitvi sodišča, da oseba ni sposobna sama skrbeti zase, za svoje pravice in koristi ter se ji zato odvzame poslovna sposobnost. Sodišče obenem osebo postavi pod skrbništvo in imenuje skrbnika.

Namen skrbništva za otroke je usposobitev za samostojno življenje in delo ter zavarovanje premoženjskih in siceršnjih pravic posameznika, in sicer kadar otrok nima staršev ali ti zanj ne skrbijo. Odraslo osebo se postavi pod skrbništvo v primeru popolnega ali delnega odvzema poslovne sposobnosti. Namen skrbništva za te osebe je varstvo njihove osebnosti ter prizadevanje za zdravljenje in usposobitev za samostojno življenje in delo. Skrbnik varovanca ni dolžan imeti pri sebi in osebno skrbeti za njegovo vsakodnevno nego in varstvo, temveč je njegova naloga predvsem poskrbeti za ustrezno oskrbo osebe varovanca (npr. v domu za ostarele, v zavodu) in za zdravljenje, ki bo odpravilo vzroke za postavitve skrbnika ter varovanca s tem usposobilo za samostojno življenje in delo.

Osmi del: ZBIRKE PODATKOV

Predlog zakonika v posebnem poglavju določa tudi, kdo vodi in s kakšnim namenom se vodijo zbirke podatkov na področju posvojitve in preživnin. Z vzpostavitvijo centralne zbirke otrok, za katere je kot najboljša rešitev posvojitve in kandidatov za posvojitve, kot tudi centralne zbirke v Republiki Sloveniji izvedenih posvojitve, se želi zagotoviti varstvo v obliki posvojitve vsem otrokom in izbrati otroku najboljše možne starše. Namen vzpostavitve zbirke podatkov na področju preživnin pa je poleg spremljanja znanstvene dejavnosti predvsem vsakoletno usklajevanje preživnin.

2. CILJI, NAČELA IN POGLAVITNE REŠITVE PREDLOGA ZAKONA

2.1. Cilji predloga zakona

Osnovni cilj predloga zakonika je izboljšanje položaja otrok v družinskih razmerjih bodisi pred postopkom pri sodišču, med samim postopkom in tudi po končanem postopku. S tem želi predlagatelj zagotoviti učinkovitejše izvajanje načela varovanja koristi otroka, ki je temeljno načelo našega družinskega prava. Eden od pomembnih ciljev je tudi izboljšanje stanja pravne varnosti državljanov na področju odločanja v zakonskih in družinskih sporih ter poenotenje postopkov glede odločanja o ukrepih za varstvo koristi otrok. V zvezi s tem gre za sistemski premik glede odločanja o ukrepih za varstvo koristi otroka, ki bo z zakonikom skoraj v celoti preneseno s centrov za socialno delo na okrožna sodišča, ki bodo na podlagi spremenjenih in dopolnjenih procesnih predpisov o teh zadevah praviloma odločala v nepravdnem postopku.

Drugi cilj, ki ga predlagatelj zasleduje v materialnih določbah in predlogu postopkovnih določb, je hitreje reševanje zadev na družinskem področju, kar je posebej pri odločanju o ukrepih za varstvo koristi otroka izrednega pomena, saj imajo predolgi postopki za otroka nepopravljive negativne posledice na njegov nadaljnji razvoj.

Naslednji cilj in hkrati način za doseg ciljev predloga zakonika je okrepitev vloge in s tem kadrovskega in finančnega položaja centrov za socialno delo, ki je nujno potrebna za učinkovito in strokovno izvajanje njihovega osnovnega poslanstva. Ta cilj bo dosežen z ločitvijo oblastne funkcije

centrov za socialno delo od strokovne in svetovalne funkcije, ki naj bi jo centri za socialno delo obdržali kot dejavnost, ki naj bi bila okviru javnih pooblastil, ki jim jih predlog zakonika daje, temelj vseh njihovih aktivnosti na področju izvajanja družinske politike. V tem smislu predlog zakonika predvideva predčasno svetovanje, strokovno svetovanje in družinsko mediacijo in to ne samo v primerih, ko bo šlo za razvezne postopke, temveč tudi v primerih ukrepov za varstvo koristi otroka.

Cilj tako zastavljenega koncepta reševanja družinskih sporov je ohranjanje in izboljšanje družinskih razmerij znotraj družine, ki je za otroka najprimernejša oblika varnega okolja, v katerem se otrok lahko razvije v samostojno osebnost. Predhodno svetovanje, kot tudi strokovno svetovanje in družinska mediacija se bodo lahko po predlogu zakonika izvajali pred, med in tudi po postopku pred sodiščem.

S predhodnim svetovanjem, strokovnim svetovanjem in družinsko mediacijo predlagatelj zasleduje tudi cilj zmanjšanja števila sporov pred sodišči na način, da se v navedenih dejavnostih staršema pomaga, da sama dosežeta soglasje glede vseh pomembnih vprašanj. Takšne dogovore bosta starša tudi v večji meri spoštovala, kot bi spoštovala odločitve sodišča, saj sta odločitve, ki zadevajo otroka, sama sprejela.

Namen predlaganih rešitev je izboljšanje procesnega položaja otroka, ki ga v sporih starši prepogosto uporabljajo kot sredstvo za razreševanje medsebojnih nesporazumov. Cilj okrepitve položaja otroka je omogočiti otroku, da izrazi svoje mnenje preko osebe, ki ni vpeta v družinska razmerja, in je za to tudi posebej usposobljena. Končni cilj predlaganih rešitev je postaviti otrokovo vlogo v ospredje v vseh postopkih, ki ga zadevajo, kar pomeni, da bi morala biti pozornost vseh, ki so vključeni v vodenje in odločanje v postopku, usmerjena v otroka in njegovo dobrobit, in ne v interese staršev. Vloga staršev v postopkih, ki zadevajo otroka, je namreč drugotnega pomena, saj zakon staršem priznava pravice in dolžnosti zaradi zadovoljevanja otrokovih potreb in ne njihovih lastnih.

Za izboljšanje položaja otroka v aktivnostih in postopkih, ki tečejo v zvezi z njim in ga neposredno zadevajo, je predvidena uvedba instituta Zagovornika otroka, ki bo poskrbel za to, da se bo v teh postopkih in aktivnostih slišal tudi njegov glas, ter da ne bo objekt oziroma orožje v sporih med staršema, temveč najpomembnejši subjekt, katerega koristim bo podrejeno vodenje in odločanje v vseh postopkih in aktivnostih, ki ga zadevajo. Zagovornik bo otroku v prvi fazi predvsem v psihološko oporo. V drugi fazi pa naj bi ga tudi zastopal, če starši zaradi vpetosti v lastne spore ne bodo sposobni več zaznati in zadovoljevati otrokovih potreb in koristi. Zagovornik naj bi deloval samostojno kot oseba, ki je zato strokovno usposobljena in bo otroku postavljena z odločbo, v kateri bodo določene njene obveznosti in pravice.

S predlaganimi spremembami želi predlagatelj družinska razmerja prilagoditi razvoju družbenih odnosov. V prilagajanju družinskih razmerij razvoju družbenih odnosov ter ustavnim načelom je upošteval na novo zastavljeno pravico do zasebne lastnine ter na tem področju v predlog, poleg obligatorne ureditve premoženjskega režima med zakoncema, umestil tudi pogodbeno ureditev medsebojnih premoženjskih razmerij v obliki ženitnih pogodb. Namen predlagane ureditve je uveljavitev temeljnih načel civilnega prava, in sicer načela avtonomije volje strank ter dispozitivnosti pravnih norm. Z vzpostavitvijo registra ženitnih pogodb bo uveljavljeno tudi načelo publicitete premoženjskega režima med zakoncema. Predlagatelj želi s tem prispevati k zagotavljanju varnejšega in transparentnejšega poslovanja zakoncev s tretjimi osebami in s tem k varnosti pravnega prometa.

Pomemben cilj, ki ga zasleduje predlog zakonika, je tudi nova pravna ureditev istospolnih življenjskih skupnosti. Te skupnosti so kot registrirane istospolne partnerske skupnosti sedaj urejene z ZRIPS. Ustavno sodišče je v postopku za oceno ustavnosti 22. člena ZRIPS ugotovilo neskladnost te določbe z ustavo. Glede na ugotovitve ustavnega sodišča, da gre za v bistvenem za enake dejanske in pravne podlage življenjske skupnosti (istospolne skupnosti in skupnosti med žensko in moškimi), ter da razlikovanje v pravni ureditvi obeh skupnosti, vključno s pravnimi posledicami teh skupnosti, ne temelji na neki stvarni, neosebni razlikovalni okoliščini, temveč na spolni usmerjenosti, predlog zakonika istospolno življenjsko skupnost določa kot zakonsko zvezo ter ob pogojih, ki jih določa zakonik tudi kot zunajzakonsko skupnost. Poleg tega predlog zakonika tudi istospolnima partnerjema, ki sta sklenila zakonsko zvezo ali živita v zunajzakonski skupnosti omogoča posvojitev otroka ter jima s tem priznava tudi možnost zasnovanja družine s posvojitvijo. S takšno pravno ureditvijo bo omogočeno tudi pravno priznanje posvojitve, ki so že danes izvedene v tujini s strani istospolnih partnerjev.

Pri oblikovanju reformnih predpisov so predlagatelja vodili mednarodni dokumenti, predvsem KOP, zlasti v delu, v katerem je obveznost držav pogodbenic, da učinkovito in v največji možni meri zagotavljajo izvajanje določb glede uveljavljanja koristi otroka.

Med mednarodne dokumente, s pomočjo katerih je predlagatelj zasledoval cilje predloga zakonika, štejemo tudi priporočilo Sveta Evrope št. R (81) o pravicah zakoncev, ki zadevajo družinsko stanovanje in rabo gospodinjskih predmetov. Ta dokument je bil iztočnica, ki jo je predlagatelj upošteval z namenom zagotavljanja stanovanjskega varstva zakonca med trajanjem zakonske zveze in ob razvezi. Stanovanjsko varstvo pa je namenjeno predvsem varstvu koristi otrok, zakoncu pa kot šibkejši stranki le posredno.

2.2. Načela predloga zakona

Osnovno načelo glede pravic in dolžnosti staršev do otrok, po katerem se predlog zakonika ravna, je, da so za otrokovo vzgojo in varstvo v prvi vrsti odgovorni otrokovi starši. Starši so tisti, ki so prvi poklicani, da skrbijo za otroka, saj otrok zaradi svoje mladosti ne more sam varovati svojih interesov nasproti tretjim.

Starša sta tista, ki sta enako odgovorna za otrokovo vzgojo in razvoj in je ta odgovornost njihova glavna odgovornost. Starševska skrb in odgovornost v zvezi z otrokom pripada skupaj očetu in materi. Otrokove koristi so njihova poglobljena skrb. Država pa staršem nudi ustrezno pomoč pri izvrševanju njihove odgovornosti z ustanovitvijo ustreznih strokovnih služb.

Glede položaja otroka je že od sprejetja ZZZDR-C uveljavljeno osnovno načelo koristi otroka, ki določa, da morajo starši, druge osebe, državni organi ter nosilci javnih pooblastil v vseh dejavnostih in postopkih skrbeti za otrokovo korist. To pomeni, da je to načelo glavno vodilo za vse dejavnosti in vse postopke, ki bi lahko tako ali drugače vplivali na otrokovo korist. Gre za široko pojmovanje, ki obsega ne samo uradne (upravne, sodne in druge) postopke, temveč tudi aktivnosti in dogajanja zunaj teh postopkov. Načelo otrokove koristi se široko razlaga tudi glede na to, ali to načelo določena zakonska norma posebej navaja. To načelo izhaja iz osnovne usmeritve našega družinskega prava, da je treba upoštevati otrokove koristi v vseh razmerjih in situacijah, v katerih je otrok udeležen ali prizadet, ne glede na to, ali je to v normi, ki razmerje ali položaj ureja, posebej navedeno. Široka uporaba načela

koristi otroka se kaže tudi v tem, da ne zavezuje samo staršev, ampak terja spoštovanje otrokovih pravic od vseh subjektov (pravnih in fizičnih), ki so v kakršnikoli zvezi z otrokom. Otrokove pravice imajo torej absolutni značaj, saj učinkujejo *erga omnes*. Gre torej za objektivno priznano vrednoto.

Predlog zakonika posebej določa tudi, da starši, kot tudi druge osebe, državni organi in nosilci javnih služb pri zagotavljanju otrokove koristi otroka ne smejo izpostavljati nobeni obliki telesnega kaznovanja. Dolžnost varovanja otroka pred telesnim kaznovanjem je izvedena iz 19. člena KOP. Posebno varstvo mladoletnikov pred nasiljem v družini določa ZPND. S predlogom zakonika pa se širše prepoveduje tudi minimalno obliko telesnega kaznovanja s strani staršev, kot tudi drugih oseb, državnih organov in nosilcev javnih služb, ki izvajajo neposredno skrb nad otrokom (vrtci, šole, krizni centri, rejniki, skrbniki...). S predmetno določbo se v naš pravni red jasno prenašajo pravni standardi glede prepovedi telesnega kaznovanja, ki jih zahteva KOP, kot tudi sodobna evropska pravna ureditev.

Pri tem je pomembno poudariti, da se korist otroka ugotavlja za vsakega otroka posamično v različnih življenjskih okoliščinah in starostnih obdobjih. Pri tem je potrebno upoštevati življenjsko okolje, v katerem otrok odrašča, kot tudi vrsto dejavnikov, ki vplivajo na njegov razvoj. Tako je npr. pri ugotavljanju koristi določenega otroka potrebno upoštevati njegovo socialno, ekonomsko in kulturno okolje.

V otrokovo korist šteje predvsem prepoznavanje in zadovoljevanje otrokovih potreb, s tem pa je povezano določeno odpovedovanje staršev ter uskladitev, prilagoditev njihovega obnašanja potrebam otroka. Za korist otroka tudi ne moremo šteti zgolj njegove želje in pričakovanja. Korist otroka je torej vrednostni pojem, ki ga je treba konkretizirati z upoštevanjem vseh okoliščin posameznega primera.

Država mora pod pogoji, ki jih določa zakon, zagotoviti takšno varstvo in skrb, kakršna je potrebna za otrokovo blaginjo, upoštevajoč pravice in dolžnosti staršev, in v ta namen sprejeti ustrezne zakonodajne in upravne ukrepe. Poskrbeti mora, da bodo službe, zavodi ter ustanove izvajale sprejete predpise, še posebej na področju varnosti, zdravja ter števila in usposobljenosti osebja ter zagotovile potreben nadzor.

Glede razmerij med zakoncema in družinskih razmerij velja načelo enakopravnosti zakoncev, ki ga vsebuje že 53. člen ustave, vendar ga je predlagatelj kljub temu zadržal tudi v predlogu zakonika. Namen je poudariti, da sta glede odločitev o vseh pomembnih vprašanjih, ki zadevajo njuno življenjsko skupnost, zakonca enakopravna ter da odločata sporazumno. O osebnih zadevah pa odloča vsak sam. Predlog zakonika določa tudi izenačitev življenjske skupnosti istospolnih partnerjev z življenjsko skupnostjo ženske in moškega. Tako predlog zakonika določa zakonsko zvezo kot življenjsko skupnost dveh oseb, pravno pa priznava tudi dalj časa trajajočo življenjsko skupnost dveh oseb, ki nista sklenila zakonske zveze ob pogoju, da ni razlogov, zaradi katerih bi bila njuna zakonska zveza neveljavna.

Pravna ureditev glede ukrepov države za varstvo koristi otrok pa mora temeljiti na izhodišču preambule KOP, da mora otrok za poln in skladen razvoj svoje osebnosti odraščati v družinskem okolju. Zato mora pravna ureditev ukrepov za varstvo otrokovih koristi temeljiti na načelu najblažjega posega. To pomeni, da je treba, če je le mogoče, otrokove koristi zavarovati z ukrepom, ki ne bo zahteval izločitve otroka iz družine. Prav tako pa je pomembno, da si država, kadar izvede ukrep, s katerim otroka izloči iz družine, prizadeva, da staršem in otroku z različnimi spremljajočimi terapijami

in zdravljenji ter svetovalnim delom pomaga tako, da se bo otrok lahko čim prej vrnil k staršem in bodo ti lahko ponovno prevzeli skrb za varstvo in vzgojo otroka. Načelo najblažjega posega pa je izvedeno iz že opredeljenega načela, da so za otrokovo varstvo in vzgojo v prvi vrsti odgovorni otrokovi starši.

2.3. Poglavitne rešitve predloga zakona

V uvodnih določbah se posebej poudarja, da je država dolžna nuditi možnost dogovarjanja parov in staršev v težavah z obveznim svetovanjem, zato da se jih odvrne od pravde oziroma od nepravdnega postopka – in z neobveznim družinskim posredovanjem (mediacijo), da bi dosegli sporazum o posledicah prenehanja njihove skupnosti in/ali o ureditvi razmerja do otrok.

Predlog zakonika vsebinsko drugače ureja tudi področje življenjske skupnosti dveh partnerjev istega spola, ki so sedaj urejene z ZRIPS. Ustavno sodišče je v postopku za oceno ustavnosti 22. člena ZRIPS med drugim ugotovilo, da je registrirana partnerska skupnost razmerje, ki je po svoji vsebini podobno zakonski zvezi ali zunajzakonski skupnosti, ter da razlikovanje v pravni ureditvi te skupnosti v primerjavi s skupnostjo ženske in moškega ne sme temelji na spolni usmerjenosti. Glede na te ugotovitve ustavnega sodišča, predlog zakonika takšno življenjsko skupnost v vseh elementih izenačuje z življenjsko skupnostjo ženske in moškega. Zakonska zveza je po novem določena kot življenjska skupnost dveh oseb (istega ali različnega spola). Poleg tega zakonik priznava pravne posledice tudi zunajzakonski skupnosti dveh oseb istega spola, če ni razlogov, zaradi katerih bi bila zakonska zveza med njima neveljavna. S takšno pravno ureditvijo se želi v celoti slediti stališču ustavnega sodišča, da gre pri življenjski skupnosti dveh oseb istega spola za enake pravne in dejanske podlage skupnosti, kot to velja za zakonsko zvezo, urejeno v ZZZDR. Takšni obliki življenjske skupnosti dveh oseb istega spola imata torej enake pravne posledice, kot zakonska zveza ali zunajzakonska skupnost dveh oseb različnega spola tudi v razmerju do otrok v postopku posvojitve. Predlagatelj pri tem namreč ne vidi stvarnega razloga, ki ne bi temeljil na osebni okoliščini, to je spolni usmerjenosti, zaradi katerega te posvojitve ne bi smele biti dovoljene.

Pri ureditvi zakonske zveze je novost tudi v ureditvi premoženjskih razmerij med zakoncema. Ustava iz leta 1991 je pravici do zasebne lastnine pripisala bistveno večji pomen kot prejšnja. Z možnostmi za večjo svobodo zasebne gospodarske pobude narašča tudi premoženje (nekaterih) zakoncev. Predlagatelj zato meni, da obligatorna ureditev premoženjskega režima med zakoncema po ZZZDR ne ustreza več ustavni ureditvi pravice do zasebne lastnine in svobodi urejanja premoženjskih razmerij. Predlog zakonika zakoncema zato omogoča, da svoja premoženjska razmerja svobodno uredita in le, če se o premoženjskem režimu ne dogovorita, zanj velja režim, ki ga določa zakon (zakoniti premoženjski režim).

Predlog zakonika v skladu z načeli o enakopravnosti zakoncev, pravičnosti, praktičnosti in pravne varnosti, ki so se v tujih zakonodajah uveljavila za izbiro zakonitega premoženjskega režima, zakoncema kot zakoniti premoženjski režim daje na razpolago neznatno spremenjen režim (npr. pri pravilih za dokazovanje, da je zakonec k nastanku skupnega premoženja prispeval več kot polovico vrednosti tega premoženja), ki ga po veljavnem pravu poznamo kot kogentni režim skupnega premoženja zakoncev. Predlagatelj se je za tak pristop odločil, ker na eni strani ljudje ta premoženjski režim že poznajo, na drugi strani pa bo premoženjski režim za zakonce, ki so sklenili zakonsko zvezo

po sedaj veljavnem zakonu, ostal v bistvenem nespremenjen, če se zakonci ne bodo dogovorili drugače. To pa z vidika pravne varnosti ni zanemarljivo.

S predlagano ureditvijo je podana pravna podlaga za izvajanje ponovitev svečanosti ob jubileju, kar je omogočala že sprememba Pravilnika o sklepanju zakonske zveze leta 2005, saj je bil v 1. členu dodan drugi odstavek, ki določa, da se določbe tega pravilnika smiselno uporabljajo tudi za svečanosti ob jubileju sklenitve zakonske zveze.

Z novo ureditvijo upravljanja zakoncev s skupnim premoženjem želi predlagatelj doseči dva cilja: po eni strani naj bo sklepanje pravnih poslov glede skupnega premoženja v vsakdanjem pravnem prometu zakoncem v čim večji meri olajšano, po drugi strani pa naj se, zlasti v primerih sklepanja pomembnejših, »nevsakdanjih« pravnih poslov, zavarujejo v nekoliko večji meri tudi interesi njune premoženjske (in siceršnje) skupnosti.

Pravna pravila, ki urejajo razmerja med zakonci, se uporabljajo tudi za urejanje razmerij med zunajzakonskimi partnerji, zato bodo po novem tudi ti lahko izbirali med pogodbeno in zakonsko obliko urejanja medsebojnih premoženjskih razmerij.

Predlog zakonika vsebuje kot nadaljnjo pomembno novost posebne določbe o stanovanjskem varstvu zakoncev med trajanjem zakonske zveze in ob razvezi, (posredno) pa tudi varstvo otrok, ki z njima živijo v skupnem stanovanju. Predlagane določbe sledijo predlogu o nujnosti tovrstne ureditve, ki ga je Svet Evrope izdelal že pred časom v Priporočilu št. R (81) 15 o pravicah zakoncev, ki zadevajo družinsko stanovanje in rabo gospodinjskih predmetov in Prilogi tega poročila.

Stanovanjsko varstvo v času trajanja zakonske zveze zagotavljata dve določbi. Prva preprečuje, da bi zakonec s pravnim poslom, sklenjenim brez soglasja drugega zakonca, temu onemogočil uporabo stanovanja, v katerem zakonca skupaj živita in ki je njun dom in s tem ogrozil njegovo eksistenco, kadar pa z njima živijo otroci, tudi njihovo korist.

Predlog zakonika v določbah o stanovanjskem varstvu ob razvezi zakoncu omogoča, da pridobi v uporabo celo stanovanje, v katerem skupaj živita oziroma sta živela, ali del tega stanovanja, če to zahtevajo koristi skupnih otrok. Stanovanjsko varstvo po razvezi je tako namenjeno predvsem varstvu koristi otrok, zakoncem pa le posredno. Predlagane določbe o stanovanjskem varstvu zakonca po razvezi so tudi odgovor na pobudo za sprejem ustrezne zakonske rešitve, ki jo je Vrhovno sodišče RS pred časom naslovilo na Vlado RS in v njej opozorilo, da slovenska zakonodaja ne daje odgovora na vprašanje, kakšne odločitve naj sprejme sodnik glede skupnega stanovanja zakoncev, ki je v lastnini le enega od zakoncev, in ta zakonec ob razvezi zahteva izselitev drugega zakonca, ki pa nima primerne stanovanja.

Glede na določbo, po kateri ima zunajzakonska skupnost, ustanovljena v skladu z zakonikom, na vseh področjih enake pravne posledice, kot če bi partnerja sklenila zakonsko zvezo, če ni bilo razlogov, zaradi katerih bi bila zakonska zveza med njima neveljavna, se predlagane določbe o stanovanjskem varstvu uporabljajo tudi za zunajzakonske partnerje tako med trajanjem kot tudi ob prenehanju zunajzakonske skupnosti (in za zakonca ob razveljavitvi zakonske zveze).

Ureditev zakonske zveze je predlog zakonika spremenil oziroma dopolnil tudi v določbah o pogojih, ki morajo biti podani ob sklenitvi zakonske zveze, o sankcijah zaradi neizpolnjevanja teh pogojev, o obliki sklenitve zakonske zveze in o sankciji zaradi kršitve zahtev obličnosti.

Predlog je uvedel delitev na pogoje za obstoj in pogoje za veljavnost zakonske zveze. Pogoja za obstoj zakonske zveze je, da osebi izjavita njuno soglasja, da skleneta zakonsko zvezo, in sicer to izjavita pred pristojnim državnim organom. V primeru kršitve teh pogojev gre za neobstoječo zakonsko zvezo, ki nima pravnih posledic zakonske zveze. S tem je odpravljena negotovost o tem vprašanju v strokovni javnosti.

V skladu s svobodo zakonske zveze, ki je izraz pravice do samoodločbe posameznika (35. člen ustave), po predlogu zakonika slavnostna in javna sklenitev zakonske zveze ni obvezna. S tem država posameznika ne sili več, da se prilagaja njenim vrednostnim nadzorom, temveč mu omogoča, da tudi s sklenitvijo zakonske zveze uveljavi lastne nazore. Predlog zato zagotavlja tudi večje možnosti sklepanja zakonske zveze zunaj uradnih prostorov in različne vrste obličnosti sklepanja zakonske zveze.

Ureditev prenehanja zakonske zveze se po predlogu zakonika spreminja samo v tem, da šteje razveljavitev zakonske zveze za način prenehanja. To je logično, kajti pravne posledice razveljavitve zakonske zveze nastopijo z dnem razveljavitve zakonske zveze.

Za spreminjanje temeljnega koncepta razveze zakonske zveze ni potrebe. Ostajata možnosti sporazumne razveze in razveze na tožbo. Ustrezne določbe o tem, kateri sporazumi zakoncev so pogoj za sporazumno razvezo in v kakšni obliki jih morata zakonca skleniti, vsebuje ZZZDR že od uveljavitve ZZZDR-C dalje. Tudi določbe o pravnih posledicah razveze zakonske zveze v razmerju razvezanih staršev do skupnih otrok in o preživljanju nepreskrbljenega zakonca je ustrezno spremenila navedena novela ZZZDR.

Pri ureditvi posledic zakonske zveze in njenega prenehanja v razmerju do otrok so prevzete rešitve, ki jih ZZZDR prav tako vsebuje že od uveljavitve ZZZDR-C dalje (to je o varstvu in vzgoji otroka, o otrokovih stikih in o preživljanju).

Med novimi oziroma spreminjevalnimi rešitvami v ureditvi razmerja med starši in otroki velja omeniti zlasti sledeče:

- Pri ureditvi ugotavljanja in izpodbijanja starševstva naslednje določbe: da je mati ženska, ki je otroka rodila; da se mora s priznanjem očetovstva ob določenih pogojih strinjati tudi polnoletni otrok; da ni mogoče priznati otroka, dokler velja po zakonu drugi možki za njegovega očeta; da se lahko prizna tudi spočetega, a še nerojenega otroka; da se otroka lahko prizna tudi po njegovi smrti, vendar samo, če je zapustil potomce; da lahko možki, ki misli, da je oče otroka, izpodbija očetovstvo tistega, ki velja za otrokovega očeta, samo, če hkrati zahteva, da se ugotovi njegovo očetovstvo. Za ugotavljanje in izpodbijanje starševstva za otroka, spočetega z biomedicinsko pomočjo, ima predlog zakonika posebne določbe, ki so prenesene iz ZZNPOB. Pomembne so zlasti rešitve glede določanja izvora otroka, spočetega z uporabo darovanih spolnih celic;

- Pri ureditvi pravic in dolžnosti staršev in otrok so prevzete rešitve, ki jih je uveljavil že ZZZDR z zadnjo novelo, to je o varstvu in vzgoji otroka, o otrokovih stikih, o izvrševanju roditeljske pravice, ki se po predlogu zakonika imenuje starševska skrb in o preživljanju.

- Med določbami o drugih pravicah in dolžnostih staršev, ki izvirajo iz starševske skrbi in ki so sicer v znatni meri identične z določbami ZZZDR, predlagatelj predlaga novo ureditev glede zastopanja otroka in upravljanja otrokovega premoženja. Privolitev staršev ni več pogoj za veljavnost pomembnega posla, ki ga sklene otrok, ki je dopolnil 15 let starosti (kot to določa ZZZDR). Tak posel je po predlogu samo izpodbojen. Predlagana ureditev je sprejemljivejša, ker v večji meri upošteva koristi otroka.

- Glede upravljanja otrokovega premoženja je po predlogu zakonika odpravljen pogoj, ki ga določa ZZZDR za razpolaganje staršev s stvarmi iz premoženja otroka, namreč privolitev centra za socialno delo. Tako se v določenih situacijah lažje doseže otrokova korist. Država ima druge, preventivne možnosti zavarovati otroka pred neskrbnimi starši. Podaljšanje starševske skrbi je predlog zakonika odpravil. Institut starševske skrbi je namenjen otroku in ne posebnemu varstvu odraslih oseb, ki ne morejo same skrbeti zase. Njegova uporaba za odrasle osebe ni primerna.

- S predlogom zakonika o novi pravni ureditvi posegov države v družino zaradi varovanja koristi otrok predlagatelj želi doseči predvsem: čimprejšnje odkrivanje primerov ogroženih otrok, zagotovitev takojšnje medicinske pomoči in preprečitev nadaljnjega ogrožanja otroka, timsko interdisciplinarno obravnavanje primerov, ko so otroci v družini ogroženi, pošten postopek z vidika varstva pravic otroka in oseb, ki zanj skrbijo, čim manj odvzemov otrok staršem, rehabilitacijo družine, v primerih pa, ko družine ni več mogoče rehabilitirati, otroku zagotoviti stalno nadomestno vzgojo in varstvo.

Osnovno načelo, po katerem se predlog zakonika pri tem ravna, je, da so za otrokovo vzgojo in varstvo v prvi vrsti odgovorni otrokovi starši in v posledici tega načelo najblažjega posega.

Pri izbiri ukrepov za varstvo koristi otrok je treba upoštevati tudi načelo koristi otroka, ki ga je predlog zakonika uvrstil med splošne določbe.

S predlagano pravno ureditvijo se krog ukrepov, ki jih ureja ZZZDR, širi še na nekatere ukrepe, ki so jih pristojni organi v praksi najbolj pogrešali. Poleg taksativno naštetih ukrepov (delijo se na nujne ukrepe, načasne odredbe in na ukrepe trajnejšega značaja) je ohranjeno tudi pooblastilo centra za socialno delo za obravnavanje družine ter vložitev predloga za izrek katerega od ukrepov za varstvo koristi otrok. Natančno so določeni pogoji, ki morajo biti izpolnjeni za ukrep in trajanje ukrepa.

Odločanje o začasnih odredbah in o ukrepih trajnejšega značaja je v pristojnosti sodišč.

Pri pravni ureditvi dolžnosti preživljanja so prevzete rešitve, kot v ZZZDR veljajo od uveljavitve ZZZDR-C dalje. Tu velja poudariti predvsem načelo varstva šibkejše stranke in varstvo koristi otroka tudi pri sklepanju sporazumov o preživljanju, in sicer velja tu načelo, da se ti sporazumi sklepajo pred sodiščem. V drugih položajih pa se sklepajo preživninski sporazumi pri notarju. Noben sporazum o preživljanju, niti tisti o preživljanju enega od staršev, ne sme ogroziti otrokove koristi.

Pomembnejše spreminjevalne rešitve v predlogu zakonika o posvojitvi so: otroka lahko skupaj posvojita ne samo zakonca, temveč tudi zunajzakonska partnerja; zaradi izenačitve življenjske skupnosti dveh oseb istega spola z življenjsko skupnostjo ženske in moškega pa tudi istospolna partnerja, ki sta sklenila zakonsko zvezo ali živita v zunajzakonski skupnosti; za posvojitvev je potrebno otrokovo soglasje, če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice (v skladu s 6. členom EKUOP); rok za izpeljavo posvojitve je šest mesecev od izpolnitve katerega od pogojev, določenih v predlogu zakonika. Postopek ugotavljanja primernosti prijavitelja se vodi na centru za socialno delo odločitev o posvojitvi pa sprejme sodišče. Z namenom čimbolj zavarovati otrokovo korist – zagotoviti varstvo v obliki posvojitve vsem otrokom in izbrati otroku najboljše možne starše – predlagatelj predlaga vzpostavitev centralne zbirke otrok in oseb, ki bi želele posvojiti.

Pri pravni ureditvi rejništva je predlagatelj upošteval, da ZZZDR ni edini predpis, ki ureja rejništvo. Zaradi dopolnilne ureditve po ZIRD, ki v veliki meri ustreza svojemu namenu, ni potrebe, da bi to ureditev vsebinsko znatneje spreminjali. V okviru stvarne pristojnosti pa je spremenjena pristojnost za odločanje o namestitvi otroka v rejništvo in sicer o namestitvi otroka v rejništvo center za socialno delo lahko odloči le v primeru nujnega ukrepa za varstvo otrokove koristi po tem zakoniku. V vseh ostalih primerih o namestitvi otroka v rejništvo odloča sodišče.

V novi določbi je zapisano, da z namestitvijo otroka v rejništvo ostanejo staršem ali skrbniku tiste pravice in dolžnosti po tem zakoniku, ki so združljive z namenom rejništva, razen če na podlagi tega zakonika ni drugače odločeno.

Predlagatelj predlaga, da se odpravi možnost, da starši sami namestijo otroka v rejništvo. Razlog je v novi ureditvi po ZIRD, ki predpisuje ostrejšje pogoje za rejnika. Otroku ni v korist, če je po odločitvi staršev v rejništvu pri osebi, ki teh pogojev ne izkaže.

V pravni ureditvi skrbništva predlagatelj ne predlaga večjih vsebinskih sprememb. Predlog pa vsebuje spremembe glede stvarne pristojnosti, ki jo razdeli med sodišča in centre za socialno delo, in sicer o postavitvi otroka pod skrbništvo odloči sodišče in imenuje skrbnika ob odločanju o ukrepih za varstvo otrokovih koristi, v vseh ostalih primerih pa o postavitvi otroka pod skrbništvo in imenovanju skrbnika odloči center za socialno delo. V postopkih o odvzemu poslovne sposobnosti sodišče osebo, ki ji odvzame poslovno sposobnost, hkrati postavi tudi pod skrbništvo in imenuje skrbnika. V postopkih o postavitvi skrbnika za posebni primer center za socialno delo imenuje skrbnika za posebni primer ali skrbnika za določeno vrsto opravi odsotni osebi, katere prebivališče ni znano in ki nima zastopnika, neznanemu lastniku premoženja, kadar je potrebno, da nekdo za to premoženje skrbi, pa tudi v drugih primerih, kadar je to potrebno za varstvo pravic in koristi posameznika.

V postopku postavitve pod skrbništvo predlagatelj predlaga dodatne procesne pravice otroka, enako kot so določene v ZPP.

3. Ocena finančnih posledic predloga zakona za državni proračun in druga javna finančna sredstva

Za potrebe uveljavitve družinskega zakonika so v letu 2010 potrebna sredstva v višini 1.126.300,00 EUR, v letu 2011 3.941.947,38 EUR, v letu 2012 3.806.873,38 EUR. Znotraj leta 2010 Ministrstvo za pravosodje za investicije potrebuje sredstva v višini 740.000 EUR, za najemnine 115.000 EUR in za

izobraževanje 50.000 EUR. Ministrstvo za delo potrebuje sredstva v višini 75.000 EUR, Varuh človekovih pravic sredstva v višini 146.300 EUR. Vrhovno sodišče v letu 2010 sredstev ne potrebuje. V letu 2011 vrhovno sodišče potrebuje sredstva v višini 1.031.203 EUR, Ministrstvo za pravosodje za investicije 316.000 eur in za najemnine 381.456 EUR. Stroški centrov za socialno delo bodo v letu 2011 znašali 2.066.288,38 EUR. V tabeli so k posameznim stroškom navedene tudi proračunske postavke in njihovi nazivi, s katerih se bodo črpala sredstva.

ŠIFRA RAZVOJNEGA POD-PROGRAMA	RAZVOJNI PODPROGRAM	ANALIZA STROŠKOV	OCENA STROŠKOV ZA LETO 2010 (b)	OCENA STROŠKOV ZA LETO 2011 (d)	OCENA STROŠKOV ZA LETO 2012 (d)
1323	Vzpostavitev institucij za reševanje družinskih sporov v okviru izvajanja reforme družinske zakonodaje	Vrhovno sodišče - stroški postopkov, plače, inform.oprema	0,00	1.031.203,00	1.031.203,00
		MP - investicije	740.000,00	316.000,00	0,00
		MP - najemnina	115.000,00	381.456,00	381.456,00
		MP izobraževanje	50.000,00	0,00	0,00
		MDDSZ - stroški	75.000,00	2.066.288,38	2.066.288,38
		Varuh človekovih pravic Zagovorništvo	146.300,00	147.000,00	327.926,00
		SKUPAJ:	1.126.300,00	3.941.947,38	3.806.873,38

S predlogom zakonika centri za socialno delo (v nadaljevanju: CSD) ohranjajo nekatere naloge, ki jih izvajajo po ZZZDR ter hkrati dobivajo nova javna pooblastila za dodatne naloge in vsebine dela. Prenos stvarne pristojnosti je predlagan predvsem za naloge, glede katerih bodo CSD opravljali strokovno delo, sodišče pa bo na podlagi predlogov CSD odločalo praviloma v nepravdnem postopku.

Celoten predlog zakonika je zastavljen na način, da o zadevah odloča sodišče, CSD pa vsebinsko pripravi dokumentacijo za odločanje, na podlagi katere sodišče odloča v nepravdnem ali pravdnem postopku, CSD pa ohrani ter okrepi svojo strokovno in svetovalno dejavnost.

Po predlogu zakonika ostajajo v pristojnosti CSD naslednje naloge, ki so že določene v ZZZDR in nove naloge, ki nadomeščajo že opredeljene naloge v ZZZDR (za izračun finančnih posledic lahko za te naloge ostane normativ nespremenjen):

- namesto odločanja oziroma dovolitve sklenitve zakonske zveze CSD poda strokovno mnenje sodišču, preden le-to odloči o dovolitvi sklenitve zakonske zveze (CSD preuči zadevo, opravi

pogovore tako s starši kot z osebami, ki želijo skleniti zakonsko zvezo, strokovna skupina oceni vse elemente, pripravi se analiza tveganja, priprava predloga);

- usklajevanje preživnin;
- priznanje očetovstva;
- pomoč staršem pri sklenitvi sporazuma o varstvu in vzgoji otrok;
- pomoč staršem pri sklenitvi sporazuma o preživljanju otrok;
- pomoč staršem pri sklenitvi sporazuma o stikih s starši;
- pomoč staršem in drugim osebami pri sklenitvi sporazuma o otrokovih stikih z drugimi osebami;
- mnenje CSD o koristi otroka glede varstva in vzgoje;
- mnenje CSD o koristi otroka glede preživljanja;
- mnenje CSD o koristi otroka glede otrokovih stikov;
- mnenje CSD o koristi otroka glede izvrševanja starševske skrbi;
- pomoč staršem pri sklenitvi sporazuma o izvrševanju starševske skrbi;
- namesto odvzema otrok bo CSD izrekal nujne ukrepe za varstvo otrokove koristi (opraviti je potrebno vsa opravila za ugotovitev dejstev, pogovor s starši in otrokom, otroka umakniti na varno, krizna namestitvev, izdaja odločbe ter podati predlog za začetek postopka na sodišče);
- namesto ukrepa za vzgojo in varstvo otroka in njegovih koristi ter varstva otrokovih premoženjskih koristi bo CSD nadzoroval izvajanje starševske skrbi (opraviti je potrebno vsa opravila za ugotovitev dejstev, pogovor s starši in otrokom, priprava načrta pomoči družini, analiza tveganja, ocena ogroženosti, učenje družine);
- namesto razrešitve rejnika ali skrbnika ali menjave zavoda, kamor je nameščen otrok (spremembe prvotnih odločitev tako CSD kot sodišča) – imenovanje druge osebe pri namestitvi otroka;
- usklajevanje preživnin;
- namesto svetovalnega razgovora bo CSD izvajal predhodno svetovanje pred začetkom postopka v zakonskem sporu (paru je potrebno dati informacije o vseh možnosti pomoči in svetovanja, usmerjanje);
- namesto družinsko in/ali partnersko svetovanje, urejanje odnosov v družini – strokovno svetovanje paru (pogovor s parom, sodelovanje s ključnimi dejavniki okolja, opravi se analiza tveganja, načrt zmanjševanja škode, načrt krepitve moči, evalvacija);
- delo s kandidati za posvojitelje;
- namesto enostranske ali obojestranske posvojitve bo CSD vodil postopek izbire najprimernejšega kandidata za posvojitev (proučitev, pogovor z biološkimi starši, obravnava na strokovni skupini, pogovor z otrokom, pregled in priprava posvojiteljske družine na posvojitev, spremljanje kandidatov za posvojitev, podaja predloga);
- urejanje namestitve otroka v rejniško družino;
- skrbnik za izvajanje dopolnilnih skrbniških nalog;
- CSD bo neposredno izvajal nekatere skrbniške naloge;
- odobritev centra za socialno delo skrbniku;
- postavitev/prenehanje skrbnika za otroka;
- spremljanje skrbništva otrok;
- imenovanje skrbnika za posebni primer;
- postavitev kolizijskega skrbnika;
- spremljanje skrbnika za odrasle;
- reševanje ugovorov zoper delo skrbnika.

Na podlagi novih nalog potrebujejo CSD dodatnih 64,552 strokovnih delavcev. Ob strokovnih delavcih pa je potreben tudi administrativno tehnični kader, kar pomeni še dodatno 22,5% delavcev (14,524) in celotna vsota potrebnih dodatnih delavcev znaša 79,076.

Veljavni ZZZDR nalaga CSD naloge, ki so opredeljene v spodnji tabeli. Ob njih so navedeni člani zakona, normativ ter število primerov, ki so jih centri obravnavali v letu 2008 in število delavcev, ki bi jih za te naloge potrebovali.

Št.	NALOGE:	ČLENI:	normativ	Št. prim. 2008	Delavci
1.	Dovolitev sklenitve zakonske zveze osebi, ki še ni stara 18 let (po predlogu zakonika) Strokovno mnenje CSD sodišču, preden le-to odloči o dovolitvi sklenitve zakonske zveze	23, 24	495	9	0,035
2.	Dovolitev sklenitve zakonske zveze iz drugih razlogov (po predlogu zakonika) Strokovno mnenje CSD sodišču, preden le-to odloči o dovolitvi sklenitve zakonske zveze	23	495	0	0
3.	Družinsko in/ali partnersko svetovanje – urejanje odnosov v družini (po predlogu zakonika) Strokovno svetovanje paru	10	1710	1900	25,933
4.	Svetovalni pogovor ob prenehanju zakonske zveze (po predlogu zakonika) Svetovanje pred začetkom postopka v zakonskem sporu, predhodno svetovanje	68	345	1632	4,494
5.	Pomoč staršem pri sklenitvi sporazuma o varstvu in vzgoji otrok (po predlogu zakonika – enako)	105	375	1337	4,002
6.	Pomoč staršem pri sklenitvi sporazuma o stikih (po predlogu zakonika – enako)	106, 106.a	495	1926	7,609
7.	Pomoč staršem pri sklenitvi sporazuma o preživljanju skupnih otrok (po predlogu zakonika – enako)	105.a	120	1766	1,691
	DODANO (po predlogu zakonika) Izvajanje družinske mediacije				
8.	Ugotavljanje obstoja zunajzakonske skupnosti (po predlogu zakonika – enako)	12	225	19	0,034
9.	Priznanje očetovstva/materinstva (po predlogu zakonika – enako)	88, 90, 91, 92	115	9591	8,803
	DODANO (po predlogu zakonika) Privolitev CSD na soglasje skrbnika za priznanje očetovstva				
	DODANO (po predlogu zakonika) Privolitev CSD skrbniku za vložitev tožbe skrbnika za ugotovitev očetovstva				
	DODANO (po predlogu zakonika) Privolitev CSD skrbniku za predlog za razglasitev očetovstva				
10.	Pomoč pri izpodbijanju očetovstva / materinstva (po predlogu zakonika – te naloge ne bo več)	96, 97, 98, 99	90	14	0,010

11.	Pomoč pri sodnem ugotavljanju očetovstva /materinstva (po predlogu zakonika – te naloge ne bo več)	91, 92, 95, 213	90	28	0,020
	DODANO (po predlogu zakonika) Pomoč staršem in drugim osebam pri sklenitvi sporazuma o otrokovih stikih z drugimi osebam				
12.	Mnenje sodišču o koristi otroka glede preživljanja skupnih otrok (po predlogu zakonika – enako)	78	255	1085	2,208
13.	Mnenje o otrokovi koristi glede varstva otrok (po predlogu zakonika – enako)	78, 105	480	1670	6,398
14.	Oblikovanje mnenja o otrokovi koristi glede stikov (po predlogu zakonika – enako)	78, 106, 106.a	345	1432	3,943
15.	Izvajanje stikov pod nadzorom tretje osebe (po predlogu zakonika) Stiki pod nadzorom strokovne osebe CSD	106		80	
	DODANO (po predlogu zakonika) Priprava otroka in starša na stik pod nadzorom				
16.	Obvestila o uskladitvi preživnin (po predlogu zakonika – enako)	132.a	25	53551	10,686
17.	Odločanje o obremenitvi in odtujitvi otrokovega premoženja (po predlogu zakonika – te naloge ne bo več)	111	420	1032	3,459
18.	Pomoč pri sklenitvi sporazuma v sporih, če si starši niso enotni pri izpolnjevanju starševske skrbi (po predlogu zakonika – enako)	113	630	133	0,668
	DODANO (po predlogu zakonika) Mnenje CSD o koristi otroka glede izvrševanja starševske skrbi				
19.	Predlog sodišču za podaljšanje starševske skrbi staršem čez otrokovo polnoletnost ali predlog za prenehanje podaljšanja	118	510	480	1,954
20.	Predlog sodišču za pridobitev poslovne sposobnosti	117	720	26	0,149
21.	Predlog sodišču za odvzem/vrnitev starševske skrbi staršem	116	1170/ 3480	17	0,158
22.	Ukrep za vzgojo in varstvo otroka in njegovih koristi (po predlogu zakonika) Nadzor izvajanja starševske skrbi	119	4440	781	27,678
23.	Odvzem otroka (po predlogu zakonika) Nujni ukrep za varstvo otrokove koristi	120	5460	83	3,617
24.	Oddaja otroka v zavod (po predlogu zakonika) Imenovanje druge osebe pri namestitvi otroka	121	4950	393	15,528
25.	Varstvo otrokovih premoženjskih koristi (po predlogu zakonika – te naloge CSD ne opravlja več)	122	690	99	0,545
	DODANO (po predlogu zakonika) Spremljanje izvajanja ukrepa, ki ga za varstvo koristi otrok izreče sodišče				
	DODANO (po predlogu zakonika) Mnenje CSD o izvajanju ukrepa trajnejše narave				
	DODANO (po predlogu zakonika) Priprava načrta pomoči družini in otroku				

	DODANO (po predlogu zakonika) Izvajanje nadzora nad izvajanjem starševske skrbi na podlagi ukrepa sodišča				
	DODANO (po predlogu zakonika) Multidisciplinarni tim za obravnavanje primerov huje ogroženih otrok				
	DODANO (po predlogu zakonika) Odprtje posebnega računa za otroka, kamor se nakazuje preživnina staršev pri izreku ukrepa				
26.	Urejanje namestitve otroka v rejniško družino: - odločba in pogodba z rejniki - postavitvev IPS	154-177 ZIRD v celoti	2980	118	2,806
	(po predlogu zakonika – enako kot doslej) in Imenovanje druge osebe pri namestitvi otroka				
27.	Spremljanje rejništva: - delo z rejenci - delo z rejniškimi družinami - delo z matično družino - IPS - sodelovanje v intervizijski skupini (po predlogu zakonika – enako)	161, 167 ZIRD v celoti	4920	1305	51,25
28.	Postavitev skrbnika za posebni primer za otroka (po predlogu zakonika – enako)	185, 211, 213, 214, 215	465	915	3,396
	DODANO (po predlogu zakonika) Postavitev skrbnika za izvajanje dopolnilnih skrbniških nalog				
	Postavitev kolizijskega skrbnika (enako kot skrbnik za poseben primer)				
29.	Privolitev odtujitve ali obremenitve otrokovega premoženja, odobritev pravnih poslov skrbniku za otroka (po predlogu zakonika – enako)	191, 203	420	453	1,518
30.	Postavitev/prenehanje stalnega skrbnika otroku (po predlogu zakonika – enako)	201	3015	291	7,003
31.	Spremljanje skrbništva otrok (po predlogu zakonika – enako)	180, 191, 194, 195, 196, 197, 212,	1020	349	2,841
32.	Delo s kandidati za posvojitelje (po predlogu zakonika – enako)	134-153	1030	173	1,422
33.	Posvojitev (po predlogu zakonika) Izbira najprimernejšega kandidata za posvojitev	134-153	2405	14	0,268
34.	Enostranska posvojitev (po predlogu zakonika) Izbira najprimernejšega kandidata za posvojitev	134-153	570	12	0,054
35.	Posvojitev, ko so posvojitelji tuji državljani	140	1530	4	0,048

	(po predlogu zakonika – enako)				
36.	Posvojitev otroka tujega državljana (po predlogu zakonika – enako)	140, 141	1200	18	0,172
	DODANO (po predlogu zakonika) Pridobitev soglasja za seznanitev z osebnimi podatki posvojenca ali bioloških staršev in pridobitev zdravstvenih podatkov bioloških staršev				
37.	Predlog za odvzem/vrnitev poslovne sposobnosti	216, 178	990	148	1,169
38.	Imenovanje/razrešitev začasnega skrbnika (po predlogu zakonika – te naloge CSD ne opravlja več)	209, 189, 190	1320	157	1,654
39.	Imenovanje/razrešitev skrbnika (po predlogu zakonika – te naloge CSD ne opravlja več)	180, 181, 182, 183, 184, 186, 188, 189, 198, 199, 206, 221, 222	750	871	5,214
40.	Spremljanje skrbnikovega dela (po predlogu zakonika – enako)	180, 191, 194, 195, 196, 197, 212,	1020	1099	8,947
41.	Reševanje sporov zoper delo skrbnika (po predlogu zakonika – enako)	197, 198, 200			
42.	Neposredno izvajanje skrbniških nalog – CSD (po predlogu zakonika – enako)	185, 192, 206	2550	685	13,942
43.	Imenovanje/razrešitev skrbnika za posebni primer (po predlogu zakonika – enako)	211, 212, 213, 214, 215	780	3913	24,362
44.	Odobritev pravnih poslov skrbniku (po predlogu zakonika – enako)	191		820	
45.	SKUPAJ				255,688

Za vse naloge, ki izhajajo iz obstoječega ZZZDR, CSD potrebujejo 255,688 strokovnih delavcev ter dodatno 22,5 % tehnično administrativnega kadra, kar znaša 57,529 delavcev – skupaj to pomeni 313,217 delavcev.

Naloge, ki jih CSD po veljavnem ZZZDR opravljajo, pa jih po predlogu zakonika ne bodo več so:

1. odločanje o obremenitvi in odtujitvi otrokovega premoženja (normativ: 420 minut, delavcev: 3,459 za leto 2008);
2. varstvo otrokovih premoženjskih koristi (normativ: 690 minut, delavcev: 0,545 za leto 2008);
3. imenovanje/razrešitev začasnega skrbnika (normativ: 1320 minut, delavcev: 1,654 za leto 2008);
4. imenovanje/razrešitev skrbnika za odraslo osebo (normativ: 750 minut, delavcev: 5,214 za leto 2008).

Iz zgoraj opredeljenega izhaja, da bo na vseh CSD zaradi nalog, ki jih ne bodo več opravljali, preveč 10,872 delavcev, kar pomeni, da jih lahko odštejemo od navedenih delavcev, ki jih dodatno potrebujejo CSD za nove naloge.

Na podlagi tega izračuna lahko zaključimo, da na CSD potrebujemo dodatno 53,68 strokovnih delavcev ter na to še 22,5% administrativno tehničnega kadra, kar vse skupaj znaša 65,758 delavcev.

Nekaj nalog, ki so bile opredeljene v ZZZDR, se bo določalo v drugih, postopkovnih zakonih, ki so ravno tako v pripravi skupaj s predlogom zakonika (Zakon o nepravdnem postopku, Zakon o pravdnem postopku). Tam bo potrebno še dodatno opredeliti finančne posledice glede nalog, ki bodo naložene CSD.

Nekatere naloge so v predlogu Družinskega zakonika spremenjene, kar pomeni, da je potrebno spreminjati tudi obstoječi standard in normativ. Pa vendar lahko z veliko verjetnostjo trdimo, da kljub prenesenemu odločanju o zadevah, večina standarda naloge ostane na CSD in se spremeni le opravilo izdaje odločbe v izdajo mnenja, poročila, dokazila ali podobno.

4. Prikaz ureditve v drugih pravnih sistemih in prilagojenosti predlagane ureditve pravu Evropske unije

Nemčija

Sedes materie nemške pravne ureditve družinskega prava je Civilni zakonik (Bürgerliches Gesetzbuch BGB (BGB), BGBl III 400-2 z dne 18.8.1896) z novelami: npr. z novelo Zakona o reformi otroškega prava (Kindschaftsrechtsreformgesetz – KindRG z dne 16.12.1997, BGBl I 2942), Zakona o pomočnistvu (Beistandschaftsgesetz z dne 4.12.1997, BGBl I 2846), Zakona o (pravnem) oskrbnistvu (Gesetz zur Reform des Rechts der Vormundschaft und Pflegschaft für Volljährige – Betreuungsgesetz – BtG, z dne 12.9.1990, BGBl. I 2002), Zakona o spremembah prava o oskrbnistvu (Betreuungsrechtsänderungsgesetz z dne 25.6.1998, BGBl. I 1580), Zakona o spremembah zakona o pomoči nosečnicam in družinam (Schwangern – und Familienhilfsänderungsgesetz – SFHÄndG, z dne 21.8.1995).

BGB dopolnjujejo npr. še Zakon o pomoči otrokom in mladini (Gesetz zur Neuordnung des Kinder – und Jugendhilferechts (Kinder und Jugendhilfegesetz) z dne 26.6.1990, BGBl. I 1163), Zakon o civilnopravnem varstvu pred nasiljem in zalezovanjem (Gesetz zum zivilrechtlichen Schutz vor Gewalttaten und Nachstellungen z dne 11.12.2001), Uredba o ravnanju s skupnim stanovanjem zakoncev in gospodinjskimi predmeti (Verordnung über die Behandlung der Ehewohnung und des

Hausrats 1944, zadnja novela 1990) in Uredba o izračunavanju zakonite preživnine (Verordnung zur Berechnung des Regelunterhalts 1970). Zunajzakonske skupnosti oseb različnih spolov nemško pravo ne ureja.

Sklenitev zakonske zveze: Nemško pravo predpisuje obvezno civilno sklenitev zakonske zveze. Zakonska zveza, ki ni sklenjena pred matičarjem; ki ni sklenjena med osebama različnih spolov; zakonska zveza, kjer zakonca nista podala svojega soglasja, ne ustvarja pravnih učinkov zakonske zveze (t. i. ne – zakon). Neobstoj zakonske zveze se ugotavlja s tožbo pred družinskim sodiščem. Razlogi za izpodbojnost zakonske zveze so podobni kot v slovenskem pravu (npr. zadržek mladoletnosti, dvojne zakonske zveze, sorodstva, pomanjkanje svobodne privolitve). Posledice razveljavitve nastopijo za naprej. Izhodišče za njihovo urejanje je pravna ureditev posledic pri razvezi zakonske zveze. Vendar so posledice razveljavitve enake posledicam razveze le pod določenimi pogoji, ki so pri posameznih razveljavitvenih vzrokih različni. Tako se npr. upravičenost do preživnine in dediščine ravna po tem, ali je zakonec vedel za razveljavitveni razlog. Tudi upravičenci do tožbe se razlikujejo glede na razveljavitveni razlog. Največkrat zakon daje pravico do tožbe vsakemu od zakoncev in pristojni upravni oblasti. Pri zadržku že obstoječe zakonske zveze ima pravico do tožbe tudi upravičeni tretji.

Zunajzakonska skupnost: Zakon o registriranem partnerstvu iz leta 2001 je uvedel registracijo partnerske skupnosti za osebe istega spola (ne nujno homoseksualcev), ne pa tudi za partnerje različnega spola. Zunajzakonska skupnost partnerjev različnega spola v nemškem pravu tako ni posebej urejena in načeloma ne ustvarja družinsko pravnih posledic. Relevantna pravna pravila lahko tako najdemo le v nekaterih določbah, ki se nanašajo na zakonsko zvezo, a se izjemoma dovoljuje njihova analogna uporaba za zunajzakonske skupnosti; v nekaterih splošnih zakonskih določbah, ki se uporabljajo brez posebne zahteve po obstoju zakonske zveze; v pogodbenem pravu, ki temelji na eksplicitnem ali implicitnem soglasju med partnerjema.

Osebna in premoženjska razmerja med zakonci: Zakonca sta dolžna živeti skupaj. Sta sosesestnika skupnega stanovanja. Če živita ločeno, lahko vsak od njiju zahteva, da mu drugi skupno stanovanje ali njegov del prepusti v izključno uporabo. Sodišče sme, upošteva tudi potrebe drugega zakonca, zahtevku ugoditi le, če je prepustitev stanovanja potrebna, da se prepreči izjemno težka situacija zakonca, ki zahteva stanovanje. Izjemno težka situacija je lahko tudi v tem, da bi zavrnitev zahtevka prizadela korist otrok, ki živijo v gospodinjstvu.

Poleg splošne ureditve varstva zakonca glede skupnega stanovanja v civilnem zakoniku pozna nemško pravo tudi posebne sodne ukrepe za civilnopravno varstvo oseb pred nasiljem v času, ko živijo v dalj časa trajajočem skupnem gospodinjstvu. V okviru zakonske življenjske skupnosti staršev in njihovih otrok, so ti ukrepi uporabljivi le za varstvo zakoncev pred medsebojnim nasiljem, medtem ko se nasilje med starši in otroci rešuje po splošnih družinskih pravilih za posege v roditeljsko pravico. Zakonec, ki je bil žrtev nasilja, lahko zahteva, da mu drugi zakonec prepusti v izključno uporabo stanovanje, ki sta ga zakonca skupaj uporabljala. Če je predlagatelj solastnik ali najemnik stanovanja, ali pa ima z nasilnim zakoncem dedno stavbno pravico ali pravico užitka na zemljišču, na katerem se nahaja stanovanje, sodišče trajanje ukrepa omeji glede na okoliščine primera in pri tem ni omejeno z maksimalnim rokom. Če pa je nasilni zakonec edini lastnik ali najemnik stanovanja oziroma imetnik dedne stavbne pravice ali pravice užitka na zemljišču (oziroma je imel te pravice skupaj s tretjo osebo), sme ukrep trajati največ šest mesecev. Sodišče ga sme na predlog zakonca podaljšati še za šest

mescev, če si zakonec v tem času ne more najti drugega primerne stanovanja in če to ne bi pomenilo prehudega bremena za zakonca (oziroma za tretjega). Sodišče sme na zahtevo nasilnega zakonca določiti nadomestilo za uporabo stanovanja, če to ustreza pravičnosti. Enaka ureditev velja, če je zakonec drugemu zakoncu le grozil z nasiljem in ob dodatnem pogoju, da je prepustitev stanovanja potrebna za preprečitev izjemno težke situacije zakonca, ki zahteva izselitev. Posebno težko situacijo lahko pomeni tudi ogroženost koristi otrok, ki s predlagateljem ukrepa živijo v skupnem gospodinjstvu.

Nemški pravni sistem pozna zakonski in pogodbeni premoženjski pravni režim med zakoncema. Zakonski premoženjski režim velja le, če se zakonca s pogodbo v notarski obliki ne dogovorita kaj drugega (npr. za ločeno ali za skupno premoženje). Pogodbo lahko skleneta pred sklenitvijo zakonske zveze ali po njej in s tem spremenita dotedanji premoženjski režim. Zakonski premoženjski režim se imenuje skupnost pridobljenega premoženja in je kompromis med ločenim in skupnim premoženjem. V času njegove veljavnosti premoženje zakoncev ostaja ločeno. Vsak zakonec z njim upravlja samostojno in tudi prosto razpolaga. Le za razpolage s celotnim premoženjem in razpolage z gospodinjskimi predmeti potrebuje privolitev drugega zakonca. Če zakonec privolitev brez utemeljenega razloga odkloni, jo sme varuško sodišče nadomestiti. Po prenehanju premoženjskega režima zakoncev (npr. zaradi smrti zakonca, razveze ali razveljavitve zakonske zveze, pogodbene izbire novega premoženjskega režima), se opravi izravnava pridobljene prirasti premoženja (prirast je znesek, za katerega končno premoženje zakonca presega začetno premoženje). Prirast se izravna tako, da se ugotovi, za koliko prirast enega zakonca presega prirast drugega. Presežek te prirasti se nato razdeli na polovico. Če zakonska zveza preneha s smrtjo enega od zakoncev, je premoženjskoppravna izravnava le izjema. Zakonec, ki ima zakonito dedno pravno pravico, se kompliciranemu obračunu prirasti lahko odpove. Namesto premoženjskoppravne izravnave se v tem primeru opravi dednoppravna izravnava, po kateri se zakoniti dedni delež preživelega zakonca zviša za 1/4 celotne dediščine.

Zakonca sta s svojim delom in premoženjem dolžna primerno preživljati družino. Če njuna življenjska skupnost preneha, ali če pride do razveze zakonske zveze, lahko zakonec, ki se ne more sam preživljati, od drugega zakonca zahteva primerno preživnino. Pri njeni odmeri se upoštevajo življenjske, pridobitne in premoženjske razmere drugega zakonca.

Razveza zakonske zveze: Zakonska zveza se razveže s sodbo na predlog enega ali obeh zakoncev. Razvezo je mogoče zahtevati iz razloga »omajanosti« zakonske zveze. Zakonska zveza šteje za »omajano«: 1) Če ne obstaja več življenjska skupnost zakoncev in tudi ni pričakovati, da bi jo zakonca spet vzpostavila. V tem primeru sodišče zakonske zveze ne sme razvezati pred potekom enega leta ločenega življenja zakoncev, razen če bi nadaljevanje zakonske zveze za predlagatelja iz razlogov, ki so na strani drugega zakonca, predstavljalo pretirano strogost. 2) Če zakonca živita ločeno najmanj eno leto in oba zakonca predlagata razvezo, ali pa jo predlaga samo en zakonec, drugi pa se z njo strinja. 3) Če zakonca živita ločeno najmanj tri leta.

Zakonska zveza se kljub »omajanosti« ne sme razvezati, dokler je to v interesu skupnega otroka zakoncev oziroma dokler bi razveza za zakonca, ki jo zavrača, glede na posebne okoliščine predstavljala težko breme.

Razmerja zakoncev do otrok po razvezi zakonske zveze: Novelirani §1671 BGB določa, da tudi po razvezi zakonske zveze staršev otrok praviloma ostane v varstvu in vzgoji obeh (skupno varstvo in

vzgoja kot pravilo), razen če eden od njiju zahteva, naj sodišče prenese varstvo in vzgojo samo nanj, drugi od staršev z zahtevkom soglaša, otrok pa zahtevku ne ugovarja. Če drugi roditelj z zahtevkom ne soglaša, ali če otrok ugovarja, presodi sodišče o zahtevku v skladu z otrokovo koristjo. Četudi imata starša po razvezi skupno vzgojo in varstvo, sme tisti od staršev, v katerega oskrbi se otrok nahaja (otrok navadno kljub skupni vzgoji in varstvu živi le pri enem od staršev – t. i. rezidenčni model), v imenu otroka od drugega starša zahtevati preživnino. Za odmero tovrstne preživnine veljajo splošna preživninska pravila, ki urejajo preživljanje med starši in otroci.

Tisti od staršev, pri katerem je otrok v varstvu in vzgoji, je dolžan opustiti vse, kar negativno vpliva na stike z drugim od staršev, ta pa je dolžan opustiti vse, kar otežuje otrokovo vzgojo. Družinsko sodišče lahko izda odredbe, s katerimi sili osebe, udeležene pri stikih, k izpolnjevanju opustitvene dolžnosti. Težje sankcije za kršitev opustitvene dolžnosti so: odvzem pravice do varstva in vzgoje otroka enemu od staršev in prenos na drugega (predodelitev otroka) in odvzem ali omejitev pravice do stikov. Družinsko sodišče lahko odloči tudi o obsegu pravice do stikov in podrobneje uredi njeno izvrševanje. Družinsko sodišče lahko pravico do stikov ali izvrševanje že določenih stikov odvzame ali omeji, če je to potrebno zaradi koristi otroka. O trajnem ali dalj časa trajajočem odvzemu pravice do stikov ali njenega izvrševanja lahko odloči samo, če bi bila sicer ogrožena otrokova korist. Družinsko sodišče lahko posebej določi, da se stiki opravljajo samo v navzočnosti tretje osebe, ki v to privoli.

Partnerska skupnost: Zakon o registriranem partnerstvu iz leta 2001 je uvedel registracijo partnerske skupnosti za osebe istega spola, ki niso nujno homoseksualci. Zakon določa, da registrirano partnerstvo lahko ustanovita osebi istega spola, ki pred pristojnim upravnim organom podata izjavo. Zakon nadalje določa učinke registriranega partnerstva. Partnerja sta dolžna skrbeti in podpirati drug drugega, za kar nosita odgovornost. Partnerja lahko izbereta skupen priimek, ki ga morata navesti ob sklenitvi registriranega partnerstva pred pristojnim upravnim organom, pri čemer obstaja možnost sestavljenega priimka (ohranitev rojstnega priimka, to je priimka iz rojstnega lista). Po prenehanju registriranega partnerstva je priimek mogoče obdržati ali pa ponovno prevzeti rojstni priimek (§ 3). Partnerja sta se dolžna medsebojno vzdrževati v skladu z določili Civilnega zakonika (dolžnost preživljanja, § 5). Pred sklenitvijo registriranega partnerstva morata predstaviti premoženjsko stanje. Vsak upravlja s svojim premoženjem sam (izravnalna skupnost). Premoženje, ki ga imata registrirana partnerja ob sklenitvi partnerstva, in tisto, ki ga ustvarita med trajanjem zveze, ni skupno (§ 6). Premoženjske zadeve lahko uredita v posebni pogodbi, ki mora biti sklenjena v prisotnosti obeh ter notarsko overjena (§ 7). Če je eden od partnerjev starš in zakoniti skrbnik otroka, ima njegov registrirani partner pravico do soodločanja glede vsakdanjih zadev v zvezi z otrokom. V primeru nevarnosti za otroka je registrirani partner upravičen prevzeti vse zakonite ukrepe za zaščito otroka (§ 9). § 10 določa pravico do dedovanja. Preživeli registrirani partner je poleg svojcev v prvem kolenu upravičen do četrtnine dediščine, poleg svojcev v drugem kolenu ter starih staršev pa do polovice dediščine. V primeru, da ni niti svojcev po prvem ali drugem kolenu ali starih staršev, preživeli partner deduje vso zapuščino. Partnerja lahko naredita tudi skupno oporoko. Če je zapustnik izločil preživelega partnerja s poslednjo voljo iz dedovanja, je slednji upravičen od dedičev zahtevati polovico vrednosti zapuščine kot nujni delež (v tem primeru se uporabijo določila Zakona o obveznem deležu, enako kot pri zakoncih). Zakon ureja tudi možnost odpovedi dedni pravici. Zakon o registriranem partnerstvu ureja tudi razmere v primeru ločenega življenja registriranih partnerjev. V primeru, da živita ločeno, lahko eden od drugega zahtevata preživnino. Nezaposleni partner je lahko napoten, da si preživnino prisluži sam, v kolikor te zaradi določenih razlogov ne more pričakovati od partnerja. Preživninski zahtevek se lahko odpove, zniža ali časovno omeji, če je bilo uveljavljanje neupravičeno do zavezanca (§ 12). Če živita partnerja ločeno, lahko eden od drugega zahtevata svoje

predmete iz gospodinjstva. Če partnerja živita ločeno ali če želi eden od obeh živeti ločeno, potem lahko od drugega zahteva, da mu v uporabo prepusti skupno stanovanje ali del stanovanja, pri čemer lahko drugi za to zahteva povračilo stroškov za souporabo stanovanja (§ 13, 14). Z zakonom so urejena tudi razmerja po prenehanju registriranega partnerstva. Registrirano partnerstvo preneha na osebno zahtevo enega ali obeh partnerjev z razsodbo sodišča, ki upošteva določene pogoje. Partnerja lahko v skladu z zakonom zahtevata tudi prekličeta (§ 15). Partner, ki se po prenehanju registriranega partnerstva ne zmore preživljati, sme, zlasti v primeru starosti ali bolezni, zahtevati preživnino od bivšega partnerja, ki mora biti v skladu z njegovimi zmožnostmi. Pravica do preživnine preneha, če upravičenec sklene zakonsko zvezo ali registrirano partnerstvo (§ 16). V primeru, da se registrirana partnerja ob prenehanju partnerstva ne moreta dogovoriti, komu pripada skupno stanovanje (nasledstvo najemne pogodbe), o tem odloči družinsko sodišče (§ 17-19) v skladu z Odredbo o ravnanju z zakonskim stanovanjem, opremo in inventarjem ter Zakonom o etažni lastnini.

Glede posvojitve istospolnih parov je Ustavno sodišče Zvezne republike Nemčije dne 10.8.2009 s sodbo potrdilo pravico oseb, ki živijo v istospolnem partnerstvu, do posvojitve biološkega otroka svojega partnerja. Po mnenju ustavnega sodišča je izenačevanje socialnega in biološkega starševstva treba priznati tudi v primeru registriranih istospolnih parov.

Pravica istospolnega partnerja ali partnerice do posvojitve je bila v Nemčiji priznana z dopolnilom k Zakonu o civilnem partnerstvu, ki je začelo veljati 1.1.2005. Pravica do posvojitve je vsebovala pravico enega partnerja v istospolnem partnerstvu, da posvoji otroka, ki ni niti biološki otrok drugega partnerja, drugi partner pa lahko zaprosi za pravico do skrbništva nad tem otrokom. Posledično imata oba partnerja ali obe partnerici pravico do skupnega skrbništva nad otrokom. Poleg te pravice je bilo istospolnim parom priznanih še nekaj drugih ekonomskih in socialnih pravic, ki izhajajo iz civilnega partnerstva, nemška zakonodaja pa še vedno ne priznava pravic obeh partnerjev ali partneric, da skupaj posvojita nebiološkega otroka.

Izvor otroka: Za očeta otroka se po nemškem pravu šteje moški, ki je v času otrokovega rojstva z otrokovo materjo v zakonski zvezi ali ki je očetovstvo priznal ali je bilo očetovstvo sodno ugotovljeno. Nemško pravo se od slovenskega razlikuje predvsem po tem, da v nemškem pravu velja domneva očetovstva samo, če je otrok rojen v zakonski zvezi. Če je rojen po razvezi zakonske zveze, razvezani materin mož ne velja za njegovega očeta. Če pa je zakonska zveza prenehala zaradi smrti materinega moža, velja ta za otrokovega očeta tudi v primeru, da je otrok spočet v zakonski zvezi (če je rojen v času 300 dni po prenehanju zakonske zveze – § 1592 BGB v besedilu zakona o reformi otroškega prava, 1998, ki je začel veljati 2001).

Starševska skrb: Skrb staršev za otroka obsega skrb za osebo otroka in skrb za njegovo premoženje ter zastopanje otroka. Oba starša zastopata otroka skupno, razen če samo eden od njiju izvršuje starševsko skrb ali pa če je nanj prenesena pravica odločanja (v skladu s § 1628 BGB). Vsak od staršev je, če je v konkretnem primeru nevarno odlašati, upravičen opraviti vsa pravna dejanja, ki so v korist otroka. O njih mora nemudoma obvestiti drugega od staršev.

Starši morajo pri negi in vzgoji otroka upoštevati otrokovo naraščajočo sposobnost in upravičenje k samostojnim ravnanjem. O vprašanjih, ki zadevajo starševsko skrb in zahtevajo dogovor, se morajo z otrokom dogovoriti na način, ki ustreza njegovi stopnji razvoja. Zakon izrecno pravi, da morajo starši pri vprašanjih, ki zadevajo izobraževanje otroka, upoštevati njegova nagnjenja in sposobnosti.

Otrokovo premoženje morajo starši upravljati v otrokovo korist in v skladu s posebnimi pravili, ki veljajo za upravljanje posameznih vrst premoženja. Denar morajo npr. naložiti po načelih gospodarske uprave premoženja, razen tiste količine, ki je potrebna za poplačilo izdatkov. Premoženje, pridobljeno z dedovanjem ali s siceršnjo neodplačno naklonitvijo je treba upravljati v skladu z navodili zapustnika oziroma naklonitelja. Za tvegane ali posebej pomembne posle potrebujejo starši dovoljenje sodišča. To velja tudi v primeru, če bi takšne posle sklepal omejeno poslovno sposobni mladoletnik sam in bi sicer za veljavnost takšnega posla potreboval le privolitev staršev. Starši kot otrokovi zastopniki ne smejo podariti otrokovega premoženja, razen če to zahteva moralna obveznost ali dostojnost. Ne bi se moglo upoštevati tudi njihovo soglasje k darilni pogodbi, ki bi jo sklenil mladoletnik z omejeno poslovno sposobnostjo.

Starševsko skrb ima, če starša ob rojstvu otroka nista poročena, samo mati, razen če starša izjavita, da želita starševsko skrb prevzeti skupaj, ali če se poročita.

Preživljanje med starši in otroki (oziroma drugimi sorodniki): nemško pravo dolžnosti preživljanja med sorodniki ne omejuje samo na razmerje med starši in otroci, temveč jo predpisuje tudi med sorodniki v ravni črti (med starimi starši in vnuki, ne pa širše). Dolžnost staršev preživljati otroke ni omejena zgolj na čas šolanja niti ni omejena z zgornjo starostno mejo. Pri presoji sposobnosti za lastno preživljanje so mladoletni neporočeni otroci postavljeni v posebno ugoden položaj: za preživljanje jim ni treba črpati glavnice premoženja. Ti otroci smejo zahtevati preživnino, če jim prihodki in donosi od dela, ki ga lahko pričakujemo od njih, ne zadostujejo za preživljanje. Polnoletni otrok se mora po zaključku izobraževanja načeloma preživljati sam. Ne gre mu preživnina, če bi se lahko zaposlil. To velja tudi, če zaposlitev, ki bi mu lahko zagotavljala preživetje, ne ustreza njegovi izobrazbi.

Zavezan k preživljanju je samo tisti roditelj, ki je sposoben preživljati: tisti, ki, upoštevajoč njegove siceršnje obveznosti, ni nesposoben zagotoviti preživnino, ne da bi s tem ogrozil svoje primerno preživljanje. Izjema je predvidena za preživljanje mladoletnega neporočenega otroka. Zanj in zase mora zavezanec sorazmerno porabiti vsa razpoložljiva sredstva in ne sme dati prednosti lastnemu preživljanju. Toda to velja le, če preživnine za mladoletnega neporočenega otroka ni mogoče zagotoviti iz glavnice otrokovega premoženja. Enak položaj kot mladoletni neporočeni otrok ima polnoletni neporočeni otrok do dopolnjenega 21. leta starosti, če živi s starši in se šola v okviru splošnega izobraževanja.

V nemškem pravnem sistemu sodišča izračunavajo višino preživnine s pomočjo posebnih tabel. Največji pomen naj bi imele tabele Düseldorfskega sodišča. Znesek preživnine se odmeri na podlagi dveh predpostavk: prihodkov zavezanca in starosti otroka. Tabele vsebujejo tudi posebna merila za določanje preživnine za polnoletne otroke (študente), ki ne živijo več pri starših. Njihova primerna preživnina je v tem primeru neodvisna od dohodkov staršev.

Ukrepi države za varstvo otrokove koristi: V Nemčiji imata pristojnost za izvajanje ukrepov za varstvo otrokove koristi predvsem družinsko sodišče in mladinski urad. Delovanje sodišča temelji na BGB, delovanje mladinskega urada pa na Zakonu o pomoči otrokom in mladini (v nadaljevanju: KJHG). KJHG je okrepil položaj otroka kot pravnega subjekta. Vsa pooblastila za izvajanje ukrepov, s katerimi država posega v družinska razmerja zaradi varstva koristi otroka, je v celoti prenesel na družinsko sodišče. Organi socialnega varstva morajo, kadarkoli izvedo za primer ogroženega otroka, o tem obvestiti sodišče in v postopkih pred družinskim sodiščem tudi sodelovati kot svetovalni organ.

Poleg tega so po 42. in 43. členu KJHG dolžni izvajati začasne ukrepe za varstvo otrok in mladostnikov.

BGB daje družinskemu sodišču v §1666 splošno pooblastilo, na podlagi katerega lahko sodišče (v nepravdnem postopku) izvaja ukrepe za varstvo otrokovih koristi, s katerimi staršem omeji posamezna upravičenja, ki izhajajo iz starševske skrbi. Sodišče mora na temelju splošnega pooblastila v primerih, ko so zaradi zlorabe roditeljske pravice, zanemarjanja otroka, zaradi opustitve staršev ali zaradi ravnanja tretjih oseb ogrožena telesni in duševni razvoj otroka ali njegovo premoženje, pa starši nočejo ali ne morejo odvrniti nevarnosti od otroka, izvesti potrebne ukrepe za zavarovanje otrokovih koristi. Vendar pri tem staršem lahko odvzame ali omeji le posamezna upravičenja, ki izhajajo iz starševske skrbi, npr. pravico upravljati z otrokovim premoženjem. Po § 1666 lahko sodišče tudi nadomesti soglasje staršev glede izvrševanja roditeljske pravice, predvsem pa pridejo v poštev opomin oziroma svarilo, namestitev otroka v dom ali k drugi družini in omejitve posameznih upravičenj, ki izhajajo iz starševske skrbi.

Sodišče lahko ukrepe, s katerimi otroka izloči iz družinskega okolja, izvede le v skrajni sili. Pri izbiri ukrepov mora upoštevati načelo najblažjega posega. Prenehanje izrečenega ukrepa mora odrediti takoj, ko zanj ni več razlogov.

Po §1628 BGB lahko sodišče v primeru, ko se starši otroka ne morejo sporazumeti o vprašanjih, povezanih z vzgojo in varstvom otroka, odloči, kateri od staršev naj odloči o zadevi, upoštevajoč koristi otroka. BGB v §1631b ureja ukrep glede namestitve otroka, ki pomeni omejitev otrokove pravice do prostosti. Ta ukrep lahko odredi le družinsko sodišče, razen v primerih, ko je ukrep nujno odrediti zaradi varovanja otrokovih koristi. Vendar mora v tem primeru sodišče nemudoma preveriti utemeljenost odrejenega ukrepa. Sodišče mora ustaviti izvajanje ukrepa, ko ni več potreben. Natančnejše pogoje za izvrševanje tega ukrepa določa KJHG v § 42.

Sodišče lahko na podlagi § 1638 BGB omeji tudi pravice staršev, ki se nanašajo na upravljanje otrokovega premoženja. Poleg naštetih, pa BGB ureja tudi ukrepe, s katerimi sodišče ne poseže v pravice staršev. Tako mora sodišče, na podlagi §1631 BGB, na zahtevo staršev pomagati pri izvrševanju starševske skrbi. Na podlagi določb od § 1685 do 1692 BGB lahko sodišče postavi neke vrste pomočnika («der Beistand»), ki staršem pomaga predvsem s svetovanjem pri izvrševanju starševskih dolžnosti. BGB v § 1696 določa, da mora družinsko sodišče v skladu z otrokovo koristjo ustrezno spremeniti odločbe o ukrepih, kadar je to potrebno. Sodišče mora med trajanjem posameznega ukrepa preverjati njegovo utemeljenost.

Tako družinsko sodišče v pravnem postopku kot tudi družinsko sodišče v nepravdnem postopku lahko med postopkom, v katerem odloča o družinski pravnih zadevah, izdaja začasne odredbe, s katerimi zavaruje otrokove koristi. Te odredbe lahko izdaja predvsem na podlagi splošnega pooblastila po §1666 BGB, lahko pa tudi glede konkretnih vprašanj v zvezi z vzgojo in varstvom otroka (npr. na podlagi § 1628 in § 1631a BGB). Sodišče lahko z začasno odredbo uredi tudi vprašanja v zvezi z osebnimi stiki z otrokom.

Po § 42 in 43 KJHG so tudi organi socialnega varstva dolžni izvajati začasne ukrepe za varstvo otrok in mladoletnikov. Mladinski urad mora v nujnih primerih, ko je otrok v družini ogrožen, otroka zaščititi tako, da ga premesti k primerni osebi, v zavod ali kako drugače poskrbi za otrokovo

nadomestno vzgojo in varstvo. Mladinski urad mora otroku takoj zagotoviti osebo, ki bo njegov zaupnik. Med trajanjem ukrepa mladinski urad izvršuje pravico do varstva, vzgoje otroka in pravico določiti otrokovo bivališče (§ 42). Mladinski urad lahko izvede ukrepe, s katerimi omeji otrokovo pravico do prostosti le, če je tak ukrep nujno potreben za odvrnitev nevarnosti od otroka ali od telesa oziroma od življenja tretjih. Odvzem prostosti brez sodnega naloga lahko traja le en dan. Za namestitev otroka z odvzemom prostosti morajo obstajati vzgojni razlogi, poleg njih pa tudi nevarnost za življenje in telo otroka ali tretjih oseb.

Posvojitev: Nemško pravo pozna dve vrsti posvojitve: posvojitev polnoletne in mladoletne osebe. Posvojitev mladoletnika je po nemškem pravu institut, ki razmerje posvojitelja in posvojenca pravno popolnoma izenači z razmerjem starši – otrok. S posvojitvijo prenehajo sorodstvena razmerja posvojenca do sedanjih sorodnikov in iz tega razmerja izhajajoče pravice in obveznosti, razen če zakonec posvoji otroka drugega zakonca (otrok ostane v sorodstvu z drugim zakoncem), če ga posvoji sorodnik v 2. ali 3. kolenu (tu pravno prenehajo samo vezi do naravnih staršev), če posvoji zakonec otroka drugega zakonca, ki pa je že umrl (otrok je še naprej v sorodu s sorodniki umrlega zakonca).

Zakonca lahko posvojita otroka samo skupaj, razen če zakonec posvoji otroka drugega zakonca, ali če drugi zakonec ne more posvojiti otroka, ker je poslovno nesposoben ali omejeno poslovno sposoben. Neporočena oseba lahko posvoji otroka le sama.

Za posvojitev je potrebna privolitev otrokovih staršev (praviloma šele, ko je otrok star 8 tednov). Privolitev tistega od staršev, ki je trajno nezmožen dati privolitev oziroma tistega, čigar prebivališče je neznano, ni potrebna. Sodišče lahko nadomesti privolitev tistega od staršev, ki je posvojitev odklonil brez utemeljenega razloga. Otrok, ki je dopolnil 14 let, lahko s soglasjem zakonitega zastopnika sam privoli v posvojitev.

Posvojitev polnoletne osebe ni popolna posvojitev. Posvojenec še naprej ostane v sorodstvu s svojimi sedanjimi sorodniki. Pravice in obveznosti iz teh sorodstvenih razmerij ostajajo nespremenjene. Izjema je le dolžnost preživljanja, kjer ima dolžnost posvojitelja prednost pred dolžnostmi sedanjih posvojenčevih sorodnikov. Med posvojencom in sorodniki posvojitelja pri tej vrsti posvojitve ne nastane sorodstveno razmerje.

Varuško sodišče lahko odloči, da ima posvojitev polnoletnega učinke polne posvojitve: če sta istočasno posvojena še posvojenčev mladoletni brat ali sestra; če se je posvojenec vključil v družino že kot mladoleten; če posvojitelj posvoji otroka svojega zakonca; če posvojenec, v času, ko je bila pri varuškem sodišču vložena zahteva za posvojitev, še ni bil polnoleten.

Družinsko posredovanje (mediacija): Posredovanje je bilo vključeno v družinsko pravne postopke z zakonom o reformi zakonodaje, ki varuje koristi otrok in je začel veljati julija 1998. Postopek, v katerem se odloča o vzgoji in varstvu ter preživljanju otroka ter o ukrepih za varstvo koristi otrok, s katerimi se posega v družinska razmerja, ureja Gesetz über die Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (nemški Zakon o nepravdnem postopku; v nadaljevanju: FGG). FGG ureja postopke v katerih se odloča o varuštvu, rejništvu in drugih družinsko pravnih zadevah v § od 35 do 64. Ta zakon v § 52 določa, da si mora sodišče vselej prizadevati doseči soglasje med udeleženci postopka. Po tej določbi lahko sodišče tudi prekine postopek, kadar s tem ne ogroža otrokovih koristi zato, da se prizadeti lahko udeležijo svetovanja izven sodišča, z namenom doseči dogovor glede nadaljnje skrbi

za otroka. Določba § 52 a pa poudarja velik pomen posredovanja pri urejanju osebnih stikov z otrokom. Omogoča tako posredovanje izven sodišča, kakor tudi na samem sodišču ter posebej poudarja pomen poravnalnega naroka v teh zadevah.

Skrbništvo: V Nemčiji področje, ki ga v slovenskem pravnem sistemu pokriva skrbništvo, urejajo trije instituti: varuštvo (Vormundschaft), skrbništvo (Pflegschaft) in oskrbništvo (Betreuung).

Varuštvo obsega skrb za osebo, premoženje ter upravičenje za zakonito zastopanje mladoletnika, ki za svoje zadeve ne more poskrbeti sam in zanj tudi ne morejo poskrbeti starši kot zakoniti zastopniki. Mladoletnika postavi pod varuštvo in mu določi varuha varuško sodišče po uradni dolžnosti z odločbo: a) če ni pod starševsko skrbjo; b) če starši niso upravičeni niti do zastopanja na področju skrbi za osebo niti na področju skrbi za premoženje otroka; c) če ni mogoče ugotoviti izvora otroka (najden otrok). V okviru ukrepov za zavarovanje otrokove koristi lahko mladoletnika pod varuštvo postavi tudi družinsko sodišče (§ 1666 BGB). Varuštvo nastane tudi na podlagi zakona: mladinski urad z rojstvom nezakonskega otroka, ki potrebuje varuha, postane njegov varuh.

Mladoletnik ima lahko enega ali več varuhov, ki so bodisi skupaj pristojni skrbeti za otroka ali pa vsak posebej na določenem področju in posebnega varuha (Gegenvormund), ki nadzira izvajanje skrbništva in s soglasjem k pomembnejšim odločitvam varuha skrbi za ustrezno upravljanje s premoženjem. Imenovanje posebnega varuha ni potrebno, če ne gre za upravljanje z večjim premoženjem, če izvaja varuštvo več varuhov skupaj, ali če opravlja skrbniške naloge mladinski urad.

Izvajanje varuštva nadzira varuško sodišče. Oporo mu nudi mladinski urad. Varuh in posebni varuh morata na zahtevo sodišča podati poročilo o izvajanju skrbništva in o osebnih razmerjih varovanca. Varuh je dolžan sodišču pošiljati tudi redna poročila. Sodišče opravlja nadzor nad varuhom tudi s privolitvijo k pomembnim odločitvam. Po prenehanju funkcije mora varuh predati premoženje in položiti račun.

Varuštvo je podoben institut skrbništva, ki pomeni pravico skrbi za osebo ali za premoženje za omejen krog zadev. Skrbnik predvsem dopolnjuje starševsko ali varuško skrb, nudi pomoč in zaščito interesov v primerih, kjer varuh še ni postavljen ali ga ni treba postaviti, ščiti interese neznanih udeležencev.

Oskrbništvo pomeni pomoč polnoletni osebi, ki zaradi duševne bolezni, telesne ali duševne prizadetosti svojih zadev v celoti ali deloma na more oskrbeti sama. Varuško sodišče, ki je pristojno za odločanje o postavitvi oskrbnika, lahko začne postopek po uradni dolžnosti ali na zahtevo prizadete osebe. Osebi, ki je samo telesno prizadeta, je mogoče postaviti oskrbnika le na njeno zahtevo.

Sodišče sme postaviti oskrbnika, če je to potrebno, in sicer če zadeve ni mogoče oskrbeti s pooblaščenecem ali z drugo obliko pomoči. Oskrbovanje se mora omejiti na zadeve, v katerih prizadeti potrebuje pomoč. Oskrbovanje zajema predvsem pravno oskrbovanje zadev: pravne posle in siceršnja pravna (in procesna) dejanja, vključno z dejanskimi ravnanji, potrebnimi za izvedbo teh pravnih ravnanj. Odločujoč kriterij za delovanje oskrbnika so želje in življenjske predstave oskrbovanega. O pomembnih stvareh se je zato oskrbnik pred svojo odločitvijo dolžan pogovoriti z oskrbovancem. V okviru svojih del in nalog mora oskrbnik spodbujati terapevtske možnosti oskrbovanega.

Z odpravo instituta odvzema poslovne sposobnosti v nemškem pravu ni več sodne ugotovitve poslovne nesposobnosti, na katero bi se lahko zanesel pravni promet. Tako z dodelitvijo pomoči v

obliki oskrbnika (to je zakonitega zastopnika) oskrbovani ostaja pravno polno ravnalno sposoben. Takšna »dvojna pristojnost« oskrbnika in oskrbovanega za sklepanje pravnih poslov je problematična, kadar v isti zadevi ravnata oba. Pri poslih, ki si nasprotujejo, velja posel, ki je bil opravljen prej. Pri poslih, ki lahko obstajajo drug poleg drugega, velja, da so vsi veljavni, čeprav so skupaj nesmiselni.

Sodišče lahko, če obstaja bistvena nevarnost za osebo in premoženje oskrbovanega, določi, da oskrbovani v posameznih zadevah ne more samostojno pravno ravnati, temveč potrebuje soglasje oskrbnika (t. i. pridržek soglasja). Zakon glede veljavnosti pravnih poslov, sklenjenih brez soglasja skrbnika, napotuje na predpise, ki so odločilni za presojo izjave volje omejeno poslovno sposobnega mladoletnika. Oskrbovanec, ki mu je sodišče za določene zadeve odredilo pridržek soglasja, lahko veljavno ravna brez soglasja, če mu posel prinese samo korist. Lahko tudi izjavi voljo za majhne zadeve vsakdanjega življenja. V zvezi s pridržkom soglasja komentarji oskrbniškega prava opozarjajo na možnost, da je oseba, ki bi za veljavnost svoje izjave potrebovala soglasje skrbnika, v času izjavljanja svoje volje naravno (ne pa tudi pravno – odvzema poslovne sposobnosti nemško pravo ne pozna več) poslovno popolnoma nesposobna. Njena izjava volje je v tem primeru nična in ne samo izpodbojna. Breme dokaza popolne nesposobnosti v času izjavljanja volje je na strani oskrbovanca in ne na strani tretjega.

Rejništvo: Starši včasih ne morejo ali nočejo sami vzgajati otroka. Kot alternativa posvojitvi se v posameznih takšnih primerih ponuja namestitev otroka v rejniško družino. Starši, katerih otrok je nameščen v rejništvo, ostanejo imetniki skrbi za otroka. To jim omogoča, da se vsak čas vmešajo v razmerje med otrokom in rejnikom in da otroka vzamejo iz rejniške družine.

Če je otrok v rejništvu daljši čas, ima rejnik pravico odločati o vsakdanjih stvareh v zvezi z otrokom in ga v njih tudi zastopati. Rejnik je v tem primeru upravičen upravljati tudi zaslužek rejenca in uveljavljati zanj socialne dajatve. Imetniki starševske skrbi pa ta upravičenja rejnika lahko izključijo s tem, da odredijo drugače. Poleg tega lahko navedena upravičenja rejnika omeji tudi sodišče.

Če hočejo starši otroka, ki je že daljši čas v rejništvu, vzeti iz rejništva, lahko sodišče odloči, da otrok ostane pri rejniku, če bi bila sicer ogrožena njegova korist. Na zahtevo staršev ali rejnika s privolitvijo staršev lahko sodišče na rejnika, pri katerem je otrok že daljši čas, prenese tudi obsežnejša upravičenja staršev, npr. upravičenje določiti otrokovo prebivališče, skrb za zdravje, odločanje v zadevah v zvezi s šolo ali celotno skrb za osebo otroka.

Švedska

Družinsko pravo Švedske je urejeno v naslednjih zakonih: v Zakonu o zakonski zvezi z dne 14.5.1987 (SFS št. 230) z novelami, zadnja 2003 (SFS št. 486) in Zakonu o starševstvu z dne 10.6.1949 s številnimi novelami, Zakonu o obravnavi pokojninskih zavarovanj in pokojninskih zahtevkov ob delitvi premoženja (1998:619), Zakonu o skupaj živečih parih (2003:376). Družinsko pravne določbe dopolnjujeta še Zakon o osebnem imenu z dne 16.12.1982 (SFS št. 670) in Zakon o dedovanju (SFS 1958:637 in SFS 1987:815).

Sklenitev zakonske zveze: Civilna sklenitev zakonske zveze je na Švedskem, tako kot tudi v drugih nordijskih državah, predpisana fakultativno. Švedska je z reformo Zakona o zakonski zvezi drastično zmanjšala število zadržkov za sklenitev zakonske zveze. Veljavno pravo pozna samo tri: mladoletnost,

dvojno zakonsko zvezo in sorodstvo v ravni črti ter v stranski črti drugega kolena (pri polsestri in polbratu se zadržek lahko spregleda). Oseba, ki je kljub zadržku sklenila zakonsko zvezo, sme zahtevati razvezo zakonske zveze. Švedsko pravo je namreč odpravilo institut razveljavitve zakonske zveze. Razvezo zakonske zveze zaradi obstoja sorodstva v ravni črti, sorodstva med pravim bratom in sestro ter zaradi obstoja dvojne zakonske zveze sme zahtevati tudi državni tožilec. Zakonska zveza ne ustvarja pravnih posledic, če pri njeni sklenitvi nista bila navzoča oba zakonca ali če oseba, ki je vodila postopek, ni bila pooblaščenca za sklepanje zakonske zveze. Vendar se tudi takšna zakonska zveza na zahtevo zakonca (ali njegovega zakonitega dediča) lahko prizna, če za to obstajajo izredni razlogi.

Zunajzakonska skupnost: S 1.7.2003 je na Švedskem stopil v veljavo Zakon o skupaj živečih parih (Cohabitees Act), ki se uporablja tako za heteroseksualne, kot homoseksualne pare, ki živijo skupaj daljše časovno obdobje kot seksualni partnerji, imajo skupno gospodinjstvo in so ekonomsko povezani. Njihovo razmerje mora biti podobno razmerju oseb v zakonski zvezi. Nihče od partnerjev ne sme živeti v drugi partnerski skupnosti ali v zakonski zvezi. Švedsko pravo ne pozna posebne oblike registracije zunajzakonske skupnosti. Izpolnjevanje pogojev je tako potrebno dokazovati pred civilnimi sodišči. V praksi so se izoblikovale določene domneve, ki dokazovanje obstoja oziroma neobstoja zunajzakonske skupnosti olajšujejo. Švedski zakon o zunajzakonski skupnosti ureja le nekatere pravne posledice skupaj živečih parov. Vsebuje predvsem pravila, ki urejajo stanovanje partnerjev in njune gospodinjske predmete. Njegov cilj je namreč zagotoviti določen minimum varnosti šibkejšemu partnerju ob prenehanju skupnosti. Vzajemna dolžnost preživljanja po prenehanju skupnosti ne obstaja, prav tako na Švedskem zunajzakonska partnerja ne moreta skupaj posvojiti otroka.

Osebna in premoženjska razmerja med zakonci: Zakonca sta drug drugemu dolžna zvestobo in obzirnost. Skupaj morata skrbeti za dom, otroke, si prizadevati za korist družine ter se sporazumeti o medsebojni razdelitvi nalog. V času trajanja zakonske zveze sta se zakonca dolžna tudi preživljati. Ta dolžnost pa praviloma preneha z razvezo. Le izjemoma, če se zakonec po razvezi ne more preživljati sam, mu lahko sodišče prisodi preživnino za krajši, t. i. premostitveni čas.

Švedski premoženjski režim med zakoncema pozna dve vrsti premoženja: posebno, t. i. »pridržano premoženje«, s katerim lahko zakonec prosto razpolaga in t. i. »izravnalno premoženje zakoncev«, ki ob prenehanju skupnosti služi izravnavi premoženja med zakoncema.

Pridržano premoženje obsega: 1) premoženje, ki je s pogodbo razglašeno za pridržano premoženje; 2) premoženje, ki ga je zakonec prejel od tretjega s pogojem, da to postane pridržano premoženje prejemnika; 3) premoženje, ki ga je zakonec pridobil na podlagi oporoke s pogojem, da to postane pridržano premoženje prejemnika; 4) premoženje, ki ga je zakonec pridobil kot zakoniti dedič in za katerega je zapustnik v oporoki določil, da mora postati pridržano premoženje prejemnika; 5) premoženje, ki nadomesti pridržano premoženje (navedeno pod točkami od 1 do 4), razen če s pravnim poslom, na podlagi katerega je premoženje postalo pridržano, ni določeno kaj drugega. Če s tem pravnim poslom ni določeno kaj drugega, se vsi dohodki pridržanega premoženja štejejo za izravnalno premoženje zakoncev.

Vse ostalo premoženje je izravnalno premoženje. Izravnalno premoženje med trajanjem zakonske zveze ostaja ločeno. Ob prenehanju zakonske zveze se premoženjski masi obeh zakoncev zlijeta in

razdelita tako, da vsak zakonec (oziroma njegov dedič) dobi polovico neto vrednosti te mase (polovico bruto premoženja po odbitju dolgov). Zakonec sme obdržati svoje (izravnalno) premoženje ali njegov del, čeprav presega v delitvi določen delež tega zakonca na izravnalnem premoženju, če bi bila delitev izravnalnega premoženja na polovico neprimerna glede na trajanje zakonske zveze, premoženjske razmere zakoncev in druge okoliščine.

Zakonca se s pogodbo lahko dogovorita, da je vse njuno premoženje pridržano premoženje (s čimer se v bistvu dogovorita za sistem ločenega premoženja), ali da je vse njuno premoženje izravnalno premoženje. Pogodba mora biti sklenjena v pisni obliki in predložena v evidenco sodišču. Pogodba, ki sta jo sklenila bodoča zakonca, velja že pred sklenitvijo zakonske zveze, če je bila vložena pri sodišču v roku enega meseca od sklenitve. V nasprotnem primeru velja šele od dneva, odkar je bila vložena pri sodišču.

V času trajanja zakonske zveze veljajo omejitve, ki zadevajo stanovanje zakoncev in skupne gospodinjske predmete zakoncev. Zakonec brez privolitve drugega zakonca ne sme odtujiti, obremeniti, oddati v najem skupnega stanovanja zakoncev niti drugega nepremičnega izravnalnega premoženja zakoncev ali na njem ustanoviti pravico rabe, niti ne sme odtujiti ali zastaviti skupnih gospodinjskih predmetov. Prepovedi veljajo tudi med razveznim postopkom in tudi za nepremično premoženje, ki je bilo pridobljeno po vložitvi tožbe za razvezo. Privolitev v odtujitev ali obremenitev nepremičnine mora biti dana v pisni obliki. Sodišče sme na zahtevo zakonca nadomestiti soglasje drugega zakonca, ki je svoje soglasje odrekel brez upravičenega razloga.

Razveza zakonske zveze: Razveza zakonske zveze je omejena s časom za premislek (6 mesecev), ki začne teči z začetkom postopka za razvezo. Roka za premislek ni, če ga nihče od zakoncev ne želi in če nihče od zakoncev ne živi s svojim otrokom, mlajšim od 16 let, ki potrebuje skrb. Čas za premislek tudi ni potreben če sta zakonca živela ločeno vsaj dve leti, če sta zakonsko zvezo sklenila sorodnika v ravni črti, pravi brat ali sestra ali če je bil eden od zakoncev ob sklenitvi zakonske zveze že poročen in prejšnja zakonska zveza ni prenehala.

Razmerja zakoncev do otrok po razvezi zakonske zveze: Po novelah Zakona o starševstvu (1983, 1994 in posebno 1998) skupno varstvo in vzgoja z razvezo ne prenehata, razen če jo sodišče posebej odpravi. Sodišče ne more določiti skupnega varstva in vzgoje, če starša temu nasprotujeta. Pri odločitvah glede skrbi za osebo otroka, stanovanja in otrokovih stikov je na prvem mestu otrokova korist. Upoštevati je treba tudi voljo otroka glede na njegovo starost in zrelost.

Otrok ima pravico do stikov s tistim od staršev, pri katerem ne stanuje. Oba starša sta odgovorna za čim boljše zadovoljevanje potrebe otroka po stikih s tistim od staršev, ki nima otroka pri sebi. Imetnik pravice do skrbi za osebo otroka mora skrbeti tudi za zadovoljevanje potrebe otroka po stikih z drugimi osebami, ki so otroku blizu (npr. s starimi starši ali s prejšnjimi rejniki). O načinu izvrševanja stikov se imetnik pravice do skrbi za osebo otroka in oseba, ki zahteva stike z otrokom, dogovorita. Če ne pride do dogovora, odloča sodišče na podlagi tožbe v skladu z otrokovo koristjo.

Partnerska skupnost: 1. Maja 2009 je stopila v veljavo pravna ureditev, in sicer spremembe Zakona o zakonskih zvezah na način, da lahko takšno zvezo sklenejo tudi osebe istega spola. Določbe Zakona o zakonskih zvezah se v celoti uporabljajo tudi za zakonske zveze, ki jih sklenejo istospolni partnerji. Leta 1994 je Švedska sprejela Zakon o registriranem partnerstvu, ki je pričel veljati leta 1995 in je

vseboval splošno pravilo, da vse pravne posledice zakonske zveze veljajo tudi za registrirano partnerstvo, razen če ni z zakonom določeno drugače. Omenjene spremembe Zakona o zakonskih zvezah pa Zakon o registriranem partnerstvu razveljavljajo. Zakonske zveze se lahko sklepajo civilno ali v cerkvenih objektih.

Leta 2002 je švedski parlament sprejel zakon, po katerem imajo istospolni pari možnost posvojitve otrok, in sicer lahko istospolna partnerja pod enakimi pogoji kot zakonci skupaj posvojita otroka oziroma da partner posvoji otroka svojega partnerja. Predlagatelj zakona je bila socialdemokratska vlada. Švedska ima v tem pogledu trenutno najbolj liberalno zakonodajo v Evropi in istospolnim partnerjem dovoljuje tudi posvojitev otrok iz tujine (Nizozemska zaenkrat še ne dopušča mednarodne posvojitve).

Izvor otroka: Švedsko pravo pravila za določanje materinstva ne vsebuje. Oče pa je po švedskem pravu tisti, ki je bil ob rojstvu otroka poročen z otrokovo materjo (domneva očetovstva je izpodbojna), ali ki je očetovstvo priznal oziroma je bilo to sodno ugotovljeno. Domneva očetovstva velja tudi, če je bil otrok rojen določen čas po prenehanju zakonske zveze, vendar le, če je zakonska zveza prenehala s smrtjo otrokovega očeta, ne pa z razvezo zakonske zveze (razveljavitve švedsko pravo ne pozna več).

Starševska skrb: Zakon o starševstvu določa, da ima otrok pravico do skrbi, varnosti in do skrbne vzgoje. Oba starša imata pravico in dolžnost odločati v zadevah skrbi za osebo otroka, razen če je enemu odločanje onemogočeno zaradi odsotnosti, bolezni ali iz drugih razlogov in z odločitvijo ni mogoče odlašati.

Po noveli iz leta 1990 so sodišča pri odločanju o varstvu in vzgoji dolžna posebno težo pripisati potrebi otroka po tesnem in dobrem stiku z obema od staršev. To pomeni, da ima tisti od staršev, glede katerega se lahko pričakuje, da bo drugemu onemogočal stike, slabe možnosti, da bo dobil (obdržal) varstvo in vzgojo, zlasti če kaže, da je drugi od staršev v tem smislu kooperativnejši. Švedsko pravo pa tudi sicer postavlja interese otroka nad interese njegovih staršev. Odločitve sodišč o varstvu in vzgoji ter o stikih morajo zasledovati samo otrokovo korist in nikakor ne smejo imeti npr. namena kaznovati roditelja ali vzpostaviti pravičnost med staršema.

Švedsko pravo ne pozna krovnega pojma za vsebino, ki v slovenskem sistemu obsega skrb za osebo in za premoženje otroka. Skrb za otroka, četudi se izvršuje na podlagi zakona (ne odločbi organa), v švedskem pravu pokriva institut varuštva, ki je predstavljen v nadaljevanju.

Preživljanje med starši in otroki: Dolžnost preživljanja na Švedskem velja za starše do svojih otrok. Starši so svojega otroka dolžni preživljati le do dopolnjenega 18. leta starosti, nato pa le, če se šola. Reforma Zakona o starševstvu iz leta 1979 je dolžnost staršev preživljati svojega otroka po 18. letu starosti omejila na šolanje do višje šole. Tako se preživljanje otrok na Švedskem konča z otrokovo polnoletnostjo ali najkasneje z zaključkom ljudske šole, gimnazije ali podobne srednje šole. Za financiranje nadaljnjega šolanja ima otrok pravico izrabiti različne oblike državne pomoči (npr. državni kredit, ki ga začne odplačevati šele, ko se zaposli).

Posvojitev: Posvojitev razmerje posvojitelja in posvojenca pravno izenači z razmerjem starši – otrok. Nikogar ne more posvojiti več oseb, razen če sta posvojitelja zakonca. Zakonca lahko samo skupaj posvojita otroka. Izjemoma lahko zakonec sam posvoji otroka, če je drugi zakonec neznanega

prebivališča, duševno bolan ali slaboumen. S privolitvijo drugega zakonca lahko zakonec posvoji tudi otroka svojega zakonca. Od 1.2.2003 se pravila Zakona o starševstvu glede posvojitve uporabljajo tudi homoseksualne pare, ki so registrirani v skladu z Zakonom o registriranih partnerstvih (1994:1117) oziroma so registrirano partnerstvo preoblikovali v zakonsko zvezo oziroma so sklenili zakonsko zvezo. Ti uživajo pri posvojitvi enake pravice kot zakonci.

Posvojitve se lahko opravi na temelju soglasja otrokovih staršev in otroka, ki je dopolnil 12 let. Privolitev matere je veljavna šele določen čas po porodu, ko si je od njega že opomogla. Privolitev staršev ni potrebna, če so duševno bolni, slaboumni, neznanega prebivališča ali niso upravičeni do skrbi za otroka. Namesto njihove privolitve je potrebna privolitev otrokovega varuha.

Rejništvo: Na Švedskem je rejništvo izjemno pomembna in razvita oblika družbene skrbi za otroke z najdaljšo tradicijo, saj sega v 18. stoletje. Med odraslimi Švedi je kar 5 % takih, ki so nekaj časa živeli v rejniški družini. V rejništvu je bilo do leta 1980 nameščenih okoli 75 % otrok, ki določeno obdobje niso mogli živeti v svojih matičnih družinah. Od tega leta odstotek vključenosti pada in trenutno znaša 55 %. Razlogi za upadanje so večplastni, bistveno pa je ustanavljanje specializiranih majhnih zasebnih zavodov s kapaciteto šest do deset otrok, ki svoje usluge neprestano ponujajo, medtem ko je potrebno rejniške družine vedno znova iskati in usposabljati, kar za socialne službe pomeni dodatno strokovno zahtevno delo. Največjo veljavo pri izbiri rejniške družine ima ocena, ki jo pripravijo strokovni delavci v lokalnih socialnih ustanovah.

Rejniška dejavnost je plačana. Plačilo se deli na plačilo stroškov za oskrbo otroka in nagrado, ki jo prejema za delo in je odvisna od starosti otroka, glede nagrade pa je rejnik zavezanec za plačilo davka. Kadar so rejniki sorodniki, jim nagrada za delo ne pripada.

Skrbništvo: Tudi na Švedskem snov, ki jo v slovenskem pravu obravnava pravni pojem skrbništva, urejajo trije instituti: varuštvo, skrbništvo in oskrbnništvo. Glavni pravni vir je Zakon o starševstvu. Z novelo (1988:1251), ki je stopila v veljavo 1.1.1989, sta bila odpravljena institut odvzema poslovne sposobnosti in skrbništva za polnoletne. Zakon je skrbništvo spremenil in dopolnil z novim institutom, ki ustreza nemškemu oskrbništvu.

Varuštvo služi skrbi za osebo in premoženje mladoletne osebe, ki potrebuje varstvo. Varuh mora varovati pravice varovanca s previdnostjo in prizadevnostjo ter ga zastopati po svojih najboljših močeh. Pri tem mora paziti, da so sredstva varovanca porabljena koristno. Na zahtevo nadzornega varuškega organa (vrhovnega varuha) ali sodišča mora varuh predložiti račun. V določenih primerih je varuštvo potrebno registrirati pri sodišču (npr. če je mladoletnik pridobil premoženje nad določeno vrednostjo ali na drug način kot s posojilom, ali če sodišče meni, da je registracija potrebna).

Otroku so varuhi praviloma starši, ki imajo roditeljsko pravico. Če eden od staršev ne more biti varuh, če mu je varuštvo odvzeto ali če ima roditeljsko pravico le eden od staršev, je varuh samo drugi od staršev. Otroku, ki nima nobenega varuha, ker je eden od staršev (ali oba) mladoleten, sodišče postavi za varuha tretjega, ki opravlja svojo funkcijo do polnoletnosti enega od staršev. Mladoletnim bratom in sestram se praviloma postavi skupen varuh, razen če temu nasprotujejo posebni razlogi.

V pomembnih zadevah mora varuh upoštevati mnenje varovanca, ki je dopolnil 16 let. Za opravljanje določenih nalog potrebuje varuh dovoljenje nadzornega varuškega organa. Varovanec ima lahko tudi

več varuhov. Ti morajo, kadar gre za premoženje, varuštvo opravljati skupaj. Če se v določeni zadevi ne morejo sporazumeti, obvelja mnenje tistega, ki mu je pritrnil nadzorni varuški organ. Sodišče lahko odredi, da je uprava premoženja med varuhi razdeljena oziroma da določeno premoženje upravlja samo en varuh. Vsak od varuhov ima pravico zahtevati, da sodišče prenese varuštvo samo nanj. Sodišče zahtevi ugodi, če je to v korist otroka.

Skrbništvo pomeni skrb za osebo ali za premoženje za omejen krog zadev. Za postavitvev skrbnika je pristojen nadzorni varuški organ, v določenih primerih pa tudi sodišče. Nadzorni varuški organ lahko postavi skrbnika otroku, ki potrebuje nadomestno skrb, ker je njegov varuh zaradi bolezni ali drugih razlogov zadržan ali razrešen. Prav tako lahko varuški organ postavi skrbnika mladoletni ali polnoletni osebi v naslednjih primerih: 1) če interesi varovanca nasprotujejo interesom njegovega varuha, prej postavljenega skrbnika, oskrbnika; 2) če so dediči neznanega ali oddaljenega prebivališča in ne bi mogli uresničiti svojih pravic glede zapuščine ali ne bi mogli upravljati zapuščine; 3) če se v primeru smrti ne more ugotoviti, ali je umrlj zapustil dediče; 4) če je oporočni dedič neznan, neznanega ali oddaljenega prebivališča; 5) če je iz kakšnega drugega razloga potrebno poskrbeti za pravice odsotnega ali če je potrebno upravljati njegovo premoženje; 6) če mora biti premoženje v oskrbi in upravi skrbnika na podlagi posebnih predpisov.

Polnoletni osebi, ki zaradi bolezni, duševne motnje, slabega zdravja ali podobnih razlogov ne more varovati svojih pravic, upravljati svojega premoženja ali osebi, ki je odvisna od osebne pomoči, postavi skrbnika sodišče. Za njegovo postavitvev je potrebna privolitev prizadete osebe, razen če njeno stanje ne dovoljuje, da se jo vpraša za mnenje. Pred postavitvijo je potrebno opraviti zdravniško ali enakovredno preiskavo o zdravju osebe, ki potrebuje pomoč.

Skrbnik je pod nadzorom sodišča in nadzornega varuškega organa ter mora na njuno zahtevo predložiti račun. V pomembnih zadevah mora upoštevati mnenje varovanca, ki je dopolnil 16 let. Skrbnik, ki zastopa odraslega varovanca, mora pridobiti njegovo soglasje za vsa pravna dejanja, sicer dejanje proti varovancu nima pravnega učinka, razen če varovanec ni bil v stanju izraziti svojega mnenja, ali če njegovega soglasja ni bilo mogoče pridobiti iz drugih razlogov. Izjema velja le za pravne posle vsakdanjega prometa, kjer se predpostavlja, da obstaja soglasje varovanca, razen če ni varovanec nasprotni stranki pred tem izjavil kaj drugega. Pravno dejanje, ki ga je skrbnik storil zunaj kroga svojih nalog, proti varovancu ne učinkuje. Skrbnik, ki je storil pravno dejanje brez soglasja varovanca, mora dobrovernemu tretjemu povrniti škodo. Za postavitvev in razrešitev skrbnika veljajo enake določbe kot pri varuštvu.

Oskrbništvo: Sodišče osebi, ki zaradi bolezni, duševne motnje ali podobnih razlogov ne more skrbeti zase in upravljati svojega premoženja, ne odvzame poslovne sposobnosti, temveč ji zgolj postavi oskrbnika. Oskrbnik ni potreben, če zadostuje pomoč skrbnika, ali če se osebi lahko zagotovi pomoč, ki manj posega v njene pravice. Pred postavitvijo oskrbnika je potrebno opraviti zdravniško ali enakovredno preiskavo o zdravju oskrbovanca.

Oskrbovalec lahko skrbi za vse potrebe oskrbovanega, za določen premoženjski predmet, del premoženja ali neko konkretno zadevo. Določitev zadev, ki jih bo opravljal, sme sodišče prepustiti nadzornemu varuškemu organu. Pravni posli, ki jih oskrbovalec sklene zunaj kroga zadev, za katere je postavljen, ne učinkujejo proti oskrbovanemu. Varovanec lahko kljub temu, da ima oskrbnika, še naprej sam sklene delovno razmerje, pogodbo o delu, razpolaga z zaslužkom, z doprinosom

premoženja in pod določenimi pogoji tudi z dediščino in darili. Za postavitve in razrešitev skrbnika veljajo enake določbe kot pri varuštvu.

Velika Britanija

Spremembe, ki jih je doživelo angleško družinsko pravo v zadnjih stotih letih, so bile tako velike, da sodišča niso mogla več obvladovati Common Law sistema. To je imelo za posledico kodifikacijo pravnih pravil. Veljavno angleško družinsko pravo je tako v glavnem kodificirano pravo. Urejajo ga predvsem naslednji pravni predpisi: Matrimonial Causes Act 1973 (ureja razvezo zakonske zveze in razglasitev zakonske zveze za nično), Matrimonial Proceedings and Property Act 1970 (določa osebnostnopravne in premoženjskopravne posledice zakonske zveze), Law Reform (Miscellaneous Provisions) Act 1970, Domestic Proceedings and Magistrates Courts Act 1978 (ureja premoženjskopravne posledice zakonske zveze), Law Reform (Married Women and Tortfeasors) Act 1935 (ureja premoženjskopravne posledice zakonske zveze), Adoption Act 1976, Legitimacy Act 1976, Children Act 1989, Family Law Reform Act 1987, Human Fertilization and Embryology Act 1990 (ureja izvor otroka z oploditvijo z biomedicinsko pomočjo).

Sklenitev zakonske zveze: Civilna sklenitev zakonske zveze je predpisana le fakultativno. Pravo Velike Britanije pozna dve obliki neveljavnosti zakonske zveze: ničnost kot absolutno neveljavno zakonsko zvezo («void marriage») in izpodbojnost («voidable marriage»), ki jo je treba šele uveljaviti pred sodiščem.

Zakonska zveza je nična: 1) če sta zakonca v prepovedani stopnji sorodstva ali svaštva; 2) če kateri od zakoncev še ni dopolnil 16 let (mladoletnik med 16. in 18. letom starosti potrebuje soglasje osebe, ki ima roditeljsko odgovornost); 3) če niso bili upoštevani določeni obličnostni predpisi; 4) če je bil zakonec ob sklenitvi zakonske zveze že poročen; 5) če sta zakonca osebi enakega spola.

Izpodbojna pa je zakonska zveza: 1) ki je zaradi nesposobnosti enega od zakoncev ni mogoče izvrševati; 2) če se zakonec upira izvrševanju zakonske zveze; 3) če manjka veljavna privolitev za sklenitev zakonske zveze (npr. zaradi sile, zmote glede osebe, zmote glede pravne narave dejanja, duševne bolezni in drugih vzrokov); 4) če zakonec, ki je bil ob sklenitvi zakonske zveze sposoben dati veljavno privolitev, trpi za duševno boleznijo take vrste ali v taki meri, da ni več primeren za zakonsko zvezo; 5) če je ob sklenitvi zakonske zveze toženi trpel za spolno prenosljivo boleznijo in tožnik tega ob sklenitvi zakonske zveze ni vedel; 6) če je bila ob sklenitvi zakonske zveze žena noseča z drugim in tožnik tega ob sklenitvi zakonske zveze ni vedel.

Zunajzakonska skupnost po angleškem pravu ne ustvarja družinsko pravnih posledic. V literaturi opisujejo veljavno pravno ureditev zunajzakonske skupnosti v Angliji kot ad hoc pristop k urejanju tega fenomena. To pomeni, da na določenem področju slednja uživa pravno varstvo, kot ga ima zakonska zveza (npr. na področju pravice do prejemanja socialne podpore), na drugem imajo podobne, a vendarle nekoliko manjše pravice kot zakonci (npr. na področju zaščite pred družinskim nasiljem na podlagi Family Law Act, 1996), zopet na tretjem pravnem področju pa so zunajzakonski partnerji obravnavani kot »pravni tujci«. Tako npr. zunajzakonska skupnost heteroseksualnih partnerjev ne ustvarja družinsko pravnih posledic ob njenem morebitnem razpadu, kot je npr. dolžnost preživljanja, delitev skupnega premoženja itd. Podobno velja tudi na dednopravnem področju, področju davčnega prava, prava socialne varnosti.

Osebna in premoženjska razmerja med zakonci: Zakonca sta dolžna živeti skupaj in prispevati k preživljanju družine. Pri določanju višine preživnine in načina preživljanja mora sodišče upoštevati vse okoliščine konkretnega primera, še posebno korist otrok v družini. Preživnina se določi v periodičnem ali enkratnem znesku.

Med zakoncema velja načelo ločenega premoženja zakoncev in ločenega jamstva za obveznosti. Od tega pravila pozna angleško pravo nekaj izjem. Predmeti, ki jih je žena ustvarila iz prihranjenega gospodinjskega denarja, štejejo za skupno last. S sklenitvijo pravnega posla v zvezi s tekočimi obveznostmi iz gospodinjstva žena za te obveznosti zaveže tudi moža, če jo je za sklenitev teh poslov mož izrecno ali tiho pooblastil oziroma če je njegovo pooblastilo ženi mogoče domnevati. Izjema od splošnega pravila o ločenem premoženju je tudi v tem, da sme sodišče v razveznem postopku in v postopku za t. i. sodno ločitev (zakonca živita ločeno, vendar nista razvezana) določiti, da mora en zakonec na drugega prenesti določene premoženjske predmete oziroma da se v teh postopkih premoženje razdeli, kot to najbolj ustreza koristim otroka in tako, da se zakoncema omogoči prehod v samostojno življenje. Zakoncu, ki z rabo premoženja drugega zakonca prispeva k znatnemu povečanju tega premoženja, pravo priznava posebna upravičenja do tega premoženja. Pravilo se ne uporablja glede pridobivanja premoženja in glede uveljavljanja stroškov vzdrževanja premoženja drugega zakonca.

Zakon o stanovanju zakoncev (Matrimonial Homes Act, 1983) vsebuje posebna pravila, ki preprečujejo, da bi zakonec samostojno razpolagal z družinskim stanovanjem.

Razveza zakonske zveze: Pravna podlaga za ureditev razveze zakonske zveze je Matrimonial Causes Act, 1973, ki pozna en sam razvezni razlog – trajno omajanstvo zakonske zveze. To je mogoče dokazati samo z obstojem okoliščin, ki jih našteva zakon: 1) da je toženec tožnika prevaral in zato od tožnika ni več mogoče zahtevati, da bi še živel s tožencem; 2) da je toženi tožnika brez razloga zapustil in da ločeno življenje traja najmanj 2 leti; 3) da zakonca že najmanj 2 leti živita ločeno in toženi privoli v razvezo; 4) da zakonca že vsaj 5 let živita ločeno. Tožbe za razvezo ni mogoče vložiti v prvem letu trajanja zakonske zveze, četudi obstaja kateri od zgoraj naštetih petih razlogov za omajanstvo zakonske zveze in četudi bi se oba zakonca z razvezo strinjala.

Sodišče v angleškem pravnem sistemu o delitvi premoženja vedno odloča skupaj z zahtevo za preživljanje zakonca. Delitev premoženja ob razvezi zakonske zveze po angleškem pravu ne korenini v premoženjskem pravu, temveč v preživninskem. Glede na to ima sodišče izredno širok prostor pri določanju te preživnine v širšem smislu. Sodišče lahko razdeli premoženje (ne glede na to, da je med trajanjem zakonske zveze obstajalo ločeno premoženje), določi preživnino v periodičnih zneskih ali v enkratnem znesku, s pomočjo posebnih odredb sme prenesti tudi posamezne predmete enega zakonca na drugega zakonca ali otroka. Pri tem sodišče zasleduje dva cilja: varstvo otrokove koristi in to, da se zakoncema omogoči prehod na samostojno življenje.

Angleško pravo pozna poleg razvezne tožbe še tožbo za ločitev zakoncev, to je zahtevo za ločeno življenje. Vsak od zakoncev sme zaradi obstoja (zgoraj navedenih) okoliščin, ki kažejo na omajanstvo zakonske zveze, zahtevati sodno ločitev. Ta razveljavi dolžnost skupnega življenja, čeprav med zakoncema pusti v veljavi pravno (zakonsko) vez. Na podlagi analogne uporabe pravil za razvezo zakonske zveze se razdeli premoženje in določi preživnina.

Razmerja zakoncev do otrok po razvezi zakonske zveze: Po angleškem pravu (Children Act, 1989) sodišče ob razvezi zakonske zveze ne posega v starševsko odgovornost. Staršema tako po razvezi praviloma ostaneta skupna vzgoja in varstvo (joint custody) otroka, razen če eden od zakoncev ne predlaga drugačne rešitve, ali če sodišče zaradi varstva otrokove koristi vzgoje in varstva ne prenese le na enega od staršev (sole custody).

Angleško pravo (Children Act, 1989), ne govori (več) o pravici do stikov (rights of acces). Sodišče lahko na zahtevo tistega od staršev, ki nima otroka pri sebi (pa tudi tretjih, npr. starih staršev ali nekdanjega rejnika) izda odredbo, s katero naloži tistemu od staršev, pri katerem je otrok, dolžnost, omogočiti zahtevajočemu stike z otrokom (contact order). Pravico do stikov z otrokom imajo tudi druge osebe, če je to otroku v korist. Upravičenci so otrokovi stari starši ter bratje in sestre pa tudi določene druge osebe, če je otrok živel dalj časa z njimi v družinski skupnosti.

Partnerska skupnost: Velika Britanija od leta 2004 izenačuje pravice istospolnih partnerjev z zakonci. Njihove zveze ne poimenuje kot zakonska zveza, ampak »civil partnership«. Popolna izenačitev velja tudi glede posvojitve otrok.

Izvor otroka: Mati je tista, ki je otroka rodila. To načelo velja tudi pri oploditvi z biomedicinsko pomočjo. Pri surogatnem materinstvu genetična mati postane mati v pravnem pomenu samo, če otroka posvoji.

Oče otroka je materin mož. Ta domneva velja tudi, če se otrok rodi določen čas po prenehanju zakonske zveze z razvezo ali s smrtjo otrokovega očeta. Prav tako velja domneva očetovstva, če je bil otrok spočet z oploditvijo z biomedicinsko pomočjo, razen če mož ni privolil v umetno oploditev. Domneva očetovstva se lahko vzpostavi tudi z vpisom v matični register. Oče nezakonskega otroka lahko zahteva, da se ga kot očeta vpiše v matični register, če to zahteva skupaj z materjo, če sta z materjo sklenila sporazum o roditeljski pravici, ali če se da sklepati na očetovstvo iz odločbe sodišča. Očetovstvo se lahko oporeka v vsakem postopku, kjer je očetovstvo pomembno za odločitev o glavni stvari. Angleško pravo namreč ne pozna posebnega postopka za izpodbijanje očetovstva.

Starševska skrb: Children Act, 1989, starševsko odgovornost opredeljuje kot skup posameznih pravic, dolžnosti, upravičenj in odgovornosti ter avtoritete, ki jo imajo starši na podlagi zakona do svojih otrok in njihovega premoženja, npr. dolžnost preživljanja otroka, skrb za izobrazbo, pravica izbrati vero otroka, pravica privoliti v sklenitev zakonske zveze mladoletnega otroka, pravica do zastopanja otroka v postopkih, skrb za premoženje otroka, pravica do osebnih stikov, pravica zagotavljati otrokovo disciplino. Skrb za premoženje vključuje tudi pravico vzeti v posest predmete otrokovega premoženja in jih izterjati.

Starševska odgovornost pripada obema staršema, če sta poročena. Imetnik starševske odgovornosti je upravičen, da brez soglasja drugega imetnika (drugega od staršev) izpolni svoje dolžnosti do otroka, razen če poseben predpis za posamezne ukrepe ne zahteva privolitve drugega imetnika starševske odgovornosti. Zakonec, ki meni, da ukrepi drugega zakonca nasprotujejo odločitvi sodišča o tem, pri kom bo otrok živel, ali koristi otroka, lahko od sodišča zahteva preizkus ukrepa.

Če starša nista poročena, starševska odgovornost pripada samo materi. Oče nezakonskega otroka lahko pridobi starševsko odgovornost na podlagi sporazuma z materjo (sklenjen mora biti v predpisani obliki) ali če mu sodišče starševsko odgovornost prenese.

Preživljanje med starši in otroki: Preživljanje otroka je po angleškem pravu praviloma omejeno na čas do 17. leta starosti, le pod posebnimi pogoji sodišče dolžnost preživljanja podaljša do 18. leta starosti. Po 18. letu je otrok upravičen do preživnine, če se šola. Preživnino v imenu otroka lahko zahteva vsak od staršev, varuh in oseba, pri kateri otrok živi po nalogu sodišča. Polnoletni otrok lahko sam uveljavlja preživnino. Starši lahko plačujejo preživnino periodično, v enkratnem znesku ali pa v korist otroka nanj prenesejo premoženje.

Pri določanju višine preživnine se upošteva sposobnost zavezanca in potrebe upravičenca. Pri tem mora sodišče upoštevati vse okoliščine konkretnega primera. Kljub vrsti kriterijev, ki jih določa Children Act, 1989, ima sodišče pri odmeri preživnine precej širok prostor odločanja. Višina preživnine se po sprejemu Child Support Act, 1991, avtomatično prilagaja splošni rasti cen in dohodkov.

Angleško pravo ne predpisuje posebnega vrstnega reda glede preživljanja več oseb, vendar pa mora tudi sodišče, ki odloča o preživnini, slediti otrokovi koristi. Tako imajo otroci iz prvega zakona določeno prednost pred ostalimi upravičenci («dependants»), npr. ženo iz drugega zakona.

Nezakonski otroci so od zakonske reforme (Family Law Reform Act, 1987) dalje izenačeni z zakonskimi otroci, vendar je pri nezakonskih otrocih za uveljavljanje zahtevka za preživnino potrebno poprej ugotoviti očetovstvo. Nezakonski otrok, čigar mati se je poročila z drugim moškim (ne z očetom otroka), ki je otroka vzel v družino, ima preživninski zahtevki proti možu matere, kot bi bil njegov otrok (t. i. »child of the family«).

Ukrepi države za varstvo otrokove koristi: The Children Act iz leta 1989 v 1. členu določa, da mora sodišče v vseh zadevah v zvezi z osebo ali premoženjem otroka upoštevati v prvi vrsti otrokove koristi. Poleg tega zakon določa, da mora biti zaradi varstva koristi otroka potek vseh postopkov, ki se nanašajo na otroka, hiter. Zakon daje tudi smernice za uporabo načela največje koristi otroka. Zanimivo je, da zakon ne pozna popolnega odvzema starševske odgovornosti. Starši izgubijo starševsko odgovornost le v primeru posvojitve, medtem ko se s posameznimi ukrepi lahko staršem njihova odgovornost za otroka le omeji, ne more pa se odvzeti v celoti. Zanimivo je tudi, da se lahko odgovornost porazdeli ne le med starše otroka, temveč tudi med osebe, ki niso otrokovi starši.

V 8. členu zakon opredeljuje vsebino posameznih ukrepov in sicer »Contact order«, »Prohibited steps order«, »Residence order« in »Specific issue order«. Vse našteje ukrepe sodišče lahko izvaja v vseh družinskih postopkih. Med družinske postopke pa sodijo predvsem postopki v zvezi z izvajanjem starševske odgovornosti, postopki v zakonskih sporih, tudi če otrok ni v pravnem razmerju z zakoncema (The Matrimonial Causes Act) in postopki v zvezi z izdajo odredb o prepovedi vznemirjanja in izločitvi, kadar gre za primere nasilja v družini, tudi če partnerja nista poročena (The Domestic Violence and Matrimonial Proceedings Act, 1976), postopki v zvezi s posvojitvijo (The Adoption Act, 1976) in postopki opredeljeni v posameznih postopkovnih zakonih glede preživljanja, glede začasnih odredb v primerih nasilja v družini in glede prepovedi osebnih stikov z otrokom v

razveznih postopkih (The Domestic Proceedings and Magistrates' Courts Act, 1978, sect. 1 in 9 of the Matrimonial Homes Act, in Part III of the Matrimonial and Family Proceedings Act, 1984).

Poleg ukrepov po 8. členu ureja 16. člen zakona tudi ukrepe za pomoč družini – t. i. »Family Assistance Orders«. To so ukrepi, s katerimi lahko sodišče med katerikoli postopkom v družinskih zadevah postavi posebnega uradnika – »probation officer« ali naloži socialnemu varstvu, naj zagotovi strokovnjaka, ki bo svetoval in pomagal osebi, navedeni v odredbi.

Zakon ureja tudi ukrepe socialnega varstva za varstvo družine in otrok. To poglavje ureja pomoč telesno ali duševno prizadetim otrokom in njihovim družinam ter pomoč pri predšolskem varstvu otrok. Zakon ureja tudi ukrepe nadzora – »Care and supervision orders«, ki so urejeni v 31. členu. »Child assessment orders« pa je ukrep sodišča, ki naj sodišču pomaga pri zbiranju dokazov za utrditev prepričanja, da je prišlo do trpinčenja otroka. »Interim orders« so začasni ukrepi, ki so urejeni v 37. členu. Sodišče lahko v vseh primerih, ko se pojavi kakršnokoli vprašanje, ki se nanaša na korist otroka, zahteva od organov socialnega varstva naj raziščejo okoliščine primera. »Orders for emergency protection of children« so ukrepi, urejeni v 44. členu zakona. Določba 46. člena ureja odstranitev in namestitvev otroka s strani policije v nujnih primerih. Če ima policijski uradnik utemeljene razloge za sum, da bo otrok v okolju, v katerem se nahaja, utrpel škodo, lahko otroka odstrani iz tega okolja ali prepreči premestitev otroka, npr. iz bolnišnice. V tem primeru je otrok pod policijsko zaščito. Določba 47. člena ureja dolžnost organov socialnega varstva opraviti ustrezne poizvedbe vselej, kadar je zaradi varstva otroka izdana odredba o nujni zaščiti otroka ali je otrok pod policijsko zaščito, oziroma kadar obstajajo utemeljeni razlogi za sum, da je otrok ogrožen. Organi socialnega varstva morajo zlasti ugotoviti, ali naj predlagajo sodišču, naj odredi katerega od ukrepov. Zaradi pridobivanja ustreznih podatkov morajo biti v stiku z otrokom, s šolskimi in zdravstvenimi ustanovami. Če ne morejo priti v stik z otrokom, morajo predlagati sodišču izdajo ukrepa o nujni zaščiti otroka, ki jim bo omogočil kontakt z otrokom. Vsi pristojni organi, izobraževalne in zdravstvene organizacije morajo pristojnim organom socialnega varstva posredovati vse potrebne podatke razen tistih, ki jih je glede na okoliščine primera nerazumno zahtevati.

Posvojitev: Posvojitev ureja Adoption Act, 1976. Posvojiti je mogoče samo mladoletno osebo. Ta s posvojitvijo popolnoma preide v družino posvojitelja. Pravne vezi med posvojencem in naravnimi starši se pretrgajo, kar je pomembno predvsem na področju dednega prava. Posvojenec nima več dedne pravice po naravnih starših, ima pa jo po posvojitelju.

Več oseb lahko posvoji otroka samo, če gre za zakonca. Samo ena oseba lahko posvoji otroka le, če je stara najmanj 21 let in ni v zakonski zvezi. Izjema je predvidena, če je zakonec pogrešan, če zakonca živita ločeno ali če drugi zakonec zaradi telesne ali duševne prizadetosti ne more skleniti posvojitvene pogodbe. Oče nezakonskega otroka sme posvojiti svojega otroka le, če je mati umrla, je pogrešana ali če to opravičujejo drugi razlogi (pravilo se smiselno uporablja tudi, če mati posvoji svojega otroka).

Družinsko posredovanje (mediacija): Leta 1979 sta bili ustanovljeni dve službi za mediacijo (konciliacijo), Bristol Courts Family Conciliation Service in South – East London Family Conciliation Bureau. Večina neodvisnih služb, ki se v Angliji ukvarjajo z mediacijo je danes združena v National Family Conciliation Council. V Angliji mediacija v družinskih zadevah večinoma poteka zunaj sodišča. Sodnik potem, ko prejme razvezno tožbo in še preden pristojno službo socialnega varstva zaprosi za mnenje v zvezi z vzgojo in varstvom otrok, ugotovi, ali bi zakonca v postopku mediacije utegnili uspešno rešiti probleme. V tem primeru ju napoti na službo, ki vodi postopke mediacije. V

angleških raziskavah so namreč ugotovili, da so mediacije, ki jih izvajajo sodišča, ne glede na to, da so večinoma kvalitetne in učinkovite, velikokrat podrejene želji, da bi stranke čim prej sklenile sporazum, velikokrat pa mediator v mediaciji na sodišču zavedno ali nezavedno narekuje izid mediacije.

Rejništvo: Rejništvo je oblika začasne ali občasne pomoči otrokom, ki ne morejo živeti v matični družini. Rejništvo je lahko kratkotrajno ali dolgotrajno. Traja lahko od nekaj tednov do več mesecev (full-time rejništvo) ali samo določena obdobja (overnight rejništvo, npr. za konec tedna), odvisno od potrebnega časa, ko socialni delavci skušajo pomagati matični družini, da reši svoje težave. Večina otrok, ki so v rejništvu, se vrne v matično družino. Rejniško delo običajno vključuje tudi stike z matično družino, ki lahko svojega otroka obiskuje.

Vsakdo, ki želi postati rejnik, se mora obrniti na lokalne oblasti, ki ocenijo njihovo primernost, in sicer tako, da upoštevajo vse plati življenja potencialnega rejnika. Proces ocenjevanja je intenziven in strog in traja običajno nekaj mesecev. Rejniki so upravičeni do rejnine.

Socialni delavec predstavlja povezavo med otrokovo matično družino in otrokom oziroma rejniško družino in skrbi, da ima rejnik vse informacije, ki jih potrebuje, da se otrok dobro počuti. Mišljene so informacije o otrokovem dnevnem ritmu, prehrabnih navadah, zdravstvenem stanju in podobno.

Skrbništvo: Družinsko pravo Velike Britanije ureja le institut varuštva, ki zadeva snov, ki jo v slovenskem pravu ureja skrbništvo za mladoletne. Pravno podlago za ureditev varuštva (»guardianship«) predstavlja Children Act, 1989. Pojem obsega skrb za osebo in premoženje mladoletnega varovanca, ki potrebuje zaščito, in sicer če nad otrokom nima nihče starševske odgovornosti, če je tisti od staršev ali varuh, pri katerem je otrok živel, umrl. Varuh se postavi na podlagi odločbe sodišča ali pogodbe, ki jo z varuhom sklenejo starši. Oseba, ki ima starševsko odgovornost, lahko določi varuha otroku za primer njene smrti. Tudi varuh sme določiti osebo, ki bo v primeru njegove smrti prevzela pravice in dolžnosti varuštva. Pravice in dolžnosti varuha so vsebinsko enake pravicam in dolžnostim staršev na podlagi starševske odgovornosti. Problematika, ki bi v slovenskem pravu ustrezala institutu skrbništva za polnoletne, je urejena v Mental Health Act, 1983.

Avstrija

Temeljni pravni vir avstrijskega družinskega prava je Splošni civilni zakonik (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch – ABGB, BGBL. Nr. 39) s številnimi novelami.

Dopolnjujejo ga še Zakon o zakonski zvezi (Ehegesetz – EheG, GBLÖ 1938/224), Zakon za uresničevanje koristi otroka (Jugendwohlfahrtsgesetz – JWG – zakon ureja snov s področja socialnega varstva, BGBL. Nr. 161, 1989), Zakon o predujmu preživnine (Unterhaltsvorschußgesetz – UVG, 1985/451), Zakon o zagotavljanju preživnine (Unterhaltsschutzgesetz – UschG, 1985/452), Zvezni zakon o verski vzgoji otroka (Bundesgesetz über die religiöse Kindererziehung – BGBL. 1985/155).

Avstrijsko družinsko pravo ureja le eno življenjsko skupnost – zakonsko zvezo. Zunajzakonska skupnost na družinsko pravnem področju ne ustvarja pravnih posledic. Te so ji priznane le na nekaterih drugih pravnih področjih (npr. na področju kazenskega, insolvenčnega prava, najemnih razmerij).

Sklenitev zakonske zveze: Sposobna skleniti zakonsko zvezo (»Ehefähigkeit«) je oseba, ki je dopolnila ustrezno starost (»Ehemündigkeit«, 19 let za moške in 16 let za ženske) in je hkrati polno poslovno sposobna. Zakonska zveza se sklene osebno (brez pooblaščenec) v civilni obliki pred matičarjem in ob prisotnosti dveh prič. Avstrijsko pravo pozna različne oblike neveljavnosti zakonske zveze.

Zakonska zveza sploh ne nastane (»Nichtehe«), če ni sklenjena v civilni obliki pred matičarjem, ali če ni sklenjena med moškim in žensko.

Ničnost zakonske zveze (npr. zaradi nenavzočnosti zakoncev, popolne poslovne nesposobnosti, sklenitve zakonske zveze zaradi pridobitve osebnega imena ali državljanstva, zaradi že obstoječe zakonske zveze) učinkuje šele od pravnomočnosti sodne odločbe, s katero se zakonska zveza razglasi za nično. Učinki nastopijo za nazaj. Pravne posledice ničnosti v premoženjskopравnih razmerjih med zakoncema nastopijo samo, če sta oba zakonca ob sklenitvi zakonske zveze vedela za razlog ničnosti. V nasprotnem primeru se njuna premoženjska razmerja urejajo po pravilih za razvezo, razen če zakonec, ki mu razlog ničnosti edinemu od zakoncev ni bil poznan, izjavi, da ostaja pri pravnih posledicah ničnosti. Ničnost ne vpliva na razmerja staršev do otrok. Zanje veljajo enaki predpisi kot za otroke ob razvezi ali razveljavitvi zakonske zveze.

Zakonsko zvezo je po avstrijskem pravu mogoče razveljaviti predvsem zaradi pomanjkanja prave in svobodne volje. Pravica do tožbe za razveljavitev pripada samo tistemu zakoncu, katerega volja je bila pomanjkljiva. Razveljavitev zakonske zveze ima učinek samo za naprej (enako kot razveza).

Avstrijsko pravo pozna tudi prepovedi za sklenitev zakonske zveze, zaradi katerih lahko sicer matičar zavrne sklenitev zakonske zveze, vendar če je bila zakonska zveza že sklenjena, prepoved ne vpliva na njeno veljavnost (npr. oseba še ni dopolnila ustrezne starosti za sklenitev zakonske zveze, oseba za sklenitev zakonske zveze ni pridobila soglasja upravičenca do vzgoje).

Zunajzakonska skupnost: Avstrijska pravna teorija zunajzakonsko skupnost označuje kot dejansko življenjsko skupnost dveh oseb različnega spola za določen ali nedoločen čas. Avstrijsko pozitivno pravo tej skupnosti ne priznava družinsko pravnih posledic. V posebnih zakonih (ne pa v zakonu, ki ureja zakonsko zvezo) ji priznava določen pravni učinek le glede posameznih pravnih vprašanj z različnih pravnih področij (npr. na področju kazenskega, insolvenčnega prava, najemnih razmerij). Osebi, ki živita v zunajzakonski skupnosti, lahko njuno razmerje vedno uredita s pogodbo.

Osebna in premoženjska razmerja med zakonci: Zakonca morata v času trajanja zakonske zveze prispevati k vodenju gospodinjstva in preživljanju sorazmerno s svojimi zmožnostmi. Zakonec, ki ni zaposlen, je dolžan voditi gospodinjstvo, razen če se zakonca ne sporazumeta drugače. Zakonec, ki vodi gospodinjstvo in nima lastnih prihodkov, ima na temelju svojega delovnega prispevka od drugega zakonca pravico zahtevati preživnino. Obseg njegove preživninske dolžnosti se določi glede na potrebe upravičenca, ki ustrezajo življenjskim razmeram zakoncev.

Zakonec, ki vodi gospodinjstvo in nima lastnih prihodkov, drugega zakonca zastopa pri pravnih poslih vsakdanjega prometa, ki jih sklepa za gospodinjstvo in ki ustrezajo življenjskim razmeram drugega zakonca (pravni posel v tem primeru zavezuje le drugega zakonca). Zastopanja ni, če da drugi zakonec tretjemu spoznati, da zastopanja ne želi.

Zakonec, ki vodi gospodinjstvo, je nezaposlen in nima sredstev za preživljanje, ima na podlagi svojega delovnega prispevka pravico zahtevati preživnino. Obseg preživninske dolžnosti se določi glede na potrebe upravičenca, ki ustrezajo življenjskim razmeram zakoncev.

Avstrijsko pravo ima posebna pravila o stanovanjskem varstvu zakonca. Po njih mora zakonec, ki je edini upravičen do razpolaganja s skupnim stanovanjem, ki služi zadovoljitvi stanovanjskih potreb drugega zakonca, opustiti vse, s čimer bi drugi zakonec lahko izgubil stanovanje.

Premoženje zakoncev ostane po sklenitvi zakonske zveze ločeno, če se zakonca s pogodbo, ki mora biti sklenjena v notarski obliki, ne dogovorita drugače. Popolna ločitev premoženja ostaja samo do razveze, razglasitve ničnosti ali razveljavitve zakonske zveze. Potem se stvari, ki so med trajanjem življenjske skupnosti služile uporabi obeh zakoncev (npr. stanovanje zakoncev, pohištvo) in prihranki zakoncev (premoženjska glavica, ki sta jo zakonca ustvarila med trajanjem življenjske skupnosti in je običajno namenjena za porabo), razdelijo. Pri delitvi se upoštevajo teža in obseg prispevka posameznega zakonca pri pridobitvi premoženja, korist otroka, skupni dolgovi, ki so bili narejeni za kritje življenjskih stroškov zakoncev, pomoč zakonca pri vodenju gospodinjstva ter pomoč pri negi in vzgoji otrok.

Razveza zakonske zveze: Zakonska zveza se lahko razveže na podlagi tožbe ali sporazuma. Predlog za sporazumno razvezo se obravnava v nepravdnem postopku. Pogoj zanj je polletno ločeno življenje zakoncev, sporazum o neozdravljivi omajanosti zakonske zveze in sporazum o vseh posledicah razveze zakonske zveze (o preživninskih razmerjih med zakoncema, o preživljanju otrok, o ureditvi roditeljske pravice, o premoženjskih razmerjih med zakoncema), ki mora biti sklenjen ali overjen pred sodiščem. Izpodbijati ga je mogoče po splošnih pravilih, ki veljajo za pravne posle.

Razveza na tožbo se lahko zahteva iz krivdnih (prevara zakonca, partner se brez tehtnega razloga upira imeti potomce) ali nekrivdnih razlogov (npr. duševna bolezen, zaradi katere je zakonska zveza omajana, težka nalezljiva bolezen). Ugotovitev krivde je pomembna za uveljavljanje pravice do preživljanja, ker mora krivi zakonec po svojih zmožnostih podpirati nekrivega zakonca, dokler ta potrebuje pomoč. Če razvezna sodba ne vsebuje ugotovitve krivde (ker je bila razvezana iz drugih razlogov), mora zakonec, ki je zahteval razvezo, drugemu zakoncu zagotoviti preživnino le, če to glede na potrebe, premoženjske in pridobitne razmere razvezanih zakoncev ter preživninsko zavezanih sorodnikov upravičenca ustreza primernosti.

Razmerja zakoncev do otrok po razvezi zakonske zveze: Če se razveže zakonska zveza staršev, ki skupaj izvršujeta starševsko skrb, partnerja lahko še naprej skupaj izvršujeta to skrb, če se dogovorita, v katerem gospodinjstvu se bo otrok pretežno nahajal. Sporazum mora potrditi sodišče. Lahko pa se dogovorita, da bo samo eden upravičen do skrbi. Tisti, ki ni upravičen do skrbi, ima pravico do pomembnih informacij o otroku in do osebnih stikov. Sodišče v te pravice lahko poseže, če je ogrožena otrokova korist.

Partnerska skupnost: Avstrija nima pravno urejenega tega področja.

Izvor otroka: Mati je ženska, ki je otroka rodila. To velja tudi za vsako obliko oploditve z biomedicinsko pomočjo.

Otrok, ki je rojen v času trajanja zakonske zveze ali v času 300 dni po prenehanju zakonske zveze zaradi smrti moža, šteje za zakonskega. Če je mati sklenila novo zakonsko zvezo in se je otrok rodil v času trajanja druge zakonske zveze in hkrati še v času 300 dni po prenehanju prve zakonske zveze, velja za zakonskega otroka drugega moža šele potem, ko je uspešno izpodbita domneva očetovstva moža iz prve zakonske zveze. Vsak (tudi zakonski mož) lahko izpodbija domnevo, da je otrok zakonski. Kvalificirano priznanje očetovstva (priznanje s soglasjem matere in otroka oziroma socialne službe) ima izpodbojni učinek. Tisti možki, za katerega je veljala domneva zakonskega otroka, pa lahko učinek priznanja izniči z ugovorom, ki ga je mogoče podati le v določenem roku. Otroci, ki se rodijo potem, ko je zakonska zveza prenehala z razvezo, razveljavitvijo ali razglasitvijo za nično, veljajo za nezakonske. To domnevo o nezakonskem otroku se lahko izpodbije s tožbo na ugotovitev, da je otroka še v času trajanja zakonske zveze spočel materin mož ali, da je nosečnost nastopila v času trajanja zakonske zveze z oploditvijo z biomedicinsko pomočjo.

Starševska skrb: Pojem starševske skrbi obsega nego, vzgojo in zastopanje otroka ter upravljanje njegovega premoženja. Nega in vzgoja obsegata varstvo telesne koristi in razvoj celotne osebnosti otroka, vključno z izobraževanjem. Po zakonu pripada starševska skrb staršema, ki sta v zakonski zvezi, skupaj. Ob rojstvu nezakonskega otroka skrb pripade materi – v dogovoru z materjo starševsko skrb lahko pridobi tudi oče nezakonskega otroka. Starša, ki imata oba starševsko skrb, jo izvršujeta sporazumno. Če se ne sporazumeta, odloči o negi otroka tisti od staršev, pri katerem otrok živi. Če otrok živi pri obeh starših in gre za pomembne odločitve o negi otroka, se morajo starši v primeru spora obrniti na varuško sodišče.

Vsak od staršev ima pravico sam zastopati otroka, čeprav starševska skrb (in z njo tudi zastopanje in upravljanje premoženja) pripada obema skupaj. Izjema velja le za pravne posle, ki jih zakon našteva taksativno. V teh zadevah morata otroka zastopati oba starša ali eden od staršev s soglasjem drugega (kolektivno zastopanje). V premoženjskih zadevah, ki presegajo redno upravljanje, je poleg kolektivnega zastopanja potrebno še soglasje sodišča. V civilnih sodnih postopkih lahko otroka po izrecni določbi zakona zastopa samo eden izmed staršev. Toda, če med starši obstaja spor glede tega zastopanja, zastopa otroka, dokler starši ne dosežejo sporazuma, tisti od staršev, ki je naredil prvo dejanje zastopanja. Zakonitemu zastopniku lahko na podlagi pisnega soglasja tega zastopnika pri zastopanju v preživninski pravdi ali ugotavljanju očetovstva pomaga tudi mladinski urad.

Starši so v okviru starševske skrbi tudi upravitelji otrokovega premoženja. Prav tako kot varuh morajo vsako leto predložiti račun. Sodišče jih te dolžnosti lahko oprosti, če ne obstaja sum, da premoženje upravljajo v redu. Domneva se, da ga upravljajo v redu, če so ga otroku sami podarili.

Dohodke od premoženja je potrebno porabiti za preživljanje otroka. Substanco premoženja smejo starši načeti le, če stari starši kot zavezanci za preživljanje otroka ne morejo kriti otrokovih potreb ali če teh ni mogoče pokriti na drug način.

Avstrijsko pravo še vedno pozna institut pozakornitve (legitimacije). Z njo se razmerje staršev do nezakonskega otroka spremeni v zakonskega. Otrok se pozakoni z naknadno sklenitvijo zakonske zveze. Posledice take pozakornitve praviloma nastopijo samo za naprej.

Drug način pozakornitve je razglasitev otroka za zakonskega s strani predsednika države na podlagi zahteve staršev. Starši potrebujejo za vložitev zahteve soglasje otroka oziroma varuškega sodišča, če

je otrok še mladoleten. Pravni institut se uporablja, kadar sklenitev zakonske zveze med staršema ni mogoča ali je neuresničljiva. Učinek pozakolitve z razglasitvijo je šibkejši od učinka pozakolitve z naknadno sklenitvijo zakonske zveze. Pri pozakolitvi z razglasitvijo se namreč vzpostavijo samo zakonske vezi otroka in njegovih potomcev do očeta, ne pa tudi do očetovih sorodnikov.

Preživljanje med starši in otroki (oziroma med otroki in drugimi osebami): Dolžnost preživljanja obstaja med starši in otroci ter med starimi starši in vnuki. Starši so dolžni preživljati svoje otroke, dokler ti niso pridobitno sposobni, to je, dokler svojih potreb ne morejo zadovoljiti z lastnimi dohodki. Zahtevek mladoletnega otroka, ki je svoje potrebe nekaj časa zadovoljeval z lastnimi dohodki, oživi, če te dohodke in s tem pridobitno sposobnost spet izgubi. Potrebe otroka, ki naj jih krije preživnina, se določijo glede na življenjske razmere otroka in staršev. Starši morajo izrabiti vse možnosti, da izpolnijo dolžnost preživljanja svojih otrok. V skrajni sili morajo načeti tudi substanco svojega premoženja. Preživnino dolgujejo, dokler ni ogroženo njihovo primerno preživljanje.

Če starša ne moreta zadovoljiti otrokovih potreb, so otroka dolžni preživljati stari starši, razen če lahko od njega utemeljeno pričakujemo, da bo svojo preživnino lahko kril iz substance svojega premoženja ali če bi bilo z njegovim preživljanjem ogroženo preživljanje starih staršev.

Dolžnosti staršev in starih staršev ustreza dolžnost otroka preživljati starše in stare starše, če se ti niso sposobni preživljati sami. Te dolžnosti otroka ni, če so starši oziroma stari starši grobo zanemarili svoje dolžnosti do njega. Višina preživnine staršev in starih staršev kot upravičencev do preživljanja se ravna po življenjskih razmerah otrok.

Ukrepi države za varstvo otrokove koristi: Sodišče mora vedno, kadar je ogrožena korist otroka, sprejeti ukrepe za zavarovanje koristi. Pri tem ima na razpolago vse razpoložljiva sredstva: npr. lahko odpravi razlike med staršema v razmerju do otroka («Elterndifferenzen beilegen»), delno ali v celoti odvzame starševsko skrb in jo prenese na druge osebe ali delavca mladinskega urada, nadomesti potrebno soglasje staršev, ki ga ti odklanjajo brez upravičenega razloga. Nadalje lahko sodišče v korist otroka staršem odvzame tudi samo upravljanje premoženja, ali samo zakonito zastopanje (če ti sicer v redu izpolnjujejo svoje dolžnosti). Odvzem pravice staršev do nege in vzgoje otroka ali upravljanja premoženja nujno pomeni odvzem zakonitega zastopanja v vseh zadevah otroka.

Če je nevarno odlašati, sme mladinski urad kot skrbnik («Sachwalter») ukreniti začasne ukrepe nege in vzgoje. Ukrepi veljajo do odločitve sodišča.

Posvojitve: Posvojitve vzpostavi sorodstvu ustrezno razmerje med posvojiteljem in njegovimi potomci na eni in posvojencem na drugi strani. Nastane na podlagi pisne pogodbe med posvojiteljem in posvojencem. Posvojitve je učinkovita šele z dovoljenjem sodišča. Sodišče ga podeli, če med posvojiteljem in posvojencem obstaja razmerje, ki ustreza razmerju starši – otrok, ali če je pričakovati, da se bo takšno razmerje ustvarilo in če se osebe, katerih interesi so s posvojitvijo prizadeti, strinjajo s posvojitvijo (starši mladoletnega otroka, zakonec, posvojitelj(a) in posvojenec). Mladoletni posvojenec, ki je dopolnil 15 let, starši polnoletnega otroka in delavec socialnega varstva (JWFT) imajo pravico biti zaslišani v postopku. Sodišče lahko nadomesti soglasje oseb, katerih interesi so s posvojitvijo prizadeti, če ti soglasje odklanjajo brez utemeljenega razloga.

Posvojitelj je lahko ena oseba ali zakonca. Zakonca lahko posvojita samo skupaj. Posvojenec je lahko mladoletna ali polnoletna oseba. Lahko je sorodnik posvojitelja: vnuk ali njegov nezakonski otrok.

Posvojitev posvojencu zagotavlja položaj zakonskega otroka. Z njo pa se ne pretrgajo vse vezi med naravnimi starši in posvojencem. Vezi, ki ostanejo, se umaknejo vezem med posvojiteljem in posvojencem. Naravni starši in njihovi sorodniki so še vedno dolžni skrbeti za preživljanje otroka in doto («Ausstattung«, »Heiratsgut«), če posvojitelj ne more preživljati posvojenca. Tudi otrok je še naprej zavezan zagotoviti preživnino svojim staršem, razen če so ti grobo zanemarjali svojo dolžnost do njega v času, ko še ni dopolnil 14 let. Posvojitelji v stiski imajo prednost pred naravnimi starši. Naravni starši s posvojitvijo izgubijo pravico do osebnih stikov z otrokom. Če otroka posvoji samo ženska, se prekinejo družinsko pravne vezi samo do naravne matere in njenih sorodnikov in obratno. Če ga posvoji samo moški, se prekinejo vezi samo do naravnega očeta in njegovih sorodnikov.

Rejništvo: Rejništvo se lahko ustanovi tudi proti volji staršev kot ukrep sodišča za zavarovanje otrokove koristi. Otroci v rejništvu so pod posebnim nadzorom, ki ga izvaja mladinski urad. Za rejnika se od 1.7.2001, ko je stopila v veljavo novela BGB, šteje vsaka oseba (razen sorodnika v ravni črti), ki dejansko neguje in vzgaja otroka. Taka oseba je legitimirana vložiti zahtevek in pravno sredstvo v vseh postopkih glede vzgoje in varstva otroka. Upravljanje in zastopanje ostane upravičencem do starševske skrbi. V primeru smrti, pogrešanosti ali podobne situacije enega od upravičencev do vzgoje se rejniku lahko zaupa tudi roditeljsko skrb. Tudi v drugih primerih lahko ta rejnik zahteva, da se nanj delno ali v celoti prenese starševska skrb. Sodišče mora pred odločitvijo o taki zahtevi preizkusiti, če med naravnimi starši in otrokom obstaja bližnja vez, če ni morda rejništvo predvideno samo za krajši čas in če prenos starševske skrbi ustreza otrokovi koristi. Če sodišče zahtevi ugodi, ostanejo staršem samo t. i. minimalne pravice (zlasti pravica do pomembnih informacij in pravica do stikov). Sodišče lahko kasneje starševsko skrb rejnikom spet odvzame in jo prenese na drugo osebo, če to ustreza koristi otroka.

Skrbništvo: Slovenskemu pojmu skrbništva v avstrijskem pravu ustreza vsebina treh institutov: varuštva (Vormundschaft), skrbništva (Kuratel) in instituta oskrbovanja polnoletnih (Sachwalter), ki je zgolj ena od oblik skrbništva.

Varuštvo je zakonito zastopanje mladoletnika, za katerega nihče od upravičencev do skrbi nima niti omejenega zakonitega zastopanja. Nastopi neposredno na temelju zakona (zakonito varuštvo) ali na temelju sodne odločbe. Obvezno zakonito uradno varuštvo s strani okrajnega mladinskega urada nad vsemi nezakonskimi otroci je bilo z reformo otroškega prava z dne 1.7.1989 (KindRÄG, BGBl. 1989/62) odpravljeno. Do skrbi za nezakonskega otroka je poslej upravičena otrokova mati. Od reforme 1989 dalje opravlja varuško zakonito zastopanje mladinski urad le za otroke (rojene v Avstriji), katerih starši ne upravljajo premoženja in niso njegovi zakoniti zastopniki (npr. za otroke mladoletne matere ali duševno prizadetih staršev, ki imajo oskrbnika), za najdene otroke in otroke neznanih staršev. Varuh upravlja mladoletnikovo premoženje in opravlja funkcijo zakonitega zastopnika. Pri zastopanju ima enaka pooblastila kot starši. Če otrok nima osebe, ki bi skrbela za nego in vzgojo, mora varuh poiskati primerno osebo. Za svoje delo lahko varuh prejme plačilo.

Skrbništvo (in tudi oskrbovanje polnoletnih) pomeni skrb za posameznika, ki vseh ali nekaterih svojih zadev ne more ustrezno oskrbeti sam in ga pri tem tudi ne morejo zastopati starši ali varuh. Za razliko od varuha ima skrbnik načeloma bolj omejen krog delovanja. Zakon razlikuje več vrst skrbništva.

Skrbnik mladoletnega: Skrbnik mladoletnega se postavi, kadar mladoletnik sklepa pravni posel s svojimi starši ali z varuhom, kot tudi, če teče spor med več mladoletniki, ki imajo skupnega varuha. V tem primeru je treba vsakemu od mladoletnikov postaviti svojega skrbnika.

Oskrbnik polnoletnega: Zakon o oskrbništvu (SachwalterG, BGBl, 1983/136) je odpravil institut odvzema poslovne sposobnosti in uvedel oskrbovanje duševno bolnih in prizadetih. Oblikoval ga je tako, da je prilagodljiv posamičnemu primeru, s čimer je znatno povečal varstvo duševno bolnih in prizadetih oseb.

Oskrbnik se dodeli osebi z duševno boleznijo ali duševno prizadetostjo, ki sama brez škode zase ne more opraviti vseh ali nekaterih zadev. Postopek se začne po uradni dolžnosti ali na predlog prizadete osebe. Postavitev oskrbnika je dopustna, če oseba zadev ne bi mogla v potrebni meri opraviti z drugo pomočjo; posebej s pomočjo družinskih članov, z javno ali zasebno pomočjo prizadetim osebam. Pri njegovi postavitvi je treba upoštevati vrsto prizadetosti osebe in vrsto zadev, ki jih je treba oskrbeti. Lahko se ga postavi: za oskrbo posameznih zadev, npr. za uveljavitev zahtevka ali za sklenitev in izvedbo pravnega posla; za oskrbo določenega kroga zadev, npr. za upravljanje dela ali celotnega premoženja; za oskrbo vseh zadev prizadete osebe.

Oseba se v zadevah, v katerih ji je bil postavljen oskrbnik, brez njegove izrecne ali tihe privolitve ne more pravno poslovno zavezati ali razpolagati. Če s tem ni ogrožena korist oskrbovanega, sodišče določi, da lahko oskrbovani v okviru oskrbnikovega delokroga samostojno razpolaga in se zaveže glede posameznih stvari ali njihovih prihodkov. Posel vsakdanjega prometa, ki je majhne vrednosti in je bil izpolnjen, šteje, kar zadeva dolžnosti prizadete osebe, za veljavnega, čeprav oskrbovani zanj ni imel potrebnega soglasja.

Oskrbnik mora oskrbovanca pravočasno obvestiti o nameravanih pomembnih ukrepih, ki zadevajo njegovo osebo ali premoženje, da se ta o njih lahko izjavi v določenem roku. Željo prizadetega je treba upoštevati, če s tem ni ogrožena oskrbovančeva korist. Oskrbnik mora poskrbeti tudi za osebo oskrbovanega, posebej za njegovo zdravniško in socialno oskrbo, razen če sodišče ne odloči drugače.

Skrbnik nerojenega: Nerojenemu se lahko postavi t. i. skrbnik potomstva, ki zastopa še nespočete osebe in skrbi, da potomstvo ne bo prikrajšano v zvezi z obstoječo zapuščino, ali kot skrbnik obstoječega telesnega plodu, ki mora skrbeti za ohranitev pravic nerojenega.

Skrbnik odsotnega in neznanega udeleženca posla: Skrbnik odsotnemu ali sodišču še neznanemu udeležencu posla se postavi, če ta nima primerne zastopnika in bi bile brez postavitve skrbnika ogrožene njegove pravice ali bi bil tretji oviran v izvrševanju svojih pravic.

Za skrbnika (in oskrbnika) je treba postaviti primerno osebo, ki je varovancu blizu, razen če korist varovanca ne zahteva drugače. Če je za urejanje zadev oskrbovanega potrebno pretežno pravno znanje, je treba za oskrbnika prizadete osebe postaviti odvetnika ali notarja. Za pravice in dolžnosti skrbnika in oskrbnika se uporabljajo določbe o varuštvu.

Francija

Temeljni predpis, ki ureja problematiko družinskega prava v Franciji, je Code civil (Civilni zakonik, 1790). Dopolnjujoči predpisi so: Code de la famille et de l'aide sociale (Zakon o družini in socialni pomoči, 1956), Code de la sante public (Zakon o javnem zdravju, 1953) ter Nouveau code de procedure civile (Novi zakon o civilnopravnem postopku, 1975). Tudi navedeni zakoni so bili večkrat novelirani. Loi relative au pacte civile de solidarité (Zakon o civilni pogodbi o solidarnosti, 1999), s katerim je bil noveliran Code civil (v nadaljevanju: CC), ureja pogodbene in dejanske življenjske skupnosti. Nekatere spremembe pa je prinesla novela iz maja 2004, ki je pričela veljati 1. januarja 2005.

Sklenitev zakonske zveze: Za sklenitev zakonske zveze morajo biti izpolnjeni bistveni (vsebinski) in obličnostni (formalni) pogoji. Bodoča zakonca morata biti osebi različnega spola, moški mora biti star 18 let in ženska 15 let. Do ženinega 18. leta starosti morajo v sklenitev zakonske zveze privoliti njeni starši. Pred sklenitvijo zakonske zveze morata bodoča zakonca opraviti zdravstveni pregled in o tem predložiti dokazilo matičarju.

Osebna in premoženjska razmerja med zakoncema: Zakonca sta enakopravna, imata enake pravice in dolžnosti. Zakonca morata živeti skupaj (razen v utemeljenih, izjemnih primerih), družiti ju mora seksualno razmerje in skupno gospodinjstvo. Zakonca morata spoštovati zapoved medsebojne zvestobe, kršitev je pravno sankcionirana. Posledica telesne nezvestobe je lahko krivdna razveza zakonske zveze, prizadeti zakonec pa lahko zahteva tudi odškodnino za duševne bolečine. Zakonca si morata medsebojno pomagati in skrbeti drug za drugega. Vsak od zakoncev v zakonski zvezi ostaja svobodna osebnost, samostojno odloča o svojem poklicu, o svojem telesu, zdravstvenih in drugih posegih na njem itd.

Med zakoncema obstaja pravica oziroma dolžnost vzajemne medsebojne pomoči, ki je družinsko pravne narave. Ta se spremeni v obligacijsko pravno obveznost oziroma pravico do preživljanja šele tedaj, ko je zakoncu priznana s sodno odločbo.

Če sklene eden od zakoncev pravni posel, ki služi vzdrževanju skupnega gospodinjstva ali vzgoji in izobraževanju otrok, sta iz njega zavezana oba zakonca solidarno. Nepremičnina, v kateri živita zakonca, ter pohištvo oziroma premičnine v njej so družinska last, zato lahko z njimi zakonca razpolagata le skupaj in soglasno, sicer je razpolagalni pravni posel izpodbojen. Izpodbija ga lahko zakonec, katerega soglasje za sklenitev pravnega posla ni bila podana.

S sklenitvijo ženitne pogodbe lahko zakonca svobodno izbereta njun premoženjskopравни režim. To morata praviloma storiti pred sklenitvijo zakonske zveze, pogodba mora biti sklenjena v obliki notarske listine. Njeno publiciteto in s tem tudi učinkovanje *erga omnes* se doseže z vpisom v register ženitnih pogodb, ki ga vodi Notarska zbornica Slovenije. Če zakonca ne izbereta lastnega premoženjskopravnega režima, velja zanju zakoniti režim skupnega premoženja. V slednjem je skupno premoženje zakoncev tisto premoženje, ki je pridobljeno z delom, v času trajanja zakonske zveze ter plodovi in dohodki posebnega premoženja vsakega od zakoncev. Posebno premoženje vsakega od njiju pa tvori premoženje, ki sta ga imela v času sklenitve zakonske zveze oziroma tisto, ki sta ga pridobila kasneje, vendar neodplačno. Zakonca sta solastnika skupnega premoženja, vsak od njiju ima načeloma enako pravico do upravljanja in razpolaganja s slednjim, vendar morajo biti praviloma pravni posli odplačne narave. Skupaj in sporazumno pa morata zakonca razpolagati s skupnim premoženjem tedaj, ko gre za neodplačne oziroma pomembnejše odplačne pravne posle (npr.

razpolaganje z nepremičnino ali podjetniškim premoženjem). Ob prenehanju zakonske zveze opravi likvidacijo premoženjske skupnosti zakoncev praviloma notar. Pred delitvijo skupnega premoženja je treba opraviti poravnavo morebitnih zahtevkov med različnimi premoženjskimi masami (skupnim premoženjem in posebnima premoženjema vsakega od zakoncev) in ko je obseg skupnega premoženja ugotovljen, se slednje deli na polovico.

Prenehanje zakonske zveze: Francosko pravo pozna, v skladu z novelo iz maja 2004, štiri poglavitne vrste razvez zakonske zveze: razveza zaradi dokončnega poslabšanja zakonske vezi med zakoncema, sporazumna razveza, krivdna razveza ter razveza, pri kateri se zakonca strinjata s prenehanjem zakonske zveze, ne moreta pa se dogovoriti o pravnih posledicah slednje, zato o teh vprašanjih odloča sodišče.

Partnerska skupnost: Oktobra 1999 je bila v Franciji sprejeta novost na področju civilnega prava. To je posebna pogodba, ki se imenuje *pacte civil de solidarité* (civilnopravna pogodba o solidarnosti) oziroma PACS. Gre za posebno obliko pravne institucije, ki različnim skupnostim (ne glede na spol in naravo razmerja), vključno z istospolno usmerjenimi pari, ki sklenejo medsebojno pogodbo, podeljuje določene pravice in dolžnosti. Kritiki očitajo, da je francoska tradicija »enakopravnosti« in »univerzalnosti zakonodaje« proizvedla poseben zakon, ki se nanaša samo na manjšinske skupine, katerim podeljuje podrejeni status.

Pogodbo, imenovano pakt, lahko skleneta individualni osebi, njun civilni status je »samski«. Spodnja starostna omejitev je 18 let. Pogoj za sklenitev pogodbe je, da partner ni poročen oziroma da ni v PACS. Sorodniki (pogodbe ni mogoče skleniti s staršem, starim staršem, otrokom, vnukom, osebo v svaštvu, bratom, sestro, teto, stricem, nečakom/nečakinjo), z izjemo sestričen/bratrancev, ne morejo skleniti PACS. Skupnost mora biti deklarirana in registrirana pri okrožnem sodišču (v okraju, kjer ima par skupno bivališče). Osebi, ki nista državljana EU, lahko skleneta PACS, če ima eden od njiju dovoljenje za bivanje. Osebe, ki niso državljani EU, nimajo avtomatične pravice do pridobitve dovoljenja za bivanje v Franciji, lahko pa ga pridobijo, če dokažejo trajnost razmerja. Pogodba se lahko sklene tudi izven Francije pri konzularni službi države, v kateri imata partnerja skupno bivališče. S sklenitvijo PACS se partnerja zavežeta, da si bosta vzajemno in materialno pomagala glede potreb skupnega stanovanja in življenja, v primeru dolgov do tretje strani pa nosita skupno odgovornost. Lastniška in finančna razmerja lahko definirata ob sklenitvi pogodbe. Če ni drugače določeno, so premičnine in nepremičnine, nastale po sklenitvi pogodbe, last obeh v razmerju 50 : 50. Pravice do preživnine zakon ne ureja. Partnerja lahko izbereta drugačen režim, vendar ga morata definirati v PACS pogodbi ob vložitvi zahtevka na okrajno sodišče. Partnerja sta po treh letih registracije zveze upravičena do skupne obdavčitve kombiniranih prihodkov. Skupna obdavčitev skupnega premoženja je možna takoj. Če eden od partnerjev umre brez oporoke, preživeli nima avtomatske dedne pravice. Po dveh letih trajanja pogodbene zveze velja oprostitev davka za darila »*inter vivos*« med partnerjema ter zapuščino do določene višine. Partner iz registrirane skupnosti ima pravico, da vstopi v najemno razmerje njegovega partnerja, če se je ta odselil ali je umrl. Če eden od partnerjev na noben drug način nima dostopa do socialnih varščin, je upravičen do uporabe partnerjevega zdravstvenega zavarovanja ter zavarovanja v primeru nosečnosti. PACS ne omogoča skupne posvojitve otrok (to je izključna pravica heteroseksualnih parov), skupnih starševskih dolžnosti do otroka ter pravice do medicinske pomoči pri umetni oploditvi. Osebi v PACS nista upravičeni do nadomestila ob smrti partnerja, ki je posledica delovne nesreče. PACS preneha v trenutku, ko partnerja vložita zahtevek na sodišče, če eden od partnerjev sklene zakonsko zvezo ali če umre. Individualno lahko partner prekine pogodbo, če o

tem obvesti drugega partnerja, kakor tudi sodišče. Enostranska prekinitev stopi v veljavo po treh mesecih. Če partnerja ob sklenitvi pogodbe nista definirala lastniških razmerij, lahko premoženjske in finančne posledice prekinitve partnerstva določi sodišče. V Franciji se je v obdobju šestih mesecev po razglasu PACS te možnosti poslužilo kar 15.000 parov.

Francosko pravo pozna tri možne rešitve glede izvrševanja starševske avtoritete po razvezi. Prva, ki ima prednost pred ostalimi, je skupno izvrševanje starševske avtoritete. Kadar takšna rešitev ni mogoča ali je v nasprotju s koristjo otroka, lahko sodišče odloči, da bo starševsko avtoriteto izvrševal tisti od staršev, kateremu je otrok dodeljen v varstvo in vzgojo oziroma pri katerem biva. Drugi od staršev ima pravico do stikov z otroci, pravico nadzora nad ukrepi drugega roditelja, obveščati ga je potrebno o pomembnih odločitvah glede otrokovega življenja. V skrajnem primeru lahko sodišče določi stalno bivališče otroka pri tretji osebi, ki izvršuje v razmerju do otroka posamezne elemente starševske avtoritete, ki so povezane s skupnim življenjem (nadzor, varstvo in vzgoja). Sicer pa starševsko avtoriteto izvršujeta skupaj oba roditelja. Ob dopolnitvi 13. leta starosti je treba otroka obvezno vprašati za mnenje o tem, pri katerem od staršev želi živeti.

Zakonska zveza pa lahko preneha tudi zaradi razveljavitve zakonske zveze, ločenega življenja zakoncev in dejanskega ločenega življenja zakoncev.

Nasilje v družini: Novela iz maja 2004 je prinesla nekaj novosti tudi na področju obravnave družinskega nasilja. Namen zakonodajalca je bil predvsem v tem, da se zagotovi temeljno ravnovesje med zakoncema, zlasti v smislu zaščite žrtev zakonskega nasilja. Te imajo namreč prednost pri odločanju o tem, kdo bo ostal v skupnem domu zakoncev. Odškodnino lahko zahteva žrtev nasilja bodisi na podlagi krivdne odgovornosti drugega zakonca ali na podlagi same razglasitve prenehanja zakonske zveze.

Zunajzakonska skupnost – pogodbene in dejanske življenjske skupnosti: V francosko civilno pravo je bila v letu 1999 uvedena pomembna novost, to je posebna pogodba, ki jo imenujejo *pacte civil de solidarité* (civilnopravna pogodba o solidarnosti; v nadaljevanju: PACS). PACS lahko skleneta (fizični) osebi, ki sta polnoletni, bodisi istega bodisi različnega spola in imata s pogodbo namen urediti njuno skupno življenje. Takšna pogodba, sklenjena med bližnjima sorodnikoma (med predniki in njihovimi potomci v ravni črti, med sorodniki v svaštvu ter med sorodniki v stranski črti do vključno tretjega kolena), med osebama, kjer je vsaj eden od njiju poročen ali pa je že sklenil PACS, je nična. Osebi, ki skleneta PACS, morata slednjo prigrasiti pri sodišču, na območju katerega imata skupno prebivališče. Partnerja sta si v skladu z zakonom dolžna nuditi vzajemno podporo in materialno pomoč. Konkretniji način izvajanja teh obveznosti določita v PACS.

Z uvedbo in ureditvijo PACS je zakonodajalec na novo opredelil tudi dotedanjo zunajzakonsko skupnost (le concubinage). Zanj ne določa nobenih pravnih posledic, temveč jo samo definira, in sicer kot dejansko skupnost dveh oseb, bodisi različnega ali enakega spola, ki živita skupaj kot par, njuni življenjski skupnosti pa lahko pripišemo attribute stabilnosti in kontinuitete.

Očetovstvo in materinstvo: Francosko pravo obravnava vprašanje očetovstva in materinstva v štirih kategorijah: kot zakonskega, nezakonskega, posvojiteljskega ter očetovstva in materinstva pri otrocih, spočetih z biomedicinsko pomočjo.

Zakonsko očetovstvo in materinstvo: Za otrokovega očeta se šteje materin mož, če je ta rojen najhitreje 180 dni po sklenitvi zakonske zveze in najkasneje 300 dni po prenehanju zakonske zveze. Kasneje je sodna praksa sprejela stališče, da je tudi otrok, ki je rojen prej kot 180 dni po sklenitvi zakonske zveze, zakonski, in s tem omilila strogo stališče, ki je zakonitost otroka vezala na njegovo spočetje, ne pa rojstvo v času trajanja zakonske zveze.

Domnevno očetovstvo lahko možki izpodbija, prav tako tudi njegovi dediči. To lahko stori na dva načina. Najprej lahko zgolj uveljavlja dejstvo, da dan otrokovega rojstva ni v skladu z zakonito domnevo časa, ki določa, kdaj se mora otrok roditi, da lahko sklepamo na njegovo spočetje v zakonski zvezi. Sodišče lahko njegov zahtevek kljub formalnopravni utemeljenosti zavrne, če ugotovi, da je mož vedel za ženino nosečnost pred sklenitvijo zakonske zveze in se je tudi po otrokovem rojstvu obnašal kot njegov oče. Pravico do obravnavane tožbe ima le materin mož, ki toži otroka, katerega zastopa v pravdi *ad hoc* določen skrbnik, ki mu ga postavi skrbniški sodnik. V postopku mora sodelovati tudi otrokova mati.

Drugi način spodbijanja očetovstva je klasičen, z navajanjem dokazov, s katerimi dokazuje, da materin mož ni otrokov oče.

Posesti statusa zakonskega otroka francosko pravo pripisuje veliko dokazno vrednost in pomen, saj lahko včasih (npr. v primeru izgube, uničenja rojstnih matičnih knjig ipd.) v celoti nadomesti pravni naslov. Seveda pa je tudi zoper posest statusa, ki ni podprta s pravnim naslovom, mogoče uveljavljati nasprotno dokaze. V primeru, da pravni naslov in posest statusa zakonskega otroka skupaj kažeta na določeno očetovstvo in materinstvo, ju ni dovoljeno izpodbijati. Če pa si pravni naslov ter posest statusa nasprotujeta, ima v principu prednost pravni naslov, kar se lahko spremeni z njegovim izpodbijanjem na podlagi posesti statusa.

V primeru, ko otrok nima ne pravnega naslova zakonskega otroka, ne takšne posesti statusa, znano je le njegovo nezakonsko materinstvo, lahko vloži tožbo na ugotovitev njegovega statusa zakonskega otroka oziroma na ugotovitev zakonitega očetovstva in materinstva. Takšno tožbo lahko vloži tudi v primeru, ko ima posest statusa zakonskega otroka, vendar brez ustreznega pravnega naslova. Vloži jo praviloma proti očetu in materi skupaj, pri čemer ima oče, ob morebitni vložitvi tožbe le zoper mater, pravico vstopiti v pravdo kot stranski intervenient. Pravico do podobne tožbe imata tudi zakonca. Pravico do izpodbijanja statusa zakonskega otroka pa imajo poleg navedenih oseb tudi vsi tretji, ki izkažejo pravni interes za to.

Nezakonsko očetovstvo in materinstvo: Pravni naslov očetovstva oziroma materinstva v tem primeru ni vpis ustreznih podatkov v rojstno matično knjigo, temveč akt otrokovega priznanja. To je najpogostejši način vzpostavitve pravne vezi med starši in otroci, ki so rojeni zunaj zakonske zveze. Otrokova oče in mati sta pri tem neodvisna drug od drugega, saj je priznanje le enega od njiju veljavno tudi brez soglasja drugega. Otrok prav tako nima vpliva na priznanje. Če je nezakonskega otroka nekdo že priznal, potem se morebitno naslednje priznanje, kljub temu da nima pravnega učinka, zapiše in ostane kot neka oblika rezervnega priznanja. Oviro za priznanje nezakonskega otroka pomeni tudi njegova posest statusa zakonskega otroka. Po drugi strani pa je lahko veljavno priznan zakonski otrok, katerega zakonitost izhaja zgolj iz njegovega pravnega naslova, ne uživa pa temu ustrezne posesti statusa.

Priznanje mora biti podano pred matičarjem, notarjem ali sodnim pisarjem in mora biti vpisano v rojstno matično knjigo. Z navajanjem dejstev, ki kažejo na to, da priznanje ni v skladu z resničnim stanjem, priznanje lahko izpodbija vsakdo, ki izkaže pravni interes za takšno tožbo.

Nezakonski otroci so v svojih pravicah in dolžnostih izenačeni z otroci, ki so rojeni v zakonski zvezi, pri čemer pa mora biti takšno očetovstvo in materinstvo ugotovljeno oziroma priznано.

Zakon posebej omenja otroke, ki so rojeni v razmerju, v katerem je eden ali pa sta oba partnerja poročena z drugo osebo. Njihov pravni položaj je danes skorajda popolnoma izenačen s položajem ostalih nezakonskih otrok, razen v primeru, ko pri zakonitem dedovanju konkurirajo z zakoncem in zakonskimi otroci njegovega roditelja. Njegov delež znaša namreč le eno polovico deleža, ki bi mu pripadal, če bi imel status zakonitega otroka.

Otroci, ki se rodijo razmerju absolutnega incesta, pa so v vsakem primeru prikrajšani za enega od roditeljev, saj se lahko ugotovi le njegovo očetovstvo oziroma materinstvo (ne pa oboje).

Francosko pravo pozna institut pozakonitve, preko katerega nezakonski otrok pridobi status zakonskega otroka. Ta se praviloma izpelje s sklenitvijo zakonske zveze med njegovima roditeljema, lahko pa tudi preko izdaje sodne odločbe, kar je dovoljeno le v primeru, ko sklenitev zakonske zveze med roditeljema ni mogoča.

Očetovstvo in materinstvo pri otrocih, spočetih z biomedicinsko pomočjo: Zakon prepoveduje surogatno materinstvo, saj določa, da so pogodbe, katerih predmet je spočetje ali nosečnost za drugo osebo, nične. V primeru spočetja z biomedicinsko pomočjo, kjer je potrebna pomoč darovalca, se med otrokom, ki je bil na ta način spočet, in med darovalcem ne sme vzpostaviti pravna vez očetovstva oziroma materinstva. Biološki oče ali mati nima nobenih dolžnosti in pravic do otroka in tudi otrok ne do njega oziroma nje.

Zakonca ali zunajzakonska partnerja, ki bosta spočela otroka s pomočjo darovalca oziroma darovalke, morata poprej in ob pogojih, ki zagotavljajo tajnost, izraziti svojo privolitev pri sodniku ali notarju. Slednja morata partnerje poučiti o pravnih posledicah njune odločitve, zlasti glede očetovstva in materinstva. Na ta način podana, kvalificirana privolitev, pomeni prepoved tožbe na izpodbijanje očetovstva ali materinstva in prav tako tožbe oziroma pritožbe nad dejanskim stanjem. Obstajata le dve izjemi. Prva je, če tožba temelji na dejstvu, da otrok ni bil spočet z biomedicinsko pomočjo in druga, če se dokazuje, da je bila dana privolitev neveljavna.

Posvojitev: Obstajata dve vrsti posvojitve, ki bi jih, glede na našo pravno terminologijo, lahko razdelili na popolno (l'adoption plénière) in na nepopolno posvojitev (l'adoption simple). Praviloma se uporablja institut popolne posvojitve, saj je nepopolna dovoljena le v izjemnih primerih. Pogoji za popolno posvojitev so razdeljeni v tri kategorije:

Pogoji glede osebe posvojitelja: Pri individualni posvojitvi mora biti posvojitelj star več kot trideset let in v primeru, da je poročen, mora za to dejanje pridobiti soglasje svojega zakonskega partnerja. Pri skupni posvojitvi ni izrecno določenega pogoja njune starosti, vendar pa mora, v primeru, da eden od njiju ali oba še nista stara trideset let, njuna zakonska zveza trajati vsaj pet let.

Pogoji glede osebe posvojenca: Posvojenec mora biti star manj kot petnajst let. Če je star več kot trinajst let, mora izraziti privolitev v lastno posvojitev. Otrok mora živeti v slabih življenjskih razmerah, biti zapuščen itd. Praviloma gre za otroke, za katere skrbi država preko posebnega socialnega skrbstva za otroke. V času treh mesecev po izraženi privolitvi staršev otrok ne sme biti posvojen, ker je ta čas določen za njihov temeljit premislek o lastnem dejanju. Do izteka tega roka lahko svojo privolitev v posvojitev umakneta. Odločbo o popolni posvojitvi lahko izda sodišče po preteku šestmesečne preizkusne dobe, med katero otrok živi v družini bodočih posvojiteljev.

Pogoji glede odnosa med posvojiteljem in posvojenecem: Razlika v starosti med posvojiteljem in posvojenecem mora znašati vsaj petnajst let. V primeru, ko posameznik posvoji otroka svojega zakonca, mora razlika znašati deset let in se z odločbo sodišča lahko še zniža. Posvojitev med sorodniki ni prepovedana.

Postopek popolne posvojitve praviloma poteka v dveh fazah. Prva je namestitev otroka v družino, ki želi otroka posvojiti (šestmesečna preizkusna doba) in druga, sodna faza, je izdaja sodne odločbe, ki razglašča popolno posvojitev.

Pri nepopolni posvojitvi so pogoji glede posvojiteljev enaki kot pri popolni posvojitvi. Bistvena razlika je pri posvojenecih, saj se dovoljuje posvojitev otroka tudi po dopolnjenem petnajstem letu starosti, s katero pa se mora slednji strinjati. V posvojitve morajo privoliti tudi otrokovi starši oziroma njegova družina. Postopek posvojitve sestavlja le sodna faza, brez predhodne namestitve otroka v družino bodočega posvojitelja. Posvojenec ohrani svoje ime in priimek, h kateremu le doda priimek posvojitelja, ostane pa še vedno del svoje naravne družine in ohrani dedno pravico v razmerju do njih. Omenjenim pravicam doda te, ki ji pridobi z nepopolno posvojitvijo, saj postane posvojiteljev otrok.

Ukrepi države za varstvo otrokove koristi: V Franciji je bil leta 1993 z zakonom z dne 8. januarja 1993 ustanovljen družinski sodnik (le juge aux affaires familiales). Njegova naloga je predvsem skrbeti za uveljavljanje otrokovih koristi. Družinski sodnik odloča v vseh primerih, ko je treba odločiti o vzgoji in varstvu otroka in o vprašanjih, povezanih z izvrševanjem starševske avtoritete (l' autorite parentale). Pristojnosti in naloge organov socialnega varstva ureja Code de la famille et de l' aide sociale (v nadaljevanju: Code fam.). V 56. členu določa, da organi socialnega varstva brez sodne odločbe ne smejo izvajati ukrepov za varstvo otrok, s katerimi bi kakorkoli posegli v starševsko avtoriteto.

Poleg nujnih ukrepov za zavarovanje otrokovih koristi v razveznem postopku poznajo Francozi tudičasne odredbe, s katerimi je mogoče v nujnih primerih otroka odvzeti staršem. Ukrepe za varstvo koristi otrok ureja CC v posebnem poglavju z naslovom ukrepi vzgojne pomoči (l' assistance educative). Določba 375. člena CC daje mladinskemu sodniku generalno pooblastilo, da ukrepe vzgojne pomoči izreče v vseh primerih, ko je ogroženo otrokovo zdravje, morala ali vzgoja, ne glede na to, ali so starši povzročili tako situacijo ali ne.

Mladinski sodnik lahko otroka odvzame staršem in ga namesti k sorodnikom, v zavod, ki ga sam izbere, lahko pa izbor zavoda prepusti organom socialnega varstva (375-3 člen CC). Z odločbo lahko postavi osebo, ki s svetovanjem in nadzorom pomaga pri vzgoji in varstvu otroka. Osebi, kateri zaupa otroka, lahko naloži tudi posebne obveznosti v zvezi z zdravljenjem ali izobraževanjem otroka (375. člen CC) ali postavi družini skrbnika, ki je odgovoren za finančne zadeve v družini. Predlog, da se izreče kateri od ukrepov vzgojne pomoči, kot tudi predlog, da se spremeni odločitev o katerem od teh

ukrepov, lahko vložijo starši otroka, oseba ali organ socialnega varstva, ki mu je bil otrok zaupan v vzgojo in varstvo, otrok sam in pristojno ministrstvo.

CC ureja tudi sodni prenos roditeljske avtoritete od staršev na posameznike, sorodnike ali tretje osebe, zasebne skrbstvene ustanove ali na službo socialne pomoči. Prenos se lahko izvrši s soglasjem staršev ali proti njihovi volji, vendar le glede mladoletnika mlajšega od šestnajstih let (členi od 376 do 377-3 CC). CC posebej ureja tudi odvzem in vrnitev roditeljske oblasti v členih od 378 do 381 CC. Zanimivo je, da lahko odvzem roditeljske oblasti izreče poleg civilnega sodišča tudi kazensko sodišče v sodbi, s katero obsodi roditelja zaradi posebno grobih kršitev dolžnosti zoper otroka (378. člen CC). Odvzem roditeljske avtoritete velja glede vseh upravičenj, ki izhajajo iz roditeljske oblasti, tako glede osebe kot glede premoženja otroka. Lahko se nanaša na vse ali na nekatere od otrok. Sodišče lahko odredi tudi delni odvzem starševske oblasti. Odvzem se lahko izreče le glede nekaterih otrok ali pa se odvzamejo le posamezna upravičenja, ki izhajajo iz starševske oblasti. Vselej pa se staršem odvzame pravica do varstva otroka (droit de garde). Poleg CC ureja ukrepe za varstvo koristi otrok tudi Code fam. Code fam. je bil leta 1989 dopolnjen s V. poglavjem, ki ureja ukrepe za preprečevanje trpinčenja otrok in zaščito trpinčenih otrok. Določbe tega poglavja se nanašajo predvsem na sodelovanje med pristojnimi organi glede posredovanja obvestil o trpinčenih otrocih.

Preživljanje: Francosko pravo izvaja dolžnost preživljanja iz treh pravnih temeljev: iz dolžnosti vzajemne pomoči med zakoncema, dolžnosti staršev, da vzdržujeta in vzgajata lastne otroke ter iz dolžnosti prispevanja denarne pomoči. Za določitev preživninske obveznosti morajo biti izkazane potrebe upravičenca, kar pomeni, da ta nima lastnih sredstev za preživljanje in tudi ne lastnega premoženja. Na drugi strani mora zavezanec biti sposoben plačevati preživnino glede na njegove premoženjske razmere. Upoštevati je treba njegove potrebe po lastnem preživljanju in preživljanju njegove družine.

Obveznost preživljanja je vzajemna, kar pomeni, da je vsak od navedenih oseb lahko tako v vlogi dolžnika kot upnika. Izjema je le primer, ko dolžnik uveljavlja ugovor krivde proti upniku, kar pomeni, da mu očita, da se je hudo prekršil zoper svoje dolžnosti do njega. Če sodišče ugotovi takšno kršitev, je obveznost poslej lahko le enostranska. Preživnina je praviloma denarni znesek, ki se izplačuje periodično in pokriva življenjske stroške upravičenca. Izjemoma se preživninska obveznost lahko izpolni v naravi, kar pomeni, da dolžnik sprejme upnika na svoj dom in ga na ta način preživlja. Za takšen način preživljanja se morata strinjati oba in preneha takoj, ko ga eden od njiju ne želi več. Višino preživnine lahko določita upnik in dolžnik sporazumno, sicer odloča o tem, glede na potrebe upnika in zmožnosti dolžnika, sodišče. Sprememba višine preživnine se lahko zahteva ob vsakokratnih spremenjenih razmerah na strani upnika ali dolžnika.

Rejništvo: Mladoletnike, katerih normalni razvoj je v nevarnosti, ker nimajo staršev, ker so jih slednji zapustili ali ker starši nad njimi, iz različnih dejanskih ali pa pravnih razlogov, ne morejo izvrševati starševske avtoritete, lahko sprejmejo v rejo posamezniki ali zasebne skrbstvene ustanove. Sodišče lahko po določenem času prenese na te osebe vsa ali pa posamična upravičenja roditeljske avtoritete.

Skrbništvo: Pod skrbništvo (la tutelle) je lahko postavljen mladoletni otrok v naslednjih primerih:

- zaradi smrti obeh staršev;
- zaradi odvzema starševske skrbi obema staršema;
- na podlagi sodne odločbe.

Odrasla (polnoletna oseba) je lahko postavljena pod skrbništvo:

- če so se njene mentalne sposobnosti od rojstva bistveno poslabšale, bodisi zaradi bolezni, nezgode ali zaradi starosti;
- če se pri določeni osebi izkaže potreba po tem, da jo nekdo kontinuirano zastopa pri sklepanju različnih pravnih poslov.

Pri odrasli osebi je poleg postavitve pod skrbništvo mogoče uporabiti še dva instituta, ki sta milejše oblike. Uporabita se tedaj, ko je oseba, ki potrebuje pomoč, prizadeta v manjši meri. Gre za postavitev pod nadzor sodišča (sauvegarde de justice) oziroma neke vrste oskrbovanje (curatelle).

Nizozemska, v Belgija, Španija in Norveška so razširile institut zakonske zveze tudi na istospolne partnerje. V teh državah lahko istospolni partnerji tudi posvojijo otroke. Na Danskem, Finskem in Islandiji poznajo različne oblike civilnega partnerstva. Na Danskem od leta 1989 naprej istospolni partner lahko posvoji biološkega otroka svojega partnerja, na Finskem imata istospolna partnerja od leta 2001 pravico do »joint custody«, ne pa tudi do skupne posvojitve otroka, na Islandiji pa velja od leta 2006 popolna izenačitev glede posvojitvev.

Za vire družinskega prava štejemo tudi mednarodne konvencije, ki jih je nekdanja SFRJ ratificirala in objavila, Republika Slovenija pa se je z aktom o potrditvi nasledstva izrekla za pravno naslednico teh konvencij (Uradni list RS, Mednarodne pogodbe, št. 9/92). Po 9. členu ustave se ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe v Republiki Sloveniji neposredno uporabljajo. Posebnega pomena so sledeče mednarodne pogodbe, ki v celoti ali v delu vsebine urejajo družinsko pravno snov:

- Konvencija o uveljavljanju alimentacijskih zahtevkov v tujini, 1956 (Uradni list FLRJ, Mednarodne pogodbe, št. 7/57);
- Konvencija o državljanstvu poročenih žensk, 1957 (Uradni list FLRJ, Mednarodne pogodbe, št. 7/58);
- Konvencija o privolitvi za sklenitev zakonske zveze, o minimalni starosti za sklenitev zakonske zveze in o registraciji zakonske zveze, 1964 (Uradni list SFRJ, Mednarodne pogodbe, št. 13/64);
- Mednarodni pakt o političnih in državljanskih pravicah, 1966 (Uradni list SFRJ, Mednarodne pogodbe, št. 7/71);
- Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije proti ženskam, 1979 (Uradni list SFRJ, Mednarodne pogodbe, št. 11/81);
- Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah, 1989 (Uradni list SFRJ, Mednarodne pogodbe, št. 15/90);
- Konvencija o civilnopravnih vidikih mednarodne ugrabitve otrok, 1980 (Uradni list RS, Mednarodne pogodbe, št. 31/93).

KONVENCIJA ZDRUŽENIH NARODOV O OTROKOVIH PRAVICAH

KOP je vir družinskega prava, ker jo je nekdanja SFRJ ratificirala in objavila, Republika Slovenije pa se je z aktom o potrditvi nasledstva izrekla za pravno naslednico te konvencije.

Pojem otrok: KOP dosledno govori samo o otroku (ne o mladoletniku ali mladoletnem otroku kot ZZZDR). Otrok je po konvenciji človeško bitje, mlajše od 18 let, razen če zakon, ki se uporablja za otroka, določa, da se polnoletnost doseže že prej« (1. člen). Po našem pravu ne moremo šteti za otroka v smislu te konvencijske opredelitve mladoletne osebe, ki je pridobila popolno poslovno sposobnost.

Mladoletna oseba namreč lahko dobi popolno poslovno sposobnost samo ob pogoju, da je v taki meri telesno in duševno zrela in sposobna za samostojno življenje, da ne potrebuje (vsaj formalnopravno ne) posebnega varstva, ki ji ga zagotavlja ustava (zlasti s skrbjo staršev v okviru roditeljske pravice). Pridobitev popolne poslovne sposobnosti je torej mejnik, ki pravno loči otroka od odraslega.

Otrokova korist: Pravilnost usmeritve našega družinskega prava, da je temelj varstva otroka njegova korist, potrjuje določba KOP, da je treba pri vseh dejavnostih v zvezi z otrokom upoštevati njegovo korist. Ta zahteva, ki jo je treba šteti za osrednje načelo in značilnost konvencije, je naslovljena tako na državne in zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, upravne organe in zakonodajalce (prvi odstavek 3. člena), kot tudi na otrokove starše oz. skrbnika (18. člen).

Enakopravnost otrok: Enakost pravic otrok ne glede na rojstvo zagotavlja tudi KOP. Vendar pa konvencija govori še o drugih okoliščinah, ki ne smejo vplivati na pravni položaj otroka: o rasi, barvi, spolu, jeziku, veroizpovedi, političnem ali drugem prepričanju, narodnem, etničnem ali družbenem poreklu, premoženju, onesposobljenosti ali kakršnem koli drugem položaju otroka, njegovih staršev ali skrbnika. Po konvenciji naj bi se zagotovilo varstvo otroka pred vsemi oblikami razlikovanja ali kaznovanja zaradi položaja, delovanja, izraženih mnenj ali prepričanja njegovih staršev, skrbnika ali družinskih članov (2. člen).

Za družinsko pravno varstvo otroka so te okoliščine pomembne zlasti toliko, kolikor bi lahko bile razlog, da se otroku odtegne ali omeji skrb staršev, zlasti da država poseže v to skrb zaradi političnega ali drugega prepričanja ali zaradi izraženega mnenja ali stališča njegovih staršev.

Pravica otroka, da pozna svoje starše – ugotavljanje očetovstva: Po KOP ima otrok pravico, da pozna svoje starše in da le-ti skrbijo zanj, kolikor je to mogoče (prvi odstavek 7. člena). Ni mogoče, da otrok pozna svojega očeta, če mati noče razkriti njegovega imena. Sicer pa konvencija sama tolerira rahljanje otrokove pravice, da izve za svoje starše s tem, da veže možnost uresničevanja te pravice na nacionalno pravno ureditev (drugi odstavek 7. člena). V tem smislu torej tudi rešitev ZZZDR, po kateri mati ni dolžna povedati, katerega moškega šteje za očeta svojega otroka, ni v nasprotju s konvencijo.

Ne glede na voljo matere po našem pravu ni možnosti, da otrok izve, kdo je njegov (genetični) oče, če je bil spočet s (heterologno) umetno osemenitvijo matere.

Posvojitev: Ureditev posvojitve po ZZZDR ne odstopa od pravil, ki jih postavlja KOP glede pravic otroka pri posvojitvi (20. in 21. člen). S posvojitvijo se varuje otroka (osebo do 18. leta), ki je predvsem prikrajšan za družinsko okolje; otrokova korist je vodilo za posvojitev; posvojitev odobri pristojni organ; mednarodna posvojitev (mišljeno je, da posvoji otroka tujec) pride v poštev subsidiarno (če ni mogoče najti posvojitelja oziroma ustreznega varstva v (otrokovi) matični državi, to je v domovini). Konvencija postavlja tu še dodatno zahtevo: otrok mora biti v državi posvojitelja obravnavan (predpisi, obseg varstva, pravice) tako, kot bi bil v domovini.

Odgovornost staršev za vzgojo in razvoj otroka: Po ZZZDR so otrokove pravice v razmerju do staršev izvedene iz dolžnosti staršev, da v okviru roditeljske pravice skrbijo za otroka, za njegovo življenje, osebnostni razvoj, za njegove pravice in koristi. Po KOP pa imajo otrokove pravice docela avtonomni značaj. Spoštovanje teh pravic in ravnanje v skladu s temi pravicami se ne zahteva samo od staršev,

ampak od vseh subjektov, ki so v kakršnikoli zvezi z otrokom (prvi odstavek 3. člena). Otrokove pravice imajo torej absolutni značaj, učinkujejo *erga omnes*.

Po KOP ima pomembno vlogo za razvoj otroka družina. Za osebe, ki so pomembne za uresničevanje otrokovih pravic pa šteje konvencija zlasti otrokove starše. Predvsem njim gredo po konvenciji odgovornosti pravice in dolžnosti, da ustrezno vodijo in usmerjajo otroka pri uveljavljanju njegovih s konvencijo priznanih pravic (5. člen). Starši so primarno odgovorni za otrokovo vzgojo in razvoj (18. člen) za zagotavljanje življenjskih pogojev za otrokov razvoj (17. člen).

Država podpisnica konvencije mora spoštovati odgovornosti pravice in dolžnosti staršev do otroka, po drugi strani pa jim mora pomagati pri izpolnjevanju odgovornosti za uveljavljanje otrokovih pravic (5. člen, drugi odstavek 18. člena, 3. in 4. odstavek 27. člena).

Določba 5. člena KOP ni definicija roditeljske pravice. Ne gre za pravice in dolžnosti staršev v skrbi za otroka, za njegove koristi, iz katerih bi izhajale otrokove pravice do te skrbi, ampak gre za pravice otroka, iz katerih izhajajo zlasti za starše odgovornosti za njihovo uresničevanje, ter pravice in dolžnosti v funkciji teh odgovornosti.

Tako izhodišče konvencije se mora odraziti tudi v družinsko pravnih ureditvah držav podpisnic konvencije, tako glede preoblikovanja oziroma oblikovanja na novo iz razmerja otrok in staršev izviraajočih pravic in dolžnosti, in temu ustreznemu poimenovanju pravic in dolžnosti staršev, ki jih imajo zato, da lahko otrok uveljavlja svoje pravice, kot tudi, kar je pomembnejše, oblikovanje sistema pravno varstvenih sredstev, s katerimi bo otrok dosegel spoštovanje svojih pravic, tako v razmerju do staršev, kot tudi do tretjih, vključno zasebne in državne institucije in organe.

KOP ima vsaj dve določbi, ki zagotavljata varovanje otrokovega interesa v postopkih. Če gre za postopek za ločitev otroka od staršev, mora imeti otrok možnost sodelovati v postopku in izraziti svoje mnenje (drugi odstavek 9. člena) V kateremkoli sodnem ali upravnem postopku v zvezi z otrokom mora imeti otrok, ki je sposoben oblikovati lastno mnenje, pravico, da ga prosto izrazi. Zato mu gre še posebej pravica do zaslišanja, bodisi neposredno, bodisi preko zastopnika ali ustreznega organa (12. člen).

Osebni stiki: KOP določa, da ima otrok, ki je ločen od enega ali obeh staršev, pravico, da redno vzdržuje osebne stike in neposredno zvezo z obema staršema, razen če je to v nasprotju z njegovimi koristmi (tretji odstavek 9. člena). Če se izkaže, da roditelj, ki nima otroka pri sebi, vztraja na omogočanju stikov, proti katerim čuti otrok globok, utemeljen odpor, mu je treba zaradi varovanja otrokovih koristi odvzeti pravico do stikov.

Prisilno izviševanje pravice do stikov roditelja, ki nima otroka pri sebi, je v nasprotju z otrokovo pravico do stikov, ki jo priznava večina tujih pravnih ureditev, zagotavlja pa jo tudi KOP (tretji odstavek 9. člena). Ta otrokova pravica ne vsebuje samo upravičenja otroka, da vzdržuje stike z obema staršema, temveč tudi upravičenje, da se otrok iz utemeljenih razlogov upre stikom. Za rešitev kolizije med roditeljevo pravico do stikov in otrokovim upravičenjem, da se stikom upre, je odločilna samo otrokova korist.

Podobno, a s stališča otrokovih koristi še strožje stališče je zavzelo tudi Evropsko sodišče za človekove pravice v odločbi z dne 23. septembra 1994 v zadevi Hokkanen proti Finski. Evropsko sodišče je sodilo, da nacionalno (finsko) sodišče, ki je očetu odvzelo pravico do osebnih stikov z desetletnim otrokom, ki je stike odklanjal, ni ravnalo v nasprotju z 8. členom Evropske konvencije o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin, ki zagotavlja pravico do nedotakljivosti družinskega življenja, ker je v to pravico poseglo z namenom zavarovati koristi otroka; to pa je v skladu z navedenim konvencijskim predpisom.

KOP priznava staršem pravico do skupnega življenja z otrokom in določa, da se lahko otroka loči od staršev proti njihovi volji samo, če to zahteva korist otroka, ali če je to nujno zato, ker starši ne živijo skupaj (prvi odstavek 9. člena). V preambuli je še posebej poudarjen izreden pomen družinskega okolja za razvoj otroka. Konvencija izrecno pravi, da ima otrok pravico, da starši zanj skrbijo (prvi odstavek 7. člena).

Konvencija še posebej določa, da ima otrok, katerega starši ne živijo v isti državi, pravico vzdrževati osebne stike in neposredno zvezo z obema, razen v izjemnih okoliščinah.

Vzgoja in razvoj otroka: O vzgoji otroka ZZZDR nima nobenih podrobnejših določb. KOP nasprotno vsebuje vrsto določb, ki izražajo pogoje za intelektualni in moralni razvoj otroka. Gre za pravico otroka do svobode izražanja, ki zajema pravico do iskanja, sprejemanja in širjenja vsakovrstnih informacij in idej, ter dostop do množičnih domačih in tujih občil (13. in 17. člen).

Dalje šteje sem otrokova pravica do svobode misli, vesti in veroizpovedi. Starši imajo pravico in dolžnost otroka pri tem usmerjati na način, prilagojen njegovim razvojnim zmožnostim (14. člen).

Intelektualni razvoj otroka omogoča tudi pravica do svobode združevanja in mirnega zbiranja (15. člen). Konvencija prepoveduje posege v otrokove osebne pravice (do zasebnega in družinskega življenja, dopisovanja, časti in ugleda; 16. člen), kar omogoča tudi razvoj otrokove osebnosti.

Države podpisnice morajo pravice otroka priznati in varovati ter nuditi ljudem, ki imajo otroke, glavno odgovornost za uresničevanje teh pravic, ustrezno pomoč in skrbeti za razvoj ustanov, zavodov in služb za vzgojo in varstvo otrok (18. člen). Posebej določa tudi pravico otroka do izobrazbe in precizira določene vidike in upravičenja teh pravic. Poleg osnovnega namena izobraževanja (popolni razvoj otrokove osebnosti, nadarjenosti ter umskih in telesnih sposobnosti) našteva konvencija tudi moralno – etične vrednote, ki naj bi jih otrok pridobil z izobraževanjem (28. in 29. člen). Na moralni razvoj otroka pa seveda, vsaj v enaki meri kot šola, vplivajo tudi starši.

O zastopanju otroka pri izvrševanju njegovih pravic KOP ne govori, razen v zvezi z zaslišanjem v postopkih v zvezi z otrokom (prvi odstavek 12. člena). Na možnost individualizacije otrok glede izjavljanja njihove volje opozarja konvencija v določbi drugega odstavka 12. člena, ki govori o pravici otroka do prostega izražanja lastnega mnenja; tehtnost le-tega se namreč presoja v skladu z otrokovo starostjo in zrelostjo.

V KOP je sprejeto načelo, da sta oba starša enako odgovorna za otrokovo vzgojo in razvoj (18. člen). To načelo velja tudi v primeru, ko otrokovi starši ne živijo skupaj.

Konvencija postavlja načelo enake odgovornosti, to je skupne skrbi staršev za otroka (kar naj praviloma velja tudi po razvezi in po razveljavitvi zakonske zveze staršev), ob tem zagotavlja otroku možnost, da pove, pri kom od staršev bi rad živel (drugi odstavek 9. člena).

Ureditev posegov v odgovornosti staršev za vzgojo in razvoj otroka: V skladu z načelom, izraženim v preambuli KOP, da potrebuje otrok za svoj razvoj družinsko okolje in z določbami, da so starši prvenstveno odgovorni za vzgojo in razvoj otroka ter da morajo države podpisnice upoštevati te njihove odgovornosti (18. člen v zvezi s 5. členom), zahteva konvencija v prvem odstavku 9. člena od držav podpisnic, naj s svojimi predpisi določijo, da se otroka ne sme proti volji staršev ločiti od njih. Izjema velja samo tedaj, kadar pristojne oblasti v skladu z (nacionalnim) zakonom in po predpisanem postopku odločijo, da je ločitev nujna zaradi otrokove koristi. Konvencija šteje, da je ločitev otroka od staršev (v otrokovem interesu) neizogibna v dveh primerih: če starši otroka zanemarjajo ali zlorablajo ter če živijo starši ločeno in je treba odločiti o otrokovem prebivališču.

V postopkih za ločitev otroka od staršev imajo po KOP vse prizadete stranke (torej tudi otrok) možnost sodelovati in izražati svoje mnenje. Otrok, ki je ločen od staršev, ima pravico do osebnih stikov in zveze z obema od staršev, razen če je to v nasprotju z njegovo koristjo. Konvencija ima tudi določbo o možnostih prizadetih, kadar je otrok ločen od staršev zaradi postopkov iz sfere države podpisnice (četrti odstavek 9. člena).

KOP še posebej zahteva od držav podpisnic, da z vsemi možnimi ukrepi zavarujejo otroka pred nasiljem, zlorabami, trpinčenjem in zanemarjanjem (19. člen).

Posebno varstvo in pomoč države zagotavlja konvencija otroku, ki je prikrajšan za družinsko okolje in ga je treba zaradi njegove koristi izločiti iz družinskega okolja, ker je ogrožen. Gre za nadomestno skrb: rejništvo, zavodsko varstvo, posvojitve in podobno (20. člen).

Pomembna je določba KOP, da je treba vse odločbe, s katerimi se otroka izloči iz družinskega okolja staršev in se mu zagotovi nadomestna skrb, občasno preverjati, da se ugotovi, ali je ukrep še potreben ter nadzorovati izvajanje ukrepa (25. člen). Pripomniti velja, da je v ZZZDR dolžnost preverjanja po uradni dolžnosti izrecno določena samo pri oddaji otroka v zavod (121. člen), ne pa tudi pri drugih ukrepih. Pri drugih ukrepih gre samo za preverjanje na zahtevo prizadetih oziroma zainteresiranih oseb. Glede tega je treba konvencijsko določbo neposredno uporabiti. Vrnitev odvzete roditeljske pravice pa se lahko izvede tudi po uradni dolžnosti sodišča (68. člen v zvezi z drugim odstavkom 64. člena ZNP in drugi odstavek 116. člena ZZZDR).

EVROPSKA KONVENCIJA O IZVRŠEVANJU OTROKOVIH PRAVIC

Konvencija je rezultat prizadevanj komisije strokovnjakov Sveta Evrope za družinsko pravo, da izboljšajo postopke v družinsko pravnih zadevah in otroku zagotovijo možnost, da pravice iz KOP tudi uveljavlja v družinsko pravnih postopkih. EKVOP pravzaprav temelji na 12. členu KOP, ki otroku, ki je sposoben izoblikovati lastno mnenje, zagotavlja pravico prostega izražanja tega v vseh zadevah, ki se nanašajo nanj in pravico do zaslišanja v kateremkoli sodnem ali upravnem postopku v zvezi z njim, bodisi neposredno bodisi preko zastopnika ali ustreznega organa, na način, ki je v skladu s procesnimi pravili notranje zakonodaje.

EKUOP naj bi pripomogla k temu, da bi pristojni organi držav podpisnic te konvencije v postopkih, ki zadevajo otroka, res upoštevali načelo največje koristi otroka. To naj bi dosegli predvsem z uveljavitvijo otrokove pravice, da v vseh zadevah, ki se nanašajo nanj, pove svoje mnenje. Pri tem so oblikovalci konvencije želeli zavarovati tudi pravice staršev in njihovo vlogo pri vzgoji in varstvu svojih otrok. Zlasti pa naj bi s konvencijo spodbudili države, da bi povečale prizadevanja za sporazumno rešitev sporov v družinsko pravnih zadevah. Sodni postopki namreč v večini primerov škodljivo vplivajo na razvoj otrok.

V prvem poglavju EKUOP je opredeljen namen konvencije in posamezni pravni pojmi, ki so v konvenciji uporabljeni. Po 1. členu EKUOP se določbe konvencije uporabljajo za otroke, ki še niso dosegli starosti 18 let. Določba 1. člena ne določa, da se konvencija ne uporablja za otroke, ki pridobijo poslovno sposobnost pred polnoletnostjo. Po EKUOP so družinsko pravni vsi postopki pred sodno oblastjo, ki zadevajo otroka, zlasti postopki, v katerih se odloča o izvrševanju starševskih odgovornosti, kot so vzgoja in varstvo ter osebni stiki z otrokom. Pravosodni organ po EKUOP pomeni sodišče ali upravni organi z enakovrednimi pooblastili.

EKUOP med nosilce starševskih odgovornosti poleg staršev uvršča tudi druge osebe in organe, ki v celoti ali deloma izvršujejo starševske odgovornosti. Zastopnik otroka je po konvenciji bodisi odvetnik ali poseben organ, ustanovljen zato, da v pravnih postopkih nastopa v imenu otroka.

EKUOP uporablja tudi pojem ustrezne informacije. Po konvenciji so to informacije, ki so primerne glede na otrokovo starost in stopnjo razumevanja ter se zagotovijo, da lahko otrok v celoti uresničuje svoje pravice.

V drugem poglavju EKUOP so opredeljena določila postopka, ki naj pomagajo pri izvrševanju otrokovih pravic. Otroku, ki je po notranjem pravu države dovolj razumen, je treba v postopkih, ki ga zadevajo, zagotoviti in mu omogočiti, da zahteva uveljavitev naslednjih pravic: pridobiti vse potrebne informacije, se posvetovati in izraziti svoje mnenje, biti informiran o možnih posledicah svojih zahtev in posledicah kakršnekoli odločitve.

Po 4. členu EKUOP ima otrok pravico osebno ali preko pristojnih organov zahtevati postavitve posebnega zastopnika (kolizijskega skrbnika) kadar notranje pravo države nosilcem starševskih odgovornosti prepoveduje zastopanje otroka zaradi kolizije interesov. Država podpisnica pa lahko določi, da gre ta pravica le otrokom, ki so dosegli določeno stopnjo razumevanja.

Države podpisnice naj bi po 5. členu skušale otroku zagotoviti tudi dodatne procesne pravice, zlasti pravico zahtevati pomoč primerne osebe po lastni izbiri za pomoč pri izražanju mnenja, pravico, da osebno ali preko ustreznih organov zahteva postavitve posebnega zastopnika, v ustreznih primerih odvetnika, pravico pooblastiti zastopnika po lastni izbiri in pravico opravljati procesna dejanja v postopku.

Določbe 6., 7., in 8. člena EKUOP določajo vlogo pristojnih oblasti. Te morajo preveriti, ali imajo dovolj podatkov za odločitve, ki bo v največjo korist otroka. Kadar je potrebno, morajo pridobiti dodatne informacije, zlasti s strani imetnikov starševskih odgovornosti. Potem, ko so pristojne oblasti otroku, ki je dosegel določeno stopnjo razumevanja, posredovale potrebne informacije, se morajo osebno posvetovati z otrokom, če je potrebno zasebno, lahko pa tudi preko drugih oseb in organov na

način, ki ustreza otrokovemu razumevanju, razen če je to v nasprotju z otrokovimi koristmi. Pristojne oblasti morajo dovoliti otroku izraziti svoje mnenje in njegovo mnenje tudi upoštevati.

Vse pristojne oblasti morajo v zadevah, ki se nanašajo na otroka, delovati hitro in imeti možnost izdati odločbe, ki so izvršljive takoj. Pristojne oblasti morajo imeti možnost, da v nujnih primerih, ko je dobrobit otroka v nevarnosti, začnejo ustrezen postopek po uradni dolžnosti.

Pristojne oblasti morajo ob koliziji pravnih interesov med otrokom in njegovimi zakonitimi zastopniki postaviti kolizijskega skrbnika, prav tako pa morajo otroku postaviti neodvisnega zastopnika tudi v drugih primerih, ko menijo, da je to potrebno.

Neodvisni zastopnik otroka mora otroka, ki je po notranjem pravu države dovolj razumen, oskrbeti s potrebnimi informacijami, razložiti posledice njegovih zahtev in dejanj zastopnika, ugotoviti, kakšno je mnenje otroka in ga posredovati pristojnim oblastem.

Pristojni državni organi pa imajo dolžnost predlagati sprejetje zakonov, ki bodo pomagali uveljavljati otrokove pravice, osveščati javnost v tem pogledu in pridobiti tudi mnenja otrok in otroke oskrbeti z ustreznimi informacijami.

Vsaka država podpisnica si mora po 13. členu EKUOP prizadevati s postopki, kot je npr. posredovanje (mediacija), doseči sporazumno razrešitev sporov v zadevah, ki se nanašajo na otroke.

HAAŠKA KONVENCIJA O VARSTVU OTROK IN SODELOVANJU PRI MEDNARODNIH POSVOJITVAH

Prvotni namen konvencije je bil zagotoviti sodelovanje med državami pri mednarodnih posvojitvah, da bi v teh postopkih čimbolj zavarovali otrokove koristi.

Z ratifikacijo konvencije je olajšano delo slovenske matične službe pri vpisovanju mednarodnih posvojitvev. Določba 23. člena konvencije namreč določa, da mora akt o posvojitvi vsebovati tudi podatke o tem, kateri organ je dal soglasje za posvojitvev in kdaj. To pomeni, da lahko matična služba posamezno posvojitvev vpiše zgolj na podlagi akta o posvojitvi.

Konvencija rešuje tudi vprašanje o primernosti dopolnitve vpisa rojstva posvojenca z novimi podatki. 30. člen določa, da mora vsaka država podpisnica zagotoviti hranjenje podatkov o otrokovem poreklu in njegovi medicinski zgodovini.

Splošno sprejeto stališče strokovnjakov na konferenci za pripravo konvencije je bilo, da je treba ob posvojitvi varovati zasebnost naravnih staršev in da se otroku dopusti vpogled v originalni rojstni list le, če to dopušča pravo države, ki te podatke ima.

Tudi 27. člen konvencije olajšuje postopek matičarjev pri vpisovanju posvojitvev, izvedenih v tujini. Omenjeni člen namreč določa, da lahko v primeru, ko je bila v matični državi otroka izvedena le nepopolna posvojitvev, država, v kateri imajo posvojitelji običajno prebivališče, nepopolno posvojitvev spremeni v popolno, če dajo za to soglasje naravni starši otroka oziroma pristojni organi.

Konvencija olajšuje priznanje, predvsem pa uveljavljanje posledic posvojitve, ki so izvedene v drugih državah podpisnicah konvencije.

PRIPOROČILO SVETA EVROPE O DRUŽINSKEM POSREDOVANJU (MEDIACIJI) R (98) 1

Odbor ministrov je na podlagi statuta Sveta Evrope v februarju leta 1998 sprejel Priporočilo o družinski mediaciji. Pri oblikovanju priporočila so se omejili predvsem na mediacijo v postopkih, v katerih se odloča o vzgoji in varstvu otrok, o preživljanju otrok in o osebnih stikih z otroki v primerih, ko družina razpade. Priporočilo temelji na 13. členu EKOU, ki določa, da si mora vsaka država podpisnica s postopki, kot je mediacija, prizadevati za sporazumno razrešitev sporov v zadevah, ki se nanašajo na otroke. Pri oblikovanju priporočila se je odbor strokovnjakov za družinsko pravo oprl na spoznanja tistih držav, ki mediacijo že dalj časa uporabljajo v družinsko pravnih postopkih.

Svet Evrope v Priporočilu o družinski mediaciji opredeljuje namen mediacije, ureja postopek mediacije, status dogovorov, ki jih vpleteni sprejmejo v postopku mediacije, razmerje med mediacijo in formalnimi družinsko pravnimi postopki in promocijo mediacije.

Po priporočilu je družinska mediacija namenjena reševanju vseh sporov med člani družine, ne glede na to, ali so v krvnem sorodstvu ali v svaštvu, kakor tudi reševanju sporov med osebami, ki živijo ali so živele v razmerjih, ki so opredeljena kot družinsko pravna razmerja v zakonodaji matične države. Pri tem države lahko same določijo, da se mediacija uporabi pri reševanju samo določenih družinsko pravnih zadev.

Mediacija načeloma ne sme biti obvezna. Države jo lahko organizirajo preko javnih ali zasebnih ustanov. Vendar mora država zagotoviti ustrezno izbiro in usposabljanje mediatorjev ter ustrezne standarde, ki jih morajo mediatorji spoštovati.

Pri oblikovanju postopka mediacije morajo države zagotoviti, da je mediator nepristranski in neopredeljen do izida postopka. Mediator mora spoštovati stališča obeh strank in jima zagotoviti enak položaj v postopku mediacije. Mediator ne sme imeti pristojnosti, zaradi katerih bi lahko vsiljeval določeno rešitev spora. Članom družine mora biti v postopku mediacije zagotovljena zasebnost. Podatkov, ki jih udeleženi izvedo v postopku mediacije, ni mogoče uporabiti v formalnih družinsko pravnih postopkih, razen v primerih, ko stranke s tem soglašajo ali ko je to potrebno zaradi varstva ogroženega otroka. Mediator mora ves čas spoštovati načelo največje koristi otroka. Mediator lahko strankam posreduje tudi pravne informacije, ne sme pa strankam pravno svetovati.

Po priporočilu Sveta Evrope naj bi države omogočile, da bi sporazume, ki bi jih stranke sklenile v postopku mediacije, pristojni organi za reševanje družinsko pravnih sporov prevzeli v formalne odločbe.

Svet Evrope svojim članicam priporoča, naj mediaciji priznajo avtonomijo in jo izvajajo bodisi pred, med ali po pravnem postopku. Države naj omogočijo prekinitev pravnih postopkov zaradi postopka mediacije, vendar mora v tem primeru pristojni organ obdržati možnost sprejemanja začasnih odredb za zaščito udeleženi ali njihovega premoženja. Države morajo zagotoviti tudi sodelovanje med organi, ki izvajajo mediacijo in pristojnimi organi, ki odločajo v družinsko pravnih zadevah, zlasti v zvezi z obveščanjem o samem poteku in rezultatih mediacije.

Po priporočilu naj države članice Sveta Evrope spodbujajo uveljavljanje družinske mediacije z izobraževanjem in obveščanjem ter zagotavljanjem postopkov mediacije. Države lahko preučijo možnosti za uveljavljanje mediacije tudi v drugih sporih. Svet Evrope v priporočilu poudarja tudi pomen mediacije v družinsko pravnih sporih z mednarodnim elementom.

PRIPOROČILO SVETA EVROPE O REJNIŠKIH DRUŽINAH

S tem priporočilom Odbor ministrov Sveta Evrope priporoča vladam držav članic, da v svojo zakonodajo vključijo pravila o rejniških družinah na podlagi naslednjih načel: 1. izoblikovan sistem nadzora nad rejniki; 2. ohranitev stika otroka z njegovo rojstno družino; 3. pooblastilo rejnikom za opravljanje tistih nalog za otroka, ki so potrebne v vsakodnevni ali nujni zadevi; 4. možnost rejnikom, da povedo svoje mnenje pred vsako pomembno odločitvijo v zvezi z otrokom; 5. možnost rejnikom, da zaprosijo pristojne organe za pooblastilo, da lahko opravijo določene roditeljske dolžnosti, vključno z zakonskim skrbništvom, kadar je to primerno; 6. da v primeru, če želi oseba ali organ, ki je dal otroka v rejo, prekiniti rejništvo in tako odloči sodišče ali drug pristojni organ, rejnik temu ne nasprotuje; 7. da je potrebno pred odločitvijo glede 5. in 6. načela dati staršem in rejnikom priložnost, da povedo svoja stališča. Prav tako se je potrebno pogovoriti tudi z otrokom, če to dopušča njegova stopnja zrelosti. Organ se odloči predvsem na podlagi koristi za otroka; 8. da dogovori o rejništvu ne smejo odstopati od načel, določenih v tem priporočilu.

5. Druge posledice, ki jih bo imelo sprejetje zakona

Novosti v predlogu zakonika in njihov vpliv na zakonodajo, ki je z družinskim pravom povezana:

1) Varovanje pravice otrok oziroma zakoncev do družinskega stanovanja posebnih posegov v Stanovanjski zakon (Uradni list RS, št. 69/03, 18/04 – ZVKSES, 47/06 – ZEN, 9/07 – Odl. US, 18/07 – Skl. US, 45/08 – ZVEtL, 57/08; v nadaljevanju: SZ-1) ne zahteva. Sodišča bodo pri odločanju o stanovanjskih vprašanjih morala dodatno upoštevati tudi določbe Družinskega zakonika, kadar bo šlo za subjekte družinskega prava. Podobno je v primeru Zakona o notariatu in še nekaterih drugih.

2) Sprejetje predloga zakonika bo zaradi izenačitve življenjske skupnosti dveh oseb istega spola z življenjsko skupnostjo ženske in moškega prineslo posledice na vseh področjih zakonskega urejanja pravnih posledic zakonske zveze, predvsem pa na področju vpisa sklenitve zakonske zveze dveh oseb istega spola ter starševstva v matični register.

3) Predlagana ureditev družinsko pravnih razmerij je prinesla tudi določene spremembe in posege v ZNP in ZPP.

4) Pri ureditvi instituta rejništva je v predlogu zakonika upoštevano dejstvo, da je bil na tem področju sprejet ZIRD. Zaradi prenosa pristojnosti v primerih izrekanja ukrepa za varstvo koristi otroka bo potrebno zaradi tega posega ZIRD dopolniti.

5) Glede na to, da je *sedes materie* določanja očetovstva in materinstva tudi za otroke, ki so spočeti s postopki oploditve z biomedicinsko pomočjo, v družinskem pravu, sta bili v predlog zakonika prevzeti

določbi ZZNPOB, ki obravnavata predstavljeno problematiko; logično je temu sledila razveljavitev teh dveh členov v ZZNPOB.

<p>Razlogi, zakaj je postopek ali druga administrativna obveznost nujno potrebna, in javni interes, ki se s tem dosega. Dokazi, da javnega interesa ni mogoče doseči na drug, za stranke enostavnejši način.</p>	<p><i>pisna obrazložitev</i></p> <p><u>Sklenitev zakonske zveze</u></p> <p>Sklenitev zakonske zveze je urejena v veljavnem zakonu. Novost v predlogu so različni načini glede na zahteve po obličnosti sklenitve zakonske zveze. Razlog za tako ureditev je v približevanje storitev uporabnikom in omogočanje izbire ter enostavnejši način sklepanja zakonske zveze za tiste uporabnike, ki si pri sklenitvi zakonske zveze ne želijo preveč formalnosti.</p> <p><u>Možnost sklenitve in vpisa ženitne pogodbe v register ženitnih pogodb, ki ga vodi Notarska zbornica Slovenije.</u></p> <p>Možnost sklepanja ženitnih pogodb pred notarjem je vnesena v predlog zaradi spoštovanja avtonomije strank in dispozitivnosti pravnih norm na področju urejanja premoženjskih odnosov med zakoncema. Za ženitno pogodbo se bosta bodoča zakonca oziroma zakonca odločila tedaj, ko jim zakoniti premoženjski režim ne bo ustrezal in se bosta želela natančneje, v skladu z lastnimi željami in potrebami, dogovoriti o usodi lastnega premoženja. Zakoniti premoženjski režim pa bo veljal le za tiste zakonce, ki se ne bodo odločili za sklenitev ženitne pogodbe. Ženitna pogodba mora biti sklenjena v obliki notarskega zapisa.</p> <p><u>Register ženitnih pogodb</u></p> <p>Register ženitnih pogodb vsebuje podatke o sklenjenih ženitnih pogodbah. Podatek o tem, ali obstaja ženitna pogodba, ki je vpisana v register, je javen. Ob novem načinu urejanja premoženjskih razmerij med zakoncema je bilo potrebno razmisliti tudi o pomanjkljivostih glede varovanja interesov tretjih oseb, pa tudi interesov samih zakoncev. Z uveljavitvijo načela publicitete premoženjskega režima med zakoncema želi predlagatelj prispevati k zagotavljanju varnejšega in transparentnejšega poslovanja zakoncev s tretjimi osebami. Odstranitev</p>
--	--

	<p>dvomov, kakšna pravila obvladujejo notranja premoženjska razmerja med zakoncema, bo prispevala k jasnosti in onemogočala zlorabe. Nova ureditev, ki omogoča vpis ženitne pogodbe v register (vendarle pa zakonca oziroma bodoča zakonca k temu ne zavezuje), utrjuje varnost pravnega prometa, vsakdo ima namreč pravico do vpogleda v podatek, ali sta dve osebi sklenili in registrirali ženitno pogodbo. Doslej se potreba po publiciteti zaradi obligatornega zakonitega premoženjskega režima ni kazala v tolikšni meri. Ob uvedbi novega sistema pa se bodo razmere v veliki meri spremenile. Zakonci, ki se za publicitetne učinke ženitne pogodbe ne bodo odločili, bodo nasproti tretjim dobrovernim osebam zavezani oziroma upravičeni, kot da bi zanje veljal zakoniti in ne pogodbeni premoženjski režim.</p> <p><u>Ukrepi za varstvo koristi otrok</u></p> <p>Z določbami o ukrepih se želi zagotoviti dosledno varovanje koristi otrok s čimprejšnjim odkrivanjem primerov ogroženih otrok, zagotoviti takojšnjo medicinsko pomoč in preprečiti nadaljnje ogrožanje otroka. Odločanje o ukrepih je s predlogom preneseno s centrov za socialno delo na sodišča.</p> <p><u>Rejništvo, posvojitve, skrbništvo</u></p> <p>Ti družinsko pravni instituti se s predlogom vsebinsko ne spreminjajo. Določena je sodna pristojnost za odločanje o posvojitvah (strokovno delo ostane na centrih za socialno delo). Ravno tako je določena sodna pristojnost za odločanje o skrbniških zadevah, če so te posledica sodnih postopkov.</p>
<p>Spoštovanje načela »vse na enem mestu« (načelo, da stranki ni treba opravljati zadev, ki se nanašajo na en življenjski oziroma poslovni dogodek, na več mestih). Kraj izvajanja storitve oziroma obveznosti.</p>	<p><u>Sklenitev zakonske zveze</u></p> <p>Spoštovano je načelo »vse na enem mestu«. S predlogom se odpravlja stvarna pristojnost za prijavo in sklenitev zakonske zveze. Uporabniki lahko prijavijo namen sklenitve zakonske zveze na katerikoli upravni enoti v Republiki Sloveniji in prav tako lahko izbirajo kraj sklenitve zakonske zveze.</p> <p>Kraj izvajanja storitve:</p>

V uradnih prostorih, ki jih določi načelnik ali zunaj uradnih prostorov.

Sklenitev ženitne pogodbe in vpis v register

Kraj izvajanja storitve za stranko:

Stranka sklene ženitno pogodbo v obliki notarskega zapisa pri notarju. Pred sklenitvijo ženitne pogodbe mora notar zakonca seznaniti z zakonitim premoženjskim režimom ter ju poučiti o premoženjskih pravicah in dolžnostih, ki izhajajo iz tega zakonika.

Pred sklenitvijo ženitne pogodbe mora notar zakoncema nepristransko svetovati in se prepričati, da sta oba v celoti razumela pomen in pravne posledice vsebine ženitne pogodbe, ki jo želita skleniti, prav tako se mora prepričati, da njena vsebina ne nasprotuje ustavi, prisilnim predpisom ali moralnim načelom.

Notar zakonca seznaniti z registrom ženitnih pogodb, s podatki, ki se vanj vpisujejo ter ju pouči o možnosti, da se ob njunem soglasju ženitna pogodba vpiše v register ženitnih pogodb ter pravnih posledicah takšnega vpisa. Prav tako notar zakonca pouči o možnosti, da se ženitna pogodba ne vpiše v register ženitnih pogodb ter o pravnih posledicah takšnega ravnanja.

Ukrepi za varstvo koristi otrok

Stranka posebnih obveznosti v teh postopkih nima, ker se ti vodijo pred sodiščem, ki po uradni dolžnosti varuje otrokove koristi. Stranki ni potrebno opravljati zadev na večih mestih. Za nujne ukrepe je po skrajšanem postopku pristojen center za socialno delo, vendar ni predviden posebni ugotovitveni postopek.

Rejništvo, posvojitve in skrbništvo

Center za socialno delo odloča o namestitvi otroka v rejništvo, ko odloča o nujnem ukrepu za varstvo otrokove koristi po tem zakoniku. V vseh ostalih

	<p>primerih o namestitvi otroka v rejništvo odloča sodišče. O posvojitvi otroka v vseh primerih odloča sodišče. Sodišče odloči o postavitvi otroka pod skrbništvo in imenuje skrbnika ob odločanju o ukrepih za varstvo otrokovih koristi, v vseh ostalih primerih pa o postavitvi otroka pod skrbništvo in imenovanju skrbnika odloči center za socialno delo. Sodišče odloča o skrbništvu tudi, ko odloča o odvzemu poslovne sposobnosti odrasli osebi. Center za socialno delo imenuje skrbnika za posebni primer ali skrbnika za določeno vrsto opravi odsotni osebi, katere prebivališče ni znano in ki nima zastopnika, neznanemu lastniku premoženja, kadar je potrebno, da nekdo za to premoženje skrbi, pa tudi v drugih primerih, kadar je to potrebno za varstvo pravic in koristi posameznika.</p>
<p>Poraba časa in stroški (upravna taksa, plačilo storitve...), ki jih stranki povzroča postopek ali obveznost.</p>	<p><u>Sklenitev zakonske zveze</u></p> <p>Čas za sklenitev zakonske zveze je za tiste uporabnike, ki si želijo javno in svečano sklenitev zakonske zveze, ostal enak. Za tiste, ki si ne želijo večje obličnosti, pa se je čas za ta dogodek bistveno skrajšal. Taksa na sklenitev zakonske zveze je bila odpravljena z novelo Zakona o upravnih taksah.</p> <p><u>Sklenitev ženitne pogodbe</u></p> <p>Storitev se plačuje v skladu z notarsko tarifo. Predlagatelj ocenjuje, da lahko bodoča zakonca oziroma zakonca opravita sklenitev v enem dnevu, v zahtevnejših primerih pa v nekaj dneh. Objava obstoja ženitne pogodbe pa se opravi po sklenitvi zakonske zveze.</p> <p><u>Ukrepi za varstvo koristi otrok</u></p> <p>Stroški postopka se določijo v skladu s sodno takso.</p> <p><u>Rejništvo, posvojitve in skrbništvo</u></p> <p>Stroški postopka se določijo v skladu s sodno takso. Za postopke, ki jih center za socialno delo začne po uradni dolžnosti, se na prvi stopnji taksa ne plača.</p>
<p>Dokumentacija, ki jo bo morala predložiti stranka za izvedbo postopka. Zmanjšanje</p>	<p><u>Sklenitev zakonske zveze</u></p>

obsega dokumentov, ki jih mora predložiti, oziroma obrazložitev, zakaj zmanjšanja ni.

Zahteve glede dokumentacije se ne spreminjajo in so že sedaj zmanjšane na minimum.

Sklenitev ženitne pogodbe in vpis v register

Ko bodoča zakonca, ki sta sklenila ženitno pogodbo in sta se strinjala z njenim vpisom v register ženitnih pogodb, skleneta zakonsko zvezo, pošljeta izpisek iz matičnega registra o sklenjeni zakonski zvezi notarju, pri katerem sta sklenila ženitno pogodbo. Sicer bi lahko matičar obveščal notarje o sklenitvi zakonske zveze, vendar to ni izvedljivo, ker matičar ne bo vedel, ali sta zakonca sklenila ženitno pogodbo in pri katerem notarju sta jo sklenila. Tudi ne bi bilo primerno, da bi matičar zakonca ob sklenitvi zakonske zveze spraševal, ali sta tako pogodbo sklenila, in ali jo želita objaviti v registru pri Notarski zbornici Slovenije. Zato se je predlagatelj odločil, da je obveščanje notarja o sklenjeni zakonski zvezi dolžnost zakoncev, ki sta se predhodno odločila za vpis ženitne pogodbe v register. Šele po tem obvestilu notar, ki je sestavil ženitno pogodbo, pošlje zbornici zahtevo za vpis v register ženitnih pogodb in to najpozneje v 15. dneh od prejema izpiska iz matičnega registra o sklenjeni zakonski zvezi oziroma najpozneje v 15. dneh od sklenitve ženitne pogodbe, kadar je sklenjena po sklenitvi zakonske zveze. Kadar bodoča zakonca oziroma zakonca skleneta ženitno pogodbo, ki ne učinkuje z dnem sklenitve zakonske zveze oziroma z dnem sklenitve ženitne pogodbe, notar pošlje zbornici zahtevo za vpis v register ženitnih pogodb najpozneje v 15. dneh od dneva začetka veljavnosti ženitne pogodbe. To zahtevo pošlje notar potem, ko je pridobil pisno soglasje zakoncev iz drugega odstavka tega člena.

Ukrepi za varstvo koristi otrok

Stranki ne bo potrebno obvezno prilagati dokumentacije, razen v dokaznem postopku, če bo želela.

Rejništvo, posvojitve in skrbništvo

Stranki ne bo potrebno obvezno prilagati

<p>Način plačevanja storitve, upravne takse ... (z gotovino, s kreditnimi in plačilnimi karticami, po e-monetni, drugo).</p>	<p>dokumentacije.</p> <p><u>Sklepanje zakonske zveze</u></p> <p>Dejanje sklenitve zakonske zveze je prosta upravne takse.</p> <p><u>Sklenitev ženitne pogodbe in vpis v register</u></p> <p>Storitev se plačuje v skladu z notarsko tarifo.</p> <p><u>Ukrepi za varstvo koristi otrok</u></p> <p>Stranka bo morebiti dolžna plačati stroške sodnega postopka v skladu s sodno takso.</p> <p><u>Rejništvo, posvojitve in skrbništvo</u></p> <p>Stranka bo morebiti dolžna plačati stroške sodnega postopka v skladu s sodno takso. Stroške postopka plača v gotovini.</p>
<p>Področje in življenjski oziroma poslovni dogodek na portalu e-uprave, na katerega se postopek nanaša, oziroma predlog za uvedbo drugega dogodka.</p>	<p><u>Sklenitev zakonske zveze</u></p> <p>Spada pod življenjski dogodek sklenitev zakonske zveze.</p> <p><u>Sklenitev ženitne pogodbe in vpis v register</u></p> <p>Predlog za nov življenjski dogodek:</p> <p>Sklenitev ženitne pogodbe in vpis ženitne pogodbe v register ženitnih pogodb.</p>
<p>Dodaten prostor za navedbo predloga novega dogodka.</p> <p> </p>	
<p>Obseg postopka, ki ga bo mogoče opraviti po elektronski in drugih sodobnih poteh, oziroma obrazložitev, zakaj to ne bo mogoče.</p>	<p><u>Sklenitev zakonske zveze</u></p> <p>Elektronska oblika prijave ni mogoča, ker se morata zakonca osebno prijaviti pri matičarju, kjer tudi v navzočnosti matičarja podpišeta izjavo o izpolnjevanju pogojev, določenih v predlogu.</p> <p><u>Sklenitev ženitne pogodbe in vpis v register</u></p> <p>Možen bo vpogled v register ženitnih pogodb na spletni strani Notarske zbornice Slovenije.</p>

	<p><u>Ukrepi za varstvo koristi otrok, rejništvo, posvojitve in skrbništvo</u></p> <p>Postopka ni mogoče opraviti po elektronski poti, ker terja poseben ugotovitveni postopek zaradi zagotovitve zaščite otrokovih koristi.</p>
<p>Podatki, potrebni za izvedbo postopka, ki jih bo pristojni organ pridobil sam iz uradnih evidenc, in način pridobivanja teh podatkov.</p>	<p><u>Sklenitev zakonske zveze</u></p> <p>Ureditev se ne spreminja. Osebi, ki nameravata skleniti zakonsko zvezo, morata prijavi priložiti dokazila o tistih podatkih, ki jih ni mogoče ugotoviti na podlagi uradnih evidenc. Stranki bosta praviloma morali priložiti zahtevana dokazila v primerih, če bo eden ali oba tuja državljana in se podatki zaradi tega ne bodo mogli pridobiti iz slovenskih uradnih evidenc. Eden od primerov, ko bo stranka morala priložiti dokazilo, lahko nastane tudi v primeru, da je podatek o življenjskem dogodku stranke (npr. rojstvo), ki je sicer slovenski državljan, vpisan v evidenco tuje države.</p> <p>Matičar ugotavlja, ali so izpolnjeni pogoji za sklenitev zakonske zveze, na podlagi podatkov iz matičnega registra, ki ga vodi ministrstvo, pristojno za notranje zadeve.</p> <p><u>Podatki, potrebni za izvedbo postopka</u></p> <p>Za sklenitev ženitne pogodbe in za vpis v register bodo potrebni osebni podatki zakoncev oziroma bodočih zakoncev: ime in priimek, EMŠO in kraj rojstva zakoncev oziroma datum, kraj in država rojstva za zakonca, ki je tuj državljan, naslov stalnega oziroma začasnega prebivališča zakoncev. Notar bo vse potrebne podatke lahko pridobil iz identifikacijskega dokumenta strank.</p> <p>Za vpis v ženitni register pa bodo dodatno potrebni sledeči podatki: priimek in ime notarja, pri katerem se hrani ženitna pogodba, ki bo razviden iz zahteve notarja za vpis v register.</p> <p><u>Ukrepi za varstvo koristi otrok, rejništvo, posvojitve, skrbništvo</u></p>

	<p>Centri za socialno delo bodo pri izvajanju javnega pooblastila po uradni dolžnosti sami pridobili naslednje podatke: o posamezniku in družinskih članih (ime in priimek, datum rojstva, EMŠO, državljanstvo, prebivališče), o sklenjenih zakonskih zvezah in razvezah iz centralnega registra prebivalstva, o dovoljenju za prebivanje tujca in podatki o gospodinjstvu, o vključitvi v vzgojni ali izobraževalni zavod, o zdravstvenem stanju oziroma invalidnosti (ob pisni privolitvi posameznika, razen če bodo podatki uporabljeni za statistične ali znanstveno raziskovalne namene v obliki, ki ne omogoča identifikacije posameznikov), o zavarovancih in uživalcih pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja, o izplačanem nadomestilu preživnine, o brezposelnih osebah, o datumu in razlogih prenehanja vodenja v evidenci brezposelnih oseb ter razlogih prenehanja izplačevanja materialnih pravic, o uživalcih pravic iz zakona, ki ureja starševsko varstvo in družinska razmerja, iz zakona, ki ureja socialno varstvo, o zaposlitvi.</p>
--	--

II. BESEDILO ČLENOV

Prvi del: UVODNE DOLOČBE

1. člen

(vsebina zakonika)

Ta zakonik ureja zakonsko zvezo, zunajzakonsko skupnost, razmerja med starši in otroki, oblike pomoči države pri težavah partnerskega in družinskega življenja ter preživljanje, posvojitve, rejništvo in skrbništvo za otroke in druge osebe, ki potrebujejo posebno varstvo.

2. člen

(družina)

(1) Družina je življenjska skupnost otroka z enim ali obema staršema ali z drugo odraslo osebo, če ta trajno skrbi za otroka in ima po tem zakoniku do otroka določene dolžnosti in pravice.

(2) Zaradi koristi otrok uživa družina posebno varstvo države.

3. člen

(zakonska zveza)

Zakonska zveza je življenjska skupnost dveh oseb, katere sklenitev, pravne posledice in prenehanje ureja ta zakonik.

4. člen

(zunajzakonska skupnost)

(1) Zunajzakonska skupnost je dalj časa trajajoča življenjska skupnost dveh oseb, ki nista sklenila zakonske zveze, vendar pa ni razlogov, zaradi katerih bi bila zakonska zveza med njima neveljavna. Taka skupnost ima v razmerju med njima enake pravne posledice po tem zakoniku kot če bi sklenila zakonsko zvezo; na drugih pravnih področjih pa ima taka skupnost pravne posledice, če zakon tako določa.

(2) Zunajzakonska skupnost je ne glede na čas trajanja tudi življenjska skupnost dveh oseb, ki nista sklenila zakonske zveze, če se jima je rodil skupni otrok, oziroma če sta v času trajanja te skupnosti posvojila otroka.

(3) Če je odločitev o pravici ali dolžnosti odvisna od vprašanja obstoja življenjske skupnosti iz prejšnjega odstavka, se o tem vprašanju odloči v postopku za ugotovitev te pravice ali dolžnosti. Odločitev o tem vprašanju ima pravni učinek samo v stvari, v kateri je bilo to vprašanje rešeno.

5. člen

(otrok)

Po tem zakoniku je otrok oseba, ki še ni dopolnila 18 let, razen če je že prej pridobila popolno poslovno sposobnost.

6. člen

(starševska skrb)

(1) Starševska skrb je celota dolžnosti in pravic staršev, da v skladu s svojimi zmožnostmi ustvarijo razmere, v katerih bo zagotovljen celovit otrokov razvoj.

(2) Starševska skrb pripada skupaj obema staršema.

7. člen

(načelo otrokove koristi)

(1) Starši, druge osebe, državni organi, izvajalci javnih služb in nosilci javnih pooblastil morajo v vseh dejavnostih in postopkih v zvezi z otrokom skrbeti za otrokovo korist.

(2) Starši imajo pri skrbi in odgovornosti za otrokovo korist prednost pred vsemi drugimi.

(3) Starši delajo v otrokovo korist, če zadovoljujejo njegove materialne, čustvene in psihosocialne potrebe z ravnanjem, ki kaže na njihovo skrb in odgovornost do otroka, ob upoštevanju njegove osebnosti in želja.

(4) Starši, druge osebe, državni organi, izvajalci javnih služb in nosilci javnih pooblastil pri skrbi za zagotavljanje otrokove koristi iz prvega odstavka tega člena otroka ne smejo izpostavljati nobeni obliki telesnega kaznovanja.

8. člen

(posebno varstvo otrok)

Otroci uživajo posebno varstvo države vselej, kadar je ogrožen njihov zdrav razvoj in kadar to zahtevajo druge koristi otrok.

9. člen

(posvojitev)

Posvojitev je posebna oblika varstva otrok, s katero nastane med posvojiteljem oziroma posvojiteljico (v nadaljnjem besedilu: posvojitelj) in posvojencem oziroma posvojenko (v nadaljnjem besedilu: posvojenec) enako razmerje, kot je med starši in otroki.

10. člen

(rejništvo)

Rejništvo je posebna oblika varstva otrok, ki jim je potrebna oskrba in vzgoja pri osebah, ki niso njihovi starši.

11. člen

(skrbništvo)

- (1) Skrbništvo je posebna oblika varstva otrok, za katere ne skrbijo starši, in polnoletnih oseb, ki niso sposobne same skrbeti zase, za svoje pravice in koristi.
- (2) Po določbah tega zakonika država zagotavlja varstvo tudi drugim osebam, ki nimajo možnosti same skrbeti za svoje pravice in koristi.

12. člen

(sistemi varstva in svetovanja)

Država s sistemom vzgoje in izobraževanja, zdravstva, socialnega varstva ter svetovanja omogoča ljudem, da se vsestransko pripravijo na skladno partnersko in družinsko življenje, pomaga pa jim tudi reševati probleme v medsebojnih razmerjih in v razmerjih do otrok.

13. člen

(družinska mediacija)

Družinska mediacija je način mirnega reševanja sporov ob nesoglasjih med zakoncema ali zunajzakonskima partnerjema zato, da se uredijo medsebojna razmerja in razmerja do otrok.

14. člen

(pristojnost sodišč)

Za odločanje o zadevah iz tega zakonika, za katere so po tem zakoniku pristojna sodišča, so na prvi stopnji stvarno pristojna okrožna sodišča.

15. člen

(pristojnost centrov za socialno delo in ministrstva)

- (1) Za odločanje o upravnih zadevah po tem zakoniku so pristojni centri za socialno delo, če v tem zakoniku ni drugače določeno.
- (2) O pritožbah zoper odločbe centrov za socialno delo odloča ministrstvo, pristojno za družino.
- (3) Upravne zadeve iz tega zakonika se rešujejo prednostno.

16. člen

(medsebojno sodelovanje)

Pri uresničevanju nalog, določenih s tem zakonikom, morajo med seboj sodelovati centri za socialno delo in drugi nosilci javnih pooblastil, izvajalci javnih služb, državni in pravosodni organi, organi lokalnih skupnosti ter humanitarne in druge nevladne organizacije.

Drugi del: ZAKONSKA ZVEZA

1. Splošne določbe

17. člen

(temelj zakonske zveze)

Zakonska zveza temelji na svobodni odločitvi skleniti zakonsko zvezo, na obojestranski čustveni navezanosti, vzajemnem spoštovanju, razumevanju, zaupanju in medsebojni pomoči.

18. člen

(enakopravnost zakoncev)

V zakonski zvezi sta zakonca enakopravna.

2. Pogoji za obstoj in veljavnost zakonske zveze

19. člen

(pogoja za obstoj)

Za obstoj zakonske zveze je potrebno, da:

- osebi izjavita voljo skleniti zakonsko zvezo in
- osebi izjavita to voljo pred pristojnim državnim organom.

20. člen

(svobodna izjava volje)

(1) Zakonske zveze ni mogoče skleniti brez svobodne izjave volje bodočih zakoncev, da želita skleniti zakonsko zvezo. Svobodne izjave volje ni, če je bila izjava izsiljena ali dana v zmoti.

(2) Izjava volje za sklenitev zakonske zveze je izsiljena, če jo je zakonec dal iz strahu, povzročinem z resno grožnjo.

(3) Izjava volje za sklenitev zakonske zveze je dana v zmoti glede osebe zakonca, če je zakonec mislil, da sklepa zakonsko zvezo s pravo osebo, a jo je sklenil z drugo, ali če je sklenil zakonsko zvezo z osebo, ki ni tista, za katero se je izdajala.

21. člen

(polnoletnost)

Zakonske zveze ne more skleniti oseba, ki še ni stara 18 let.

22. člen

(razsodnost)

Zakonska zveza ni veljavno sklenjena, če jo je sklenila nerazsodna oseba oziroma oseba, ki je ob sklenitvi zakonske zveze začasno razsodna, vendar pa glede na vzrok, ki pri njej sicer povzroča nerazsodnost, ni sposobna z drugim zakoncem oblikovati življenjske skupnosti z vsebino, ki jo določa ta zakonik.

23. člen

(že sklenjena zakonska zveza)

Oseba ne more skleniti nove zakonske zveze, dokler njena prej sklenjena zakonska zveza ne preneha.

24. člen

(obstoj sorodstvenega razmerja)

(1) Zakonske zveze ne morejo skleniti med seboj sorodniki v ravni črti, niti sorodniki v stranski črti do vštetega četrtega kolena.

(2) Določba prejšnjega odstavka se ne uporablja za razmerja, ki nastanejo pri posvojitvi, razen za sklenitev zakonske zveze med posvojiteljem in posvojencem.

25. člen

(obstoj skrbništva)

Dokler traja skrbništvo, lahko skrbnik in njegov varovanec med seboj skleneta zakonsko zvezo samo z dovoljenjem sodišča.

26. člen

(spregled sorodstvenega razmerja)

Sodišče lahko, če so za to utemeljeni razlogi, dovoli sklenitev zakonske zveze med otroci bratov in sester ter med otroci polbratov in polsester.

27. člen

(spregled mladoletnosti)

Sodišče lahko, če so za to utemeljeni razlogi, dovoli sklenitev zakonske zveze otroku, ki je že dopolnil 15 let, če je dosegel tako telesno in duševno zrelost, da lahko razume pomen in posledice pravic in dolžnosti, ki nastanejo s sklenitvijo zakonske zveze.

28. člen

(mnenje centra za socialno delo)

Ko sodišče odloča po 25., 26. in 27. členu tega zakonika, lahko od pristojnega centra za socialno delo zahteva strokovno mnenje.

3. Postopek pred sklenitvijo zakonske zveze

29. člen

(prijava)

- (1) Osebi, ki nameravata skleniti zakonsko zvezo, se osebno prijavita pri matičarju oziroma pri matičarki (v nadaljnjem besedilu: matičar) upravne enote.
- (2) Ob vložitvi prijave matičar opozori osebi iz prejšnjega odstavka na pogoje za obstoj in veljavnost zakonske zveze ter na dolžnosti in pravice, ki izhajajo iz zakonske zveze.
- (3) V prijavi osebi izjavita, da svobodno sklepata zakonsko zvezo in da so izpolnjeni pogoji za veljavnost zakonske zveze.
- (4) Če je vsaj ena izmed oseb, ki nameravata skleniti zakonsko zvezo, tujec ali tujka (v nadaljnjem besedilu: tujec) in ob prijavi obstaja utemeljen sum, da nameravata skleniti zakonsko zvezo izključno ali predvsem z namenom pridobitve dovoljenja za prebivanje v skladu z zakonom, ki ureja dovoljenja za prebivanje tujcev ali z namenom pridobitve državljanstva Republike Slovenije v skladu z zakonom, ki ureja državljanstvo, in nimata namena oblikovati življenjske skupnosti v skladu s tem zakonikom, matičar predlaga poseben ugotovitveni postopek. Če upravna enota ugotovi tak namen, z odločbo zavrne sklenitev zakonske zveze.
- (5) O pritožbi zoper odločbo iz prejšnjega odstavka odloča ministrstvo, pristojno za družino.
- (6) Osebi, ki nameravata skleniti zakonsko zvezo, morata prijavi priložiti dokazila o tistih podatkih, ki jih ni mogoče ugotoviti na podlagi uradnih evidenc.
- (7) Minister, pristojen za družino, v soglasju z ministrom, pristojnim za javno upravo, določi dokazila o izpolnjevanju pogojev za sklenitev zakonske zveze.

30. člen

(podatki iz uradnih evidenc)

Matičar ugotovi, ali so izpolnjeni pogoji za sklenitev zakonske zveze na podlagi podatkov iz matičnega registra, ki ga vodi ministrstvo, pristojno za notranje zadeve oziroma na podlagi podatkov iz šestega odstavka 29. člena tega zakonika.

31. člen

(zavrnitev sklenitve zakonske zveze z odločbo)

- (1) Če se ugotovi, da niso izpolnjeni pogoji za obstoj in veljavnost zakonske zveze oziroma, da obstajajo razlogi za neveljavnost zakonske zveze po tem zakoniku, upravna enota, pri kateri sta osebi vložili vlogo za sklenitev zakonske zveze, z odločbo zavrne sklenitev zakonske zveze.
- (2) O pritožbi zoper odločbo iz prejšnjega odstavka odloča ministrstvo, pristojno za družino.

4. Sklenitev zakonske zveze

32. člen

(pristojnost za sklepanje zakonske zveze)

Za sklepanje zakonske zveze je pristojen načelnik upravne enote oziroma od njega pooblaščen oseba in matičar.

33. člen

(sklenitev zakonske zveze v uradnih prostorih)

- (1) Zakonska zveza se sklepa v uradnih prostorih, ki jih določi načelnik upravne enote v soglasju z ministrom, pristojnim za javno upravo.
- (2) Sredstva za uporabo prostorov za sklenitev zakonske zveze iz prejšnjega odstavka se zagotavljajo v proračunu Republike Slovenije.
- (3) Minister, pristojen za družino, v soglasju z ministrom, pristojnim za javno upravo, predpiše pogoje, ki jih mora izpolnjevati pooblaščen oseba za sklepanje zakonske zveze, minimalne standarde za uradne prostore in njihovo opremljenost, način in postopek sklepanja zakonske zveze, višino in način plačila za pooblaščen osebo, ter druga vprašanja v zvezi s sklenitvijo zakonske zveze.

34. člen

(sklenitev zakonske zveze zunaj uradnih prostorov)

- (1) Zakonska zveza se lahko sklene zunaj uradnih prostorov, če tako želita bodoča zakonca in če sta pripravljena poravnati s tem nastale dodatne stroške. O zavrnitvi takšne prošnje upravna enota odloči z odločbo. Prošnjo sme zavrniti le, če bi bila sklenitev zakonske zveze zunaj uradnih prostorov težko izvedljiva.
- (2) Ne glede na določbo iz prejšnjega odstavka, se sredstva zagotovijo v proračunu Republike Slovenije, če bodoča zakonca skleneta zakonsko zvezo zunaj uradnih prostorov iz razlogov, ki onemogočajo njuno navzočnost v uradnih prostorih.
- (3) O pritožbi zoper odločbo iz prvega odstavka tega člena odloča ministrstvo, pristojno za družino.

35. člen

(osebe, navzoče pri sklenitvi zakonske zveze)

- (1) Za sklenitev zakonske zveze je potrebna navzočnost obeh bodočih zakoncev, načelnika upravne enote ali od njega pooblaščen osebe, matičarja in dveh prič.
- (2) Če bodoča zakonca želita, se zakonska zveza lahko sklene brez prisotnosti prič.

36. člen

(dejanje sklenitve zakonske zveze)

- (1) Načelnik upravne enote ali od njega pooblaščen oseba ugotovi, ali sta bodoča zakonca osebi, ki sta prijavi namen skleniti zakonsko zvezo.

- (2) Oseba iz prejšnjega odstavka prebere svečani nagovor, nato pa vpraša vsakega bodočega zakonca posebej, ali želi skleniti zakonsko zvezo.
- (3) Zakonska zveza je veljavno sklenjena, ko bodoča zakonca osebno in ob istočasni navzočnosti pritrdilno odgovorita na vprašanje, ali želita skleniti zakonsko zvezo.
- (4) Po pritrdilnem odgovoru načelnik upravne enote ali od njega pooblaščen oseba razglasi, da je zakonska zveza sklenjena.
- (5) Matičar zakoncema izroči listino o sklenitvi zakonske zveze, ki jo podpišeta.

37. člen

(sklenitev zakonske zveze samo pred matičarjem)

- (1) Ne glede na določbo prvega odstavka 35. člena tega zakonika, se lahko na željo bodočih zakoncev zakonska zveza sklene samo v prisotnosti matičarja upravne enote.
- (2) Če bodoča zakonca želita, sta pri sklenitvi zakonske zveze lahko prisotni tudi priči.
- (3) Za sklenitev zakonske zveze po tem členu se smiselno uporabljajo določbe tega poglavja.

38. člen

(dejanje sklenitve zakonske zveze pred matičarjem)

- (1) Matičar ugotovi, ali sta bodoča zakonca osebi, ki sta prijavili namen skleniti zakonsko zvezo.
- (2) Matičar vpraša vsakega bodočega zakonca posebej, ali želi skleniti zakonsko zvezo.
- (3) Zakonska zveza je veljavno sklenjena, ko bodoča zakonca osebno in ob istočasni navzočnosti pritrdilno odgovorita na vprašanje, ali želita skleniti zakonsko zvezo.
- (4) Matičar zakoncema izroči listino o sklenitvi zakonske zveze, ki jo podpišeta.

5. Ponovitev slovesnosti ob jubileju sklenitve zakonske zveze

39. člen

(ponovitev slovesnosti)

- (1) Zakonca, ki želita ponovitev slovesnosti ob jubileju sklenitve zakonske zveze (v nadaljnjem besedilu: ponovitev slovesnosti), se prijavita pri matičarju upravne enote.
- (2) Za izvedbo ponovitve slovesnosti je pristojen načelnik ali od njega pooblaščen oseba.

40. člen

(kraj in sredstva)

Minister, pristojen za družino, v soglasju z ministrom, pristojnim za javno upravo, predpiše postopek izvedbe ponovitve slovesnosti, višino in način plačila za pooblaščen osebo, ter druga vprašanja v zvezi z izvedbo ponovitve slovesnosti.

6. Neobstoječa zakonska zveza

41. člen

(neobstoječa zakonska zveza)

Če niso izpolnjeni pogoji iz 19. člena tega zakonika, se šteje, da zakonska zveza ne obstaja. Neobstoječa zakonska zveza nima pravnih posledic.

42. člen

(tožba za ugotovitev obstoja zakonske zveze)

Pravico do tožbe za ugotovitev obstoja zakonske zveze lahko vložijo osebe, ki imajo pravni interes in državni tožilec.

7. Neveljavna zakonska zveza

43. člen

(neveljavna zakonska zveza)

Zakonska zveza, ki je sklenjena v nasprotju z določbami 20., 21., 22., 23., 24. in 25. člena tega zakonika, je neveljavna.

44. člen

(nebistvene kršitve obličnosti pri sklepanju zakonske zveze)

- (1) Nebistvena kršitev obličnosti pri sklepanju zakonske zveze ne vpliva na veljavnost zakonske zveze.
- (2) Za nebistveno kršitev obličnosti pri sklepanju zakonske zveze po 36. členu tega zakonika se šteje sklenitev zakonske zveze brez navzočnosti matičarja ali če matičar ne opravi vpisa v matični register.
- (3) Za nebistveno kršitev obličnosti pri sklepanju zakonske zveze po 38. členu tega zakonika se šteje sklenitev zakonske zveze, če matičar ne opravi vpisa v matični register.

45. člen

(bistvene kršitve pri sklepanju zakonske zveze)

- (1) Zakonska zveza je neveljavna, če pri sklenitvi nista bila navzoča oba zakonca.
- (2) Zakonska zveza je neveljavna, če ni bila sklenjena z namenom skupnega življenja zakoncev.

46. člen

(tožba za razveljavitev zakonske zveze)

- (1) Tožbo za razveljavitev zakonske zveze, sklenjene v nasprotju z določbami 20., 21., 22. in 23. člena, prvega in drugega odstavka 24. člena, 25. ter 45. člena tega zakonika, lahko vložita zakonca in vsi, ki imajo pravni interes za to razveljavitev.
- (2) Po prenehanju razloga iz 22. člena tega zakonika, lahko vloži tožbo za razveljavitev zakonske zveze samo eden ali drugi zakonec.
- (3) Če je bila zakonska zveza sklenjena v nasprotju z določbami 21., 22. in 23. člena, prvega in drugega odstavka 24. člena, 25. člena ali drugega odstavka 45. člena tega zakonika, lahko vloži tožbo za razveljavitev zakonske zveze tudi državni tožilec.
- (4) Tožba za razveljavitev zakonske zveze iz razlogov, navedenih v prvem odstavku tega člena, se lahko vloži tudi po prenehanju zakonske zveze.
- (5) Pravica zahtevati razveljavitev zakonske zveze v primerih iz prvega, drugega in tretjega odstavka tega člena ne zastara.

47. člen

(sklenitev nove zakonske zveze med trajanjem prejšnje)

Nova zakonska zveza, sklenjena v času, ko je še trajala prejšnja zakonska zveza katerega izmed zakoncev, se ne razveljavi, če je prejšnja zakonska zveza prenehala.

48. člen

(veljavnost zakonske zveze, sklenjene med sorodniki)

Zakonska zveza, sklenjena brez dovoljenja sodišča med sorodniki, med katerimi jo je mogoče skleniti samo s tem dovoljenjem, ostane v veljavi, če sodišče, pri katerem teče postopek za razveljavitev zakonske zveze, ugotovi, da obstajajo okoliščine, zaradi katerih bi se lahko dovolila njena sklenitev.

49. člen

(razveljavitev zakonske zveze, sklenjene pod prisilo ali v zmoti)

- (1) Razveljavitev zakonske zveze, ki je bila prisiljena ali sklenjena v zmoti, sme zahtevati zakonec, ki je bil prisiljen ali je v zmoti privolil v zakonsko zvezo.
- (2) Razveljavitve zakonske zveze iz prejšnjega odstavka ni mogoče zahtevati, če je preteklo eno leto od dne, ko je prisila minila ali je bila zmota spoznana, zakonca pa sta ta čas živela skupaj.

50. člen

(veljavnost zakonske zveze ob mladoletnosti)

- (1) V postopku razveljavitve zakonske zveze, ki jo je brez dovoljenja sodišča sklenil otrok, lahko sodišče po preučitvi vseh okoliščin primera tako zakonsko zvezo razveljavi.
- (2) Zakonska zveza, ki jo je brez dovoljenja sodišča sklenil otrok, ostane v veljavi, če sodišče, pri katerem teče postopek za razveljavitev zakonske zveze, ugotovi, da je ta oseba med postopkom dopolnila starost 18 let.

51. člen

(nadaljevanje postopka za razveljavitev zakonske zveze)

Tožbe za razveljavitev zakonske zveze ne morejo vložiti dediči, lahko pa nadaljujejo postopek, ki ga je začel zapustnik.

52. člen

(pravne posledice razveljavitve zakonske zveze)

Če se zakonska zveza razveljavi, prenehajo njene pravne posledice z dnem, ko je bila razveljavljena.

53. člen

(uporaba določb pri razveljavitvi)

Pri razveljavitvi zakonske zveze se glede razmerij med starši in otroki ter glede premoženjskih razmerij in daril med zakoncema uporabljajo določbe, ki se uporabljajo v razveznem postopku.

8. Pravice in dolžnosti zakoncev

54. člen

(dolžnosti zakoncev)

Zakonca se morata vzajemno spoštovati, si zaupati in medsebojno pomagati.

55. člen

(svobodno odločanje o rojstvu otrok)

Zakonca svobodno odločata o rojstvu otrok. Do skupnih otrok imata enake pravice in dolžnosti.

56. člen

(svobodna izbira poklica in dela)

Vsak zakonec si svobodno izbira poklic in delo.

57. člen

(stanovanjsko varstvo)

- (1) Zakonca sporazumno določita stanovanje, v katerem bosta skupaj živela in ki bo njun dom in dom otrok, ki bodo živeli z njima.
- (2) Zakonca smeta med trajanjem zakonske zveze le sporazumno odtujiti, obremeniti ali oddati v najem, ustanoviti pravico služnosti ali kakšno drugo pravico na stanovanju, ki bi ovirala njegovo uporabo.
- (3) Če je najemnik stanovanja le eden od zakoncev, ta ne sme odpovedati najemnega razmerja brez soglasja drugega zakonca.

(4) Soglasje iz drugega in tretjega odstavka tega člena mora biti dano v obliki notarskega zapisa.

(5) Če je zakonec soglasje iz drugega in tretjega odstavka tega člena odrekel brez upravičenega razloga, odloči o predlogu, ki ga vloži drugi zakonec, sodišče. Pri tem sodišče upošteva stanovanjske potrebe zakoncev, njune upravičene interese, potrebe in koristi otrok, ki živijo z njima v gospodinjstvu in druge okoliščine primera.

58. člen

(odločanje o skupnih zadevah)

O skupnih zadevah odločata zakonca sporazumno.

59. člen

(prispevek zakoncev)

Za zadovoljevanje vseh potreb življenjske skupnosti in za preživljanje družine prispevata zakonca v sorazmerju s svojimi zmožnostmi.

60. člen

(preživljanje med zakoncema v času zakonske zveze)

(1) Zakonec, ki nima sredstev za življenje in brez svoje krivde ni zaposlen, lahko zahteva, da ga drugi zakonec preživlja, kolikor je v njegovi moči.

(2) Med trajanjem zakonske zveze se za preživninska razmerja med zakoncema smiselno uporabljajo določbe, ki se uporabljajo za ta razmerja po razvezi zakonske zveze.

9. Premoženska razmerja med zakonci

61. člen

(premoženjski režim)

Premoženjski režim zakoncev je celota pravil, ki urejajo premoženjske odnose med zakoncema in v razmerju do tretjih oseb.

62. člen

(sklepanje pravnih poslov)

(1) Zakonca lahko sklepata med seboj vse pogodbe, ki jih lahko sklepata tudi z drugimi osebami, ter na tej podlagi ustanavljata pravice in obveznosti.

(2) Pogodbe glede premoženjskih pravic in obveznosti, ki jih sklepata zakonca med seboj, morajo biti sklenjene v obliki notarskega zapisa.

(3) Ne glede na določbo prejšnjega odstavka ni treba skleniti pogodbe za običajna darila, ki so sorazmerna s premoženjskim stanjem darovalca, če za razpolaganje s tem premoženjem ni drugače določeno z zakonom.

63. člen

(domneva zakonitega premoženjskega režima)

Za zakonca velja zakoniti premoženjski režim, razen če se o vsebini premoženjskega režima dogovorita z ženitno pogodbo. V tem primeru velja za njiju pogodbeni premoženjski režim.

64. člen

(zakoniti premoženjski režim)

Zakoniti premoženjski režim med zakoncema je režim premoženjske skupnosti za skupno premoženje zakoncev in režim ločenega premoženja za posebno premoženje vsakega od zakoncev.

65. člen

(skupno premoženje)

Skupno premoženje zakoncev so vse premoženjske pravice, ki so bile pridobljene z delom ali odplačno med trajanjem njune zakonske zveze in življenjske skupnosti zakoncev. Skupno premoženje zakoncev je tudi premoženje, ki je pridobljeno na podlagi in s pomočjo skupnega premoženja oziroma iz premoženja, ki iz njega izhaja.

66. člen

(razpolaganje s skupnim premoženjem)

- (1) Skupno premoženje zakoncev pripada obema zakoncema. Na skupnem premoženju zakoncev deleži vsakega od njiju niso določeni.
- (2) Zakonec ne more razpolagati s svojim nedoločenim deležem na skupnem premoženju s pravnimi posli med živimi, zlasti ga ne more odsvojiti ali obremeniti.
- (3) Na stvareh iz skupnega premoženja imata zakonca skupno lastnino. Lastninska pravica na nepremičninah se vpiše v zemljiško knjigo kot skupna lastnina obeh zakoncev.

67. člen

(skupno upravljanje)

- (1) Zakonca upravljata in razpolagata s skupnim premoženjem skupno in sporazumno.
- (2) Če eden od zakoncev razpolaga s premoženjem manjše vrednosti ali če opravlja pravne posle rednega upravljanja skupnega premoženja, se šteje, da ima soglasje drugega zakonca.

68. člen

(dogovor o upravljanju)

- (1) Zakonca se lahko dogovorita o drugačnem upravljanju skupnega premoženja in razpolaganju z njim, kakor je to določeno v prejšnjem členu.

(2) Zakonca se lahko dogovorita, da le eden od njiju upravlja to premoženje ali njegov del ali da ga upravlja in z njim razpolaga, upošteva koristi drugega zakonca. Vsak od njiju lahko kadarkoli odstopi od dogovora o načinu upravljanja, ne sme pa tega storiti v neprimernem času.

(3) Dogovor iz prvega odstavka tega člena mora biti sklenjen v obliki notarskega zapisa.

69. člen

(razdelitev skupnega premoženja)

(1) Skupno premoženje zakoncev se razdeli, če njuna zakonska zveza preneha. Med trajanjem zakonske zveze se skupno premoženje razdeli na podlagi sporazuma ali na zahtevo enega od zakoncev.

(2) Sporazum iz prejšnjega odstavka vsebuje tudi sporazum zakoncev o obsegu skupnega premoženja.

(3) Če ob sklenitvi ženitne pogodbe, s katero zakonca spreminjata zakoniti premoženjski režim, ki je dotlej urejal njune premoženjske odnose, ni določeno ničesar o načinu delitve do tedaj ustvarjenega skupnega premoženja, se to razdeli po pravilih zakonitega premoženjskega režima, razen če se zakonca sporazumeta drugače. Delitev se opravi po stanju ob sklenitvi ženitne pogodbe.

70. člen

(dolgovi in terjatve na skupnem premoženju)

Pred ugotavljanjem deleža vsakega od zakoncev pri skupnem premoženju se ugotovijo njuni dolgovi in terjatve glede tega premoženja.

71. člen

(višina deležev pri skupnem premoženju)

O višini deležev pri skupnem premoženju se zakonca lahko dogovorita ali pa na zahtevo enega od njiju o tem odloči sodišče.

72. člen

(način delitve skupnega premoženja)

(1) Pri delitvi skupnega premoženja se šteje, da sta deleža pri njem enaka, zakonca pa lahko dokazeta, da sta prispevala k skupnemu premoženju v drugačnem razmerju.

(2) Če sodišče ugotovi znatno razliko v prispevkih posameznega zakonca, mora ugotoviti višino te razlike. Pri tem mora upoštevati vse okoliščine primera, zlasti dohodke vsakega od zakoncev, pomoč, ki jo zakonec daje drugemu zakoncu, varstvo in vzgojo otrok, opravljanje gospodinjskih del, skrb za dom in družino, za ohranitev premoženja ter vsako drugo obliko dela in sodelovanja pri upravljanju, ohranitvi in povečanju skupnega premoženja.

73. člen

(dogovor o delitvi premoženja)

(1) Ko so dogovorjeni oziroma določeni deleži pri skupnem premoženju, se zakonca lahko dogovorita o delitvi premoženja. Za delitev šteje tudi njun dogovor, da postaneta solastnika stvari v sorazmerju s svojima deležema iz skupnega premoženja.

(2) Če dogovor o delitvi premoženja ni dosežen, sodišče premoženje na predlog enega ali obeh zakoncev razdeli po pravilih, ki veljajo za delitev solastnine.

74. člen

(predmeti za opravljanje poklica in osebni predmeti)

(1) Ob delitvi skupnega premoženja zakoncev se zakoncu, na njegovo zahtevo, na račun njegovega deleža dodelijo tisti predmeti, ki so namenjeni za opravljanje njegovega poklica ali druge dejavnosti oziroma mu omogočajo pridobivanje dohodka.

(2) Enako velja za predmete, ki so namenjeni izključno osebni rabi enega od zakoncev in niso njegovo posebno premoženje.

75. člen

(posebno premoženje)

(1) Posebno premoženje vsakega od zakoncev je tisto, ki ga je pridobil pred sklenitvijo zakonske zveze ali neodplačno med trajanjem zakonske zveze.

(2) Ne glede na izvor oziroma način pridobitve so posebno premoženje zakonca stvari manjše vrednosti za izključno njegovo osebno rabo.

76. člen

(razpolaganje s posebnim premoženjem)

Posebno premoženje upravlja in z njim razpolaga vsak od zakoncev samostojno.

77. člen

(vlaganja v nepremičnine)

(1) Če zakonec vlaga delo ali sredstva ali oboje v nepremičnino, ki je posebno premoženje drugega zakonca, se lahko sporazumeta o obstoju in višini njegove terjatve in o njenem zavarovanju.

(2) Če sporazum ni dosežen, lahko zakonec zahteva, da sodišče odloči o obstoju in višini njegove terjatve ter o njenem zavarovanju po predpisih stvarnega prava.

78. člen

(vlaganja v gospodarsko družbo ali drugo pravno osebo)

(1) Če zakonec vlaga v gospodarsko družbo ali drugo pravno osebo, ki je posebno premoženje drugega zakonca, zakonca s pogodbo določita obliko udeležbe zakonca, ki vlaga.

(2) Če takega dogovora ni, se šteje, da gre za udeležbo po pravilih obligacijskega prava o družbeni pogodbi.

79. člen

(skupne obveznosti zakoncev)

(1) Skupne obveznosti zakoncev so tiste, ki po splošnih predpisih obremenjujejo oba zakonca, obveznosti, nastale v zvezi s skupnim premoženjem, in obveznosti, ki jih prevzame zakonec za tekoče potrebe življenjske skupnosti z drugim zakoncem ali družine. Za te obveznosti odgovarjata zakonca nerazdelno s skupnim in tudi s posebnim premoženjem vsakega od njiju.

(2) Zakonec lahko od drugega zakonca terja povračilo za to, kar je ob poravnavi obveznosti, ki bremeni oba, plačal več, kot znaša njegov del obveznosti.

80. člen

(določitev deleža dolžnika na skupnem premoženju)

(1) Upnik lahko na podlagi pravnomočne sodbe zahteva, da sodišče določi delež dolžnika na skupnem premoženju in nato zahteva izvršbo na ta delež.

(2) Če je v izvršilnem postopku dovoljena prodaja deleža, ki ga ima zakonec na skupnem premoženju, ima drugi zakonec prednostno pravico kupiti ta delež po ceni, ki se določi po predpisih o izvršbi.

81. člen

(posebne obveznosti zakonca)

(1) Posebne obveznosti zakonca so tiste, ki jih je imel pred sklenitvijo zakonske zveze, in tiste, ki jih prevzame po sklenitvi zakonske zveze, a ne predstavljajo skupne obveznosti zakoncev po prvem odstavku 79. člena tega zakonika.

(2) Za posebne obveznosti odgovarja zakonec s svojim posebnim premoženjem in svojim deležem na skupnem premoženju.

82. člen

(ženetna pogodba)

(1) Ženetna pogodba je pogodba, s katero se zakonca dogovorita o vsebini njunega premoženjskega režima, ki se razlikuje od zakonitega. V njej lahko sporazumno uredita tudi druga premoženjska razmerja za čas trajanja zakonske zveze, kot tudi za primer razveze.

(2) Za zakonca velja pogodbeni premoženjski režim od sklenitve ženetne pogodbe, če se v njej ne dogovorita drugače.

(3) Ženetna pogodba, ki jo skleneta bodoča zakonca, učinkuje z dnem sklenitve zakonske zveze ali z dnem po sklenitvi zakonske zveze, ki ga določita bodoča zakonca v ženetni pogodbi.

(4) Če s tem zakonikom ni določeno drugače, se za sklepanje ženetnih pogodb med bodočima zakoncema smiselno uporabljajo določbe o sklepanju ženetnih pogodb med zakoncema.

(5) Bodoča zakonca oziroma zakonca morata pred morebitno sklenitvijo ženetne pogodbe drug drugega seznaniti s svojim premoženjskim stanjem, sicer je ženetna pogodba izpodbojna.

(6) Določbe tega zakonika o ženitni pogodbi se smiselno uporabljajo za dogovore o premoženjskem režimu med zunajzakonskima partnerjema. Za te dogovore pa ne veljajo določbe o vpisu ženitne pogodbe v register ženitnih pogodb.

83. člen

(vsebina ženitne pogodbe)

- (1) V ženitni pogodbi se zakonca ne moreta dogovoriti, da bodo za njun premoženjski režim veljala pravila premoženjskega režima tujega prava kot celota.
- (2) Del ženitne pogodbe je lahko tudi sporazum o medsebojnem preživljanju in sporazum o preživnini za primer razveze zakonske zveze.
- (3) V ženitni pogodbi se zakonca ne moreta dogovoriti o izvrševanju ali razpolaganju s pravicami in obveznostmi, s katerimi ne smeta razpolagati.

84. člen

(oblika ženitne pogodbe)

Ženitna pogodba in vse njene spremembe morajo biti sklenjene v obliki notarskega zapisa.

85. člen

(pojasnitvena dolžnost notarja)

- (1) Pred sklenitvijo ženitne pogodbe mora notar zakonca seznaniti z zakonitim premoženjskim režimom ter ju poučiti o premoženjskih pravicah in dolžnostih, ki izhajajo iz tega zakonika.
- (2) Pred sklenitvijo ženitne pogodbe mora notar zakoncema nepristransko svetovati in se prepričati, da sta oba v celoti razumela pomen in pravne posledice vsebine ženitne pogodbe, ki jo želita skleniti, prav tako se mora prepričati, da njena vsebina ne nasprotuje ustavi, prisilnim predpisom ali moralnim načelom.
- (3) Notar zakonca seznaniti z registrom ženitnih pogodb, podatki, ki se vanj vpisujejo ter ju pouči o možnosti, da se, ob njunem soglasju, ženitna pogodba vpiše v register ženitnih pogodb, ter o pravnih posledicah takšnega vpisa. Prav tako notar zakonca pouči o možnosti, da se ženitna pogodba ne vpiše v register ženitnih pogodb ter o pravnih posledicah takšnega ravnanja.

86. člen

(hramba in vpogled v ženitno pogodbo)

- (1) Sklenjene ženitne pogodbe hranijo notarji v skladu s predpisi o notariatu.
- (2) V vsebino ženitne pogodbe lahko vpogleda samo sodišče za namen postopka, v katerem je odločitev odvisna od vsebine ženitne pogodbe.

87. člen

(neveljavnost ženitne pogodbe)

- (1) Če je ženitna pogodba neveljavna, za zakonca velja zakoniti premoženjski režim.

(2) Če je ženitna pogodba v svojih določbah nejasna, tako da ni mogoče ugotoviti vsebine premoženjskega režima, o katerem sta se zakonca želela dogovoriti oziroma pravila, po katerem sta želela obravnavati medsebojna premoženjska razmerja, velja zakoniti premoženjski režim.

88. člen

(register ženitnih pogodb)

(1) Register ženitnih pogodb je računalniško vodena zbirka podatkov, ki jo vodi Notarska zbornica Slovenije.

(2) Ko bodoča zakonca, ki sta sklenila ženitno pogodbo in sta pisno soglašala z njenim vpisom v register ženitnih pogodb, skleneta zakonsko zvezo, pošljeta izpisek iz matičnega registra o sklenjeni zakonski zvezi notarju, pri katerem sta sklenila ženitno pogodbo.

(3) Notar, ki sestavi ženitno pogodbo, pošlje Notarski zbornici Slovenije zahtevo za vpis v register ženitnih pogodb najpozneje v 15 dneh od prejema izpiska iz matičnega registra o sklenjeni zakonski zvezi, oziroma najpozneje v 15 dneh od sklenitve ženitne pogodbe, kadar je sklenjena po sklenitvi zakonske zveze. Kadar bodoča zakonca oziroma zakonca skleneta ženitno pogodbo, ki ne učinkuje z dnem sklenitve zakonske zveze oziroma z dnem sklenitve ženitne pogodbe, notar pošlje Notarski zbornici Slovenije zahtevo za vpis v register ženitnih pogodb najpozneje v 15 dneh od dneva začetka veljavnosti ženitne pogodbe.

(4) Zahtevo iz prejšnjega odstavka pošlje notar Notarski zbornici Slovenije, če je pridobil pisno soglasje zakoncev iz drugega odstavka tega člena.

(5) Kadar zakonca skleneta zakonsko zvezo v tujini, morata poslati notarju izpisek o sklenitvi zakonske zveze iz matičnega registra. Notar pošlje Notarski zbornici Slovenije zahtevo za vpis v register ženitnih pogodb najpozneje v 15 dneh od prejema izpiska.

(6) Notar, ki sestavi ženitno pogodbo, v zahtevi za vpis v register ženitnih pogodb navede podatke iz 89. člena tega zakonika, s katerimi razpolaga.

89. člen

(vsebina registra)

(1) Register ženitnih pogodb vsebuje podatke o sklenjenih ženitnih pogodbah.

(2) Register ženitnih pogodb vsebuje zaporedno številko in datum vpisa, ime in priimek zakoncev, EMŠO in kraj rojstva zakoncev oziroma datum, kraj in država rojstva za zakonca, ki je tuj državljan, naslov stalnega oziroma začasnega prebivališča zakoncev, priimek in ime ter naslov notarja, ki hrani ženitno pogodbo, datum spremembe ženitne pogodbe, datum prenehanja veljavnosti ženitne pogodbe in podatek o tem, kdo in kdaj je zahteval vpogled v register ženitnih pogodb.

(3) Podatki v registru ženitnih pogodb se hranijo trajno.

90. člen

(vzpostavitev registra)

Register ženitnih pogodb vzpostavi in vodi Notarska zbornica Slovenije.

91. člen

(podatki v registru)

(1) Podatki iz 89. člena tega zakonika se zbirajo in uporabljajo za izkazovanje obstoja ženitne pogodbe.

(2) Podatek o tem, ali obstaja ženitna pogodba, ki je vpisana v register ženitnih pogodb, je javen.

92. člen

(nevpisana ženitna pogodba)

Če ženitna pogodba ni vpisana v registru ženitnih pogodb, se v razmerju do tretjih oseb domneva, da velja za premoženjska razmerja med zakoncema zakoniti premoženjski režim.

93. člen

(podjetniško premoženje zakoncev)

(1) Če zakonca skupaj opravljata kakršno koli pridobitno dejavnost ali sta pri njej udeležena in nista sklenila niti družbene pogodbe niti pogodbe o delu ali druge tovrstne pogodbe, ki bi urejala konkretno razmerje, se za obravnavanje njunih premoženjskih vprašanj iz te dejavnosti smiselno uporabljajo pravila njunega premoženjskega režima.

(2) Če sta zakonca sklenila ženitno pogodbo, vendar se v njej nista izrecno dogovorila o vprašanjih, ki izvirajo iz skupne pridobitne dejavnosti ali udeležbe pri njej, se pravila njunega pogodbenega premoženjskega režima smiselno uporabijo tudi pri odločanju o teh vprašanjih.

(3) Če zakonca nista sklenila ženitne pogodbe ali pa sta jo sklenila, vendar z razlago njenih določb ni mogoče rešiti vprašanj iz njune skupne pridobitne dejavnosti ali udeležbe pri njej, se smiselno uporabljajo pravila zakonitega premoženjskega režima.

10. Prenehanje zakonske zveze

94. člen

(način prenehanja zakonske zveze)

Zakonska zveza preneha s smrtjo enega zakonca, z razglasitvijo enega zakonca za mrtvega, z razveljavitvijo ali z razvezo zakonske zveze.

95. člen

(sporazumna razveza)

(1) Sodišče razveže zakonsko zvezo na podlagi sporazuma zakoncev, če sta se sporazumela o varstvu, vzgoji in preživljanju skupnih otrok ter o njihovih stikih s staršema v skladu z določbami tega zakonika in če sta predložila v obliki izvršljivega notarskega zapisa sklenjen sporazum o delitvi skupnega premoženja, o tem, kdo od njiju ostane ali postane najemnik stanovanja, in o preživljanju zakonca, ki nima sredstev za življenje in brez svoje krivde ni zaposlen.

(2) Preden sodišče razveže zakonsko zvezo, mora ugotoviti, ali je s sporazumom zakoncev poskrbljeno za varstvo, vzgojo in preživljanje skupnih otrok ter za stike med otroki in staršema v skladu s koristjo otrok. Če sodišče ugotovi, da sporazum zakoncev iz prvega odstavka tega člena ni v skladu s koristjo otrok, predlog za sporazumno razvezo zavrne.

96. člen

(razveza na tožbo)

(1) Če je zakonska zveza iz katerega koli vzroka nevzdržna, sme vsak zakonec zahtevati razvezo zakonske zveze.

(2) Kadar sodišče razveže zakonsko zvezo na podlagi prejšnjega odstavka, odloči tudi o varstvu, vzgoji in preživljanju skupnih otrok ter o njihovih stikih s starši v skladu s tem zakonikom.

(3) Preden sodišče odloči po prejšnjem odstavku, mora ugotoviti, kako bodo otrokove koristi najboljše zagotovljene.

97. člen

(uporaba določb)

Ob razveljavitvi zakonske zveze se za razmerja zakoncev iz neveljavne zakonske zveze do skupnih otrok smiselno uporabljajo določbe za razmerja do skupnih otrok ob razvezi zakonske zveze.

11. Razmerja med razvezanima zakoncema

98. člen

(pravica do preživnine)

(1) Nepreskrbljeni zakonec, ki nima sredstev za preživljanje in brez svoje krivde ni zaposlen, lahko od drugega zakonca zahteva preživnino v postopku za razvezo zakonske zveze, lahko pa tudi s posebno tožbo, ki jo mora vložiti v enem letu od pravnomočno razvezane zakonske zveze.

(2) S tožbo iz prejšnjega odstavka sme razvezani zakonec po koncu postopka za razvezo zakonske zveze zahtevati preživnino le, če so pogoji za preživljanje obstajali že v času razveze in obstajajo tudi, ko zakonec zahteva preživnino.

(3) Sodišče lahko zahtevek za preživnino zavrne, če bi bilo plačilo preživnine upravičencu glede na vzroke, ki so pripeljali do nevzdržnosti zakonske zveze, krivično do zavezanca ali če je upravičenec pred ali med postopkom za razvezo zakonske zveze oziroma po razvezi storil kaznivo dejanje zoper zavezanca, otroka ali starše zavezanca.

99. člen

(sporazum o preživnini)

(1) Zakonca lahko v obliki izvršljivega notarskega zapisa skleneta sporazum o preživnini za primer razveze zakonske zveze ob sklenitvi zakonske zveze, med njenim trajanjem ali ob razvezi.

(2) Sporazum iz prejšnjega odstavka, zlasti sporazum o odpovedi pravice do preživnine, ne sme ogroziti koristi otrok.

100. člen

(določitev preživnine za določen čas)

Zakoncu iz 98. člena tega zakonika, ki potrebuje krajši čas, da si uredi življenjske razmere po razvezi zakonske zveze, se lahko določi preživnina za ta čas.

101. člen

(določitev višine preživnine)

Preživnina se določi glede na potrebe upravičenca in zmožnosti zavezanca.

102. člen

(določitev preživnine)

(1) Preživnina se določi v mesečnem znesku in za naprej ter se lahko zahteva od trenutka, ko je bila vložena tožba, s katero je bila zahtevana preživnina, oziroma ko je bila vložena tožba na razvezo zakonske zveze, če se v tem postopku zahteva tudi preživnina.

(2) Izjemoma se preživnina lahko določi v enkratnem znesku ali na drug način, če to opravičujejo posebni razlogi.

(3) Preživnina, določena v obliki iz prejšnjega odstavka, ne sme bistveno poslabšati položaja upravičenca, ki bi ga imel, če bi prejemal preživnino vnaprej v mesečnih zneskih, niti ne sme biti prehudo breme za zavezanca.

103. člen

(prednost pri odločanju o preživnini)

Med razvezanima zakoncema ni dolžnosti preživljanja, če bi bilo s tem ogroženo njuno lastno preživljanje ali preživljanje otrok, ki sta jih po tem zakoniku dolžna preživljati.

104. člen

(sprememba višine preživnine)

Sodišče lahko na zahtevo upravičenca ali zavezanca zviša, zniža ali odpravi z izvršilnim naslovom določeno preživnino, če se spremenijo potrebe upravičenca ali zmožnosti zavezanca, na podlagi katerih je bila preživnina določena ali če je upravičenec storil kaznivo dejanje zoper zavezanca, otroka ali starše zavezanca.

105. člen

(uskajevanje preživnine)

(1) Z izvršilnim naslovom določena preživnina se uskladi enkrat na leto z indeksom rasti cen življenjskih potrebščin v Republiki Sloveniji. Uskladitev se opravi v mesecu januarju, pri čemer se upošteva kumulativna rast cen življenjskih potrebščin od meseca, od katerega je bila preživnina nazadnje določena oziroma usklajena. Količnik uskladitve preživnin objavi minister, pristojen za družino, v Uradnem listu Republike Slovenije.

(2) Sodno poravnavo, pravnomočno sodno odločbo oziroma izvršljivi notarski zapis mora sodišče oziroma notar poslati pristojnemu centru za socialno delo, če ni bilo dogovorjeno drugačno usklajevanje.

(3) Center za socialno delo pisno obvesti upravičenca in zavezanca o vsakokratni uskladitvi in novem znesku preživitve. Obvestilo centra za socialno delo je skupaj s sodno poravnavo, pravnomočno sodno odločbo oziroma izvršljivim notarskim zapisom izvršilni naslov.

106. člen

(prenehanje pravice do preživitve)

Pravica do preživitve preneha, če razvezani zakonec, ki jo je prejemal, pridobi premoženje ali svoje dohodke, s katerimi se lahko preživlja, če sklene novo zakonsko zvezo ali če živi v zunajzakonski skupnosti.

107. člen

(uporaba stanovanja)

(1) Ob razvezi zakonske zveze sme vsak od zakoncev zahtevati, da mu drugi zakonec prepusti v uporabo stanovanje, v katerem skupaj živita oziroma sta živela, ali del tega stanovanja, če tako zahtevajo koristi skupnih otrok.

(2) Sodišče o tem odloči glede na koristi otrok, stanovanjske potrebe zakoncev in njune upravičene interese.

(3) Pri odločitvi sodišče upošteva tudi, da je ob razvezi le eden od zakoncev lastnik, imetnik stavbne pravice, pravice do užitka ali rabe na zemljišču, na katerem je stanovanje; da je le eden od zakoncev etažni lastnik stanovanja ali upravičenec služnosti stanovanja. Sodišče upošteva tudi, da pravice iz tega odstavka pripadajo zakoncu skupaj s tretjo osebo.

(4) Stanovanje iz prejšnjega odstavka sodišče lahko v celoti ali delno dodeli v uporabo drugemu zakoncu samo, če ta nima drugega primernega stanovanja in bi zaradi zavrnitve njegovega zahtevka nastal izjemno težak življenjski položaj zanj in za otroke. Sodišče sme v tem primeru dodeliti stanovanje v uporabo le za določen čas, ki je potreben, da se zakonec in otroci vživijo v nov položaj ter si uredijo življenjske razmere.

(5) Če sodišče dodeli zakoncu v uporabo stanovanje na zahtevo drugega zakonca, določi tudi znesek uporabnine, ki ga mora ta zakonec plačati kot nadomestilo za uporabo stanovanja, razen če zakonec nima dovolj sredstev za življenje.

(6) Zakonec, ki je drugemu zakoncu zavezan prepustiti stanovanje v uporabo, mora opustiti vse, kar bi temu zakoncu oteževalo ali preprečilo uporabo stanovanja ali njegovega dela.

(7) Če ob razvezi zakonske zveze zakonec, nad katerim drugi zakonec izvaja nasilje ali če izvaja nasilje nad njegovimi otroki, zahteva, da mu drugi zakonec prepusti v izključno uporabo stanovanje, v katerem skupaj živita oziroma sta živela, se smiselno uporabi zakon, ki ureja preprečevanje nasilja v družini.

108. člen

(darila)

- (1) Običajnih daril, ki sta si jih zakonca dala pred sklenitvijo zakonske zveze ali med trajanjem zakonske zveze, ni treba vračati, če so v sorazmerju s premoženjskimi razmerami darovalca.
- (2) Druga darila, zlasti taka, ki niso v sorazmerju s premoženjskimi razmerami darovalca, se morajo vrniti, razen če se zakonca dogovorita drugače v obliki notarskega zapisa.
- (3) Darila se vrnejo v stanju, v kakršnem so bila v trenutku, ko je bila vložena tožba oziroma sporazumni predlog za razvezo zakonske zveze.
- (4) Za odsvojena darila se vrne njihova vrednost v denarju ali stvar, prejeta zanje.

109. člen

(nadaljevanje razveznega postopka po pravnih naslednikih)

- (1) Pravica do tožbe za razvezo zakonske zveze ne preide na dediče, tožnikovi dediči pa smejo nadaljevati že začeti postopek, da bi dokazali utemeljenost tožbe.
- (2) Darila, ki jih je preživel zakonec dobil od svojega zakonca, pa tudi darila, ki jih je slednjemu dal, se vračajo po pravilih, ki veljajo za darila po razvezi zakonske zveze.

Tretji del: RAZMERJA MED STARŠI IN OTROCI

1. Ugotavljanje očetovstva in materinstva

110. člen

(mati otroka)

- (1) Za otrokovo mater velja ženska, ki ga je rodila.
- (2) Če je otrok posvojen, se za otrokovo mater šteje ženska, ki ga je posvojila.

111. člen

(oče otroka, rojenega v zakonski zvezi)

- (1) Za očeta otroka, rojenega v zakonski zvezi, velja mož otrokove matere.
- (2) Če preneha zakonska zveza s smrtjo moža otrokove matere, otrok pa se rodi v 300 dneh po prenehanju zakonske zveze, velja za otrokovega očeta umrli materin mož.
- (3) Za otrokovega očeta, rojenega v zakonski zvezi, ki jo je mati sklenila v 300 dneh po prenehanju prejšnje zakonske zveze, velja materin mož iz nove zakonske zveze, ne glede na razlog prenehanja prejšnje zakonske zveze.

112. člen

(oče otroka, ki ni rojen v zakonski zvezi)

Za očeta otroka, ki ni rojen v zakonski zvezi ali v času 300 dni po prenehanju zakonske zveze s smrtjo moža otrokove matere, velja možki, ki prizna očetovstvo, ali katerega očetovstvo se ugotovi s sodno odločbo.

113. člen

(priznanje očetovstva)

- (1) Moški lahko prizna očetovstvo pri centru za socialno delo, pred matičarjem, v javni listini ali v oporoki, razen če s tem zakonikom ni določeno drugače.
- (2) Otroka ni mogoče priznati, dokler velja za njegovega očeta po zakonu drug možki.

114. člen

(pogoja za priznanje očetovstva)

Očetovstvo lahko prizna možki, ki je razsoden in star najmanj 15 let.

115. člen

(soglasje za vpis priznanja očetovstva)

- (1) Pred vpisom priznanja očetovstva v matični register mora matičar pridobiti soglasje matere.
- (2) Mati lahko poda soglasje iz prejšnjega odstavka, tudi če je mladoletna.
- (3) Če je oseba, katere očetovstvo se priznava, polnoletna, je potrebno tudi njeno soglasje.

116. člen

(soglasje v posebnih primerih)

- (1) Kadar mati ni več živa ali ima neznano prebivališče in otrok, katerega očetovstvo se priznava, še ni star 18 let, da soglasje otrokov skrbnik s privolitvijo centra za socialno delo.
- (2) Kadar mati ni več živa ali ima neznano prebivališče, možki pa je otroka, ki je zapustil potomce, priznal po otrokovi smrti, lahko dajo soglasje k priznanju očetovstva otrokovi otroci, če teh ni, pa otrokovi potomci naslednjega kolena.

117. člen

(priznanje v posebnih primerih)

- (1) Prizna se lahko tudi spočet, a še ne rojen otrok, če s tem soglašata njegova mati.
- (2) Priznanje očetovstva še ne rojenega otroka ima pravni učinek samo, če se otrok rodi živ.
- (3) Otroka se lahko prizna tudi po njegovi smrti, vendar samo, če je zapustil potomce.

118. člen

(postopek priznanja očetovstva ob rojstvu otroka, ki ni rojen v zakonski zvezi)

(1) Ko matičar prejme obvestilo o rojstvu otroka, ki ni rojen v zakonski zvezi ali v času tristo dni po prenehanju zakonske zveze s smrtjo moža otrokove matere, obvesti pristojni center za socialno delo, ki pozove otrokovo mater, da da izjavo, koga šteje za otrokovega očeta. Mati otroka lahko da tako izjavo tudi brez poziva.

(2) Če mati da izjavo iz prejšnjega odstavka, pristojni center za socialno delo pozove osebo, ki jo je otrokova mati navedla kot otrokovega očeta, da prizna očetovstvo.

119. člen

(tožba matere za ugotovitev očetovstva)

Če v primeru iz prejšnjega člena oseba, ki jo je otrokova mati navedla kot otrokovega očeta, ne prizna očetovstva, lahko mati vloži tožbo za ugotovitev očetovstva.

120. člen

(tožba otroka za ugotovitev očetovstva)

(1) Otrok, ki ni rojen v zakonski zvezi ali v 300 dneh po prenehanju zakonske zveze, če je ta prenehala s smrtjo moža otrokove matere, lahko vloži tožbo za ugotovitev očetovstva najkasneje v petih letih od dneva, ko je izvedel za okoliščine, ki so odločilne za vložitev tožbe.

(2) Tožbo lahko vloži v otrokovem imenu mati, dokler izvršuje starševsko skrb oziroma otrokov skrbnik s privolitvijo centra za socialno delo, otrok sam, če po predpisih o pravnem postopku lahko samostojno opravlja procesna dejanja.

121. člen

(tožba za ugotovitev očetovstva po smrti očeta)

Po smrti možkega, katerega očetovstvo naj bi se ugotovilo, lahko vloži tožbo proti njegovim pravnim naslednikom mati, dokler izvršuje starševsko skrb oziroma otrokov skrbnik s privolitvijo centra za socialno delo, otrok sam, če lahko po predpisih o pravnem postopku samostojno opravlja procesna dejanja, in mati v svojem imenu, vendar najpozneje v enem letu po njegovi smrti.

122. člen

(tožba za ugotovitev očetovstva, če ni materinega soglasja)

Če se mati ne strinja s priznanjem očetovstva ali ne da izjave v enem mesecu po prejemu obvestila matičarja o danem priznanju očetovstva, lahko tisti, ki je priznal otroka za svojega, vloži pri sodišču tožbo za ugotovitev, da je on otrokov oče.

123. člen

(rok za vložitev tožbe za ugotovitev očetovstva)

Tožbo za ugotovitev očetovstva lahko vloži moški, ki sebe šteje za otrokovega očeta, in otrokova mati do otrokovega petega leta.

124. člen

(prispevek očeta k stroškom poroda)

Otrokov oče mora po svojih možnostih prispevati k stroškom zaradi nosečnosti in poroda.

125. člen

(ugotavljanje materinstva)

Določbe o ugotavljanju očetovstva se smiselno uporabljajo tudi pri ugotavljanju materinstva.

2. Izpodbijanje očetovstva in materinstva

126. člen

(tožba moža otrokove matere)

(1) Mož lahko izpodbija očetovstvo otroka, ki ga je rodila njegova žena v zakonski zvezi, če dvomi, da je otrok njegov.

(2) Tožbo mora vložiti v enem letu od tedaj, ko je izvedel za okoliščine, ki vzbujajo dvom, da je otrok njegov, vendar najpozneje pet let po otrokovem rojstvu.

127. člen

(tožba otrokove matere)

(1) Mati lahko izpodbija očetovstvo tistega, ki velja za očeta njenega otroka po tem zakoniku.

(2) Tožbo mora vložiti v enem letu po otrokovem rojstvu.

128. člen

(tožba otroka)

Otrok lahko s tožbo izpodbija očetovstvo tistega, ki velja za njegovega očeta po tem zakoniku v petih letih od dneva, ko je izvedel za okoliščine, ki zbujejo dvom v očetovstvo.

129. člen

(tožba druge osebe)

(1) Kdor misli, da je otrokov oče, lahko izpodbija očetovstvo tistega, ki velja za otrokovega očeta po tem zakoniku, če hkrati zahteva, da se ugotovi njegovo očetovstvo.

(2) Tožbo mora vložiti v šestih mesecih od takrat, ko je izvedel za okoliščine, iz katerih domneva, da je otrokov oče, najpozneje pa v enem letu od dneva, ko je bilo očetovstvo vpisano v matični register.

130. člen

(izpodbijanje materinstva)

Določbe o izpodbijanju očetovstva se smiselno uporabljajo tudi pri izpodbijanju materinstva.

3. Očetovstvo in materinstvo pri otrocih, spočetih z biomedicinsko pomočjo

131. člen

(materinstvo pri otrocih, spočetih z biomedicinsko pomočjo)

(1) Mati otroka, ki je bil spočet z biomedicinsko pomočjo, je ženska, ki ga je rodila.

(2) Če je mati za postopek oploditve z biomedicinsko pomočjo dala privolitev po predpisih, ki urejajo postopke oploditve z biomedicinsko pomočjo, materinstva ne more izpodbijati.

(3) Če je bil otrok spočet z biomedicinsko pomočjo z jajčno celico darovalke, njenega materinstva ni dovoljeno ugotavljati.

132. člen

(očetovstvo pri otrocih, spočetih z biomedicinsko pomočjo)

(1) Za očeta otroka, ki je bil spočet z biomedicinsko pomočjo, velja materin mož ali njen zunajzakonski partner, ob pogoju, da sta za postopek podala privolitev po predpisih, ki urejajo postopke oploditve z biomedicinsko pomočjo.

(2) Očetovstva tistega, ki po prejšnjem odstavku tega člena velja za otrokovega očeta, ni dovoljeno izpodbijati, razen ob zatrjevanju, da otrok ni bil spočet po postopku oploditve z biomedicinsko pomočjo. V tem primeru se smiselno uporabljajo določbe od 126. do 129. člena tega zakonika.

(3) Če je bil otrok spočet z biomedicinsko pomočjo s semensko celico darovalca, očetovstva le-tega ni dovoljeno ugotavljati.

4. Dolžnosti in pravice staršev in otrok

133. člen

(načelo prvenstva in enake odgovornosti staršev do otrok)

Starši imajo glavno in enako odgovornost za otrokovo vzgojo in razvoj. Otrokove koristi so njihova poglavitna skrb. Država jim nudi pomoč pri izvrševanju njihove odgovornosti.

134. člen

(starševska skrb)

(1) Starševska skrb so pravice in dolžnosti staršev, ki se nanašajo na skrb za otrokovo življenje in zdravje, njegovo vzgojo, varstvo in nego, nadzor nad otrokom in skrb za njegovo izobraževanje, ter pravice in dolžnosti staršev, ki se nanašajo na zastopanje in preživljanje otroka ter na upravljanje njegovega premoženja.

(2) Pristojni organ lahko omeji ali odvzame starševsko skrb enemu ali obema staršema pod pogoji, ki jih določa ta zakonik.

135. člen

(dolžnosti staršev)

(1) Starši morajo skrbeti za življenje in zdravje svojih otrok, jih varovati, negovati in vzgajati ter nadzorovati.

(2) Starši morajo svojim otrokom omogočiti zdravo rast, skladen osebni razvoj ter usposobitev za samostojno življenje in delo.

(3) Starši morajo preživljati svoje otroke v skladu z določbami tega zakonika.

(4) Starši morajo po svojih močeh skrbeti za šolanje in strokovno izobrazbo svojih otrok glede na njihove sposobnosti, nagnjenja in želje.

136. člen

(varstvo in vzgoja otrok)

(1) Če starša ne živita ali ne bosta več živela skupaj, se morata sporazumeti o varstvu in vzgoji skupnih otrok v skladu z njihovimi koristmi. Sporazumeta se lahko, da imata oziroma obdržita oba varstvo in vzgojo otrok, da so vsi otroci v varstvu in vzgoji pri enem od njiju, ali da so eni otroci pri enem, drugi pri drugem od njiju. Če se sama o tem ne sporazumeta, jima pri sklenitvi sporazuma pomaga center za socialno delo, na njuno željo pa tudi družinski mediatorji.

(2) Če se starša sporazumeta o varstvu in vzgoji otrok, lahko predlagata sklenitev sodne poravnave. Če sodišče ugotovi, da sporazum ni v skladu s koristjo otrok, predlog zavrne.

(3) Če se starša ne sporazumeta o varstvu in vzgoji otrok, sodišče na predlog enega ali obeh od staršev odloči, da so vsi otroci v varstvu in vzgoji pri enem od njiju ali da so eni otroci pri enem, drugi pri drugem od njiju. Sodišče lahko po uradni dolžnosti v skladu z določbami tega zakonika odloči tudi o vseh ukrepih za varstvo otrokovih koristi. V postopku odločanja o varstvu in vzgoji sodišče vselej odloči tudi o preživljanju skupnih otrok ter o otrokovih stikih s starši v skladu s tem zakonikom.

(4) Sodišče izda novo odločbo o varstvu in vzgoji otroka ter o stikih s starši, če to zahtevajo spremenjene razmere in koristi otroka.

137. člen

(skupno varstvo in vzgoja otroka)

(1) Skupno varstvo in vzgojo otroka pri sodišču skupno predlagata oba starša.

(2) Predlog o skupnem varstvu in vzgoji otroka mora vsebovati sporazum o stalnem prebivališču otroka, o tem, kateremu od staršev se vročajo pošiljke za otroka in o preživljanju otroka.

(3) Pred izdajo sklepa o skupnem varstvu in vzgoji sodišče preveri, ali je sporazum staršev v korist otroka. Če sodišče ugotovi, da sporazum ni v skladu s koristjo otroka, predlog zavrne.

138. člen

(preživljanje otrok)

(1) Starša, ki ne živita ali ne bosta več živela skupaj, pa tudi starša, ki živita skupaj, se sporazumeta o preživljanju skupnih otrok. Če se sama o tem ne sporazumeta, jima pri sklenitvi sporazuma pomaga center za socialno delo, na njuno željo pa tudi družinski mediatorji.

(2) Če se starša ne sporazumeta o preživljanju skupnih otrok, odloči o tem sodišče po uradni dolžnosti, ali na predlog, ki ga v otrokovem imenu poda eden ali oba od staršev, skrbnik otroka ali center za socialno delo.

139. člen

(otrokovi stiki s starši)

(1) Otrok ima pravico do stikov z obema staršema in oba starša imata pravico do stikov z otrokom. S stiki se zagotavljajo predvsem otrokove koristi.

(2) Tisti od staršev, kateremu je bil otrok zaupan v varstvo in vzgojo oziroma druga oseba, h kateri je bil otrok nameščen, mora opustiti vse, kar otežuje ali onemogoča otrokove stike. Prizadevati si mora za ustrezen otrokov odnos do stikov z drugim od staršev oziroma s staršema. Tisti od staršev, ki izvaja stike, mora opustiti vse, kar otežuje varstvo in vzgojo otroka.

(3) Starša, ki ne živita ali ne bosta več živela skupaj, se sporazumeta o otrokovih stikih. Če se sama o tem ne sporazumeta, jima pri sklenitvi sporazuma pomaga center za socialno delo, na njuno željo pa tudi družinski mediatorji.

(4) Če se starša sporazumeta o stikih, lahko predlagata sklenitev sodne poravnave. Če sodišče ugotovi, da sporazum ni v skladu s koristjo otroka, predlog zavrne.

(5) Če se starša ne sporazumeta o stikih, odloči o tem sodišče. Pri odločanju vodi sodišče predvsem otrokova korist.

(6) Sodišče lahko pravico do stikov odvzame ali omeji v skladu s 174. členom tega zakonika samo, če je to potrebno zaradi varovanja otrokove koristi.

(7) Če tisti od staršev, pri katerem otrok živi, onemogoča stike med otrokom in drugim od staršev ter stikov ni mogoče izvajati niti ob strokovni pomoči centra za socialno delo, lahko sodišče na zahtevo drugega starša odloči, da se tistemu, ki onemogoča stike, odvzame varstvo in vzgoja ter se otroka zaupa drugemu od staršev, če sodišče ugotovi, da bo ta omogočal stike, in če je le tako mogoče varovati otrokovo korist.

140. člen

(otrokovi stiki z drugimi osebami)

(1) Otrok ima pravico do stikov z drugimi osebami, s katerimi je družinsko povezan in nanje osebno navezan, razen če je to v nasprotju z otrokovo koristjo. Šteje se, da so take osebe predvsem njegovi stari starši, bratje in sestre, polbratje in polsestre, nekdanji rejniki, prejšnji ali sedanji zakonec oziroma zunajzakonski partner enega ali drugega od njegovih staršev.

(2) O stikih se sporazumejo otrokovi starši, otrok, če je sposoben razumeti pomen sporazuma, in osebe iz prejšnjega odstavka. Če se sami o tem ne sporazumejo, jim pri sklenitvi sporazuma pomaga center za socialno delo, na njihovo željo pa tudi družinski mediatorji. Obseg in način izvrševanja stikov morata biti v otrokovo korist.

(3) Če se otrokova starša, otrok in osebe iz prvega odstavka sporazumejo o stikih, lahko predlagajo sklenitev sodne poravnave. Če sodišče ugotovi, da sporazum ni v skladu s koristjo otrok, predlog zavrne.

(4) Če se otrokova starša, otrok in osebe iz prvega odstavka tega člena ne sporazumejo, odloči o stikih sodišče.

141. člen

(mnenje otroka in mnenje centra za socialno delo)

(1) Sodišče pri odločitvi o varstvu, vzgoji in preživljanju otroka in o otrokovih stikih upošteva tudi otrokovo mnenje, ki ga je otrok izrazil sam ali po osebi, ki ji zaupa in jo je sam izbral, in če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice.

(2) Sodišče pri odločitvi o varstvu, vzgoji in preživljanju otroka, o otrokovih stikih in izvrševanju starševske skrbi glede otrokove koristi upošteva mnenje centra za socialno delo. Kadar sodišče odloča o predlogu za sporazumno razvezo zakonske zveze ali o predlogu za sklenitev sodne poravnave glede spornih vprašanj v družinskih razmerjih, zahteva mnenje centra za socialno delo, če oceni, da je glede na okoliščine primera to potrebno.

142. člen

(zastopanje otrok)

(1) Otroke zastopata starša.

(2) Če je treba otroku kaj vročiti ali sporočiti, se to lahko veljavno vroči ali sporoči enemu ali drugemu od staršev, če starša ne živita skupaj, pa tistemu, pri katerem otrok živi.

(3) Če se starša o otrokovem stalnem prebivališču ne sporazumeta, se uporabi 148. člen tega zakonika, razen če je sodišče odločilo, da je otrok v varstvu in vzgoji pri enem od staršev.

143. člen

(sklepanje pravnih poslov)

(1) Otrok, ki dopolni 15 let, lahko sam sklepa pravne posle, če zakon ne določa drugače.

(2) Za sklepanje poslov, ki bistveno vplivajo na otrokovo življenje pred polnoletnostjo ali po njej, je potrebno dovoljenje staršev.

(3) Veljavnost pravnega posla, ki ga je otrok sklenil brez privolitve staršev, se presoja po pravilih obligacijskega prava.

144. člen

(upravljanje otrokovega premoženja)

Otrokovo premoženje upravljajo do njegove polnoletnosti v njegovo korist njegovi starši.

145. člen

(dohodki iz premoženja otroka)

Dohodke iz premoženja otroka smejo starši uporabljati predvsem za njegovo preživljanje, vzgojo in izobraževanje, če sami nimajo zadosti sredstev pa tudi za nujne potrebe družinske skupnosti.

146. člen

(odsvojitvev in obremenitev stvari iz otrokovega premoženja)

(1) Starši smejo odsvojiti ali obremeniti stvari iz premoženja svojega otroka samo zaradi njegovega preživljanja, vzgoje in izobrazbe ali če to zahteva kakšna druga njegova korist.

(2) Če obstaja nevarnost, da bodo starši z odsvojitvijo ali obremenitvijo stvari iz premoženja svojega otroka ogrozili njegove premoženjske koristi, mora sodišče odrediti ukrepe, ki jih za varstvo otrokovih premoženjskih koristi določa ta zakonik.

147. člen

(razpolaganje s plačo)

Otrok, ki je dopolnil 15 let in je zaposlen, lahko razpolaga s svojo plačo. Pri tem mora prispevati za svoje preživljanje in izobraževanje.

5. Izvrševanje starševske skrbi

148. člen

(izvrševanje starševske skrbi)

(1) Starševsko skrb izvršujeta starša sporazumno v skladu z otrokovo koristjo. Če se sama o tem ne sporazumeta, jima pri sklenitvi sporazuma pomaga center za socialno delo, na njuno željo pa tudi družinski mediatorji.

(2) Kadar starša ne živita skupaj in otrok ni zaupan v varstvo in vzgojo obema, odločata o vprašanjih, ki bistveno vplivajo na njegov razvoj, sporazumno in v skladu z otrokovo koristjo. Če se sama o tem ne sporazumeta, jima pri sklenitvi sporazuma pomaga center za socialno delo, na njuno željo pa tudi družinski mediatorji. O vprašanjih otrokovega dnevnega življenja odloča tisti od staršev, ki mu je otrok zaupan v varstvo in vzgojo.

(3) Če se starša v primerih iz prejšnjih odstavkov ne sporazumeta o vprašanjih, ki bistveno vplivajo na otrokov razvoj, odloči o tem sodišče v skladu z določbo 141. člena tega zakonika.

(4) Kadar je eden od staršev zadržan izvrševati starševsko skrb, jo izvršuje drugi od staršev sam.

(5) Če eden od staršev ni več živ ali ni znan ali če mu je odvzeta starševska skrb, pripada starševska skrb drugemu od staršev.

149. člen

(pravica otroka do zagovornika)

Otrok ima pravico do zagovornika, ki v skladu s posebnimi predpisi varuje otrokove koristi v postopkih in aktivnostih, ki ga zadevajo, če varstva njegovih koristi ni mogoče zagotoviti na drug primeren način.

6. Prenehanje starševske skrbi

150. člen

(prenehanje starševske skrbi)

- (1) Starševska skrb preneha s polnoletnostjo otroka, to je, ko dopolni 18 let, ali če otrok pridobi popolno poslovno sposobnost pred polnoletnostjo.
- (2) Otrok pridobi popolno poslovno sposobnost s sklenitvijo zakonske zveze.
- (3) Popolno poslovno sposobnost lahko pridobi tudi otrok, ki je postal roditelj, če so za to pomembni razlogi.

7. Ukrepi za varstvo koristi otroka

7.1. Splošne določbe

151. člen

(splošno pooblastilo)

Sodišče in center za socialno delo sta dolžna izvesti potrebne ukrepe, ki jih zahtevata vzgoja in varstvo otroka ali varstvo njegovih premoženjskih ter drugih pravic in koristi.

152. člen

(dolžnost države pri varovanju koristi otroka)

- (1) Starši imajo pred vsemi drugimi pravico in dolžnost varovati koristi svojega otroka, zato država izvede ukrepe za varstvo koristi otroka le takrat, ko starši te svoje pravice in dolžnosti ne izvršujejo ali je ne izvršujejo v korist otroka.
- (2) Ukrepi za varstvo koristi otroka se lahko izvajajo, dokler otrok ne postane popolnoma poslovno sposoben, če ta zakonik ne določa drugače.

153. člen

(pristojnost za izrekanje ukrepov za varstvo koristi otroka)

Ukrepe za varstvo koristi otroka izrekata center za socialno delo in sodišče.

154. člen

(načelo najmilejšega ukrepa)

Pri izbiri ukrepa za varstvo koristi otroka je treba upoštevati dve omejitvi:

- izreče naj se ukrep, s katerim bodo starši čim manj prizadeti, če je z njim mogoče dovolj zavarovati otrokove koristi;
- predvsem naj se izreče ukrep, s katerim se otrok staršem ne odvzame, če je s tem ukrepom mogoče dovolj zavarovati otrokove koristi.

155. člen

(pogoj za izrekanje ukrepov za varstvo koristi otroka)

- (1) Pristojni organ izreče ukrep za varstvo koristi otroka, če ugotovi, da je otrok ogrožen.
- (2) Otrok je ogrožen, če je utrpel ali je zelo verjetno, da bo utrpel škodo, in je ta škoda oziroma verjetnost, da bo škoda nastala, posledica storitve ali opustitve staršev ali posledica otrokovih psihosocialnih težav, ki se kažejo kot vedenjske, čustvene, učne ali druge težave v njegovem odraščanju.
- (3) Škoda iz prejšnjega odstavka obsega škodo na telesnem ali duševnem zdravju in razvoju otroka ali na otrokovem premoženju.

156. člen

(vrste ukrepov)

Ukrepi za varstvo koristi otroka so nujni ukrep, začasne odredbe ter ukrepi trajnejšega značaja.

7.2. Ukrepi za varstvo koristi otroka, ki jih izreka center za socialno delo

7.2.1. Nujni ukrep

157. člen

(nujni ukrep za varstvo koristi otroka)

- (1) Nujni ukrep za varstvo koristi otroka je odločitev o nujnem odvzemu otroka, ki ga ni mogoče odlagati.
- (2) Center za socialno delo začne postopek za odločitev o nujnem ukrepu za varstvo koristi otroka po uradni dolžnosti, na predlog otroka, starejšega od 15 let, ali enega od staršev, če mu ni odvzeta starševska skrb.

158. člen

(odločanje o nujnem ukrepu)

- (1) Če je z verjetnostjo izkazana tako huda ogroženost otroka, da je njegove koristi mogoče zavarovati le s takojšnjim odvzemom otroka staršem, center za socialno delo odloči in izvrši ukrep nujnega

odvzema otroka ter ga namesti k drugi osebi, v rejništvo ali v zavod. V tem primeru center za socialno delo rejnika ali zavod tudi imenuje. Otroka se ne sme namestiti k osebi, ki ne more biti skrbnik.

(2) Center za socialno delo odloči o ukrepu iz prejšnjega odstavka po skrajšanem ugotovitvenem postopku, v skladu z zakonom, ki ureja splošni upravni postopek.

(3) Centru za socialno delo lahko pri dejanju takojšnjega odvzema otroka staršem nudi pomoč policija v skladu s predpisi, ki urejajo delovanje policije.

(4) Če center za socialno delo o nujnem ukrepu odloči ustno, mora stranki izdati pisno odločbo v 48 urah od izreka ustne odločbe.

(5) Zoper odločbo o nujnem ukrepu pritožba ni dovoljena, če center za socialno delo v 48 urah po izvršenem ukrepu sodišču predlaga izdajo začasnih odredb.

159. člen

(trajanje nujnega ukrepa)

(1) Nujni ukrep iz prejšnjega člena lahko traja največ šest dni. Center za socialno delo mora v 48 urah po izvršenem ukrepu predlagati sodišču izdajo začasnih odredb o odvzemu otroka. O predlogu za izdajo začasnih odredb mora sodišče odločiti v treh dneh.

(2) Nujni ukrep preneha veljati, če center za socialno delo v 48 urah po izvršenem ukrepu sodišču ne predlaga izdaje začasnih odredb, če je začasna odredba izdana ali je predlog za izdajo začasnih odredb zavrnjen.

7.2.2. Ukrep trajnejšega značaja

160. člen

(nadzor izvajanja starševske skrbi)

(1) Center za socialno delo nadzira izvajanje starševske skrbi, če ugotovi, da je otrok ogrožen, in oceni, da bo otrokova korist, upoštevajoč okoliščine primera, zadostno zavarovana s tem ukrepom.

(2) Center za socialno delo začne postopek za odločitev o ukrepu nadzora starševske skrbi po uradni dolžnosti, na predlog otroka, starejšega od 15 let, ali enega od staršev, če mu ni odvzeta starševska skrb.

(3) Center za socialno delo lahko od staršev zahteva, da dajo poročilo o upravljanju otrokovega premoženja, če oceni, da je to premoženje ogroženo.

(4) Center za socialno delo, upoštevajoč okoliščine primera, določi kolikokrat in kako se izvaja nadzor.

(5) Ukrep iz tega člena lahko traja največ 12 mesecev.

(6) Pri izvajanju pooblastila iz tega člena center za socialno delo uporablja določbe zakona, ki urejajo splošni upravni postopek.

7.3. Ukrepi za varstvo koristi otroka, ki jih izreka sodišče

161. člen

(odločanje o ukrepih in spremljanje izvajanja ukrepov)

(1) Sodišče lahko po uradni dolžnosti ali na predlog izreče ukrepe za varstvo koristi otroka, odloči o prenehanju ukrepa, če so prenehali razlogi zanj, izreče drug ukrep za varstvo koristi otroka, če se med izvajanjem ukrepa izkaže, da slabo vpliva na otrokovo zdravje, razvoj ali premoženje, odloči o podaljšanju izrečenega ukrepa, ali ukrep ponovno izreče.

(2) Pravnomočno sodno odločbo o ukrepu za varstvo koristi otroka sodišče pošlje pristojnemu centru za socialno delo, ki spremlja izvajanje ukrepa.

(3) Ukrepi za varstvo koristi otroka lahko trajajo največ v obdobju, kot je določen s tem zakonikom, razen če sodišče odloči o podaljšanju ukrepa.

7.3.1. Začasne odredbe

162. člen

(pogoj za izdajo začasne odredbe)

Sodišče izda začasno odredbo, če je verjetno izkazano, da je otrok ogrožen.

163. člen

(vrste začasnih odredb)

Sodišče sme za varstvo otrokove koristi izdati začasno odredbo, s katero je mogoče doseči začasno varstvo otrokove koristi, zlasti pa:

- odredbo, s katero otroka odvzame staršem in ga namesti k drugi osebi, v rejništvo ali v zavod. V tem primeru sodišče rejnika ali zavod tudi imenuje. Otroka se ne sme namestiti k osebi, ki ne more biti skrbnik;
- odredbo o vstopu v stanovanje ali druge prostore, v katerih se otrok nahaja, proti volji staršev;
- odredbo o prepovedi ali omejitvi otrokovih stikov;
- odredbo o načinu izvrševanja otrokovih stikov;
- odredbo o vzgoji in varstvu otroka;
- odredbo o preživljanju otroka;
- odredbo o prepovedi prehoda državne meje z otrokom;
- odredbo o izselitvi nasilnega člana iz skupnega stanovanja;
- odredbo o prepovedi približevanja otroku osebam, ki ga ogrožajo;
- odredbo o zavarovanju na premoženju staršev ali otroka;
- odredbo o zdravniškem pregledu ali zdravljenju.

164. člen

(začasna odredba o otrokovih stikih pod nadzorom)

- (1) Sodišče lahko z začasno odredbo odloči, da se stiki izvršujejo ob navzočnosti strokovne osebe centra za socialno delo ali pravne osebe oziroma zavoda, v katerega je bil otrok nameščen. Sodišče določi kraj in čas stikov po predhodnem dogovoru s centrom za socialno delo oziroma s pravno osebo ali z zavodom, v katerega je bil otrok nameščen.
- (2) Začasna odredba o otrokovih stikih pod nadzorom lahko traja največ šest mesecev po dve uri na teden in je, ne glede na določbo tretjega odstavka 161. člena tega zakonika, ni mogoče ponovno izdati ali podaljšati.
- (3) Strokovna oseba spremlja potek stikov in o vsakokratnem poteku stikov izdela poročilo, ki ga pošlje sodišču.
- (4) Ministrstvo, pristojno za družino, zagotovi prostorske in kadrovske pogoje za zagotavljanje stikov pod nadzorom.
- (5) Minister, pristojen za družino, podrobneje uredi izvajanje stikov pod nadzorom.

165. člen

(vloga strokovne osebe pri stikih pod nadzorom)

- (1) Strokovna oseba centra za socialno delo ali pravne osebe oziroma zavoda, v katerega je bil otrok nameščen, mora otroka in starša pripraviti na stik.
- (2) Če je začasna odredba izdana zaradi dolgotrajne prekinitve stikov, mora strokovna oseba s svetovalnim delom otroku in staršema pomagati pri ponovni vzpostavitvi stikov.
- (3) Če je začasna odredba izdana zaradi suma zlorabljanja otroka, mora strokovna oseba spremljati, ali stik za otroka predstavlja tako psihično obremenitev, da je ogrožen njegov telesni ali duševni razvoj. V tem primeru sodišču v poročilu predlaga ustrezno spremembo izrečenega ukrepa.

166. člen

(začasna odredba o zdravniškem pregledu ali zdravljenju)

Začasna odredba o zdravniškem pregledu ali zdravljenju se lahko po dopolnjenem 15. letu otrokove starosti izda le z njegovim soglasjem.

167. člen

(uporaba določb zakona, ki ureja izvršbo in zavarovanje)

Pri odločanju o začasnih odredbah za varstvo koristi otroka se uporabljajo splošne in skupne določbe zakona, ki ureja izvršbo in zavarovanje o začasnih odredbah in določbe, ki urejajo izvršbo.

168. člen

(izdaja sodne odločbe po izdani začasni odredbi)

- (1) Če je bila začasna odredba izdana pred uvedbo sodnega postopka, mora biti v sedmih dneh uveden postopek za izdajo sodne odločbe o vzgoji, varstvu in preživljanju otroka, o otrokovih stikih, o izvrševanju starševske skrbi ali o ukrepu za varstvo koristi otroka trajnejšega značaja.

(2) Sodišče razveljavi opravljena dejanja in ustavi postopek, če postopek iz prejšnjega odstavka ni uveden v sedmih dneh.

169. člen

(dežurna služba sodišča)

Za odločanje o začasnih odredbah za varstvo koristi otroka sodišče organizira dežurno službo.

7.3.2. Ukrepi trajnejšega značaja

170. člen

(mnenje centra za socialno delo glede ukrepa trajnejšega značaja)

- (1) Pri odločitvi o ukrepu za varstvo koristi otroka trajnejšega značaja sodišče upošteva mnenje centra za socialno delo.
- (2) Kadar center za socialno delo predlaga izrek ukrepa za varstvo koristi otroka trajnejšega značaja, obvezno pripravi načrt pomoči družini in otroku.

171. člen

(načrt pomoči družini in otroku)

Center za socialno delo lahko v načrt pomoči družini in otroku umesti program družinske terapije, psihiatrično zdravljenje, zdravljenje odvisnosti od alkohola ali nedovoljenih drog ter druge zdravstvene, izobraževalne in psihosocialne programe, če kaže, da bodo starši po terapiji oziroma zdravljenju lahko ponovno prevzeli otrokovo vzgojo in varstvo, oziroma v drugih primerih, ko je to v otrokovo korist.

172. člen

(omejitev starševske skrbi)

- (1) Sodišče lahko enemu ali obema od staršev prepove izvajanje posameznih upravičenj iz starševske skrbi, če je otrok ogrožen in oceni, da bo otrokova korist, upoštevajoč okoliščine primera, v zadostni meri zavarovana s tem ukrepom.
- (2) Za zavarovanje otrokovih premoženjskih koristi lahko sodišče odloči, da imajo starši glede upravljanja otrokovega premoženja položaj skrbnika. Sodišče lahko staršem prepove upravljanje z otrokovo preživnino, drugim premoženjem ali prepove le odsvojitev ali obremenitev otrokovega premoženja.
- (3) Ob izreku ukrepa lahko sodišče, glede na okoliščine primera, odloči, da center za socialno delo izvaja nadzor nad izvrševanjem starševske skrbi in določi tudi način tega nadzora.
- (4) Ob izreku ukrepa sodišče otroka postavi pod skrbništvo za zastopanje v obsegu, v katerem staršem omeji upravičenja iz starševske skrbi in imenuje skrbnika.
- (5) Ukrep omejitve starševske skrbi lahko traja največ eno leto.

173. člen

(odločitev o zdravniškem pregledu ali zdravljenju)

Sodišče lahko odloči, da se otroku opravi zdravniški pregled ali zdravljenje brez soglasja staršev ali v nasprotju z njihovo odločitvijo, kadar je to nujno potrebno, ker je ogroženo njegovo življenje ali je hujše ogroženo njegovo zdravje. Ta ukrep se lahko po dopolnjenem 15. letu otrokove starosti izvaja le z njegovim soglasjem.

174. člen

(omejitev ali odvzem pravice do stikov)

(1) Sodišče lahko enemu ali obema staršema, pa tudi osebi, ki je s sodno odločbo pridobila pravico do stikov z otrokom, omeji ali odvzame pravico do stikov. Sodišče lahko tudi odloči, da se stiki ne izvajajo z osebnim srečanjem in druženjem, ampak drugače, če je le tako mogoče varovati otrokovo korist.

(2) Odločitev o izvrševanju stikov z otrokom pod nadzorom je dopustna le z začasno odredbo po 164. členu tega zakonika.

(3) Ukrep omejitve ali odvzema pravice do stikov lahko traja največ eno leto.

175. člen

(odvzem otroka staršem)

(1) Sodišče lahko staršem odvzame otroka in ga namesti k drugi osebi, v rejništvo ali v zavod, če je otrok ogrožen in je mogoče le z odvzemom v zadostni meri zavarovati njegove koristi in če okoliščine primera kažejo, da bodo starši po določenem času ponovno lahko prevzeli skrb za njegovo vzgojo in varstvo. V tem primeru sodišče rejnika ali zavod tudi imenuje. Otroka se ne sme namestiti k osebi, ki ne more biti skrbnik.

(2) S tem odvzemom ne prenehajo druge dolžnosti in pravice staršev do otroka, razen če sodišče ob tem ukrepu omeji starševsko skrb v skladu s 172. členom tega zakonika.

(3) Ta ukrep lahko sodišče izreče tudi ob odločanju o varstvu in vzgoji otroka na podlagi tretjega odstavka 136. člena tega zakonika.

(4) Sodišče lahko ob odvzemu otroka staršem enemu ali obema staršema tudi omeji ali odvzame pravico do osebnih stikov z otrokom v skladu s 174. členom tega zakonika.

(5) Ukrep odvzema otroka staršem lahko traja največ tri leta.

(6) Kadar sodišče odloči o ukrepu iz prvega in tretjega odstavka tega člena, odloči tudi o preživninski obveznosti vsakega od staršev v skladu s 182. členom in drugimi določbami tega zakonika o dolžnosti preživljanja med starši in otroki.

176. člen

(namestitvev otroka v zavod)

(1) Sodišče odloči o namestitvi otroka v zavod zaradi njegovih psihosocialnih težav, ki se kažejo kot vedenjske, čustvene, učne ali druge težave v njegovem odraščanju, če je ogrožen on sam ali drugi otroci v družini in je le z njegovo namestitvijo v zavod mogoče v zadostni meri zavarovati njegove koristi ali koristi drugih otrok v družini. Za to namestitev otrokovo soglasje ni potrebno.

(2) Z ukrepom iz prejšnjega odstavka ne prenehajo druge dolžnosti in pravice staršev do otroka, razen če sodišče ob tem ukrepu omeji starševsko skrb v skladu s 172. členom tega zakonika. Sodišče lahko ob odločitvi o namestitvi otroka v zavod enemu ali obema staršema tudi omeji ali odvzame pravico do osebnih stikov z otrokom v skladu s 174. členom tega zakonika.

(3) Ukrep iz tega člena lahko traja največ tri leta.

(4) Otrok, ki je pridobil popolno poslovno sposobnost, sme ostati v zavodu le, če v to privoli.

(5) Kadar sodišče odloči o ukrepu iz prvega odstavka tega člena, odloči tudi o preživninski obveznosti vsakega od staršev v skladu s 182. členom in drugimi določbami tega zakonika o dolžnosti preživljanja med starši in otroki.

177. člen

(odvzem starševske skrbi)

(1) Sodišče lahko enemu ali obema staršema odvzame starševsko skrb, če je otrok ogrožen in iz okoliščin primera izhaja, da ni izgledov, da bi lahko oziroma bosta ponovno prevzela skrb za njegovo vzgojo in varstvo, zlasti če sta hudo kršila dolžnosti ali zlorabila pravice, ki izhajajo iz starševske skrbi, ali sta otroka zapustila, ali s svojim ravnanjem očitno pokazala, da ne bosta skrbela zanj.

(2) Starševska skrb se lahko vrne z odločbo sodišča, če preneha razlog, zaradi katerega je bila odvzeta, razen če je bil otrok med tem časom posvojen.

(3) Sodišče lahko ob odvzemu starševske skrbi enemu ali obema od staršev tudi omeji ali odvzame pravico do osebnih stikov z otrokom v skladu s 174. členom tega zakonika.

(4) Kadar sodišče odloči o ukrepu iz prvega odstavka tega člena, odloči tudi o namestitvi otroka k drugi osebi, v rejništvo ali v zavod in o postavitvi pod skrbništvo, če o tem še ni bilo odločeno. V tem primeru rejnika ali zavod in skrbnika tudi imenuje.

(5) Ob odvzemu starševske skrbi sodišče odloči tudi o preživninski obveznosti vsakega od staršev, v skladu s 182. členom in drugimi določbami tega zakonika o dolžnosti preživljanja med starši in otroki.

7.4. Skupne določbe

178. člen

(omejitev vpogleda v odločbo o namestitvi)

Zaradi varstva koristi otroka lahko center za socialno delo ali sodišče odloči, da se enega ali oba od staršev ne seznanjajo s tem, kam bo otrok nameščen. V tem primeru se izvornik odločbe z navedbo osebe, h kateri bo otrok nameščen in z imenovanjem rejnika ali zavoda zapečati, vroča pa se prepis odločbe brez navedbe, kam je otrok nameščen.

179. člen

(imenovanje druge osebe pri namestitvi otroka)

(1) Center za socialno delo lahko iz razlogov, določenih v zakonu, ki ureja izvrševanje rejniške dejavnosti, razveže rejniško pogodbo, sklenjeno z rejnikom, ki je imenovan v izvršilnem naslovu in sklence pogodbo z drugim rejnikom.

(2) Center za socialno delo lahko iz razlogov, določenih v tem zakoniku, razreši skrbnika, ki je imenovan v izvršilnem naslovu in imenuje drugega skrbnika.

(3) Center za socialno delo o spremembah iz prvega in drugega odstavka tega člena pisno obvesti sodišče ali center za socialno delo, ki je izdal izvršilni naslov.

(4) Nova rejniška pogodba in odločba o imenovanju drugega skrbnika je skupaj s pravnomočno odločbo o odvzemu in namestitvi otroka ali o odvzemu starševske skrbi in namestitvi otroka izvršilni naslov.

180. člen

(uporaba določb tega poglavja, če je otrok nameščen k drugi osebi)

Če je otrok nameščen k drugi osebi, v rejništvo ali zavod, se smiselno uporabljajo določbe o ukrepih za varstvo koristi otroka.

8. Dolžnost preživljanja med starši in otroci

181. člen

(dolžnost preživljanja otrok)

(1) Starši so dolžni preživljati svoje otroke do polnoletnosti, tako da v skladu s svojimi sposobnostmi in zmožnostmi zagotovijo življenjske razmere, potrebne za otrokov razvoj.

(2) Starši so dolžni preživljati svojega otroka tudi po polnoletnosti, če ima status dijaka in ni zaposlen ter ni vpisan v evidenco brezposelnih oseb.

(3) Otroka, ki se po končanem srednješolskem izobraževanju vpiše v visokošolski študij, so starši dolžni preživljati, če ima status študenta, in sicer le do zaključka prvega dodiplomskega študija ali do zaključka prvega enovitega magistrskega študijskega programa, v skladu z določbami zakona, ki ureja visoko šolstvo. Če študijski program, v katerem se otrok šola, traja več kot štiri leta, se dolžnost preživljanja podaljša za toliko, kolikor je daljši študijski program. Dolžnost preživljanja traja najdlje do otrokovega dopolnjenega 26. leta starosti.

(4) Otrok je po polnoletnosti dolžan zavezancu za plačilo preživnine predložiti dokazilo o statusu dijaka oziroma študenta. Otrok je dokazilo dolžan predložiti zavezancu v roku 30 dni po pridobitvi statusa dijaka oziroma študenta.

(5) Ne glede na določbe prejšnjih odstavkov, so otroka, ki je sklenil zakonsko zvezo ali živi v zunajzakonski skupnosti, starši dolžni preživljati le, če ga ne more preživljati zakonec ali zunajzakonski partner.

(6) Kadar starši ne preživljajo otroka v svojem gospodinjstvu, morajo k njegovemu preživljanju prispevati preživnino v mesečnem znesku.

182. člen

(dolžnost preživljanja otroka v primeru izrečenega ukrepa)

(1) Tisti od staršev, ki mu je odvzeta ali omejena starševska skrb, ni oproščen dolžnosti preživljanja otroka. Prav tako niso oproščeni te dolžnosti starši, katerih otrok je nameščen k drugi osebi, v rejništvo ali zavod, ter starši, katerih otrok je postavljen pod skrbništvo.

(2) Sodišče ob izreku ukrepa na podlagi 175., 176. in 177. člena tega zakonika odloči tudi o preživninski obveznosti staršev.

(3) Če je otrok ob izreku ukrepa trajnejšega značaja nameščen k drugi osebi, so starši dolžni plačevati mesečno preživnino na poseben otrokov račun, ki ga v ta namen odpre otrokov skrbnik.

(4) Če je otrok ob izreku ukrepa trajnejšega značaja nameščen v rejništvo, sodišče odloči, da se preživnina, ki je enaka ali nižja od materialnih stroškov, določenih z zakonom, ki ureja izvajanje rejniške dejavnosti, nakazuje v proračun Republike Slovenije. Če je preživnina višja od teh stroškov, sodišče odloči, da se razlika nakazuje na poseben otrokov račun, ki ga v ta namen odpre otrokov skrbnik.

(5) Ne glede na določbo prejšnjega odstavka, sodišče odloči, da se v primeru namestitve otroka v zavod na otrokov posebni račun nakazuje preživnina v višini 25 % višine nadomestila preživnine, določene z zakonom, ki ureja nadomestila preživnine. Če je preživnina višja od stroškov oskrbe v zavodu, sodišče odloči, da se razlika, ki ne sme biti manjša od navedene 25 % višine nadomestila preživnine, nakazuje na poseben otrokov račun, ki ga v ta namen odpre otrokov skrbnik.

183. člen

(dolžnost preživljanja staršev)

(1) Polnoletni otrok je dolžan po svojih zmožnostih preživljati starše, če ti nimajo dovolj sredstev za življenje in si jih ne morejo pridobiti.

(2) Polnoletni otrok ni dolžan preživljati tistega od staršev, ki iz neupravičenih razlogov ni izpolnjeval preživninskih obveznosti do njega.

184. člen

(solidarna dolžnost preživljanja)

Če je več oseb skupaj dolžnih koga preživljati, se ta dolžnost razdeli mednje po njihovih zmožnostih in tudi glede na to, koliko skrbi in pomoči je bil kdo deležen.

185. člen

(dolžnost preživljanja otrok zakonca ali zunajzakonskega partnerja)

(1) Zakonec ali zunajzakonski partner je dolžan preživljati otroka svojega zakonca ali zunajzakonskega partnerja, ki živi z njima, razen če je otroka sposoben preživljati ta ali drugi od staršev.

(2) Dolžnost zakonca ali zunajzakonskega partnerja iz prejšnjega odstavka preneha s prenehanjem njegove zakonske zveze ali zunajzakonske skupnosti z otrokovo materjo ali očetom, razen če je zakonska zveza ali zunajzakonska skupnost prenehala zaradi smrti otrokove matere ali očeta. V tem primeru so preživeli zakonec ali zunajzakonski partner dolžni preživljati otroka svojega umrlega zakonca ali zunajzakonskega partnerja samo, če sta živela z otrokom ob prenehanju zakonske zveze ali zunajzakonske skupnosti.

186. člen

(odpoved pravici do preživnine)

Odpoved pravici do preživnine nima pravnega učinka.

187. člen

(določitev višine preživnine)

Preživnina se določi glede na potrebe upravičenca ter materialne in pridobitne zmožnosti zavezanca.

188. člen

(odmera preživnine)

- (1) Pri odmeri preživnine za otroka mora sodišče upoštevati otrokovo korist, tako da je preživnina primerna za zagotavljanje njegovega uspešnega telesnega in duševnega razvoja.
- (2) Pri odmeri preživnine sodišče lahko upošteva morebitna otrokova lastna sredstva in prihodke.
- (3) Preživnina mora zajemati stroške otrokovih življenjskih potreb, zlasti stroške prebivanja, hrane, oblačil, obutve, varstva, izobraževanja, vzgoje, oddiha, razvedrila in drugih posebnih potreb.

189. člen

(sporazum o otrokovi preživnini)

Če se starša sporazumeta o otrokovi preživnini, lahko predlagata, da sodišče v nepravdnem postopku izda o tem sklep. Če sodišče ugotovi, da sporazum ni v skladu s koristjo otroka, predlog zavrne in po uradni dolžnosti določi višino preživnine v skladu z določbami tega zakonika.

190. člen

(sporazum o preživnini, ki so jo starši dolžni plačevati polnoletnemu otroku)

O preživnini, ki so jo starši dolžni plačevati polnoletnemu otroku, lahko upravičenec in zavezanec skleneta sporazum v obliki izvršljivega notarskega zapisa.

191. člen

(sporazum o preživnini, ki jo je polnoletni otrok dolžan plačevati staršem)

O preživnini, ki jo je polnoletni otrok dolžan plačevati staršem, lahko upravičenec in zavezanec skleneta sporazum v obliki izvršljivega notarskega zapisa.

192. člen

(način preživljanja otrok)

Starši preživljajo otroke v svojem gospodinjstvu, razen če je to v nasprotju z otrokovo koristjo.

193. člen

(vrstni red pri določanju preživninskih obveznosti)

Preživljanje otrok in zakonca, ki jih je zavezanec dolžan preživljati po tem zakoniku, ima prednost pred preživljanjem staršev zavezanca.

194. člen

(določitev preživnine)

Preživnina se določi v mesečnem znesku in za naprej, zahteva pa se lahko od dneva, ko je bila vložena tožba za preživnino.

195. člen

(sprememba višine preživnine in odprava z izvršilnim naslovom določene preživnine)

(1) Sodišče lahko na zahtevo upravičenca ali zavezanca zviša, zniža ali odpravi z izvršilnim naslovom določeno preživnino, če se spremenijo potrebe upravičenca ali zmožnosti zavezanca, na podlagi katerih je bila preživnina določena.

(2) Če se starša sporazumeta o zvišanju ali znižanju z izvršilnim naslovom določene otrokove preživnine, lahko predlagata, da sodišče v nepravdnem postopku izda o tem sklep. Če sodišče ugotovi, da sporazum ni v skladu z otrokovo koristjo, predlog zavrne in po uradni dolžnosti določi višino preživnine v skladu z določbami tega zakonika.

(3) O zvišanju ali znižanju preživnine, ki so jo starši dolžni plačevati polnoletnemu otroku in o zvišanju ali znižanju preživnine, ki jo je polnoletni otrok dolžan plačevati staršem, lahko upravičenec in zavezanec skleneta sporazum v obliki izvršljivega notarskega zapisa.

196. člen

(uskaljevanje preživnin)

(1) Z izvršilnim naslovom določena preživnina se uskladi enkrat letno z indeksom rasti cen življenjskih potrebščin v Republiki Sloveniji. Uskladitev se opravi v mesecu januarju, pri čemer se upošteva kumulativna rast cen življenjskih potrebščin od meseca, od katerega je bila preživnina nazadnje določena oziroma usklajena. Količnik uskladitve preživnin objavi minister, pristojen za družino, v Uradnem listu Republike Slovenije.

(2) Sodno poravnavo, pravnomočno sodno odločbo oziroma izvršljivi notarski zapis o preživnini je sodišče oziroma notar dolžan poslati pristojnemu centru za socialno delo, če ni bil dogovorjen drugačen način usklajevanja, ki je za upravičenca ugodnejši kot usklajevanje, določeno v prejšnjem odstavku.

(3) Center za socialno delo pisno obvesti upravičenca in zavezanca o vsakokratni uskladitvi in novem znesku preživnine. To obvestilo je skupaj s sodno poravnavo, pravnomočno sodno odločbo oziroma z izvršljivim notarskim zapisom izvršilni naslov.

(4) Če se otrok po 18. letu starosti v letu, v katerem se opravlja uskladitev preživnine, ne šola redno, center za socialno delo ni dolžan pisno obvestiti upravičenca in zavezanca o uskladitvi preživnine.

(5) Upravičenec je po 18. letu starosti dolžan centru za socialno delo do konca meseca januarja predložiti potrdilo o šolanju ali ga obvestiti, kje se redno šola.

197. člen

(povračilo stroškov neupravičenega preživljanja)

Kdor je imel stroške s preživljanjem osebe, ki je ni bil dolžan preživljati, sme s tožbo zahtevati njihovo povračilo od tistega, ki jo je dolžan preživljati, kolikor so bili ti stroški potrebni.

Četrto del: PREDHODNO SVETOVANJE IN DRUŽINSKA MEDIACIJA

1. Predhodno svetovanje

198. člen

(svetovanje pred začetkom postopka v zakonskem sporu)

(1) Zakonca se morata, preden vložita tožbo ali predlog za razvezo zakonsko zveze, udeležiti predhodnega svetovanja pri centru za socialno delo, razen:

- če nimata skupnih otrok, nad katerimi imata starševsko skrb;
- če je eden od zakoncev duševno bolan ali nesposoben za razsojanje;
- če ima toženec neznano bivališče ali je pogrešan;
- če živi en zakonec ali če živita oba zakonca v tujini.

(2) Namen predhodnega svetovanja je pomagati zakoncema, da ugotovita, ali so njuni odnosi omajani do te mere, da je postala zakonska zveza za vsaj enega od njiju nevzdržna, ali pa obstaja možnost za ohranitev zakonske zveze.

(3) Predhodnega svetovanja se udeležita zakonca osebno, brez pooblaščenec.

(4) Minister, pristojen za družino, s podzakonskim predpisom podrobneje uredi izvajanje predhodnega svetovanja.

199. člen

(strokovno svetovanje paru)

(1) Če zakonca ob predhodnem svetovanju ugotovita, da obstaja možnost za ohranitev zakonske zveze, ju strokovni delavec centra za socialno delo seznaniti z možnostjo prostovoljne udeležbe na strokovnem svetovanju z namenom ohranitve zakonske zveze.

(2) Strokovnega svetovanja se lahko udeležijo tudi zunajzakonski partnerji.

(3) Strokovno svetovanje izvajajo centri za socialno delo.

200. člen

(seznanitev z namenom in postopkom mediacije)

(1) Če zakonca ob predhodnem svetovanju ugotovita, da je zakonska zveza za vsaj enega od njiju nevzdržna, strokovni delavec centra za socialno delo zakonca seznaniti s posledicami, ki nastanejo z razvezo zakonske zveze zanju in za družinsko skupnost, ter jima predstavi namen in postopek družinske mediacije.

(2) Ob soglasju zakoncev lahko center za socialno delo predhodno svetovanje nadaljuje s postopkom družinske mediacije ali pa se zakonca udeležita družinske mediacije pri drugih izvajalcih.

201. člen

(svetovanje pred začetkom postopka za varstvo koristi otroka)

(1) Starša se morata, preden sodišču predlagata, naj odloči o varstvu in vzgoji otroka, o njegovem preživljanju in o njegovih stikih z njima ali z drugimi osebami ali o vprašanih izvrševanja starševske skrbi, ki bistveno vplivajo na otrokov razvoj, udeležiti predhodnega svetovanja pri centru za socialno delo razen:

- če je nasprotni udeleženec duševno bolan ali nesposoben za razsojanje;
- če nasprotni udeleženec živi v tujini, je pogrešan ali neznanega bivališča.

(2) Če gre za otrokove stike z drugo osebo, se mora svetovanja pred vložitvijo predloga udeležiti tudi ta druga oseba in otrok, kadar je predlagatelj.

(3) Svetovanje je treba opraviti tudi pred vložitvijo predloga za izdajo nove odločbe o kateri izmed zadev, navedenih v prvem odstavku tega člena.

(4) Predhodnega svetovanja se udeležita starša oziroma v drugem odstavku navedene osebe osebno brez pooblaščenecv ali pooblaščenk.

(5) Namen predhodnega svetovanja je starša oziroma v drugem odstavku navedeno drugo osebo opozoriti na varstvo otrokove koristi pri urejanju razmerij z otrokom, na dober vpliv sporazumnega urejanja teh razmerij in jih v tej zvezi seznaniti tudi z namenom in postopkom družinske mediacije.

(6) Ob soglasju staršev oziroma v drugem odstavku navedenih oseb lahko center za socialno delo predhodno svetovanje nadaljuje s postopkom družinske mediacije ali pa se ti udeležijo družinske mediacije pri drugih izvajalcih.

202. člen

(postopek predhodnega svetovanja)

(1) Center za socialno delo v 14 dneh po prejemu predloga stranke povabi na predhodno svetovanje.

(2) Center za socialno delo o opravljenem predhodnem svetovanju naredi zapisnik, iz katerega je razvidno, da sta se razgovora udeležila zakonca, ki nameravata vložiti predlog ali tožbo za razvezo zakonske zveze oziroma oseba, ki namerava vložiti predlog za začetek postopka za varstvo koristi otroka.

2. Družinska mediacija

203. člen

(pojem družinske mediacije)

(1) Družinska mediacija je strukturiran postopek, v katerem ena ali več nepristranskih tretjih oseb – mediatork ali mediatorjev (v nadaljnjem besedilu: mediator) pomaga udeležencem ali udeleženkam (v nadaljnjem besedilu: udeleženec), da se dogovorijo o spornih vprašanih, ki izvirajo iz medsebojnih družinskih razmerij.

(2) Družinska mediacija se lahko opravi pred začetkom, med ali po koncu sodnega postopka, obsegati pa mora tako pomoč pri urejanju osebnih kot tudi premoženjskih razmerij.

204. člen

(izvajalci družinske mediacije)

(1) Družinska mediacija se lahko izvaja pri centrih za socialno delo in sodiščih, stalni odbor za družinsko mediacijo pa lahko izda dovoljenje za opravljanje te dejavnosti tudi drugim fizičnim ali pravnim osebam. Država je dolžna zagotoviti tudi brezplačno družinsko mediacijo.

(2) Strokovni delavec centra za socialno delo, ki je sodeloval pri družinski mediaciji, ne sme sodelovati pri izdelavi mnenja za sodišče v postopku za varstvo koristi otroka.

205. člen

(stalni odbor za družinsko mediacijo)

Za obravnavanje in reševanje vseh vprašanj v zvezi z družinsko mediacijo se pri ministrstvu, pristojnem za pravosodje, ustanovi stalni odbor za družinsko mediacijo, ki v soglasju z ministrom, pristojnim za družino, določi pogoje za pridobitev dovoljenja za izvajanje družinske mediacije, uredi izvajanje brezplačne družinske mediacije ter zagotovi kakovostno izobraževanje in nadzor nad delom mediatorjev v družinski mediaciji.

206. člen

(izvajanje družinske mediacije)

(1) Družinska mediacija se prvenstveno izvaja pred sodnim postopkom z namenom oblikovati sporazumni predlog za razvezo zakonske zveze ali predlog za sklenitev sodne poravnave glede ureditve spornih vprašanj iz družinskih razmerij.

(2) Družinska mediacija se lahko izvaja tudi med sodnim postopkom. Sodišče lahko kadarkoli na sporazumni predlog strank oziroma udeležencev postopka prekine postopek, da se izvede družinska mediacija, razen če v postopkih, ki se nanašajo tudi na otroka, meni, da to ni v korist otroka.

207. člen

(sklenitev sodne poravnave)

(1) Če udeleženci s pomočjo družinske mediacije dosežejo dogovor glede spornih vprašanj v družinskih razmerjih, pa ni vložen sporazumni predlog za razvezo, sodišče po prejemu predloga za sklenitev sodne poravnave preveri, ali je dogovor v skladu s koristmi otroka, če se dogovor nanaša tudi nanj.

(2) Sodišče zavrne predlog za sklenitev sodne poravnave, če ugotovi, da ni v skladu s koristmi otroka.

208. člen

(posebnosti družinske mediacije)

- (1) Družinska mediacija med sodnim postopkom lahko traja največ 12 tednov in se lahko izjemoma podaljša ob soglasju mediatorja, udeležencev in sodišča.
- (2) Mediator lahko v družinsko mediacijo vključi tudi otroka, ki je sposoben razumeti pomen in posledice mediacije, če oceni, da je to otroku v korist.
- (3) Mediator mora pri družinski mediaciji vselej upoštevati načelo največje koristi otroka.
- (4) Mediator, ki v družinski mediaciji izve, da je otrok ogrožen, je dolžan o tem obvestiti pristojne organe.

Peti del: POSVOJITEV

1. Pogoji za posvojitvev in razmerja, ki nastanejo s posvojitvijo

209. člen

(posvojitvev otroka)

Posvojiti se sme samo otrok.

210. člen

(posvojitelj)

- (1) Zakonca ali zunajzakonska partnerja lahko samo skupaj posvojita otroka, razen če eden od njiju posvoji otroka svojega zakonca ali zunajzakonskega partnerja.
- (2) Posvojitelj je lahko ena oseba, če posvojitve ni bilo mogoče opraviti na način iz prejšnjega odstavka in je takšna posvojitvev v otrokovo korist.

211. člen

(nedopustnost posvojitve sorodnika ali varovanca)

- (1) Ni mogoče posvojiti sorodnika v ravni vrsti. Posvojiti tudi ni mogoče brata ali sestre.
- (2) Skrbnik ne more posvojiti svojega varovanca, dokler traja med njima skrbniško razmerje.

212. člen

(starost posvojitelja)

- (1) Posvojitelj je lahko le polnoletna oseba, ki je vsaj 18 let starejša od posvojenca. V izjemnih primerih se lahko dovoli posvojitvev tudi osebi, ki ni 18 let starejša od posvojenca, ko so raziskane vse okoliščine primera in je ugotovljeno, da bi bila taka posvojitvev v posvojenčevo korist.
- (2) V postopku posvojitvev je potrebno pridobiti otrokovo mnenje, če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice, za posvojitvev otroka, ki je starejši kot deset let, pa je potrebno tudi njegovo soglasje.

213. člen

(ovire za posvojitev)

Posvojitelj ne more biti:

- oseba, ki ji je odvzeta starševska skrb;
- oseba, ki živi skupaj z osebo, ki ji je odvzeta starševska skrb;
- oseba, za katero se utemeljeno domneva, da bi posvojitev izrabila v škodo posvojenca;
- oseba, ki ne daje jamstva, da bo izvajala starševsko skrb v otrokovo korist;
- oseba, ki ji je odvzeta poslovna sposobnost ali oseba s tako motnjo v duševnem razvoju ali s tako boleznijo, zaradi katere posvojitev ne bi bila v otrokovo korist.

214. člen

(posvojitev s strani tujega državljana)

- (1) Posvojitelj je izjemoma lahko tuj državljan, če center za socialno delo za otroka, ki naj bi bil posvojen, ni mogel najti primernega posvojitelja med državljani Republike Slovenije. Ta pogoj ne velja, če otroka posvoji zakonec ali zunajzakonski partner enega od otrokovih staršev ali otrokov sorodnik.
- (2) Za posvojitev otroka, ki ga posvoji tuj državljan, morata dati soglasje minister, pristojen za družino, in minister, pristojen za notranje zadeve. Soglasje ni potrebno, če je posvojitelj zakonec ali zunajzakonski partner enega od otrokovih staršev ali otrokov sorodnik.

215. člen

(pogoji za posvojitev otroka)

- (1) V posvojitev se sme dati samo otrok, katerega starši so neznan ali že leto dni ni znano njihovo prebivališče ali če so po otrokovem rojstvu privolili v posvojitev pred pristojnim organom. Starši ne morejo privoliti v posvojitev otroka, ki še ni dopolnil osem tednov starosti. Ni potrebna privolitev tistega od staršev, ki mu je bila odvzeta starševska skrb ali ki trajno ni sposoben izraziti svoje volje.
- (2) Posvojitev je mogoča po preteku šestih mesecev od izpolnitve pogoja iz prejšnjega odstavka. Izjemoma je mogoča tudi pred pretekom tega roka, če center za socialno delo ugotovi, da bi bilo to v otrokovo korist. To velja zlasti, če se starševska skrb odvzame obema staršema.
- (3) V posvojitev se sme dati tudi otrok, ki nima živih staršev.

216. člen

(razmerja med posvojenecem in posvojiteljem)

S posvojitvijo nastanejo med posvojenecem in njegovimi potomci ter posvojiteljem in njegovimi sorodniki enaka razmerja kakor med sorodniki, če zakon ne določa drugače.

217. člen

(pravne posledice posvojitve)

- (1) S posvojitvijo prenehajo pravice in dolžnosti posvojenca do njegovih staršev in drugih sorodnikov ter pravice in dolžnosti staršev in sorodnikov do njega.

(2) Če posvoji otroka zakonec ali zunajzakonski partner enega od otrokovih staršev, ne prenehajo pravice in dolžnosti posvojenca do tega od staršev in njegovih sorodnikov ter pravice in dolžnosti tega od staršev in njegovih sorodnikov do posvojenca.

218. člen

(razveza posvojitve)

Posvojitvev se ne more razvezati.

219. člen

(vpis in dostop do osebnih podatkov posvojitelja in posvojenca)

(1) Po posvojitvi se v matični register vpišejo posvojitelji kot posvojenčevi starši.

(2) Po pravnomočnosti odločbe o posvojitvi posvojenec nima pravice do seznanitve z osebnimi podatki svojih bioloških staršev, ki se vodijo v matičnem registru in v drugih evidencah osebnih podatkov, prav tako ti nimajo pravice do seznanitve z osebnimi podatki otroka, ki so ga dali v posvojitvev. Seznanitev s temi podatki je mogoča le ob pisnem soglasju osebe, na katero se nanašajo. Otrok, starejši od 15 let, lahko sam poda soglasje, če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice, v nasprotnem primeru pa njegov zakoniti zastopnik. Soglasje pridobi center za socialno delo na pobudo posvojenca oziroma bioloških staršev.

(3) Ne glede na določbo prejšnjega odstavka lahko posvojenec oziroma njegov zakoniti zastopnik zahteva od centra za socialno delo podatke o zdravstvenem stanju bioloških staršev v obsegu in pod pogoji, ki jih določa zakon.

(4) Če posvojenec zahteva podatke o zdravstvenem stanju svojih bioloških staršev in ni seznanjen z njihovimi osebnimi podatki, center za socialno delo pridobi podatke od zdravstvenih zavodov in jih v anonimizirani obliki posreduje posvojencu.

(5) Določbe drugega, tretjega in četrtega odstavka tega člena ne veljajo v primeru posvojitve otroka zakonca ali zunajzakonskega partnerja.

2. Postopek za ugotavljanje pogojev za posvojitvev

220. člen

(prijava)

Zakonca ali zunajzakonska partnerja ali posameznik (v nadaljnjem besedilu: prijavitelj) vložijo pisno prijavo pri centru za socialno delo, krajevno pristojnem glede na njihovo prebivališče, s katero izrazijo željo za posvojitvev.

221. člen

(ugotavljanje primernosti prijavitelja)

(1) Po prejemu pisne prijave center za socialno delo ugotavlja primernost prijavitelja, in sicer izpolnjevanje pogojev za posvojitvev, ki jih določa ta zakonik v 210. in 211. členu ter v prvi, drugi in peti alineji 213. člena, in druge, za posvojitvev pomembne okoliščine.

- (2) S prijavitelji, ki so po ugotovitvah centra za socialno delo glede na prejšnji odstavek primerni, sklene center za socialno delo dogovor o pripravi za posvojitvev.
- (3) Na podlagi ugotovitev iz prvega odstavka tega člena center za socialno delo pripravi strokovno mnenje o prijavitelju, ki ga pred posvojitvijo po potrebi preveri.
- (4) Ugotavljanje primernosti ne sme trajati dlje kakor eno leto od dneva vložitve prijave.

222. člen

(status kandidata za posvojitvev)

- (1) Po pripravi strokovnega mnenja o prijavitelju center za socialno delo dodeli prijavitelju status kandidata za posvojitvev in ga vpiše v centralno evidenco oseb, ki želijo posvojiti otroka, ali pa ga seznanj, da ni primeren za posvojitvev otroka.
- (2) Določba prejšnjega odstavka se uporablja tudi za postopke posvojitvev v drugi državi.

223. člen

(izbira najprimernejšega kandidata za posvojitvev)

- (1) Center za socialno delo, krajevno pristojen glede na otrokovo prebivališče, med vsemi možnimi kandidati za posvojitvev glede na otrokove značilnosti in potrebe, želje, ki jih je izrazil kandidat, strokovno mnenje centra za socialno delo in čas vpisa v centralno evidenco oseb, ki želijo posvojiti otroka, izbere najprimernejšega kandidata in začne postopek za posvojitvev pred sodiščem.
- (2) Časa vpisa ni treba upoštevati, če se izkaže, da je za otroka koristno, da ga posvoji določeni kandidat.

224. člen

(vodenje centralne zbirke)

- (1) Centralno zbirko otrok, ki potrebujejo posvojitvev, oseb, ki želijo posvojiti otroka in o izvedenih posvojitvah v Republiki Sloveniji, upravlja v skladu z določbami tega zakonika ministrstvo, pristojno za družino.
- (2) Navodila o upravljanju centralne zbirke iz prejšnjega odstavka, o pripravi na posvojitvev in o podpori izboru najprimernejšega kandidata za posvojitvev izda minister, pristojen za družino.

225. člen

(namestitev z namenom posvojitvev)

- (1) Da se ugotovi, ali se bosta bodoči posvojenec in bodoči posvojitelj lahko vživela v novi položaj in ali bo posvojitvev za otroka koristna, sodišče lahko odloči, da otrok pred odločitvijo o posvojitvi določen čas preživi v družini bodočega posvojitelja.
- (2) Za namestitev otroka z namenom posvojitvev se ne uporabljajo predpisi o izvajanju rejniške dejavnosti.

226. člen

(odločitev o posvojitvi)

(1) Če sodišče ugotovi, da so izpolnjeni s tem zakonikom določeni pogoji za posvojitev, zlasti pa, da je posvojitev otroku v korist, izda odločbo o posvojitvi.

(2) Če sodišče ugotovi, da niso izpolnjeni predpisani pogoji za posvojitev ali da posvojitev ne bi bila v otrokovo korist, zavrne predlog oziroma ustavi postopek za posvojitev.

(3) Sodišče pravnomočno sodno odločbo o posvojitvi otroka pošlje pristojnemu centru za socialno delo za namen vpisa podatkov v evidenco iz 224. člena tega zakonika.

3. Neveljavnost posvojitve

227. člen

(neveljavnost posvojitve)

Posvojitev je neveljavna, če niso bili izpolnjeni pogoji, določeni v 209., 210., 211., 212., 213., 214. in 215. členu tega zakonika. O neveljavnosti posvojitve odloča sodišče.

Šesti del: REJNIŠTVO

1. Namen rejništva

228. člen

(namen rejništva)

Namen rejništva je, da se otrokom pri osebah, ki niso njihovi starši, omogoči zdrava rast, vzgoja, izobraževanje, skladen osebnostni razvoj ter usposobitev za samostojno življenje in delo.

229. člen

(pravice in dolžnosti, ki ostanejo staršem ali skrbniku)

Z namestitvijo otroka v rejništvo ostanejo staršem ali skrbniku tiste pravice in dolžnosti po tem zakoniku, ki so združljive z namenom rejništva, če zaradi varovanja otrokove koristi na podlagi tega zakonika ni odločeno drugače.

2. Namestitev otroka

230. člen

(pristojnost za odločanje o namestitvi otroka)

Center za socialno delo lahko odloči o namestitvi otroka v rejništvo pri odločitvi o nujnem ukrepu za varstvo otrokove koristi po tem zakoniku. V vseh ostalih primerih o namestitvi otroka v rejništvo odloča sodišče.

231. člen

(vloga centra za socialno delo po namestitvi otroka v rejništvo)

Po namestitvi v rejništvo si mora center za socialno delo prizadevati, da se odpravijo vzroki, zaradi katerih je bil otrok nameščen v rejništvo.

3. Prenehanje rejništva

232. člen

(prenehanje rejništva)

(1) Rejništvo preneha:

- če prenehajo razlogi, zaradi katerih je bila potrebna namestitev otroka v rejništvo;
- z otrokovo polnoletnostjo oziroma že prej, če je rejnec usposobljen za samostojno življenje.

(2) Ne glede na prejšnji odstavek se rejništvo lahko nadaljuje tudi po polnoletnosti:

- če otrok zaradi motenj v telesnem ali duševnem razvoju ni sposoben za samostojno življenje in delo;
- če rejnec soglaša, da ostane v rejništvu zaradi nadaljevanja šolanja, najdlje pa do dopolnjenega 26. leta starosti.

233. člen

(vloga centra za socialno delo po odpovedi ali razvezi rejniške pogodbe)

Če se rejniška pogodba odpove ali razveže, center za socialno delo ukrene, kar je potrebno za nadaljnje otrokovo varstvo in vzgojo.

Sedmi del: SKRBNIŠTVO

1. Namen skrbništva

234. člen

(namen skrbništva)

- (1) Namen skrbništva za otroke je, da se s skrbjo, vzgojo in izobrazbo vsestransko razvije njihova osebnost ter da se usposobijo za samostojno življenje in delo.
- (2) Namen skrbništva za druge osebe je varstvo njihove osebnosti, ki se uresničuje predvsem z urejanjem zadev, ki jih te osebe ne morejo ustrezno urediti same, ter s prizadevanjem za zdravljenje in usposabljanje za samostojno življenje.
- (3) Skrbništvo ima tudi namen, da se zavarujejo premoženjske in druge pravice ter koristi posameznikov.

2. Skrbnik

235. člen

(skrbnik)

- (1) Za skrbnika se imenuje oseba, ki ima osebne lastnosti in sposobnosti, potrebne za opravljanje dolžnosti skrbnika, in ki privoli, da bo skrbnik.
- (2) Dolžnost skrbnika je prostovoljna in častna.

236. člen

(pogoji za skrbnika)

Skrbnik ne more biti:

- oseba, ki ji je odvzeta starševska skrb;
- oseba, ki nima poslovne sposobnosti;
- oseba, katere koristi so v navzkrižju s koristmi varovanca;
- oseba, od katere glede na njene osebne lastnosti ali razmerja z varovancem ali njegovimi starši ni mogoče pričakovati, da bo pravilno opravljala skrbniške dolžnosti.

237. člen

(oseba skrbnika)

- (1) Če je mogoče in če to ni v nasprotju s koristmi varovanca, se imenuje za skrbnika njegov zakonec, zunajzakonski partner ali sorodnik.
- (2) Skrbništvo se lahko zaupa tudi ustrezni pravni osebi, ki imenuje svojega delavca za odgovorno osebo za izvajanje skrbništva.

238. člen

(želje varovanca in sorodnikov)

- (1) Pri imenovanju skrbnika center za socialno delo ali sodišče upošteva predvsem želje varovanca, če jih je ta izrazil in če je sposoben razumeti njihov pomen in posledice. Upošteva pa tudi želje njegovega zakonca, zunajzakonskega partnerja ali njegovih bližnjih sorodnikov, če je to v korist varovanca.
- (2) Otrok lahko svoje želje izrazi sam ali po osebi, ki ji zaupa in jo je sam izbral.

239. člen

(skrbnik za izvajanje dopolnilnih skrbniških nalog)

Osebi, ki potrebuje skrbnika in je nameščena v vzgojnem, socialnem, zdravstvenem ali drugem zavodu, lahko center za socialno delo ali sodišče imenuje skrbnika za izvajanje tistih skrbniških nalog, ki jih zavod ne opravlja v okviru svoje dejavnosti.

240. člen

(center za socialno delo kot skrbnik)

- (1) Center za socialno delo ali sodišče lahko odloči, da osebi ne bo imenoval posebnega skrbnika, ampak bo opravljal to dolžnost center za socialno delo. Ta imenuje svojega delavca za odgovorno osebo za izvajanje skrbništva.
- (2) Center za socialno delo ali sodišče lahko z odločbo omeji skrbnikove pravice in odloči, da bo posamezne skrbnikove naloge opravljal center za socialno delo.

241. člen

(dolžnosti skrbnika)

Skrbnik je dolžan vestno skrbeti za osebnost, pravice in koristi varovanca, ga zastopati in skrbno upravljati njegovo premoženje. Enako velja tudi, če skrbniške dolžnosti opravlja center za socialno delo ali vzgojni, socialni, zdravstveni ali drugi zavod.

242. člen

(popis premoženja)

- (1) Če ima varovanec premoženje, center za socialno delo ali sodišče odredi, da se to popiše, oceni in izroči v upravljanje skrbniku.
- (2) Način popisa in ocenitve premoženja oseb pod skrbništvom določi minister, pristojen za družino.

243. člen

(redno poslovanje in upravljanje)

- (1) Skrbnik v varovančevem imenu in na njegov račun samostojno opravlja, kar spada v redno poslovanje in upravljanje varovančevega premoženja. Pri njegovem delu ga vodijo varovančeve koristi.

- (2) Skrbnik se mora pred vsakim važnejšim opraviлом posvetovati z varovancem. Njegovo mnenje je dolžan upoštevati, če ga je varovanec izrazil in če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice.
- (3) Skrbnik brez poprejšnje odobritve centra za socialno delo ne sme storiti ničesar, kar bi presehalo okvirje rednega poslovanja ali upravljanja varovančevega premoženja.

244. člen

(odobritev centra za socialno delo)

- (1) Samo z odobritvijo centra za socialno delo sme skrbnik:
- odtujiti ali obremeniti varovančeve nepremičnine;
 - odtujiti iz varovančevega premoženja premičnine večje vrednosti ali razpolagati s premoženjskimi pravicami večje vrednosti;
 - odpovedati se dediščini ali volilu oziroma odkloniti darilo;
 - izvesti druge ukrepe, če tako določa drug zakon.
- (2) Šteje se, da je premoženje večje vrednosti, če presega dvokratnik rednega mesečnega dohodka varovanca.

245. člen

(medsebojni pravni posli)

Skrbnik sme skleniti pravni posel z varovancem, za katerega skrbi, le tedaj, če center za socialno delo spozna, da je to varovancu v korist, in če ta posel vnaprej odobri.

246. člen

(skrbnikovo poročilo)

- (1) Skrbnik mora centru za socialno delo poročati in mu dati račun o svojem delu enkrat na leto ali kadar center za socialno delo to zahteva.
- (2) Iz skrbnikovega poročila mora biti razvidno, kaj je skrbnik ukrenil za varstvo varovančeve osebe, zlasti kar zadeva njegovo zdravje, vzgojo in izobraževanje, ter njegova skrb za vse drugo, kar je za varovanca potrebno.
- (3) Poročilo mora vsebovati tudi podatke o upravljanju varovančevega premoženja in razpolaganju z njim, o varovančevih dohodkih in izdatkih ter končno stanje tega premoženja.
- (4) Podrobnejša pravila o sestavi in vsebini skrbniškega poročila določa minister, pristojen za družino.

247. člen

(pregled poročila)

- (1) Center za socialno delo mora vestno pregledati skrbnikovo poročilo. Če iz njega izhajajo manjše nepravilnosti pri delu skrbnika, mora ukreniti vse potrebno, da se odpravijo.
- (2) Ob večjih nepravilnostih, zaradi katerih obstaja verjetnost, da skrbnik ne skrbi vestno za varovančevo osebnost, pravice in koristi ter ne upravlja skrbno varovančevega premoženja, center za socialno delo uvede postopek za razrešitev skrbnika.

248. člen

(povračilo stroškov)

- (1) Skrbnik ima pravico do povračila upravičenih stroškov, ki jih je imel pri opravljanju skrbniških dolžnosti.
- (2) Center za socialno delo lahko skrbniku za njegovo delo določi nagrado, če mora skrbnik zaradi zahtevnosti in odgovornosti dela imeti posebne kvalifikacije.

249. člen

(dolžnost povrnitve škode)

Skrbnik je dolžan varovancu povrniti škodo, ki mu jo prizadene z malomarnim opravljanjem ali s samovoljno opustitvijo dolžnosti skrbnika.

250. člen

(razrešitev skrbnika)

Center za socialno delo razreši skrbnika, ne glede na to, ali ga je imenoval sam ali sodišče, če ugotovi, da je pri opravljanju skrbniških dolžnosti malomaren, da zlorablja svoje pravice ali da s svojim delom ogroža varovančeve koristi, ali če ugotovi, da bi bilo za varovanca koristnejše, če bi imel drugega skrbnika.

251. člen

(razrešitev skrbnika na njegovo zahtevo)

Center za socialno delo razreši skrbnika, če ta to zahteva. To mora storiti v treh mesecih od dneva, ko je skrbnik zahteval razrešitev.

252. člen

(odločba o razrešitvi skrbnika)

Center za socialno delo v odločbi, s katero razreši skrbnika, postavi novega skrbnika, določi rok, v katerem mora razrešeni skrbnik predložiti končno poročilo o svojem delu in račun o upravljanju premoženja ter izročiti premoženje v upravljanje novo postavljenemu skrbniku.

253. člen

(ugovor zoper delo skrbnika)

- (1) Zoper delo skrbnika in centra za socialno delo na področju skrbništva lahko ugovarjajo varovanec, ki je zmožen to storiti, njegovi sorodniki, pristojni organi in strokovne institucije.
- (2) Ugovore zoper delo skrbnika rešuje pristojni center za socialno delo, ugovore zoper delo centra za socialno delo pa ministrstvo, pristojno za družino.
- (3) Organ, ki rešuje ugovore iz prejšnjega odstavka, preizkusi njihovo utemeljenost, določi, kaj naj se ukrene ter o tem obvesti tistega, ki je ugovarjal.

3. Skrbništvo za otroke

254. člen

(postavitev otroka pod skrbništvo)

- (1) Otroka, ki nima staršev ali za katerega starši ne skrbijo, postavi center za socialno delo ali sodišče pod skrbništvo.
- (2) Sodišče odloči o postavitvi otroka pod skrbništvo in imenuje skrbnika ob odločanju o ukrepih za varstvo otrokovih koristi, v vseh ostalih primerih pa o postavitvi otroka pod skrbništvo in imenovanju skrbnika odloči center za socialno delo.
- (3) Sodišče mora centru za socialno delo takoj poslati pravnomočno odločbo, s katero je otroka postavil pod skrbništvo in imenoval skrbnika. Center za socialno delo ima do tega skrbnika enake pravice kakor do skrbnika, ki bi ga postavil sam.

255. člen

(dolžnosti skrbnika)

Skrbnik otroka je dolžan skrbeti zanj enako kakor starši, vendar ga ni dolžan preživljati.

256. člen

(veljavnost pravnih poslov)

- (1) Za sklepanje pravnih poslov, ki so tako pomembni, da bistveno vplivajo na otrokovo življenje pred polnoletnostjo ali po njej, je potrebno dovoljenje skrbnika.
- (2) Veljavnost pravnega posla, ki ga je otrok sklenil brez skrbnikove privolitve, se presoja po pravilih obligacijskega prava, ki veljajo za pravne posle otroka, sklenjene brez privolitve staršev.

257. člen

(odobritev centra za socialno delo)

Skrbnik sme samo z dovoljenjem centra za socialno delo:

- vpisati oziroma izpisati otroka iz šole ali spremeniti vrsto izobraževanja;
- odločati o izbiri poklica za otroka ali opravljanju njegovega poklica;
- izvesti druge pomembnejše ukrepe glede otroka, če tako določa drug zakon.

258. člen

(prenehanje skrbništva)

Skrbništvo nad otrokom preneha, ko postane polnoleten, ko sklene zakonsko zvezo ali z njegovo posvojitvijo, ali če je postal roditelj in mu je z odločbo sodišča priznana popolna poslovna sposobnost, ali če prenehajo razlogi zanj.

4. Skrbništvo za druge osebe

259. člen

(postavitev odrasle osebe pod skrbništvo)

- (1) Ob odvzemu poslovne sposobnosti sodišče osebo, ki ji odvzame poslovno sposobnost, postavi pod skrbništvo in imenuje skrbnika.
- (2) Sodišče mora centru za socialno delo takoj poslati pravnomočno odločbo o odvzemu poslovne sposobnosti, postavitvi pod skrbništvo in imenovanju skrbnika. Center za socialno delo ima do tega skrbnika enake pravice kakor do skrbnika, ki bi ga imenoval sam.

260. člen

(veljavnost pravnih poslov)

Veljavnost pravnih poslov, ki jih je sklenil varovanec, čeprav bi ga moral zastopati skrbnik, in pravnih poslov, ki jih je sklenil varovanec brez potrebne skrbnikove privolitve, se presoja po pravilih obligacijskega prava o izjavah poslovno nesposobnih oseb.

261. člen

(dolžnosti skrbnika)

- (1) Skrbnik mora skrbeti tudi za varovančevo osebnost, upoštevati pri tem vzroke, zaradi katerih je bila oseba postavljena pod skrbništvo, ter si prizadevati za izvajanje zdravstvenih ukrepov za odpravo teh vzrokov in varovančevo usposobitev za samostojno življenje in delo.
- (2) Varstvo varovančeve osebnosti zahteva, da skrbnik varovancu v okviru njegovih sposobnosti omogoči oblikovati življenje po lastnih željah in predstavah.

262. člen

(obseg pravic in dolžnosti)

- (1) Skrbnik osebe, ki ji je popolnoma odvzeta poslovna sposobnost, ima pravice in dolžnosti skrbnika otroka, ki še ni star 15 let.
- (2) Skrbnik osebe, ki ji je delno odvzeta poslovna sposobnost, ima pravice in dolžnosti skrbnika otroka, ki je že star 15 let, sodišče pa lahko po potrebi določi, katere posle sme oseba, ki ji je bila delno odvzeta poslovna sposobnost, opravljati samostojno in brez dovoljenja.

263. člen

(imenovanje začasnega skrbnika)

- (1) Sodišče, pri katerem se je začel postopek za odvzem poslovne sposobnosti, po potrebi osebi, zoper katero se je začel postopek, imenuje začasnega skrbnika. Za to skrbništvo se uporabljajo določbe o skrbništvu nad otroki, ki so že stari 15 let, sodišče pa sme po potrebi uporabiti zanj določbe o skrbništvu nad otroki, ki še niso stari 15 let.

(2) Sodišče mora centru za socialno delo takoj poslati pravnomočno odločbo, s katero je bil imenovan začasni skrbnik. Center za socialno delo ima do tega skrbnika enake pravice kakor do skrbnika, ki bi ga imenoval sam.

(3) Dolžnost začasnega skrbnika preneha, ko se imenuje stalni skrbnik ali ko postane odločba sodišča, da ni podlage za odvzem poslovne sposobnosti, pravnomočna.

264. člen

(prenehanje skrbništva)

Skrbništvo nad osebo, ki ji je odvzeta poslovna sposobnost, preneha, če ji sodišče vrne poslovno sposobnost.

5. Skrbništvo za posebne primere

265. člen

(imenovanje skrbnika za posebni primer)

Center za socialno delo imenuje skrbnika za posebni primer ali skrbnika za določeno vrsto opravił odsotni osebi, katere prebivališče ni znano in ki nima zastopnika, neznanemu lastniku premoženja, kadar je potrebno, da nekdo za to premoženje skrbi, pa tudi v drugih primerih, kadar je to potrebno za varstvo pravic in koristi posameznika.

266. člen

(kolizijski skrbnik)

(1) Poseben skrbnik se imenuje otroku, nad katerim izvajajo starševsko skrb starši, v primeru spora med njim in starši, za sklenitev posameznih pravnih opravił med njimi in v drugih primerih, če so si njihove koristi v navzkrižju.

(2) Varovancu se postavi poseben skrbnik v primeru spora med njim in skrbnikom, za sklenitev pravnih opravił med njima, pa tudi če so njune koristi v navzkrižju.

(3) Če se med otroki, nad katerimi ima starševsko skrb ista oseba, ali med osebami, ki imajo istega skrbnika, vodi postopek ali sklene pravno opravilo, v katerem so si koristi otrok oziroma varovancev v navzkrižju, se vsakemu izmed njih postavi poseben skrbnik za vodenje spora ali za sklenitev opravił.

(4) Kadar starši, posvojitelji, skrbniki ali državni ali drugi organi pri opravljanju dolžnosti zvedo za kakšen primer iz tega člena, morajo to sporočiti centru za socialno delo.

267. člen

(imenovanje skrbnika za posebni primer v postopku pred drugim organom)

Ob pogojih, ki jih določa ta zakonik, sme v primerih iz prejšnjih dveh členov tega zakonika postaviti skrbnika tudi organ, pred katerim teče postopek. Ta organ mora o tem takoj obvestiti center za socialno delo. Center za socialno delo ima do tega skrbnika enake pravice kakor do skrbnika, ki bi ga postavil sam.

268. člen

(zaščita tujega državljana)

Če ni v mednarodni pogodbi drugače določeno, ukrene v neodložljivih primerih center za socialno delo ali sodišče po določbah tega zakonika, kar je potrebno za varstvo osebnosti, pravic in koristi tujega državljana, dokler organ njegove države ne ukrene, kar je treba.

6. Postopek

269. člen

(postopek v skrbniških zadevah)

(1) Kadar center za socialno delo izve, da je treba nekoga postaviti pod skrbništvo ali mu postaviti skrbnika za posebni primer, takoj ukrene vse potrebno za varstvo njegove osebnosti, njegovih pravic in koristi ter po uradni dolžnosti začne postopek za postavitvev pod skrbništvo in imenovanje skrbnika ali imenovanje skrbnika za posebni primer.

(2) V postopkih, v katerih je sodišče v skladu z določbami tega zakonika pristojno odločati o postavitvi pod skrbništvo in imenovanju skrbnika ali imenovanju skrbnika za poseben primer, takoj ukrene vse potrebno za varstvo njegove osebnosti, njegovih pravic in koristi ter po uradni dolžnosti odloči o postavitvi pod skrbništvo ali postavitvi skrbnika za posebni primer.

(3) Kadar je center za socialno delo predlagatelj postopka iz prejšnjega odstavka, mora v predlogu navesti, katero fizično ali pravno osebo naj sodišče imenuje za skrbnika. Kadar center za socialno delo ni predlagatelj, pa na zahtevo sodišča poda mnenje o tem, katero fizično ali pravno osebo naj imenuje za skrbnika.

(4) Kadar center za socialno delo ali sodišče odloči o postavitvi pod skrbništvo ali o postavitvi skrbnika za posebni primer, tudi imenuje skrbnika in določi obseg njegovih pooblastil.

(5) Po določbah tega poglavja ravna tudi drug organ, pred katerim teče postopek, v katerem se postavi skrbnik za posebni primer.

270. člen

(procesna sposobnost in začasni zastopnik)

(1) Otroku, ki je dopolnil 15 let ter je sposoben razumeti pomen in pravne posledice svojih dejanj, mora center za socialno delo v postopkih postavitve pod skrbništvo in imenovanju skrbnika za posebni primer omogočiti, da kot stranka v postopku, v skladu z določbami zakona, ki ureja splošni upravni postopek, samostojno opravlja procesna dejanja.

(2) V postopkih postavitve pod skrbništvo in imenovanja skrbnika za posebni primer center za socialno delo s sklepom postavi začasnega zastopnika v primerih:

- če je otrok mlajši od 15 let oziroma če center za socialno delo presodi, da ni sposoben razumeti pomena in pravnih posledic svojih dejanj;
- otroku, starejšemu od 15 let, dokler ne izjavi, da prevzema vlogo stranke v postopku;
- v drugih primerih, če center za socialno delo glede na okoliščine primera presodi, da je to potrebno zaradi varstva otrokove koristi.

(3) O postavitvi začasnega zastopnika se smiselno uporabljajo določbe zakona, ki ureja splošni upravni postopek.

271. člen

(seznanitev otroka s postopkom)

(1) Kadar center za socialno delo odloča o postavitvi otroka pod skrbništvo ali o imenovanju otrokovega skrbnika za posebni primer, mora otroka, ki je sposoben razumeti pomen postopka in posledice odločitve, na primeren način obvestiti o uvedbi postopka in o njegovi pravici, da izrazi svoje mnenje. Glede na starost otroka in druge okoliščine center za socialno delo opravi z otrokom razgovor. Pri tem je lahko navzoča oseba, ki ji otrok zaupa in jo sam izbere. Ta oseba lahko pomaga otroku izraziti njegovo mnenje. Center za socialno delo lahko prepove navzočnost osebe, če oceni, da bi bilo sodelovanje te osebe v postopku v nasprotju s koristjo otroka.

(2) O razgovoru strokovni delavec sestavi zapisnik. Zaradi varstva otrokove koristi lahko center za socialno delo odloči, da se staršem ne dovoli vpogled v zapisnik.

(3) Otroku, ki je že dopolnil 15 let in je v postopku izrazil svoje mnenje, center za socialno delo vroči odločbo, zoper katero ima pravico vložiti pritožbo.

272. člen

(dolžnost obveščanja)

O tem, da je treba nekomu postaviti skrbnika ali da oseba brez škode zase ni sposobna skrbeti za varstvo svojih pravic in koristi, so dolžni center za socialno delo ali sodišče obvestiti:

- matičar, upravni in drugi državni organi, nosilci javnih pooblastil ter izvajalci javnih služb, kadar pri opravljanju dolžnosti zvedo za tak primer;
- najbližji sorodniki, člani gospodinjstva, sosedje in znanci;
- delodajalci, samoupravne lokalne skupnosti ter druge organizacije in skupnosti.

273. člen

(upoštevanje koristi varovanca)

Pri odločanju o obliki varstva, ki naj se da varovancu, mora center za socialno delo ali sodišče upoštevati predvsem varovančeve potrebe in koristi.

274. člen

(posredovanje odločbe in vpis v matični register)

Pravnomočno odločbo o postavitvi pod skrbništvo in o prenehanju skrbništva center za socialno delo in sodišče pošljeta upravni enoti. Postavitev pod skrbništvo in prenehanje skrbništva za otroke in druge osebe se vpiše v matični register, in sicer se vpiše osebno ime skrbnika ter njegovo EMŠO. Če skrbništvo opravlja center za socialno delo, se v matični register vpiše samo naziv centra za socialno delo.

275. člen

(zaznamba v zemljiški knjigi)

Če ima varovanec nepremičnine, center za socialno delo in sodišče pošljeta pravnomočno odločbo o postavitvi pod skrbništvo in o prenehanju skrbništva pristojnemu sodišču, ki podatek o skrbništvu in o prenehanju skrbništva zaznamuje v zemljiški knjigi.

276. člen

(kritje izdatkov)

(1) Izdatki za izvajanje ukrepov, ki nastanejo v zvezi s skrbništvom za otroke in druge osebe v korist varovancev in nagrada za delo skrbnika se krijejo:

- iz varovančevih dohodkov;
- iz sredstev, dobljenih od oseb, ki so dolžne varovanca preživljati;
- iz varovančevega premoženja;
- iz proračuna Republike Slovenije.

(2) Določba prejšnjega odstavka se smiselno uporablja tudi za skrbništvo za posebne primere.

Osmi del: ZBIRKE PODATKOV

277. člen

(uporaba določb zakona o varstvu osebnih podatkov)

Za zbiranje, obdelovanje, shranjevanje, posredovanje in uporabo podatkov, vsebovanih v zbirkah podatkov, ter za varstvo informacijske zasebnosti posameznika po tem zakoniku, se uporabljajo določbe zakona o varstvu osebnih podatkov, če s tem zakonikom za posamezne primere ni določeno drugače.

278. člen

(zbirke podatkov na področju posvojitev)

Za potrebe izvajanja, spremljanja, načrtovanja in razvoja posvojitve, za znanstveno raziskovalne namene in za statistične namene vzpostavi in upravlja ministrstvo, pristojno za družino, centralno zbirko podatkov, določeno v 224. členu tega zakonika.

279. člen

(centralna zbirka podatkov in zbirke podatkov)

(1) Centralna zbirka iz 224. člena tega zakonika vsebuje zbirke podatkov o:

- osebah, ki želijo posvojiti otroka;
- otrocih, ki potrebujejo posvojitev in
- o izvedenih posvojitvah v Republiki Sloveniji.

(2) Podatke iz prejšnjega odstavka vpisujejo v centralno zbirko centri za socialno delo, in sicer vsak za območje svoje krajevne pristojnosti.

(3) Centri za socialno delo imajo znotraj centralne zbirke vpogled v podatke kandidatov za posvojitev za območje cele Republike Slovenije, v podatke otrok, ki potrebujejo posvojitev ter o izvedenih posvojitvah pa za območje svoje krajevne pristojnosti.

280. člen

(osebni podatki)

(1) Zbirke podatkov iz prejšnjega člena vsebujejo naslednje podatke o posamezniku:

- datum rojstva;
- državljanstvo;
- spol;
- podatki o statusu (o izobrazbi, zaposlitvi, samozaposlitvi in upokojitvi);
- podatki, ki se nanašajo na vrsto življenjske skupnosti (zakonska zveza, zunajzakonska skupnost, samski stan).

(2) Zbirke podatkov iz prejšnjega člena nadzoruje ministrstvo, pristojno za družino.

281. člen

(zbirke podatkov na področju preživnin)

Za potrebe spremljanja, usklajevanja preživnin, za znanstveno raziskovalne namene in za statistične namene vzpostavi in upravlja ministrstvo, pristojno za družino, centralno zbirko podatkov.

282. člen

(centralna zbirka podatkov in zbirke podatkov)

(1) Centralna zbirka iz prejšnjega člena vsebuje zbirke podatkov o:

- upravičencih do preživnin;
- zakonitih zastopnikih upravičencev in
- zavezancih za preživnine.

(2) Podatke iz prejšnjega odstavka vpisujejo v centralno zbirko centri za socialno delo, in sicer vsak za območje svoje krajevne pristojnosti ter imajo na območju svoje krajevne pristojnosti vpogled v to zbirko.

283. člen

(osebni podatki)

(1) Zbirke podatkov iz prejšnjega člena vsebujejo naslednje podatke o posamezniku:

- ime in priimek;
- datum rojstva;
- EMŠO;
- spol;
- državljanstvo;
- prebivališče;
- podatke, ki se nanašajo na družinska razmerja (razmerja do vlagatelja, varstvo in vzgoja otrok);

- podatke o statusu (o šolanju, zaposlitvi, samozaposlitvi in upokojitvi).
- (2) Zbirke podatkov iz prejšnjega člena nadzoruje ministrstvo, pristojno za družino.

284. člen

(zbiranje podatkov)

- (1) Podatki se zbirajo neposredno od posameznika za njega in za njegove družinske člane ter iz uradnih zbirk, ki jih v Republiki Sloveniji vodijo za to pooblaščen organi in organizacije.
- (2) Ministrstvo, pristojno za družino, in centri za socialno delo pri izvrševanju javnih pooblastil brezplačno pridobivajo podatke iz obstoječih zbirk podatkov naslednjih upravljavcev:
 - Ministrstva za notranje zadeve – podatke o posamezniku in družinskih članih (ime in priimek, datum rojstva, EMŠO, državljanstvo, prebivališče), podatke o sklenjenih zakonskih zvezah in razvezah iz centralnega registra prebivalstva, podatke o dovoljenju za prebivanje tujca in podatke o gospodinjstvu iz drugih zbirk Ministrstva za notranje zadeve;
 - izvajalcev vzgojne in izobraževalne dejavnosti – podatke o vključitvi v vzgojni ali izobraževalni zavod;
 - Ministrstva za zdravje, Inštituta za varovanje zdravja in drugih izvajalcev zdravstvene dejavnosti – podatke o zdravstvenem stanju oziroma invalidnosti ob pisni privolitvi posameznika, razen če bodo podatki uporabljeni za statistične ali znanstveno raziskovalne namene v obliki, ki ne omogoča identifikacije posameznikov;
 - Zavoda za pokojninsko in invalidsko zavarovanje Republike Slovenije – podatke o zavarovancih in uživalcih pravic iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja;
 - Javnega jamstvenega in preživninskega sklada Republike Slovenije – podatke o izplačanem nadomestilu preživnine;
 - Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje – podatke o brezposelnih osebah, o datumu in razlogih prenehanja vodenja v evidenci brezposelnih oseb ter razlogih prenehanja izplačevanja materialnih pravic;
 - centrov za socialno delo – podatke o uživalcih pravic iz zakona, ki ureja starševsko varstvo in družinske prejemke, iz zakona, ki ureja socialno varstvo, podatke o preživninah, posvojitvah, postavitvi pod skrbništvo in imenovanju skrbnika ter o namestitvi v rejništvo po tem zakoniku in po zakonu, ki ureja izvajanje rejniške dejavnosti;
 - delodajalcev – podatke o zaposlitvi.
- (3) V primerih iz prvega in drugega odstavka tega člena posameznikov, na katere se podatki nanašajo, ni potrebno predhodno seznaniti.

285. člen

(namen obdelave podatkov)

- (1) Centri za socialno delo lahko podatke, o katerih vodijo zbirke podatkov in podatke, ki jih pridobivajo od upravljavcev zbirk podatkov iz prejšnjega člena, obdelujejo samo za potrebe izvajanja in spremljanja posvojitvev, ministrstvo, pristojno za družino, pa tudi za načrtovanje in razvoj posvojitvev, izvrševanje internega nadzora nad uporabo podatkov, spremljanja stanja, analize ter znanstvenoraziskovalne in statistične namene.
- (2) Centri za socialno delo lahko podatke, o katerih vodijo zbirke podatkov, in podatke, ki jih pridobivajo od upravljavcev zbirk podatkov iz prejšnjega člena, obdelujejo samo za potrebe

spremljanja in usklajevanja preživnin, ministrstvo, pristojno za družino, pa tudi za izvrševanje internega nadzora nad uporabo podatkov, spremljanje stanja, analize ter znanstvenoraziskovalne in statistične namene.

(3) Centri za socialno delo lahko podatke, ki jih pridobivajo od upravljavcev zbirk podatkov iz prejšnjega člena, obdelujejo tudi za potrebe izvajanja drugih javnih pooblastil po tem zakoniku.

286. člen

(hramba podatkov)

(1) Podatki iz prvega odstavka 280. in prvega odstavka 283. člena tega zakonika se hranijo deset let po poteku namena, za katerega so bili zbrani. Po poteku tega roka se podatki anonimizirajo.

(2) Listinsko gradivo iz področja posvojitve, ki je podlaga za vpis posvojitve v matični register, se hrani trajno.

PREHODNE IN KONČNE DOLOČBE

287. člen

(veljavnost zakonskih zvez, sklenjenih pred uveljavitvijo tega zakonika)

Zakonske zveze, sklenjene pred uveljavitvijo tega zakonika, so veljavne, če so bile sklenjene v skladu s predpisi o zakonski zvezi, ki so veljali pred uveljavitvijo tega zakonika.

288. člen

(prenehanje veljavnosti Zakona o registraciji istospolne partnerske skupnosti in preoblikovanje registrirane istospolne partnerske skupnosti v zakonsko zvezo)

(1) Z dnem začetka uporabe tega zakonika preneha veljati Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti (Uradni list RS, št. 65/05).

(2) Registrirana istospolna partnerska skupnost se preoblikuje v zakonsko zvezo, kot jo določa ta zakonik, če partnerja registrirane istospolne partnerske skupnosti do dneva, ko preneha veljati Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti, pred matičarjem izjavita, da želita preoblikovanje registrirane istospolne partnerske skupnosti v zakonsko zvezo po tem zakoniku, pod pogojem, da izpolnjujeta pogoje za obstoj in veljavnost zakonske zveze, kot so določeni s tem zakonikom. S to izjavo registrirana istospolna partnerska skupnost preneha.

(3) Če partnerja, ki sta registrirala istospolno partnersko skupnost v skladu z določbami Zakona o registraciji istospolne partnerske skupnosti, v roku, določenem v drugem odstavku tega člena, pred matičarjem ne izjavita, da želita preoblikovanje registrirane istospolne partnerske skupnosti v zakonsko zvezo po tem zakoniku, registrirana istospolna partnerska skupnost preneha z dnem prenehanja veljavnosti Zakona o registraciji istospolne partnerske skupnosti.

289. člen

(postopki v zadevah iz sodne pristojnosti)

(1) Postopki na podlagi Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 64/04 – uradno prečiščeno besedilo 1, 101/07 – Odl. US, 122/07 – Odl. US), ki so bili pred začetkom uporabe tega zakonika uvedeni pred pristojnimi sodišči, se dokončajo po določbah Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 64/04 – uradno prečiščeno besedilo 1, 101/07 – Odl. US, 122/07 – Odl. US).

(2) Če se po začetku uporabe tega zakonika v postopkih iz prejšnjega odstavka odločba prve stopnje odpravi ali razveljavi, se postopek nadaljuje po določbah tega zakonika.

290. člen

(postopki v zadevah, glede katerih je spremenjena stvarna pristojnost)

(1) Postopki v zadevah, v katerih so bili po predpisih, ki so veljali pred začetkom uporabe tega zakonika, pristojni centri za socialno delo, po tem zakoniku pa je pristojno sodišče, se končajo pred sodišči po določbah tega zakonika, če odločba na prvi stopnji še ni bila izdana.

(2) Centri za socialno delo zadeve iz prejšnjega odstavka po uradni dolžnosti odstopijo pristojnim sodiščem najpozneje v enem mesecu od začetka uporabe tega zakonika. O odstopu zadev se sestavi zapisnik, ki ga podpišeta direktor centra za socialno delo in predsednik pristojnega sodišča. Sodišče rešuje te zadeve prednostno.

(3) V zadevah iz prvega odstavka tega člena se zahteva za uvedbo postopka pred centrom za socialno delo šteje za tožbo v pravnem postopku oziroma za predlog v nepravdnem postopku. Če je bil za zadeve iz prvega odstavka tega člena uveden postopek po uradni dolžnosti, se šteje, da je postopek uveden pred pristojnim sodiščem.

(4) Če je bila v zadevah iz prvega odstavka tega člena do začetka uporabe tega zakonika na prvi stopnji izdana odločba, se postopek nadaljuje po določbah Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 64/04 – uradno prečiščeno besedilo 1, 101/07 – Odl. US, 122/07 – Odl. US).

291. člen

(začetek uporabe določbe o pravici otroka do zagovornika)

149. člen tega zakonika o pravici otroka do zagovornika se prične uporabljati z dnem začetka uporabe posebnih predpisov, ki določajo namen zagovorništva otrok ter pristojnost, delovanje in pooblastila zagovornika.

292. člen

(določitev preživnine za otroke, nameščene v rejništvo ali v zavod)

Državno pravobranilstvo Republike Slovenije lahko v roku enega leta od začetka uporabe tega zakonika zahteva, da sodišče odloči o preživninski obveznosti staršev v skladu z 182. členom tega zakonika, in sicer za tiste otroke, ki so bili do dneva uporabe tega zakonika že nameščeni v rejništvo ali v zavod.

293. člen

(veljavnost določb glede posvojitve)

(1) Za posvojitve, sklenjene po predpisih, ki so veljali do 1. januarja 1977, se uporabljajo ti predpisi, razen če so bile spremenjene v posvojitve po Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo 1, 101/07 – Odl. US, 122/07 – Odl. US).

(2) Dokler traja posvojitve, sklenjena do 1. januarja 1977, lahko posvojitelj in posvojenec med seboj skleneta zakonsko zvezo samo z dovoljenjem sodišča v nepravdnem postopku. S sklenitvijo zakonske zveze med posvojiteljem in posvojencem posvojitve preneha.

(3) Postopki posvojitve, ki so se začeli pred začetkom uporabe tega zakonika po Zakonu o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 64/04 – uradno prečiščeno besedilo 1, 101/07 – Odl. US, 122/07 – Odl. US), se dokončajo po določbah tega zakonika.

294. člen

(odločbe o podaljšanju roditeljske pravice)

Za zakonske učinke pravnomočnih sodnih odločb o podaljšanju roditeljske pravice, ki so bile izdane pred uveljavitvijo tega zakonika, se uporablja Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 64/04 – uradno prečiščeno besedilo 1, 101/07 – Odl. US, 122/07 – Odl. US).

295. člen

(izenačenost odločb tujih organov s tujimi sodnimi odločbami)

Kot sodne odločbe po Zakonu o mednarodnem zasebnem pravu in postopku (Uradni list RS, št. 56/99, 48/08 - ZArbit) se štejejo tudi odločbe drugih organov, izdane v tujini, ki v državi, v kateri so izdane, niso izenačene s sodno odločbo ali poravnavo in urejajo družinska razmerja.

296. člen

(podzakonski predpisi)

(1) Podzakonski predpis iz petega odstavka 29. člena, tretjega odstavka 33. člena in 40. člena tega zakonika izda minister, pristojen za družino, v enem letu od uveljavitve tega zakonika.

(2) Register iz 90. člena tega zakonika vzpostavi Notarska zbornica Slovenije v enem letu od uveljavitve tega zakonika.

(3) Podzakonske predpise iz petega odstavka 164. člena, četrtega odstavka 198. člena, iz 205. člena, drugega odstavka 224. člena, drugega odstavka 242. člena in četrtega odstavka 246. člena izda minister, pristojen za družino, v enem letu od uveljavitve tega zakonika.

297. člen

(razveljavitev določb drugih zakonov)

Z uveljavitvijo tega zakonika se razveljavijo:

- 416. člen Zakona o pravdnem postopku (Uradni list RS, št. 73/07 – uradno prečiščeno besedilo 3, 101/07 – Odl. US, 102/07 – Odl. US, 45/08 – ZArbit, 45/08, 62/08 – Skl. US, 111/08 – Odl. US, 116/08 – Skl. US, 121/08 – Skl. US, 47/09 – Odl. US, 48/09 popr. 57/09 – Odl. US);

- 57., 58., 59. in 60. člena Zakona o nepravdnem postopku (Uradni list SRS, št. 30/86, 20/88 popr., Uradni list RS, št. 87/02 – SPZ, 131/03 – Odl. US, 77/08 – ZDZdr);
- 41. in 42. člen Zakona o zdravljenju neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo (Uradni list RS, št. 70/00).

298. člen

(prenehanje uporabe)

Z uveljavitvijo tega zakonika preneha veljati Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Uradni list RS, št. 64/04 – uradno prečiščeno besedilo 1, 101/07 – Odl. US, 122/07 – Odl. US), uporablja pa se do začetka uporabe tega zakonika.

299. člen

(prenehanje veljavnosti podzakonskih predpisov)

(1) Z dnem začetka uporabe tega zakonika prenehajo veljati:

- Pravilnik o sklepanju zakonske zveze (Uradni list RS, št. 71/03, 131/04, 73/05, 55/07, 31/08);
- Pravilnik o postopku in vsebini izvajanja svetovalnega razgovora (Uradni list SRS, št. 41/89);
- Pravilnik o postopku za popis in ocenitev premoženja oseb pod skrbništvom ter o pripravi skrbniških poročil (Uradni list SRS, št. 18/89).

(2) Ne glede na določbo prejšnjega odstavka, se v njem navedeni podzakonski predpisi uporabljajo do uveljavitve podzakonskih predpisov po tem zakoniku, v kolikor niso v nasprotju s tem zakonikom.

300. člen

(uveljavitev in začetek uporabe zakonika)

Ta zakonik začne veljati petnajsti dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije in se začne uporabljati eno leto po njegovi uveljavitvi.

III. OBRAZLOŽITEV

Prvi del: UVODNE DOLOČBE

1. člen

(vsebina zakonika)

S to določbo se opredeljuje vsebina predloga zakonika. V zvezi z oblikami pomoči pri reševanju težav v partnerskih odnosih in družinskega življenja država nudi možnost pomoči parom in staršem v težavah s svetovanjem in možnostjo družinske mediacije. Tako se določa deloma drugačna vsebina v

Družinskem zakoniku kot jo vsebuje ZZZDR v 1. členu. ZZZDR v 1. členu tudi ne omenja zunajzakonske skupnosti, čeprav jo v 12. členu ureja glede razmerij med partnerjema. S spremembo dikcije pri navajanju skrbništva kot sestavnega dela predloga se vnaša v določbo večja jasnost.

2. člen (družina)

Pojem družine, podan v predlagani določbi, je širši kot po besedilu ZZZDR. Za družino štejemo tudi nekatere skupnosti življenja otroka z odraslo osebo, ki ni njegov roditelj ali posvojitelj, pod pogojema, da v skupnosti vlada individualni (dolgo)trajni odnos skrbi odrasle osebe za otroka in da je ta skupnost tudi pravno blizu družinski skupnosti staršev in otrok, to je, da gredo po zakoniku odrasli osebi v razmerju do otroka določene dolžnosti in pravice, ki jih imajo sicer starši v okviru starševske skrbi. Najpomembnejši element, po katerem se presoja, ali gre za družino po tem zakoniku, je dolžnost oziroma pravica do preživljanja med otrokom in odraslo osebo.

Novo definicijo družine je treba razlagati ob upoštevanju nove definicije zakonske zveze, ki je v skladu s 3. členom predloga zakonika življenjsko skupnost dveh oseb in ne več skupnost moškega in ženske. Iz tega izhaja, da je položaj zakoncev iz zakonske zveze istega spola izenačen z zakonsko zvezo zakoncev različnega spola tudi glede pojmovanja družine oziroma glede razmerja do otrok, ki v teh družinah živijo. Enako velja tudi za zunajzakonsko zvezo po 4. členu predloga zakonika.

Zakonec ali zunajzakonski partner je pod pogoji, določenimi v predlogu zakonika, dolžan preživljati otroka svojega zakonca ali zunajzakonskega partnerja, zato se tudi njihova skupnost šteje za družino, saj je taka skupnost zelo blizu družinski skupnosti staršev in otrok.

Po drugi strani pa ne pomeni družine, če s starimi starši živi mladoletni vnuk ali če odrasli sorodnik živi z mladoletnim sorodnikom, četudi odrasli sorodnik individualno in trajno skrbi za mladoletnika, kajti med sorodniki, ki niso v razmerju starši – otrok, po našem pravu ni nobenih pravic in dolžnosti, niti dolžnosti preživljanja. Skrbnik sicer ima enake pravice in dolžnosti, kot jih imajo starši v okviru starševske skrbi, razen dolžnosti preživljanja, vendar življenjska skupnost skrbnika z mladoletnim varovancem niti po veljavni niti po predlagani ureditvi ni družina.

Družino ustvarja otrok. Če ni otroka, ni družine. Življenjska skupnost moškega in ženske ali dveh moških oziroma dveh žensk brez otroka niti po veljavni niti po predlagani ureditvi ni družina, ne glede na to, ali gre za zakonsko zvezo ali za zunajzakonsko skupnost. Za pojem družine ni potrebno, da gre za skupnost otroka z obema staršema. Zadostuje, da živi otrok z enim roditeljem ali posvojiteljem, oziroma z eno odraslo osebo, ki zanj skrbi in ki ima do otroka po zakonu pravice in obveznosti.

3. člen (zakonska zveza)

V našem pravu imamo dve obliki življenjske skupnosti parov: zakonsko zvezo ter zunajzakonsko skupnost. Obe skupnosti sta zakonski – urejeni z zakonom. Iz tega razloga predlagatelj predlaga drugačno definicijo zakonske zveze, kot jo vsebuje ZZZDR v 3. členu, v katerem je določeno, da je

zakonska zveza z zakonom urejena življenjska skupnost moža in žene. Iz predlagane definicije je razvidno, kaj je pri zakonski zvezi z zakonom urejeno in da je za njen nastanek, za razliko od zunajzakonske skupnosti, potrebna sklenitev, urejena z zakonom. Definicija zakonske zveze se širi tudi na življenjsko skupnost dveh oseb, ki ni nujno, da sta različnega spola. Namen predloga zakonika je na novo pravno urediti položaj skupnosti dveh oseb istega spola, ki to zvezo konstituirata s sklenitvijo zakonske zveze in jima na ta način omogočiti določene medsebojne pravice dolžnosti ter na enak način urediti razmerja med njimi in otroki, ki v taki zakonski zvezi živijo. Pri ureditvi je predlagatelj imel v mislih izenačenost zakonske zveze oseb istega spola in zakonske zveze različnega spola v vseh pravnih posledicah tako po predlogu zakonika, kot tudi v pravnih posledicah na ostalih pravnih področjih, ki zadevajo zakonsko zvezo. Takšna ureditev sledi ugotovitvam ustavnega sodišča, da razlikovanje v pravni ureditvi obeh skupnosti, vključno s pravnimi posledicami teh skupnosti, ne sme temeljiti na spolni usmerjenosti posameznika. Ta skupnost ni več poimenovana kot istospolna, temveč je določena kot zakonska zveza.

4. člen

(zunajzakonska skupnost)

Glede na ZZZDR je spremenjena formulacija prvega odstavka. V skladu z določbo drugega odstavka 53. člena ustave, po kateri zakonsko zvezo in pravna razmerja v njej, v družini in v zunajzakonski skupnosti ureja zakon, predlog zakonika zunajzakonsko skupnost poimenuje in pojem tudi razloži.

Splošna določba o izenačenju partnerjev z zakonci v medsebojnih razmerjih ima za posledico, da veljajo tudi za partnerje predlagane nove rešitve o stanovanjskem varstvu zakonca tako med trajanjem kot tudi po razvezi zakonske zveze. Zunajzakonska skupnost ima posledice tudi na drugih pravnih področjih (npr. v dednem, stanovanjskem, davčnem pravu).

V skladu z razširjeno definicijo zakonske zveze, kot življenjske skupnosti dveh oseb, ki nista nujno različnega spola, predlagatelj predlaga smiselno enako tudi za definicijo zunajzakonske skupnosti. Glede na to, da je položaj dveh istospolnih partnerjev, ki svoje skupnosti ne potrdita s sklenitvijo zakonske zveze, v svojih bistvenih dejanskih in pravnih prvinah primerljiv s položajem dveh partnerjev različnega spola, ki živita v pravno priznani zunajzakonski skupnosti, ni ustavno dopustnega razloga, zaradi katerega ti dve skupnosti ne bi bili pravno izenačeni. Pravno razlikovanje bi namreč temeljilo na spolni usmerjenosti, ki je ena od osebnih okoliščin iz prvega odstavka 14. člena Ustave RS, na kar je opozorilo tudi ustavno sodišče.

Predlagatelj je dopolnil definicijo zunajzakonske skupnosti za primere, ko se zunajzakonskima partnerjema rodi skupni otrok, ker meni, da je bilo zaradi varovanja koristi otrok, rojenih v zunajzakonski skupnosti, potrebno v veljavno določbo ZZZDR vnesti dodatni element povezanosti med partnerjema, da bi se ta lahko štela za zunajzakonsko skupnost. Glede na neopredeljenost pojma trajanja (dalj časa trajajoča življenjska skupnost) menimo, da je v primerih, ko se partnerjema rodi skupni otrok, to potrebno. To pomeni, da v primerih, ko se v življenjski skupnosti rodi otrok, ni nujno, da taka skupnost traja dalj časa. Enako velja tudi za primere, če sta partnerja v času trajanja skupnosti skupaj posvojila otroka ali pa je en partner posvojil otroka drugega partnerja. Ker s posvojitvijo med posvojiteljem in posvojencem nastane enako razmerje kot med starši in otroci, je potrebno tudi

posvojitev šteti kot element povezanosti med partnerjema, zaradi katerega se skupnost lahko šteje za zunajzakonsko.

Pri nas se je uveljavilo (sicer laično in netočno) prepričanje, da ima zunajzakonska skupnost enake pravne posledice kot zakonska zveza in to na vseh pravnih področjih. Drugi odstavek tega člena govori o reševanju vprašanja obstoja življenjske skupnosti kot zunajzakonske skupnosti v okviru razreševanja predhodnih vprašanj. Posebej se še poudarja, da je odločitev v konkretnem primeru pravno zavezujoča le za ta konkretni primer.

5. člen (otrok)

Predlog zakonika otroka opredeli kot osebo, ki še ni dopolnila 18 let starosti, razen v primeru, da je že prej pridobila popolno poslovno sposobnost. Veljavni ZZZDR pojma otrok ne definira. Uporablja pa izreze otrok, mladoletnik in včasih mladoletni otrok. Najpogosteje uporablja pojem otrok, pri čemer gre manj za opredelitev sorodstvenega razmerja do njegovih staršev, kolikor za oznako osebe v določeni nižji biološki starosti. Pojma mladoletnik in mladoletni otrok sta praviloma vezana na starost otroka do polnoletnosti, to je do dopolnjenega 18. leta. KOP dosledno govori samo o otroku, in sicer v 1. členu določa, da je otrok človeško bitje, mlajše od 18 let, razen če zakon, ki se uporablja za otroka, določa, da se polnoletnost doseže že prej. Po našem pravu ne moremo šteti za otroka v smislu te konvencijske opredelitve mladoletne osebe, ki je pridobila popolno poslovno sposobnost, bodisi s sklenitvijo zakonske zveze, bodisi po odločbi sodišča, če je postala roditelj. Mladoletna oseba namreč lahko dobi popolno poslovno sposobnost samo ob pogoju, da je v taki meri telesno in duševno zrela in sposobna za samostojno življenje, da ne potrebuje (vsaj formalnopravno ne) posebnega varstva, ki ji ga zagotavlja ustava (zlasti s skrbjo staršev v okviru starševske skrbi.) Pridobitev popolne poslovne sposobnosti je torej mejnik, ki pravno loči otroka od odraslega.

6. člen (starševska skrb)

Predlog zakonika uvaja spremenjeni izraz za celoto pravic in dolžnosti staršev do svojega otroka. To ni več roditeljska pravica, temveč starševska skrb. Po predlogu zakonika je celota pravic in dolžnosti staršev do svojega otroka opredeljena z izrazom »starševska skrb« za razliko od ZZZDR, po katerem je celota teh pravic in dolžnosti opredeljena kot »roditeljska pravica«. Spremenjeni izraz izhaja iz dejstva, da gre po eni strani za dolžnosti staršev do otrok, in da imajo po drugi strani prav takšne dolžnosti tudi morebitni posvojitelji, ki sicer niso roditelji, so pa starši. Izraz starševska skrb je primernejši od izraza roditeljska pravica tudi zato, ker nekateri starši v medsebojnih sporih izraz roditeljska pravica razumejo preveč posesivno in otroka štejejo kot lastnino.

Ta izraz uporabljajo tudi nekateri novejši nacionalni predpisi ter mednarodni dokumenti o varovanju koristi otrok (npr. KOP, EKUOP).

Glede na načelo otrokove koristi, ki mora biti vodilo v vseh postopkih, ki se tičejo otroka, je bilo potrebno temu primerno tudi spremeniti definicijo starševske skrbi. Starševska skrb primarno pripada

skupaj obema staršema. Starša (to je tudi posvojitelj) starševsko skrb izvršujeta skupaj oziroma sporazumno, kadar ne živita skupaj. Definicija starševske skrbi je izvedena iz drugega odstavka 27. člena KOP.

7. člen

(načelo otrokove koristi)

Po pomenu in potrebi, da se upošteva in zagotavlja korist otroka v vseh razmerjih in situacijah, v katerih je otrok udeležen, sodi obravnavanje koristi otroka na začetek slehernega razmišljanja o pravnem položaju otroka. Mesto za načelno zakonsko izjavo glede otrokove koristi je v uvodnih določbah družinskih predpisov med temeljnimi določbami o zagotavljanju starševskega in državnega varstva otrok. Sicer pa iz številnih določb ZZZDR izhaja osnovna usmeritev našega družinskega prava, da je korist otroka temeljno vodilo za ravnanje in postopanje, ki zadeva otroka in ki velja tako za starše, kot tudi za javne organe, ki ga je treba upoštevati ne glede na to, ali je v normi, ki razmerje ali položaj otroka ureja, to izrecno poudarjeno ali ne.

Pravni standard »korist otroka« je vrednostni pojem, ki ga je treba konkretizirati z upoštevanjem vseh okoliščin posameznega primera. Za konkretizacijo daje zakonik zgolj nekaj opornih točk.

Upošteva načelo KOP, ki določa, da je treba pri vseh dejavnostih v zvezi z otrokom upoštevati njegovo korist, je v predlogu zakonika izrecno določeno, da morajo skrbeti za otrokovo korist vsi, ki imajo opraviti z otrokom. Konkretiziranje pravnega standarda »korist otroka« je zakon olajšal z določenim splošnim pojasnilom, kdaj starši delajo v otrokovo korist. V predlogu zakonika je določeno, da imajo starši pri skrbi in odgovornosti za otroka prednost pred drugimi, kar je v skladu s prvim odstavkom 18. člena KOP. To določbo je potrebno razlagati v smislu, da so starši tisti, ki so v prvi vrsti dolžni skrbeti za otrokovo korist.

Predlog zakonika v tem delu posebej določa, da starši, kot tudi druge osebe, državni organi in nosilci javnih služb pri zagotavljanju otrokove koristi, otroka ne smejo izpostavljati nobeni obliki telesnega kaznovanja. Dolžnost varovanja otroka pred telesnim kaznovanjem je izvedena iz 19. člena KOP, po katerem države podpisnice KOP z vsemi ustreznimi zakonodajnimi, upravnimi, družbenimi in vzgojnimi ukrepi otroka zavarujejo pred vsemi oblikami telesnega ali duševnega nasilja, poškodb ali zlorab, zanemarjenja ali malomarnega ravnanja, trpinčenja ali izkoriščanja, v številnih spolne zlorabe, medtem ko je pod skrbništvom staršev, zakonitih skrbnikov ali katerekoli druge osebe, ki skrbi zanj. Odbor za otrokove pravice (OOP), nadzorni organ za izvajanje KOP poudarja, da je za spoštovanje človekovih pravic potrebno odpraviti vse oblike telesnega kaznovanja, naj so še tako lahke, in vse ostale oblike krutega ponižujočega kaznovanja. V skladu s tem je tudi odbor ministrov Sveta Evrope obsodil telesno kaznovanje in predlagal njegovo prepoved v vrsti priporočil, ki segajo že v leto 1985: priporočila o nasilju v družini, o socialnih ukrepih v zvezi z nasiljem v družini, o zdravstveno-socialnih vidikih zlorab otrok in o politiki za podporo pozitivnega starševstva. Parlamentarna skupščina je Svet Evrope (ki je bil uspešen tudi pri odpravi smrtne kazni) pozvala, da naj si trdno prizadeva, da Evropa čim prej postane območje brez telesnega kaznovanja otrok. Tudi sodbe in razsodbe Evropskega sodišča za človekove pravice so začele vse pogosteje obsojati telesno kaznovanje, najprej v kazenskih sistemih in šolah, kasneje pa tudi doma. Odločitve sodišča so jasno pokazale, da prepoved vsakršnega telesnega kaznovanja ne posega v družinsko zasebnost ali verske

pravice. Odprava vseh oblik telesnega kaznovanja otrok zahteva oblikovanje pravnega okvira, ki jasno prepoveduje tovrstno kaznovanje in varuje otroke pred vsemi oblikami napada. S predmetno določbo se v naš pravni red jasno prenašajo pravni standardi glede prepovedi telesnega kaznovanja, ki jih zahteva KOP, kot tudi sodobna evropska pravna ureditev.

8. člen (posebno varstvo otrok)

Otrokove koristi, njihovo blagostanje oziroma njihov zdrav razvoj so dobrine, ki predstavljajo javno korist in jih je potrebno varovati v največji možni meri. Država mora poskrbeti za to, da se v primeru, ko so slednje ogrožene, ustrezne institucije in organi nemudoma odzovejo in otroke ustrezno zavarujejo.

9. člen (posvojitve)

Predlog zakonika definira institut posvojitve kot razmerje med posvojiteljem oziroma posvojiteljico in posvojencem oziroma posvojenko, ki je pravno v celoti izenačeno z naravnim razmerjem očeta in matere do njegovega oziroma njenega otroka. To pomeni, da se izenačenost odraža v enakih pravicah in obveznostih med omenjenimi subjekti.

10. člen (rejništvo)

Predlog zakonika definira institut rejništva kot posebno obliko varstva otrok pri osebah, ki niso njegovi starši.

11. člen (skrbništvo)

Predlog zakonika definira skrbništvo kot institut, s katerim država poskrbi tako za interese otrok, katerih starši zanje ne skrbijo, kot tudi za interese vseh ostalih oseb, ki iz različnih razlogov ne zmorejo skrbeti za svoje pravice in koristi.

12. člen (sistemi varstva in svetovanja)

Ta določba je kot določba splošnega značaja umeščena med uvodne določbe predloga zakonika. Gre za spremenjeno določbo 15. člena ZZZDR, ki pa ne ureja samo možnosti priprave za zakonsko življenje in pomoči zakoncem v težavah, temveč ureja dolžnost države, da nudi tako pomoč parom in staršem, ne glede na to, v kakšni skupnosti živijo.

Svetovalni razgovor, ko že teče razvezni postopek, ni primeren. Po predlogu naj bi se svetovanje opravljalo pred vložitvijo tožbe ali sporazumnega predloga na razvezo, pred vložitvijo tožbe v (samostojni) pravdi za varstvo, vzgojo in stike (npr. po prenehanju zunajzakonske skupnosti), pred vložitvijo tožbe v (samostojni) pravdi za stike in za določitev preživnine. Opravljalo naj bi se tudi pred vložitvijo predloga za odločitev nepravdnega sodišča o izvrševanju starševske skrbi. Svetovanje naj bi bilo obvezno in je tudi procesna predpostavka. Izvajali naj bi ga centri za socialno delo v okviru javnih pooblastil, njegov namen pa je odvrniti stranke od pravde oziroma nepravdnega postopka.

Po predlogu naj bi se svetovalni razgovor opravil pred vložitvijo tožbe oziroma predloga na sodišče. Svetovalni razgovor je procesna predpostavka in je obvezen. Izvajajo ga centri za socialno delo z namenom odvrniti stranke od pravde oziroma od nepravdnega postopka.

13. člen (družinska mediacija)

Predlog daje možnost izvajanja dodatnih oblik pomoči države z namenom, da bi pari in starši dosegli sporazum v primeru nesoglasja oziroma spora, ki nastane v medsebojnih razmerjih in razmerjih do otrok in tako ohranjali zdrave odnose znotraj družinske skupnosti. V zadevah v zvezi z otroki mora biti sporazum vedno v korist otrok. Ena od oblik pomoči naj bi tako bila tudi napotitev na postopek mirnega reševanja sporov oziroma družinske mediacije.

14. člen (pristojnost sodišč)

O sporih iz osebnih in družinskih razmerij praviloma odloča sodišče v pravnem postopku, kar izhaja iz 1. člena ZPP. V nepravdnem postopku pa sodišče odloča o osebnih in družinskih razmerjih takrat, kadar je tako določeno z ZNP ali kakšnim drugim zakonom. Zakonodajalec je tako ob novem predlogu predlagal tudi novelo ZNP in ZPP. Iz noveliranih določb ZNP izhaja, da bo sodišče po novi pravni ureditvi o vseh vprašanih v zvezi z otroki odločalo v nepravdnem postopku. Po veljavni pravni ureditvi o ukrepih za varstvo koristi otrok ob razpadu družine – o tem, kateremu od staršev zaupati otroka, o preživljanju in o otrokovih stikih v primerih, ko se starša o tem nista mogla sporazumeti – odloča sodišče v pravnem postopku. Takšna pravna ureditev ni najprimernejša, saj pravila pravnega postopka niso dovolj elastična, da bi sodišču omogočala učinkovito zaščito otroka. Po predlagani pravni ureditvi bodo tako sodišča v pravnem postopku odločala o:

- razvezi zakonske zveze,
- premoženjskih razmerjih med zakonci in zunajzakonskimi partnerji, razen če ni z zakonom določeno drugače,
- preživljanju zakoncev, zunajzakonskih partnerjev in polnoletnih otrok,
- ugotavljanju ter izpodbijanju očetovstva in materinstva,
- stanovanjskem varstvu v primeru nasilja ob razvezi po 22. členu ZPND,
- prepovedi zaradi nasilnih dejanj po 19. členu ZPND, kadar o tem odloča v zakonskem sporu.

O vseh ostalih zadevah pa bodo sodišča odločala v nepravdnem postopku. V nepravdnem postopku bodo sodišča odločala tudi o nekaterih premoženjskopravnih vprašanjih med zakoncema in zunajzakonskima partnerjema. V 110. členu SZ-1 je določeno, da o tem, kateri od zakoncev ali zunajzakonskih partnerjev ostane ali postane najemnik stanovanja, odloča sodišče v nepravdnem postopku. Prav tako je v 24. členu ZPND določeno, da o prepustitvi stanovanja v skupni uporabi po 21. členu tega zakona odloča sodišče v nepravdnem postopku. Predlog zakonika pa v 57. členu določa, da sodišče v nepravdnem postopku odloča tudi o stanovanjskem varstvu. O stanovanjskem varstvu v primeru nasilja ob razvezi pa sodišče odloča v pravnem postopku v zakonskem sporu, zato je glede na to predlagana tudi dopolnitev ZPP v 418a. členu.

15. člen

(pristojnost centrov za socialno delo in ministrstva)

Za odločanje o upravnih zadevah po tem zakoniku so na prvi stopnji pristojni centri za socialno delo, za reševanje pritožb zoper njihove odločitve pa je pristojno ministrstvo, pristojno za družino. Tako kot pri sodnem odločanju se tudi pri odločanju v upravnih zadevah upošteva načelo prednostne obravnave.

16. člen

(medsebojno sodelovanje)

Pri uresničevanju nalog, določenih s tem zakonikom, morajo med seboj sodelovati centri za socialno delo in drugi nosilci javnih pooblastil, izvajalci javnih služb, državni organi, organi lokalnih skupnosti, humanitarne in druge nevladne organizacije. Dejavnost vseh organov naj bo usmerjena v kar najboljše zadovoljevanje interesov uporabnikov njihovih storitev.

Drugi del: ZAKONSKA ZVEZA

1. Splošne določbe

17. člen

(temelj zakonske zveze)

Predlog zakonika v tem členu navaja klasični temelj zakonske zveze kot takšne, to je svoboda sklepanja slednje. Zakonca morata biti pri izražanju svoje volje povsem svobodna, neprisiljena. Po izrecni določbi zakonika naj bi bila za zakonsko zvezo značilna tudi posebej močna čustvena vez, medsebojno spoštovanje ter solidarnost med zakoncema.

18. člen
(enakopravnost zakoncev)

Določba o enakopravnosti zakoncev v zakonski zvezi morda pravno formalno niti ni potrebna, saj že iz določb samega zakonika izhajajo, da imata zakonca enake pravice in obveznosti.

2. Pogoji za obstoj in veljavnost zakonske zveze

19. člen
(pogoja za obstoj)

Predlagana ureditev razlikuje med pogojema za obstoj in pogoji za veljavnost zakonske zveze. Izjava soglasja bodočih zakoncev za sklenitev izhajajo iz splošne pravno poslovne ureditve, po kateri je konsenz pogoj za nastanek vsakega dvostranskega pravnega posla. Civilna sklenitev zakonske zveze pa je ustavna zahteva. Za obstoj zakonske zveze je potrebno, da sta podana temeljna pogoja, naštetja v tem členu. Če pogoja nista podana, je zakonska zveza neobstoječa in kot taka nima pravnih posledic zakonske zveze.

20. člen
(svobodna izjava volje)

Ta in naslednji členi določajo t. i. zakonske zadržke: pogoje, ki morajo biti podani ob sklenitvi zakonske zveze, vendar pa niso formulirani pozitivno kot pogoji, temveč negativno kot ovire za veljavnost zakonske zveze. Izraz zakonski zadržek ni zakonski termin. Uporabljamo ga v teoriji in v praksi, z njim je označeval pogoje za veljavnost zakonske zveze tudi Temeljni zakon o zakonski zvezi (Uradni list SFRJ, št. 28/65), ZZZDR pa ga ni prevzel. Po veljavnem pravu to pomeni, da če obstaja kakšen zakonski zadržek, je zakonska zveza neveljavna.

V prvem odstavku je spremenjena dikcija veljavne ureditve. Ne uporabljamo več besedne zveze »zakonska zveza ni veljavna«, ker obravnava zakon neveljavnost šele kasneje, temveč besedno zvezo »zakonske zveze ni mogoče skleniti«, kar je tudi v skladu z dikcijo v naslednjih določbah.

Veljavni zakon govori o zmoti v bistvenih lastnostih. To so za zakonsko skupnost pomembne lastnosti enega zakonca oziroma okoliščine iz sfere enega zakonca, ki bi drugega zakonca odvrnile od sklenitve zakonske zveze, če bi zanje vedel in ki delajo skupno življenje nevzdržno. Ker se nevzdržnost pokaže šele v času trajanja zakonske zveze, je primerneje, da ta zmota ne pomeni zakonskega zadržka, temveč so določene lastnosti zakonca vzrok nevzdržnosti skupnega življenja, ki je razvezni razlog. Tako odpade dvojno pravno obravnavanje istega dejanskega stanja.

21. člen
(polnoletnost)

Sposobnost za sklenitev zakonske zveze ali t. i. ženitna sposobnost nastopi s polnoletnostjo. Prevladuje prepričanje, da je takrat, ko zaradi ustrezne psihofizične zrelosti in sposobnosti posameznik pridobi popolno poslovno sposobnost, sposoben razumno odločati tudi o sklenitvi zakonske zveze.

22. člen (razsodnost)

Pred sklenitvijo zakonske zveze je izpolnjevanje tega pogoja nemogoče ugotavljati, saj matičar ob prijavi ali ob samem dejanju sklenitve zakonske zveze ni pristojen za odločanje ali ocenjevanje o stopnji razsodnosti bodočih zakoncev. Nerazsodnost je zato eden od razlogov za razveljavitev zakonske zveze, ker se šteje, da je zakonska zveza, sklenjena v stanju nerazsodnosti, neveljavna.

Nerazsodna je oseba, ki bodisi ne more pravilno doumeti oziroma razumeti pomena zakonske zveze in njenih posledic (defekt razuma), bodisi ne more ravnati (oblikovati svoje odločitve) v skladu s sicer pravilnim razumevanjem (defekt volje). Vzroki, ki lahko povzročijo nerazsodnost, so različni (npr. nizka starost osebe oziroma otroštvo, duševne motnje, duševne bolezni, motnje v duševnem razvoju in uživanje prepovedanih drog). Zakonska zveza, sklenjena v stanju nerazsodnosti, je neveljavna, ker volja takšne osebe ni svobodna. Oseba, ki ne more razumeti pomena in posledic zakonske zveze, namreč ne razume, v kaj je ob sklenitvi zakonske zveze sploh privolila. Tudi ravnanje osebe, ki ne more ravnati v skladu s pravilnim razumevanjem, ni izraz njene svobodne volje. Določeni vzroki, ki povzročajo nerazsodnost pri posamezniku, lahko povzročijo trajno ali dolgotrajno nerazsodnost, ki jo poredko prekinejo kratkotrajna obdobja razsodnosti (npr. v 10 letih je bil posameznik desetkrat razsoden, vsakič po približno 14 dni). Čeprav bi takšna oseba v kratkotrajnem obdobju razsodnosti sklenila zakonsko zvezo, ne bi bila sposobna z drugim zakoncem oblikovati življenjske skupnosti z vsebino, ki jo določa zakonik, zato je določeno, da je takšna zakonska zveza neveljavna, čeprav je bila oseba ob njeni sklenitvi začasno razsodna (imela t. i. svetel trenutek). Standardi razsodnosti pri posameznih sposobnostih (kot npr. pri poslovni, privolitveni, ženitni, oporočni) se med seboj razlikujejo, zato npr. izguba poslovne sposobnosti ne pomeni avtomatično tudi nerazsodnosti pri ženitni sposobnosti. Tako dejstvo, da je bila nekomu odvzeta poslovna sposobnost zaradi kverulantstva, ni ovira za sklenitev zakonske zveze, če posameznik razpolaga s tisto stopnjo razsodnosti, pri kateri razume pomen in posledice sklenitve zakonske zveze in se je glede na to tudi sposoben odločati.

23. člen (že sklenjena zakonska zveza)

Zadržek obstoječe zakonske zveze temelji na zagovarjanju načela monogamije. Zakonska zveza je življenjska skupnost dveh oseb. Zakonske zveze zato ne more skleniti oseba, ki je že oziroma je še poročena. Morebitna prejšnja zakonska zveza osebe, ki želi skleniti novo zakonsko zvezo, ne sme več obstajati v času, ko sklepa novo zakonsko zvezo.

V nasprotju z ureditvijo po ZZZDR je po predlogu zakonika tudi razveljavitev način prenehanja zakonske zveze, zato določba tega člena za razliko od 20. člena ZZZDR razveljavitve posebej ne omenja.

24. člen

(obstoj sorodstvenega razmerja)

Sorodstvo je določeno kot zakonski zadržek predvsem zaradi potomstva, iz genetskih razlogov, pa tudi zato, da se ohrani določen red v rodbini. Ta temelji na družbeni obsodbi krvoskrunstva oziroma incesta, to je spolnega občevanja med bližnjimi sorodniki. Razmerje med posvojiteljem in posvojencem pomeni zadržek zato, ker se med tema osebama s popolno posvojitvijo dokončno vzpostavi razmerje, ki je pravno in socialno popolnoma izenačeno s sorodstvenim razmerjem med biološkimi starši in otrokom. O bioloških, genetskih razlogih pa tu ne more biti govora.

Tudi razmerje nepopolne posvojitve štejemo po našem pravu za zakonsko prepoved, čeprav je ZZZDR ne omenja. Vendar pa razmerja te posvojitve še vedno obstajajo (samo na novo se ne morejo več ustanavljati) in lahko pride tudi do sklenitve zakonske zveze med posvojiteljem in posvojencem. Če jo skleneta, vkljub prepovedi in brez dovoljenja sodišča, zakonska zveza ni neveljavna, pač pa posvojitev preneha. To izhaja iz prejšnjih predpisov o zakonski zvezi v povezavi s prejšnjimi predpisi o posvojitvi, ki se po določbi 294. člena predloga zakonika še vedno uporabljajo za posvojitve, sklenjene po še veljavnih predpisih (22. člen Temeljnega zakona o zakonski zvezi in Temeljni zakon o posvojitvah).

25. člen

(obstoj skrbništva)

Po veljavni zakonodaji zakonske zveze med seboj ne moreta skleniti skrbnik in njegov varovanec dokler traja skrbništvo. Predlog zakonika določa, da zakonsko zvezo lahko med seboj skleneta skrbnik in njegov varovanec z dovoljenjem sodišča v nepravdnem postopku. Sodišče iz utemeljenih razlogov sklenitve zakonske zveze med njima ne dovoli. Razen v primerih, ko gre za skrbništvo za mladoletnika, bo skrbniško razmerje še naprej obstajalo. Pri skrbništvu nad mladoletnikom bo skrbništvo prenehalo, kajti varovanec s sklenitvijo zakonske zveze pridobi popolno poslovno sposobnost in skrbništvo iz tega razloga preneha.

26. člen

(spregled sorodstvenega razmerja)

Po ZZZDR odloča o spregledu zadržka sorodstvenega razmerja center za socialno delo. Nova rešitev prinaša enotno jurisdikcijo za spregled zakonskih zadržkov, saj o teh vprašanjih odloča sodišče v nepravdnem postopku.

27. člen

(spregled mladoletnosti)

Najnižje starostne meje, pod katero ni možna sklenitev zakonske zveze, niti z dovoljenjem sodišča, veljavni zakon ne določa. Po sodni praksi, nastali že v času veljavnosti Temeljnega zakona o zakonski zvezi, je bila najnižja starost 14 let. Dovoljenje je možno dati le ob pogoju, da je mladoletnik dosegel

tako telesno in duševno zrelost, da lahko razume pomen in posledice pravic in dolžnosti, ki nastanejo s sklenitvijo zakonske zveze. Zadnji pogoj, ki velja že po veljavnih predpisih, je s tem predlogom izrecno določen. Z najnižjo starostjo pa je drugače. Naši predpisi zahtevajo za opravljanje nekaterih strogo osebnih aktov, pri katerih zastopanje ne pride v poštev, kot tudi za določeno pravno poslovno ravnanje, starost najmanj 15 let. Po ZZZDR je starost 15 let potrebna za priznanje očetovstva, za doseg delne poslovne sposobnosti in za razpolaganje mladoletnika z lastnim zaslužkom. ZNP je znižal starost za procesno sposobnost otroka v zakonskih in starševskih sporih na petnajst let, če je otrok razsoden, to je, če je sposoben razumeti pomen in pravne posledice svojih dejanj (prvi in drugi odstavek 409. člena ZPP). S sklenitvijo zakonske zveze pridobi otrok popolno poslovno sposobnost. Zaradi te daljnosežne posledice in pa možnosti, da pridobi po odločbi sodišča poslovno sposobnost tudi otrok, ki je postal roditelj, je s stališča sistema pravilneje, da tudi o spregledu zadržka mladoletnosti odloča sodišče v nepravdnem postopku. Predlog te določbe izrecno določa starost 15 let kot najnižjo starost za sklenitev zakonske zveze. Zaradi varovanja koristi otroka lahko sodišče pred odločitvijo pridobiti strokovno mnenje pristojnega centra za socialno delo.

28. člen

(mnenje centra za socialno delo)

Preden sodišče odloči po 25., 26. in 27. členu tega zakonika, lahko od pristojnega centra za socialno delo pridobi strokovno mnenje. Pridobitev strokovnega mnenja ni obvezna.

3. Postopek pred sklenitvijo sklenitve zakonske zveze

29. člen

(prijava)

Zakonca lahko prosto izbirata kraj, kjer bosta sklenila zakonsko zvezo. Svoj namen prijavita matičarju katerekoli upravne enote.

Zakonsko zvezo smeta skleniti dve osebi lahko istega ali različnega spola, ki izjavita, da svobodno sklepata zakonsko zvezo in da so izpolnjeni pogoji za veljavnost zakonske zveze.

Spregled zadržka mladoletnosti, sorodstva ali obstoja skrbništva bodoča zakonca po novem dokazujeta z odločbo, ki jo izda sodišče v nepravdnem postopku. V vseh primerih, ko zakon zahteva posebno dovoljenje za sklenitev zakonske zveze, odloča sodišče v nepravdnem postopku. Po veljavni zakonodaji sklenitev zakonske zveze med skrbnikom in varovancem dovoljuje center za socialno delo, po predlogu zakonika pa sodišče.

V primeru suma, da gre za t. i. fiktivno sklenitev zakonske zveze oziroma da osebi želita skleniti zakonsko zvezo izključno ali predvsem zato, da bo eden ali oba pridobila dovoljenje za prebivanje v Republiki Sloveniji ali državljanstvo Republike Slovenije, predlagatelj predlaga uvedbo posebnega ugotovitvenega postopka in možnost zavrnitve sklenitve take zakonske zveze. O pritožbi zoper tako odločbo odloča ministrstvo, pristojno za družino.

Glede na določbe Zakona o splošnem upravnem postopku (Uradni list RS, št. 24/06 – uradno prečiščeno besedilo 2, 105/06 – ZUS-1, 126/07, 65/08) matičar pridobi podatke iz uradnih evidenc. Osebi, ki nameravata skleniti zakonsko zvezo, sta dolžni prijavi priložiti dokazila o tistih podatkih, ki jih ni mogoče ugotoviti na podlagi uradnih evidenc (npr. izpisek o rojstvu, kadar je eden od bodočih partnerjev rojen v tujini, pa podatek o rojstvu ni vpisan v matični register; če eden od bodočih zakoncev ni državljan Republike Slovenije, mora priložiti izpisek o rojstvu, dokazilo o državljanstvu in o prebivališču ter dokazilo pristojnega tujega organa, da ni zadržkov za sklenitev zakonske zveze).

30. člen

(podatki iz uradnih evidenc)

Določba daje uradni osebi oziroma matičarju pravno podlago za pridobivanje podatkov iz matičnega registra, ki so potrebni za ugotovitev, ali osebi, ki želita skleniti zakonsko zvezo, izpolnjujeta pogoje za veljavno sklenitev zakonske zveze. Če bosta osebi vpisani v matični register Republike Slovenije, bo matičar podatke lahko pridobil z vpogledom v register. V kolikor pa teh podatkov v registru ne bo, bo stranka predložila listine, ki jih bo glede tega določal podzakonski predpis. V praksi bo šlo predvsem za primere, ko bo eden od bodočih zakoncev tujec in bo za ugotavljanje izpolnjevanja pogojev za sklenitev zakonske zveze treba predložiti listine, ki jih bo pridobil v svoji državi.

31. člen

(zavrnitev sklenitve zakonske zveze z odločbo)

Predlog pogoje za veljavno sklenitev zakonske zveze deli na pogoje za obstoj in pogoje za veljavnost zakonske zveze. Če niso izpolnjeni pogoji za obstoj in pogoji za veljavnost zakonske zveze, upravna enota zavrne sklenitev zakonske zveze z upravno odločbo. O pritožbi zoper tako odločbo odloča ministrstvo, pristojno za družino.

4. Sklenitev zakonske zveze

32. člen

(pristojnost za sklepanje zakonske zveze)

Po predlogu je kot organ, pred katerim se sklepa zakonska zveza, zaradi pomembnosti zakonske zveze določen državni organ, ki je v tem primeru upravna enota oziroma načelnik upravne enote ali od njega pooblaščen oseba. Novost predloga je tudi pristojnost matičarja, da lahko sklepa zakonske zveze, če to bodoča zakonca želita. Predlagatelj je želel uporabnikom dati na voljo več načinov sklepanja zakonske zveze, ki so razdelani v nadaljevanju tega poglavja.

33. člen

(sklenitev zakonske zveze v uradnih prostorih)

Načeloma se zakonska zveza sklepa v uradnih prostorih, ki jih določi načelnik upravne enote v soglasju z ministrom, pristojnim za javno upravo.

Pravici posameznika do sklenitve zakonske zveze je zadoščeno, če država posamezniku zagotovi uradne prostore za sklenitev zakonske zveze, zato država krije samo stroške za uradne prostore (vzdrževanje, plačilo najemnine), ki jih sama določi za ta namen.

Pravica do sklenitve zakonske zveze je vsebovana v vseh mednarodnih dokumentih o človekovih pravicah (npr. v Splošni deklaraciji človekovih pravic, Evropski konvenciji o človekovih pravicah), ki zavezujejo tudi Republiko Slovenijo. Ta mora zagotoviti možnosti za uresničevanje te pravice. Sredstva za izvajanje postopka sklenitve zakonske zveze se zato zagotavljajo iz državnega proračuna (drugi odstavek tega člena).

Če se bodoča zakonca odločita za sklenitev zakonske zveze, jima je zaradi varstva osebnostnega dostojanstva država dolžna zagotoviti minimalne standarde za prostore, namenjene za sklenitev zakonske zveze, zato predlog vsebuje tudi pooblastilo ministru, da o tem izda ustrezen predpis (tretji odstavek tega člena).

34. člen

(sklenitev zakonske zveze zunaj uradnih prostorov)

Zaradi pravice do svobodnega odločanja o lastnih zadevah je posamezniku s predlogom dana tudi možnost, da na podlagi predhodnega soglasja upravne enote sklene zakonsko zvezo tudi zunaj uradnih prostorov, če nosi s tem povezane dodatne stroške. Upravna enota sme sklenitev zakonske zveze zunaj uradnih prostorov zavrniti le, če bi bila sklenitev takšne zakonske zveze težko izvedljiva. O zavrnitvi prošnje bodočih zakoncev mora izdati upravno odločbo, zoper katero imata zakonca oziroma vsak od njiju možnost pritožbe. O njej odloči ministrstvo, pristojno za družino.

Če bodoča zakonca zahtevata sklenitev zakonske zveze na drugem mestu iz objektivnih razlogov, se sredstva za sklenitev zakonske zveze zagotavljajo v proračunu Republike Slovenije. Kot objektivni razlogi so mišljene situacije, ko npr. zaradi bolezni enega (ali obeh) bodoča zakonca zahtevata sklenitev zakonske zveze v bolnici, v domu za starejše občane, ko je eden od bodočih zakoncev na prestajanju zaporne kazni, ipd. O zavrnitvi takšne zahteve upravna enota odloči z odločbo. Zahtevo sme zavrniti le, če bi bila sklenitev takšne zakonske zveze težko izvedljiva.

35. člen

(osebe, navzoče pri sklenitvi zakonske zveze)

Predlog zakonika odpravlja možnost zastopanja enega od bodočih zakoncev pri sklepanju zakonske zveze. Sklenitev zakonske zveze je strogo osebno dejanje, zato je prav, da sta pri njej navzoča oba zakonca. Poleg tega je bila sklenitev zakonske zveze po pooblaščenju že do sedaj omejena le na posebno utemeljene primere. Kot taki se na prvi pogled kažejo predvsem primeri sklenitve zakonske zveze v visoki starosti in težki bolezni. Glede na to, da je zakonsko zvezo mogoče skleniti tudi zunaj

uradnih prostorov, za ohranitev instituta zastopanja pri sklenitvi zakonske zveze ni videti utemeljenih razlogov. To pa še posebej, ker tisti, ki ni sposoben izjaviti svojega soglasja za sklenitev zakonske zveze, praviloma tudi ni sposoben za to dejanje pooblastiti tretjega. Tudi reformirane zakonodaje (npr. nemška) zastopanja ne dovoljujejo, zlasti zato, da bi tako omejile primere zmote v osebi zakonca. Ta razlog je dovolj prepričljiv, da ga lahko upoštevamo tudi v našem pravu.

Določba prinaša novost, ki se nanaša na navzočnost prič. Pri sklepanju zakonske zveze sta lahko prisotni prič, če bodoča zakonca tako želita. Lahko pa se odločita za sklenitev zakonske zveze tudi brez prisotnosti prič. Gre za dodatno obliko sklenitve zakonske zveze, ki daje bodočima zakoncema možnost izbire. Navzočnost prič, ki sta v preteklosti imeli vlogo pri dokazovanju sklenitve zakonske zveze, ni več potrebna, saj se zakonska zveza dokazuje z izpiskom iz matičnega registra. Je pa del tradicionalnega obreda, zato jo je kot možnost izbire predlagatelj obdržal v tem poglavju.

36. člen

(dejanje sklenitve zakonske zveze)

Predlagana določba ureja dejanje sklenitve zakonske zveze v primeru iz 35. člena predloga zakonika. Načelnik upravne enote ali od njega pooblaščen oseba ugotovi istovetnost bodočih zakoncev, prebere svečani nagovor, nato pa vpraša vsakega bodočega zakonca posebej, ali želi z drugim skleniti zakonsko zvezo. Zakonska zveza je veljavno sklenjena v trenutku, ko oba pritrnilno odgovorita. Načelnik upravne enote oziroma pooblaščen oseba nato razglasi, da je zakonska zveza sklenjena. Na koncu dejanja sklenitve zakonske zveze matičar zakoncema izroči listino o sklenitvi zakonske zveze, ki jo podpišeta.

37. člen

(sklenitev zakonske zveze pred matičarjem)

Predlog daje možnost bodočima zakoncema, da skleneta zakonsko zvezo v t. i. neslovesni obliki, vendar pa se tako sklenjena zakonska zveza v pravnih in vseh drugih posledicah ne razlikuje od zakonske zveze, ki je sklenjena v skladu z določbami tega zakonika. Predlagatelj se je na ta način želel približati tistim, ki si ne želijo večjih formalnosti pri sklepanju zakonske zveze. Namen sklenitve zakonske zveze po tej določbi pa morata bodoča zakonca prav tako prijaviti pri matičarju, ki preveri, ali so izpolnjeni pogoji za sklenitev zakonske zveze. Zaradi neformalnosti take sklenitve ni nujno, da se zakonska zveza sklepa v prostorih, ki so predvideni za javno in svečano sklepanje zakonskih zvez. Pri dejanju sklenitve je od uradnih oseb lahko navzoč samo matičar, ki ugotovi, ali sta bodoča zakonca osebi, ki sta prijavili namen sklenitve zakonske zveze. Ob sklenitvi sta lahko prisotni tudi prič, če bodoča zakonca tako želita. Zakonska zveza se v neslovesni obliki lahko opravi tudi zunaj uradnih prostorov, če zakonca to želita in plačata s tem povezane stroške.

38. člen

(dejanje sklenitve zakonske zveze pred matičarjem)

Uradno dejanje sklenitve zakonske zveze opravi matičar (brez navzočnosti načelnika oziroma od njega pooblaščne osebe, ob navzočnosti prič ali brez njihove navzočnosti, v uradnih prostorih ali zunaj uradnih prostorov), pri čemer nima svečanega nagovora. Matičar vpraša bodoča zakonca, ali želita skleniti zakonsko zvezo in po njunem pritrdilnem odgovoru zakonca podpišeta listino o sklenitvi zakonske zveze. V tem primeru ni slovesne razglasitve sklenitve zakonske zveze. Šteje se, da je zakonska zveza veljavno sklenjena, ko bodoča zakonca osebno in ob istočasni navzočnosti pritrdilno odgovorita na vprašanje, ali želita skleniti zakonsko zvezo.

5. Ponovitev slovesnosti ob jubileju sklenitve zakonske zveze

39. člen
(ponovitev slovesnosti)

Določba predstavlja pravno podlago za ponovitev slovesnosti ob jubilejih sklenitve zakonske zveze, ki je v Republiki Sloveniji že postala tradicija. Na željo zakoncev se ponovitve slovesnosti opravljajo že na podlagi Pravilnika o sklepanju zakonske zveze, ki pa po mnenju predlagatelja ni zadostna pravna podlaga, zato je to saniral z umestitvijo ponovitve slovesnosti v predlog zakonika, čeprav gre samo za obličnost, ki nima nobenih pravnih posledic. Pri tem je imel namen približati se uporabnikom in na transparenten način urediti možnost ponovitve slovesnosti ob jubilejih sklenitve zakonske zveze. Po predlagani določbi se zakonca, ki želita ponovitev slovesnosti ob sklenitvi zakonske zveze, prijavita pri matičarju katerekoli upravne enote. Za izvedbo ponovitve slovesnosti je pristojen načelnik ali od njega pooblaščen oseba.

40. člen
(kraj in sredstva)

Ker določba nima pravnih posledic, predlog napotuje na izvedbeni predpis, ki bo urejal način in postopek izvedbe, višino in način plačila za pooblaščen osebno ter druga vprašanja v zvezi z izvedbo ponovitve slovesnosti.

6. Neobstoječa zakonska zveza

41. člen
(neobstoječa zakonska zveza)

Predlog zakonika uvaja institut neobstoječe zakonske zveze zato, ker je pravno nevzdržno, da nastane zakonska zveza, čeprav neveljavna, to je izpodbojna, tudi v primerih, ko ob sklepanju nista podana bistvena pogoja za obstoj zakonske zveze: izjava bodočih zakoncev o soglasju za sklenitev zakonske zveze in civilna sklenitev.

Določba, da neobstoječa zakonska zveza nima pravnih posledic, velja tako za osebi, ki naj bi sklenili zakonsko zvezo, pa ta ni nastala, kot tudi glede otrok, ki se v taki zvezi rodijo. Osebi iz take zveze nimata pravic in dolžnosti, ki jih imajo zakonci po ZZZDR na osebnem in premoženjskem področju oziroma pravic in dolžnosti, ki jih za zakonce določajo drugi predpisi. Otroci iz take zveze nimajo posebnega položaja otrok, rojenih ali spočetih v zakonski zvezi, pri katere sklenitvi so bili podani pogoji za obstoj. Tako za otroka, rojenega v neobstoječi zakonski zvezi, ne velja domneva, da je njegov oče materin mož, to je domneva zakonitega očetovstva.

Eden od primerov neobstoječe zakonske zveze je situacija, kjer se obred sklenitve zakonske zveze opravi le po predpisih posameznih verskih skupnosti.

42. člen

(tožba za ugotovitev obstoja zakonske zveze)

Pravico tožbe za ugotovitev obstoja zakonske zveze imajo osebe, ki izkažejo pravni interes in državni tožilec. Državni tožilec ima pravico zahtevati ugotovitev, da zakonska zveza ne obstoja, ker je védenje dejstva, da razmerje med dvema osebama ni zakonska zveza, tudi v javnem interesu. Zakonska zveza ima namreč vrsto pravnih posledic tudi na drugih področjih, ne samo na družinsko pravnem.

7. Neveljavna zakonska zveza

43. člen

(neveljavna zakonska zveza)

Neveljavna je zakonska zveza, kjer obstajajo zadržki navedeni v 20. – 25. členu tega zakonika.

44. člen

(nebistvene kršitve obličnosti pri sklepanju zakonske zveze)

Predlog zakonika zapolnjuje pravno praznino, saj ZZZDR ne ureja posledic nebistvenih kršitev obličnosti. Predlog tega člena opredeljuje nebistvene kršitve obličnosti pri sklepanju zakonske zveze, to je, če matičar ni navzoč ali če ne opravi vpisa v matični register.

45. člen

(bistvene kršitve pri sklepanju zakonske zveze)

V skladu s predlagano ureditvijo je sankcija, ki je predvidena za nenavzočnost obeh zakoncev pri sklenitvi zakonske zveze, njena neveljavnost.

Bodoča zakonca morata imeti namen, da ustvarita življenjsko skupnost. Ta pogoj ni izpolnjen, če obe stranki v času sklenitve zakonske zveze z njo zasledujeta drugačen namen, npr. omogočiti dedovanje

med partnerjema. V takšnem primeru govorimo o navidezni oziroma simulirani sklenitvi zakonske zveze. Takšna zakonska zveza je neveljavna. Če pa ima drugačen namen le eden od zakoncev, gre za miselni pridržek, ki se ga ne upošteva, kar pomeni, da je pogoj namena skupnega življenja podan pri obeh zakoncih. Pogoj iz tega člena je zadoščeno tudi v primeru, ko po sklenitvi zakonske zveze zakonca kljub prejšnjemu drugačnemu namenu, vzpostavita življenjsko skupnost oziroma zaživita skupaj. Okoliščina, da je bila zakonska zveza sklenjena tik pred smrtjo enega od zakoncev, sama po sebi še ne pomeni, da zakonca nista imela namena skupnega življenja.

46. člen

(tožba za razveljavitev zakonske zveze)

Predlagana določba navaja krog oseb, ki imajo aktivno legitimacijo za vložitev tožbe za razveljavitev zakonske zveze. Ta krog je določen glede na pomembnost pogoja, ki ob sklenitvi zakonske zveze ni bil podan. Za večino pogojev imajo aktivno legitimacijo za vložitev tožbe zakonca in vsi tisti, ki imajo pravni interes za razveljavitev. V primerih, ko je zaradi obstoja določenega zakonskega zadržka posebno prizadet javni interes, pa ima pravico vložiti tožbo tudi državni tožilec, in sicer če je zakonsko zvezo sklenila oseba, ki še ni polnoletna, če je zakonsko zvezo sklenila nerazsodna oseba, če je zakonsko zvezo sklenila oseba, ki je zakonsko zvezo že sklenila, pa prva zakonska zveza še ni prenehala, če so zakonsko zvezo sklenili sorodniki, ki je ne morejo skleniti, če sta zakonsko zvezo sklenila posvojitelj in posvojenec, če sta zakonsko zvezo sklenila skrbnik in njegov varovanec, dokler traja skrbništvo in če zakonska zveza ni bila sklenjena z namenom skupnega življenja.

47. člen

(sklenitev nove zakonske zveze med trajanjem prejšnje)

Zahteva po razveljavitvi zakonske zveze, ki je bila sklenjena v času, ko je še trajala prejšnja zakonska zveza katerega od zakoncev, pa je kasneje prenehala oziroma bila razveljavljena, bi bila preostra in neživljenjska, zato je zakon ne dovoljuje. Gre za to, da okoliščina, ki predstavlja razveljavitveni razlog, v času odločanja sodišča o zahtevku na razveljavitev ne obstaja več, prejšnja zakonska zveza pa je bila razveljavljena ali je prenehala. Prišlo je do konvalidacije zakonske zveze.

48. člen

(veljavnost zakonske zveze, sklenjene med sorodniki)

Četudi se v postopku izkaže, da je zakonska zveza sklenjena med sorodniki, med katerimi jo je mogoče skleniti le z dovoljenjem sodišča, sodišče ni dolžno v vsakem primeru ugoditi zahtevku na razveljavitev. Iz zakona namreč izhaja, da lahko zakonska zveza v nekem smislu konvalidira. V našem pravu pomeni konvalidacija to, da sodišče neveljavne zakonske zveze ne razveljavi. Po tej določbi ne pride do razveljavitve zato, ker sodišče, ki odloča o razveljavitvi, spregleda okoliščino, ki predstavlja razveljavitveni razlog oziroma vzrok neveljavnosti zakonske zveze, to je sorodstvo v četrtem kolenu stranske črte. Gre za t. i. naknadni spregled (dispenz) zadržka sorodstva.

49. člen

(razveljavitev zakonske zveze, sklenjene pod prisilo ali v zmoti)

Prvi odstavek določa upravičenca na tožbo za razveljavitev zakonske zveze iz razloga prisile ali zmote pri sklepanju zakonske zveze. To je vedno le tisti od zakoncev, ki je bil prisiljen v sklenitev zakonske zveze oziroma je slednjo sklenil v zmoti. Pri tem lahko zahteva razveljavitev zakonske zveze v enem letu, odkar je prisila prenehala oziroma odkar je spoznal svojo zmoto, zakonca pa sta v tem času živela skupaj.

50. člen

(veljavnost zakonske zveze ob mladoletnosti)

V prvem odstavku lahko sodišče (ni pa dolžno) razveljavi zakonsko zvezo otroka, ima pa tudi možnost, da naknadno spregleda zadržek mladoletnosti, ki v času odločanja o zahtevku na razveljavitev še obstaja. Možnost, da zakonske zveze ne razveljavi, ima sodišče seveda tudi tedaj, ko je zadržek mladoletnosti že odpadel. Rešitev je enaka kot v primeru, ko je prejšnja zakonska zveza prenehala ali je bila razveljavljena. V drugem odstavku sta ta dva primera konvalidacije zakonske zveze zaradi jasnosti posebej določena.

51. člen

(nadaljevanje postopka za razveljavitev zakonske zveze)

Predlog zakonika kot tožbenega upravičenca za tožbo na razveljavitev zakonske zveze navaja le zakonca, ne pa tudi njegovih dedičev. Pravica zahtevati razveljavitev zakonske zveze je osebna pravica, zato po smrti upravičenca ne preide na njegove dediče. Dediči pa smejo nadaljevati postopek za razveljavitev zakonske zveze, ki ga je z vložitvijo tožbe začel zapustnik.

52. člen

(pravne posledice razveljavitve zakonske zveze)

Pravne posledice razveljavitve zakonske zveze nastopijo z dnem razveljavitve, to je z dnem, ko postane razveljavitvena sodba pravnomočna. S tem dnem prenehajo pravne posledice zakonske zveze. Dokler zakonska zveza ni razglašena za neveljavno, velja, da sta zakonca v zakonski zvezi, tako v medsebojnem razmerju, kot v razmerju do zunanjega sveta.

53. člen

(uporaba določb pri razveljavitvi)

Določba napotuje na uporabo določb v nadaljevanju zakona, ki obravnavajo vprašanje razmerij med starši in otroki ter premoženjskih razmerij med zakoncema ter njunih medsebojnih daril v primeru razveze zakonske zveze. Ta pravila se analogno uporabljajo tudi v primeru razveljavitve zakonske zveze.

8. Pravice in dolžnosti zakoncev

54. člen

(dolžnosti zakoncev)

Vzajemno spoštovanje pomeni predvsem medsebojno priznavanje enakosti in dostojanstva ter človeške vrednosti. Medsebojna pomoč se kaže v podpori in varovanju koristi zakonca. Pomoč je lahko moralna (nega ob bolezni, nasvet...) ali materialna.

55. člen

(svobodno odločanje o rojstvu otrok)

Predlagana določba govori o svobodnem odločanju o rojstvih otrok. Pri tem nima v mislih odnosa države do zakoncev glede uresničevanja te ustavne svoboščine, temveč samo medsebojni, notranji odnos zakoncev glede rojevanja otrok. Tudi v tem odnosu je kot načelo uveljavljena svoboda odločanja. Zakonec ne more drugega prisiliti v rojevanje, niti v odpoved rojevanja. Zaradi bioloških danosti ima ženska več možnosti odločati, zlasti glede odpovedovanja rojevanju npr. s prekinitvijo nosečnosti. Pri rojevanju z biomedicinsko pomočjo pa je za kakršenkoli postopek potrebno kvalificirano soglasje obeh zakoncev (moškega in ženske). V tem primeru torej težko govorimo o izključni pravici enega ali drugega zakonca.

Oba zakonca sta po svojih močeh dolžna skrbeti za življenje, osebnostni razvoj, za pravice in koristi svojih otrok. Z neizpolnjevanjem svojih dolžnosti do otrok zakonec prizadene drugega zakonca, saj mora ta prevzeti tudi njegov del skrbi za otroke, kar pomeni, da gre tudi za kršitev medsebojnih dolžnosti zakoncev. Ta določba je samo pojasnjevalnega značaja, ker gre za splošne medsebojne pravice in dolžnosti staršev do skupnih otrok, ne glede na to, ali sta zakonca v zakonski zvezi, ali ne. Razmerja med starši in otroki ureja posebno poglavje.

56. člen

(svobodna izbira poklica in dela)

Vsak od zakoncev o svojih osebnih zadevah, kamor spada tudi pravica izbire dela in poklica, odloča sam. Iz predlagane določbe izhaja, da za zaposlitev zakonca, za njegovo izbiro dela in poklica, ni potrebno privoljenje drugega zakonca. Tudi izrecno nasprotovanje zakonca ne more imeti v tem pogledu nobenega vpliva na odločitev drugega zakonca.

57. člen

(stanovanjsko varstvo)

Določba tega člena zakoncu in otrokom, ki živijo z njima, zagotavlja stanovanjsko varstvo v času trajanja zakonske zveze. S tem zapolnjuje pravno praznino, na katero je Svet Evrope že dalj časa opozarjal države članice v Priporočilu št. R (81) 15 o pravicah zakoncev, ki zadevajo družinsko stanovanje in rabo gospodinjskih predmetov ter v Prilogi tega poročila. Določba preprečuje, da bi zakonec s pravnim poslom, sklenjenim brez soglasja drugega zakonca, temu drugemu zakoncu in otrokom, ki z njima živijo, onemogočil uporabo stanovanja, v katerem zakonca skupaj živita in ki je njun dom in s tem ogrozil njegovo existenco, kadar pa z njima živijo otroci, tudi njihovo korist. Zakonec, ki želi skleniti določen pravni posel glede tega stanovanja in mu drugi brez upravičenega razloga (npr. zakonca sta lastnika še več drugih stanovanj) odreče soglasje, je varovan s tem, da sme sodišče na njegovo zahtevo soglasje nadomestiti. Zaradi varstva koristi otrok, ki živijo z zakoncema (tako skupnih kot drugih otrok zakoncev), mora sodišče pri presoji, ali je zakonec upravičeno odrekel soglasje k pravnemu poslu glede stanovanja, upoštevati tudi njihove potrebe. Glede na splošno določbo o izenačenju partnerjev iz zunajzakonske skupnosti z zakonci v medsebojnih razmerjih se uporablja ta določba tudi za zunajzakonske partnerje, s čimer je zagotovljeno tudi varstvo otrok, ki živijo z zunajzakonskima partnerjema.

58. člen

(odločanje o skupnih zadevah)

Zakonca sta v zakonski zvezi enakopravna, zato o skupnih zadevah odločata sporazumno. Pri soodločanju mora vsak zakonec upoštevati tudi koristi drugega zakonca in koristi družinske skupnosti. Za skupne zadeve zakoncev se šteje predvsem: določitev bivališča, vodenje skupnega gospodinjstva, razmerje do skupnih otrok in gospodarjenje s skupnim premoženjem.

59. člen

(prispevek zakoncev)

Zakonca sta po predlagani določbi dolžna prispevati po svojih zmožnostih za potrebe njune življenjske skupnosti in za preživljanje družine. S prispevanjem zakoncev se zadovoljujejo tako njune tekoče potrebe, tudi če nimata otrok in nista ustvarila družine, kot tudi za preživljanje družine, kadar sta jo zakonca ustvarila.

60. člen

(preživljanje med zakoncema v času zakonske zveze)

Zakonska življenjska skupnost je solidarnostna skupnost, zato sta se zakonca dolžna podpirati in si pomagati, tudi v obliki medsebojnega preživljanja. Spor o obstoju pravice do preživljanja in z njim povezana potreba po sodni določitvi preživnine se najpogosteje pojavita ob razvezi, zato so določbe o preživljanju zbrane v poglavju z naslovom »Razmerja med razvezanima zakoncema«, smiselno pa se uporabljajo tudi za druge življenjske situacije v zvezi s preživljanjem med zakoncema.

9. Premoženjska razmerja med zakoncema

61. člen (premoženjski režim)

S to določbo je podana zakonska definicija premoženjskega režima. Pri premoženjskem režimu gre zlasti za vprašanja lastnine, komu pripada uprava, užitek in razpolaganje s posameznimi stvarmi, v kakšni meri sta zakonca udeležena na premoženju, ki se pridobi v času trajanja zakonske zveze, kdo in s čigavim premoženjem odgovarja za obveznosti, ki jih ima eden ali drugi zakonec ter vprašanje premoženjskopравnih posledic, ki nastopijo ob prenehanju zakonske zveze. Pomemben element definicije pa je tudi opozorilo, da pri premoženjskih razmerjih med zakoncema ne gre praviloma le za njuna medsebojna, notranja razmerja, kot bi na prvi pogled izhajalo iz samega izrazoslovja. Jasno je, da njuna medsebojna premoženjska razmerja, zlasti njun premoženjski režim, vpliva tudi na pravne odnose zakoncev do tretjih oseb.

62. člen (sklepanje pravnih poslov)

Normo o zahtevi po strogi obličnosti pravnih poslov, ki jih sklepata med seboj zakonca, sicer že vsebuje ZN, vendarle pa predlagatelj meni, da je pravilno, da jo ob celovitem obravnavanju premoženjskih razmerij med zakoncema, le-ta potrebno vključiti tudi v novo družinsko pravno zakonodajo. Določbo je predlagatelj umestil povsem na začetek med splošne določbe, ker njena vsebina pokriva tako vprašanja premoženjskega režima (preko ženitnih in vseh ostalih pogodb, npr. darilne), kot tudi vprašanje preživnine, glede na to, da je v zakonu predvidena tudi možnost sklepanja preživninskih sporazumov med zakoncema. Namen tovrstnega urejanja je predvsem v varstvu vsakega od zakoncev pred lastnimi nepremišljenimi dejanji, poleg tega pa tudi varovanje interesov tretjih oseb oziroma varnosti pravnega prometa.

Pri izjemi iz tretjega odstavka gre za zgledovanje po določbi prvega odstavka 84. člena ZZZDR o nevračanju določenih daril. Z običajnimi oziroma priložnostnimi darili, ki so v sorazmerju s premoženjskim stanjem zakonca, le-ta ne morejo ogroziti niti njegovega eksistenčnega položaja, niti pravnega prometa, zato ni potreben notarski zapis.

63. člen (domneva zakonitega premoženjskega režima)

Določba pomeni eno temeljnih sprememb glede načina urejanja premoženjskega režima. Bistvo določbe je, da prinaša na področje premoženjskega režima med zakoncema možnost zakoncev, da izbereta in določita vsebino lastnega premoženjskega režima. To pomeni, da imata zakonca, če to želita, možnost, da se s sklenitvijo ženitne pogodbe izogneta zakonitemu premoženjskemu režimu, ter lahko pogodbeno vsebino, to je vsebino njunega premoženjskega režima, načeloma (ob določenih nujnih omejitvah, ki so predstavljene v nadaljevanju) prosto oblikujeta. To je njun pogodbeni

premoženjski režim. Lahko pa zakonca ostaneta pasivna, tedaj se njun premoženjski režim presoja po zakonskih določbah t. i. zakonitega premoženjskega režima.

Novo ureditev je narekovala sprememba družbenega reda oziroma sprejem nove slovenske ustave, v kateri je zasebna lastnina dobila svoje staro, lahko bi rekli tudi klasično mesto v pravnem sistemu (33. člen ustave). Ob tem je bilo potrebno vrniti na področje tipičnih civilnopравnih odnosov, torej tudi na področje premoženjskega režima med zakoncema, dve temeljni civilnopравni načeli, načelo avtonomije volje pogodbenih strank ter načelo dispozitivnosti pravnih norm. Obligatornost enega samega, zakonitega premoženjskega režima, v novi pravni ureditvi ni mogla obstati ravno iz razloga nasprotovanja omenjenima načeloma, prav tako pa je ne bi mogli utemeljiti niti z ekstenzivno interpretacijo ustavne določbe o socialni funkciji lastninske pravice (67. člen ustave). Poseg v avtonomijo volje zakoncev torej načeloma ne opravičuje nikakršen višji cilj oziroma pravno zavarovana pravica ali interes, ki bi imel v danem primeru prednost pred svobodo odločanja dveh samostojnih subjektov. Nenazadnje pa velja omeniti tudi okoliščino, da je uvajanje možnosti zakoncev oziroma bodočih zakoncev, da se o medsebojnem premoženjskem režimu svobodneje dogovarjajo (določeni pogoji in omejitve so podane povsod), tudi sprejemanje nazorov, ki jih pozna skorajda celotna t. i. civilnopравna Evropa.

64. člen

(zakoniti premoženjski režim)

Predlagana določba prinaša temeljno shemo premoženjskega režima med zakoncema, ki ga določa zakon za vse tiste zakonce, ki ne bodo sklenili ženitne pogodbe. Že takoj na začetku opozori na njegovo dvojnost, ki je v veljavni zakonodaji, pa tudi v pravni teoriji premalo poudarjena. Zakoniti premoženjski režim je sestavljen iz dveh premoženjskih režimov, to je režima premoženjske skupnosti za kategorijo skupnega premoženja zakoncev ter režima ločenega premoženja za kategorijo posebnega premoženja vsakega od zakoncev. Režima sta bila izbrana izmed več različnih možnih načinov urejanja premoženjskih režimov, ki jih pozna pravna teorija oziroma praksa v primerjalnem pravu. Izbrana sta bila predvsem na temelju vsebinske presoje o največji primernosti slednjih, pa tudi na podlagi zgodovinskega elementa oziroma elementa kontinuitete pravne ureditve. V skladu s predstavljeno ureditvijo velja opozoriti tudi na to, da v zakonitem premoženjskem režimu ne moremo govoriti o dveh (to velja za število premoženjskih režimov), ampak o treh premoženjskih masah. To so skupno premoženje zakoncev, posebno premoženje prvega zakonca ter posebno premoženje drugega zakonca.

65. člen

(skupno premoženje)

Skupno premoženje so, v skladu z definicijo, vse premoženjske pravice, torej vse stvarno pravne in obligacijske pravice, ki so bile pridobljene z delom v času zakonske zveze. Delo kot konstitutivni element za nastanek skupnega premoženja pomeni katerokoli pojavno obliko, s katero se ustvarja neka vrednost. Delo zakoncev ni nujno skupno. Za delo se ne šteje le ekonomski segment slednjega, to je tisti, ki prinaša neposredne finančne koristi (praviloma izhajajo iz zaposlitve, opravljanja poklica), delo je tudi dejavnost posameznega zakonca, ki je namenjena zadovoljevanju raznovrstnih potreb družine, vzgoja in varstvo otrok, vodenje gospodinjstva, delo v zvezi z vzdrževanjem premoženja ali

povečevanjem njegove vrednosti ter pomoč drugemu partnerju. Dodatek, da gre za skupno premoženje tudi v primerih, ko je bilo pridobljeno na kakršenkoli odplačen način, in ne le na podlagi dela, dopolnjuje sedanji koncept ZZZDR. Kategorija dela v preteklosti ni pokrivala ravno vseh primerov odplačne pridobitve premoženja (npr. pridobitev kredita). Pri obravnavi časovnega segmenta pri pridobivanju skupnega premoženja je potrebno poudariti, da ne zadostuje samo dejstvo, da je bilo premoženje pridobljeno z delom v času trajanja zakonske zveze (to je od dne, ko sta partnerja sklenila zakonsko zvezo, do njenega formalnoppravnega prenehanja s smrtjo enega od zakoncev, njegovo razglasitvijo za mrtvega, razvezo ali razveljavitvijo zakonske zveze), temveč tudi to, da zakonca delata in pridobivata v dejansko obstoječi življenjski in ekonomski skupnosti. Če zakonca brez utemeljenih razlogov ne živita skupaj, premoženjske skupnosti med zakoncema ni.

Zadnji stavek prvega odstavka tega člena določa načelo t. i. realne subrogacije. Gre za to, da skupno premoženje sestavljajo tudi njegovi dohodki, ne glede na to, ali so bili pridobljeni z delom ali ne. Del skupnega premoženja so tudi stvari oziroma pravice, ki so kupljene z denarjem, ki je skupno premoženje zakoncev, kot tudi tiste, ki so pridobljene z zamenjavo ali z izkupičkom za prodano stvar iz skupnega premoženja ter znesek odškodnine za poškodovano ali uničeno skupno premoženje zakoncev ali stvar oziroma pravico, ki je bila kupljena z omenjenim denarjem. Pri tem je bistveno, da obstaja neke vrste kontinuiteta in povezava med starim in novim premoženjem. Ugotoviti je treba, da je nek predmet ali pravica vstopila v premoženjsko maso namesto druge. Če tega ne moremo ugotoviti oziroma do neposredne zamenjave enega predmeta ali pravice z drugo ni prišlo, potem tudi o realni subrogaciji ne moremo govoriti.

66. člen

(razpolaganje s skupnim premoženjem)

Predlagatelj je mnenja, da je režim premoženjske skupnosti na skupnem premoženju zakoncev še vedno najprimernejši. Če vzamemo za primer eno tipičnih pravic glede premoženja zakoncev, ki ga pridobita z delom ali odplačno v času trajanja zakonske zveze, to je lastninsko pravico, govorimo o skupni lastnini zakoncev na stvareh iz skupnega premoženja in ne o njuni solastnini. To pomeni, da delež vsakega od zakoncev na skupni stvari ni določen, je pa določljiv (za razliko od solastnine, kjer so deleži na stvari določeni). Tudi vse druge premoženjske pravice (ne le lastninska) pripadajo zakoncema skupaj.

Drugi odstavek je logična izpeljava prvega odstavka, saj govori o tem, da razpolaganje s posameznimi deli skupnega premoženja za življenja zakoncev ni mogoče, ker deleži niso določeni. V primeru smrti zakonska zveza preneha in takrat že po samem zakonu pride do delitve skupnega premoženja. Zaradi tega zakonec za primer smrti s svojim nedoločenim deležem na skupnem premoženju lahko razpolaga. Zakonca pa se lahko tudi kadarkoli odločita za razdelitev skupnega premoženja oziroma lahko razdelitev predlaga eden od njiju. Takrat, ko je skupno premoženje razdeljeno oziroma so določeni deleži vsakega od zakoncev, lahko vsak od njiju s svojim deležem tudi prosto razpolaga.

Določba tretjega odstavka, po kateri se lastninska pravica na nepremičninah, ki je skupno premoženje zakoncev, vpisuje v zemljiško knjigo na ime obeh zakoncev, kot njuno skupno premoženje po nedoločenih deležih, je sicer blanketna, saj ne predvideva sankcije, kljub temu pa na nek način zavezuje zakonca, da svoja skupno-lastninska upravičenja na določeni nepremičnini ustrezno izkažeta.

Osnovna funkcija obravnavane določbe je v nujenju določenih jamstev dobrovernim tretjim osebam. Če zakonca ne poskrbita za vpis skupne lastnine na nepremičnini v zemljiški knjigi, sama trpita morebitne škodljive posledice.

Temeljni razlogi za sprejetje predlagane ureditve skupne lastnine in ne solastninskega modela izhajajo iz razmerja med zakoncema, to je iz razmerja tesne čustvene povezanosti med zakoncema, ki temelji na vzajemni ljubezni in spoštovanju, ker lahko ugotovimo, da v njuni skupnosti ne vladajo le pridobitni, ekonomski interesi, temveč predvsem interesi pridobivanja in delovanja v skupno dobro in blaginjo obeh zakoncev (oziroma družine). V veliki meri je torej tudi na premoženjskem področju poudarjena osebna komponenta delovanja za skupni cilj, zato premoženjska skupnost zakoncev še posebej ustreza definiciji skupnega premoženja. Predstavljena ureditev tako še najbolj upošteva posebno, osebno naravo življenjske skupnosti, ki se vzpostavi s sklenitvijo zakonske zveze in se v vsebinskem pogledu njenim potrebam v času njenega trajanja še najbolj približuje. Predstavljena ureditev daje tudi odgovore na vprašanja, kako na najbolj optimalen način presoјati prepletanje premoženjskih interesov med zakoncema, do katerih v življenju nujno prihaja. Poleg tega pa se s to ureditvijo v kar največji možni meri približujemo idealu premoženjske enakopravnosti moškega in ženske.

67. člen

(skupno upravljanje)

Z novo ureditvijo upravljanja zakoncev s skupnim premoženjem želi predlagatelj doseči dva cilja: po eni strani naj bo sklepanje pravnih poslov glede skupnega premoženja v vsakdanjem pravnem prometu zakoncem v čim večji meri olajšano, po drugi strani pa naj se, zlasti v primerih sklepanja pomembnejših, »nevsakdanjih« pravnih poslov, zavarujejo v nekoliko večji meri tudi interesi njune premoženjske (in siceršnje) skupnosti. Tako se upoštevanje prvega načela kaže v določbi, ki opredeljuje izjemo od temeljnega, v prvem odstavku tega člena formuliranega načela skupnega in sporazumnega razpolaganja in upravljanja s skupnim premoženjem. Gre za pravno domnevo, da ima zakonec, ki razpolaga s premoženjem manjše vrednosti ter tedaj, ko sklepa pravne posle, ki se tičejo rednega upravljanja skupnega premoženja, soglasje drugega zakonca. To načelo jasno kaže na to, da je, *a contrario*, v primerih, ko gre za velike posege v skupno premoženje zakoncev, kot je npr. razpolaganje z vsemi pravicami, ki tvorijo njuno skupno premoženje ali pa gre za odtujitev nepremičnine oziroma premičnine večje vrednosti, potrebno soglasje obeh zakoncev. V nasprotnem primeru bi lahko prišlo do daljnosežnih in nedopustnih zlorab pravic enega od zakoncev na račun drugega, posredno pa lahko tudi do nasprotovanja otrokovim interesom. Sicer pa predlagatelj meni, da je v primeru, ko eden od zakoncev neupravičeno samostojno razpolaga s skupnim premoženjem, treba upoštevati splošno načelo, ki ga postavlja Stvarnopravni zakonik (Uradni list RS, št. 87/02, 18/07 Skl. US; v nadaljevanju: SPZ) v tretjem odstavku 72. člena.

Pravni standard premičnine manjše oziroma večje vrednosti je pomensko dokaj odprt, zato ga bo s svojimi rešitvami v vsakokratnem konkretnem primeru izoblikovala sodna praksa. Kot temeljna merila za umestitev določene premičnine v predstavljeno kategorijo naj služi predvsem kriterij dejanske ocene tržne vrednosti premičnine, kriterij njenega pomena za družinsko skupnost oziroma življenjsko skupnost partnerjev (ali npr. ta premičnina prispeva k pridobivanju osebnega dohodka, od katerega je odvisno preživljanje družine ipd.) ter kriterij njenega vpisa v različne registre (npr. avtomobil, vodno

ali zračno plovilo, ki se vpisujejo v posebne registre, štejemo med pomembnejše premičnine, ki so praviloma tudi večje vrednosti). Pravnih poslov rednega upravljanja posebej ne opredeljujemo, saj jih opredeljuje SPZ v tretjem odstavku 67. člena. Gre za posle, ki so potrebni za obratovanje in vzdrževanje stvari za doseganje njenega namena.

68. člen

(dogovor o upravljanju)

Določba tega člena omogoča zakoncema, da se o vprašanih upravljanja in razpolaganja s skupnim premoženjem dogovorita tako, kot njima ustreza. Še vedno pa morata zakonca pri poslih rednega ali izrednega upravljanja s skupnim premoženjem upoštevati koristi drug drugega, saj gre za posebno premožensko skupnost. Obličnost tovrstnega dogovora (sklenitev v obliki notarskega zapisa) je potrebna zaradi varovanja pravnega prometa, pa tudi zaradi varovanja interesov vsakega od zakoncev, torej gre tudi za varovanje zakonca pred lastno nepremišljeno odločitvijo. Dogovor zakoncev pa ne more zaobiti norme, ki določa, da morata o razpolaganju s stanovanjem, ki je njun dom oziroma tudi dom otrok, ki živijo z njima, odločati oba zakonca sporazumno.

69. člen

(razdelitev skupnega premoženja)

V prvem odstavku tega člena so obravnavane temeljne okoliščine, ki po samem zakonu (*ex lege*) ali kako drugače pripeljejo do delitve skupnega premoženja zakoncev. Do delitve pride zlasti ob prenehanju zakonske zveze, to je ob njeni razvezi ali razveljavitvi, v primeru smrti enega od zakoncev ali razglasitve pogrešanega zakonca za mrtvega. V primeru neobstoječe zakonske zveze pa skupno premoženje ne nastane, ker taka zakonska zveza nima pravnih posledic. Zato ne more priti do delitve premoženja po določbah ZZZDR. Medsebojni premoženski zahtevki se v tem primeru rešujejo po pravilih civilnega prava.

Zakonca se lahko v vsakem primeru, tako ob prenehanju zakonske zveze, ko je delitev premoženja obligatorna, kot tudi kadarkoli v času trajanja zakonske zveze, sporazumeta o razdelitvi skupnega premoženja. Če do sporazuma ne pride, eden od zakoncev pa si želi skupno premoženje razdeliti, lahko zahteva, da ga razdeli sodišče. Delitev skupnega premoženja se od delitve premoženja v solastnini razlikuje v tem, da je v prvem primeru, preden lahko opravimo (fizično) razdelitev, treba določiti deleže zakoncev na skupnem premoženju, medtem ko so v drugem primeru ti že določeni. V primeru delitve skupnega premoženja se praviloma govori o dveh fazah: prva faza je določitev idealnih deležev zakoncev na njunem skupnem premoženju, druga faza pa delitev stvari in pravic v naravi, realno (praviloma fizično ali pa vrednostno), kar pomeni, da zakonca postaneta samostojna lastnika oziroma upravičenca. Če sta zakonca vložila predlog za razdelitev skupnega premoženja, pa sodišče v nepravdnem postopku ugotovi, da je med zakoncema spor o obsegu skupnega premoženja in/ali o deležih vsakega od zakoncev na slednjem, mora postopek prekiniti in stranki napotiti na pravnici postopek. Tam bo prišlo do razjasnitve omenjenih predhodnih vprašanj. Šele potem, ko je pravnici postopek pravnomočno končan, se lahko nadaljuje nepravdni postopek o razdelitvi skupnega premoženja. Seveda se lahko zakonca tudi kasneje, ko sodišče v pravnem postopku ugotovi, kaj vse

spada v skupno premoženje zakoncev in kakšen je delež vsakega od zakoncev na slednjem, dogovorita o načinu razdelitve skupnega premoženja.

Drugi odstavek govori o primeru, ko se zakonca sporazumeta o razdelitvi skupnega premoženja. Iz takšnega dogovora je mogoče logično, čeprav le implicitno, izpeljati zaključek, da sta se zakonca tedaj morala strinjati tudi o obsegu oziroma vsebini skupnega premoženja. Zaradi tega predstavljena določba prinaša nespodbojno domnevo (*praesumptio iuris et de iure*), da sporazum o delitvi skupnega premoženja ne pomeni le sporazumno določitev deležev zakoncev na skupnem premoženju, temveč tudi sporazum o njegovem obsegu in vsebini.

Zadnji odstavek tega člena rešuje vprašanje razdelitve skupnega premoženja, če bi zakonca pri sklepanju ženitne pogodbe na to okoliščino pozabila oziroma bi uredila svoje premoženjske odnose samo za vnaprej, pozabila pa likvidirati staro premoženjsko skupnost. Če bi v takšnem primeru kasneje med zakoncema prišlo do spora, bi sodišče moralo postopati takole: najprej bi moralo ugotoviti, kolikšno je bilo skupno premoženje zakoncev v trenutku prenehanja zakonitega premoženjskega režima ter kaj je vse vanj sodilo. Zatem bi sodišče v skladu s pravili o delitvi skupnega premoženja slednje razdelilo in odločilo o zahtevku zakoncev.

70. člen

(dolgovi in terjatve na skupnem premoženju)

Zahteva, ki je izražena v tem členu, je logična, saj gre za prenehanje premoženjske skupnosti, pri čemer je treba pred njeno razdelitvijo določiti, kolikšen je sploh njen pravi obseg. Šele ob tako ugotovljenem podatku bo lahko prišlo do pravilne razdelitve oziroma določitve deležev. Zakoncu se v njegov delež vračuna vse, kar dolguje v skupno premoženje, zmanjša pa se velikost skupnega premoženja za vrednost, ki jo slednje dolguje posebnemu premoženju vsakega od zakoncev.

71. člen

(višina deležev pri skupnem premoženju)

V primeru, da se zakonca dogovorita o tem, kolikšen je delež vsakega od njiju na skupnem premoženju, sta se sporazumela o njunih idealnih deležih na celotnem skupnem premoženju. Na nek način sta dotedanje skupno lastniško razmerje zamenjala za solastniškega. Soglasje o idealnih deležih pa še ne pomeni, da se strinjata tudi o realni oziroma fizični razdelitvi skupnega premoženja.

72. člen

(način delitve skupnega premoženja)

Predlagana ureditev razdelitve skupnega premoženja med zakoncema prinaša nekaj novosti. Načeloma se ohranja domneva delitve skupnega premoženja na polovico, ki se lahko izpodbije v primeru, da eden od zakoncev dokaže, da je prispeval v večji meri kot drugi. Novost predlagane ureditve pa je predvsem v tem, da mora sodišče pri odločanju o zahtevkih zakoncev po dodelitvi več kot polovičnega deleža na skupnem premoženju najprej ugotoviti, da gre za znatno razliko v višini prispevkov obeh

zakoncev. Če ugotovi, da je razlika v prispevanju neznatna, zahtevke zakonca zavrne. Šele v primeru, ko ugotovi, da je, ob upoštevanju vseh okoliščin iz tretjega odstavka tega člena, razlika v prispevanju obeh zakoncev velika oziroma nadpovprečna, lahko odloči o razdelitvi premoženja v drugačnem kot polovičnem razmerju. Z novo ureditvijo se želimo izogniti dokaj velikemu številu dolgotrajnih in zapletenih sporov o dokazovanju prispevanja v različnem (ne v polovičnem) razmerju, katerih končni izid je, vsaj pri večini zakoncev, ki nima zelo velikega skupnega premoženja, relativno majhen (na primer odločitev sodišča, da sta zakonca k skupnemu premoženju prispevala v razmerju 45 % : 55 %). Poleg težavnosti povsem natančnega presojanja dejanskih prispevkov vsakega od zakoncev skozi dolga leta skupnega življenja se namreč utemeljeno postavlja tudi vprašanje, v kolikšni meri lahko sodišča v resnici, na podlagi gotovosti oziroma prepričanja, izdajo odločbo, v kateri ugotovijo le nekaj odstotno razliko v vlaganjih obeh zakoncev.

Kadar sodišče ne bo uporabilo domneve polovične delitve skupnega premoženja, bo moralo upoštevati vse, v tretjem odstavku tega člena navedene okoliščine. Na ta način, poleg ostalih določb, zlasti tudi domneve enakih deležev na skupnem premoženju, predlagana ureditev vidno izpričuje svojo zavezo k vzpostavljanju enakopravnih premoženjskih odnosov med možem in ženo. Zakonec, ki ima manjši dohodek od drugega zakonca, lahko na podlagi svojega prispevka v delu in skrbi za dom in družino dopolni svoj primanjkljaj do polovičnega deleža na skupnem premoženju, lahko pa ga tudi preseže. Razčiščevanje vprašanja, koliko je dejansko prispeval eden in koliko drug zakonec, je vprašanje ugotavljanja dejanskega stanja, ki je drugačno od primera do primera. Pomembno je dejstvo, da se načeloma enako kot delo v službi, ki prinaša dohodek, vrednoti tudi gospodinjsko delo in skrb za družino, ki se ne izkazuje v neposredni premoženjski koristi.

73. člen

(dogovor o delitvi premoženja)

Zakonca lahko razdelita skupno premoženje tako, da si razdelita med seboj posamezne pravice (obligacijske in stvarne), ki sestavljajo njuno premoženje, lahko pa si delita tudi posamezne predmete (stvari, terjatve). V tem primeru govorimo o fizični delitvi. Lahko pa celotno premoženje ali le njegov nerazdeljeni del prodata in si razdelita izkupiček (civilna delitev). Možen je tudi dogovor, da eden od zakoncev izplača delež drugega zakonca v denarju, prej skupno premoženje pa postane samo njegovo. Lahko pa se dogovorita, da bosta na določeni stvari iz skupnega premoženja (npr. hiši) imela solastninsko pravico v skladu s sporazumno določenima ali sodno ugotovljenima idealnima deležema na tej stvari.

V primeru pa, da je prišlo med zakoncema do sporazuma o tem, kaj vse obsega njuno skupno premoženje ter kolikšen je delež vsakega od njiju na skupnem premoženju, ne pa tudi do sporazuma o konkretni, fizični razdelitvi premoženja, sodišče na zahtevo zakonca v nepravdnem postopku razdeli njuno skupno premoženje. Enako velja za razdelitev premoženja, ki jo predlagata zakonca ali le eden od njiju potem, ko je bila izdana pravnomočna sodna odločba o predhodnih vprašanih velikosti skupnega premoženja in deležih vsakega od zakoncev na njem. Delitev opravi sodišče po pravilih, ki veljajo za delitev solastnine, kar velja tako za postopkovne določbe ZNP (zakon ureja razdelitev skupnega premoženja v treh posebnih členih, 118. člen ter od 128. do 130. člena, sicer pa napotuje na smiselno uporabo določb postopka za delitev stvari v solastnini, od 119. do 128. člena ZNP), kot tudi za materialnopravne določbe SPZ, zlasti njegovega 70. člena. Tako velja, da sodišče, če je le mogoče,

opravi delitev stvari, ki tvori skupno premoženje zakoncev, v naravi. V primeru, da stvari ni mogoče fizično razdeliti ali je takšna delitev mogoča le ob znatnem zmanjšanju njene vrednosti, odloči sodišče, da se delitev stvari opravi s prodajo, kupnina pa naj se razdeli med zakonca (t. i. civilna delitev). Zakoncu, ki je z delitvijo dobil stvar ali del stvari, jamči drugi zakonec za pravne in stvarne napake stvari v mejah njegovega ugotovljenega deleža na skupnem premoženju. Podobno »jamstvo« je uvedeno tudi za obligacijske pravice, kjer se po analogiji uporabijo določbe OZ o odgovornosti za obstoj in izterljivost terjatve pri cesiji (423. člen in 424. člen OZ). Sodišče lahko določi, da je upravičenec do celotnega premoženja eden od zakoncev, pri čemer je ta dolžan izplačati drugemu zakoncu vrednost njegovega deleža v denarju. To bo sodišče storilo zlasti tedaj, kadar je delež drugega zakonca na skupnem premoženju sorazmerno majhen.

74. člen

(predmeti za opravljanje poklica in osebni predmeti)

To je specialna določba, ki podrobneje izpeljuje načelno ureditev postopka za delitev skupnega premoženja, urejenega v ZNP (128. člen). Slednja namreč določa, da v postopku za delitev skupnega premoženja sodišče v prvi vrsti odloči, kateremu izmed udeležencev se dodelijo posamezne stvari, ki spadajo v skupno premoženje. Sodišče pri odločanju o tem upošteva potrebe udeležencev in njihove upravičene interese na posameznih stvareh, kot izhajajo iz zakona ali iz namena posameznih stvari.

Če bi bila vrednost teh stvari nesorazmerno velika v primerjavi z vrednostjo celotnega skupnega premoženja zakoncev (ko gre npr. za trgovski lokal z več zaposlenimi), se bo opravila delitev tudi tega premoženja. Izjema je le primer, ko zakonec, ki s tem lokalom opravlja svoj poklic oziroma pridobiva dohodek, delež drugega zakonca izplača. V primeru, da stvari ni mogoče fizično razdeliti ali je takšna delitev mogoča le ob znatnem zmanjšanju njene vrednosti, odloči sodišče, da se delitev stvari opravi s prodajo, kupnina pa se razdeli med zakonca.

75. člen

(posebno premoženje)

Določba tega člena je v veliki meri novost, saj veljavna ureditev posebnega premoženja zakoncev eksplicitno ne omenja. Kolikor pa ga vendarle (le s kratko določbo) vsebinsko opredeljuje, se je skozi čas izkazalo, da je njegova ureditev nepopolna oziroma pomanjkljiva. V predlogu je tudi izrecno določeno, da je posebno premoženje, razen premoženja, ki ga je zakonec že imel v času sklenitve zakonske zveze (ki ga je »prinesel v zakon«), tudi premoženje, ki ga je zakonec pridobil neodplačno iz različnih pravnih naslovov, predvsem daril in dedovanja v času trajanja zakonske zveze.

Poleg zgoraj omenjenih, »klasičnih« sestavin posebnega premoženja zakoncev, je v drugem odstavku tega člena opredeljena tudi posebna kategorija osebnega premoženja zakonca. Ta ima, ne glede na to, da je bilo premoženje morda pridobljeno z delom v času trajanja zakonske zveze, prav tako značaj posebnega premoženja posameznega zakonca. V to kategorijo spadajo zlasti posameznikove osebne stvari, kot je obleka, nakit (razen v primeru izjemne vrednosti), določeni zdravstveni in ortopedski pripomočki, ki služijo le uporabi določene osebe in podobno. Predvsem naj bi šlo za stvari, ki bi bile, glede na obseg skupnega premoženja oziroma posebnega premoženja drugega zakonca, relativno

majhne vrednosti. Ob uvajanju omenjene kategorije je potrebno upoštevati opozorilo, da se na ta način režimu premoženjske skupnosti na nek način spodkopavajo temelji, zato je treba pri njenem oblikovanju ostati previden oziroma je ni priporočljivo pretirano širiti.

76. člen

(razpolaganje s posebnim premoženjem)

Za posebno premoženje zakonca ne velja režim premoženjske skupnosti, ampak režim ločenega premoženja zakoncev. Bistvena posledica slednjega sta ravno dve temeljni, v tem členu opredeljeni pravici: pravica do svobodnega, samostojnega upravljanja posebnega premoženja ter pravica do prav takšnega razpolaganja z njim. Na določeno izjemo od omenjenega načela, ki je postavljena zaradi spoštovanja enega temeljnih načel družinskega prava, to je varovanja koristi otrok, je pri obravnavi specifične ureditve vprašanja stanovanja zakoncev in otrok posebej opredeljeno.

77. člen

(vlaganja v nepremičnine)

Za vlaganja enega od zakoncev v posebno premoženje drugega zakonca veljajo načeloma splošna civilnopravna oziroma stvarno pravna pravila. V skladu z novo ureditvijo SPZ slednje prinaša dosledno uveljavitev načela *superficies solo cedit*, ki bo tako poslej veljalo tudi v razmerju med zakoncema. To pa praktično pomeni, da bo zakonec, ki bi npr. vlagal oziroma investiral v nepremičnino, ki je posebno premoženje drugega zakonca, na podlagi svojih vlaganj, ob odsotnosti ustreznega dogovora (pogodbe), pridobil le obligacijsko pravni, ne pa stvarno pravni zahtevek. Če bi torej eden od zakoncev v sporazumu z drugim, ki je lastnik določene nepremičnine, na njej zgradil objekt oziroma bi že obstoječemu objektu prizidal novega, ga nadgradil ali na katerikoli drug način izboljšal, na nepremičnini ne bi pridobil lastninske pravice. Pomembno pa je, da v takšnih primerih stvarno pravo predvideva kavtelo za primeren način uveljavljanja obligacijskega zahtevka. SPZ v tretjem odstavku 48. člena določa, da zastaralni roki za zahtevke graditelja začnejo teči od dneva, ko je slednji izgubil posest nepremičnine. Takšna splošna rešitev pa je tudi v primerih premoženjskih vlaganj med zakoncema ugodna. Gre namreč za to, da varovanje začetka teka rokov za uveljavljanje obligacijskega zahtevka zakon ne veže na morebitno prenehanje zakonske zveze, ampak na dejansko prenehanje uporabljanja tega objekta s strani vlagatelja.

Posebna določba glede obravnavanega vprašanja pa se v družinsko pravni zakonodaji nahaja kot dopolnitev predstavljene splošne ureditve. Predvsem gre za to, da v primeru, ko se zakonca o vlaganjih enega od njiju v posebno premoženje drugega od njiju ne moreta dogovoriti, in ko vprašanje obstoja in/ali višine vlaganj rešuje sodišče, obstaja možnost stvarno pravnega zavarovanja terjatve. Sodišče namreč lahko, na predlog zakonca, odredi vpis hipoteke na nepremičnini, ki je bila predmet zakončevih vlaganj. Gre za hipoteko na podlagi sodne odločbe, ki v skladu s 143. členom SPZ nastane z vpisom slednje v zemljiško knjigo.

78. člen

(vlaganja v gospodarsko družbo ali drugo pravno osebo)

Predlog zakonika zakonca vzpodbuja, da se pri vlaganjih v podjetje, ki je posebno premoženje enega od njiju, dogovorita o obliki udeležbe zakonca, ki vlaga. V primeru, da se o tem ne dogovorita, pa predlog določbe za reševanje tega vprašanja napotuje na uporabo pravil obligacijskega prava o družbeni pogodbi.

79. člen

(skupne obveznosti zakoncev)

Določba tega člena rešuje vprašanje odgovornosti za dolgove oziroma poravnavanja obveznosti zakoncev do njihovih upnikov (tretjih oseb), kot tudi porazdelitev oziroma poravnavanje obveznosti v njunem medsebojnem razmerju. Ureditev je vsebinsko sicer podobna ureditvi v veljavnem zakonu, prinaša pa vendarle nekaj manjših novosti. Nova terminologija v smislu uvajanja pojmov posebna in pa skupna obveznost je namenjena predvsem jasnejši in enostavnejši razmejitvi problematike poravnavanja obveznosti oziroma njenemu označevanju. Po mnenju predlagatelja bo terminološka novost koristila tako praktični uporabi kot tudi njeni natančnejši teoretični obravnavi.

Pod pojmom t. i. skupnih obveznosti zakoncev razumemo tiste obveznosti, ki po splošnih predpisih obremenjujejo oba zakonca (npr. odgovornost za škodo, ki jo skupaj povzročita tretjemu ali jo povzroči njun otrok, za katerega ravnanje sta odškodninsko odgovorna), obveznosti, ki nastanejo v zvezi s skupnim premoženjem ter obveznosti, ki jih posamezen zakonec prevzame za tekoče potrebe družine (gre predvsem za potrebe po hrani, obleki, izdatke za skupno gospodinjstvo ter skupno stanovanje). Na tem mestu velja poudariti, da so v novi ureditvi dodatno, enakovredno pojmu potreb družine, obravnavane tudi potrebe življenjske skupnosti. Na ta način se zagotavlja enakopravna obravnavanje zakoncev, ki imajo otroke (ti ustvarjajo družino) in tistih zakoncev, ki otrok nimajo. Za skupne obveznosti odgovarjata zakonca nerazdelno (solidarno), tako s skupnim, kot tudi s svojim posebnim premoženjem. To pomeni, da lahko terja upnik plačilo celotnega dolga od enega ali od drugega zakonca, ne glede na to, kdo je bil tisti, ki je konkretno obveznost prevzel. Načelo solidarne odgovornosti za skupne obveznosti zakoncev je logična posledica uveljavljenih načel ureditve premoženjskih odnosov med zakoncema: načelo enakopravnosti, vzajemnosti in solidarnosti.

Drugi odstavek vsebuje določbo o t. i. regresnem zahtevku enega od zakoncev nasproti drugemu zakoncu. Če eden od zakoncev poravnava skupni dolg v večjem obsegu, kot znaša njegov del dolga, ima pravico terjati povračilo presežka. Del dolga se določi glede na njegov delež na skupnem premoženju, oziroma če gre za dolg za tekoče potrebe življenjske skupnosti z drugim zakoncem ali družine po tem, koliko je zakonec dolžan prispevati za te potrebe, to je po svojih zmožnostih.

80. člen

(določitev deleža dolžnika na skupnem premoženju)

Določba, ki omogoča upniku posameznega zakonca (ko gre za t. i. posebne obveznosti slednjega), da poseže na njegov delež na skupnem premoženju, je v celoti povzeta po veljavni ureditvi. Uporabna je

predvsem tedaj, ko zakončevo posebno premoženje ne zadostuje za poplačilo celotne terjatve ali pa zakonec posebnega premoženja sploh nima. Zakon je torej rešil dilemo z določbo, da upnik na podlagi pravnomočne sodne odločbe, ki opredeljuje dolžnikovo obveznost do upnika, lahko zahteva od sodišča, da določi delež zakonca dolžnika na skupnem premoženju zakoncev. Zatem lahko zahteva izvršbo na tako določen delež njegovega dolžnika. Na ta način je zakon omogočil poseg na zakončev delež na skupnem premoženju, ki bi bil sicer, ob njegovi nedoločenosti v režimu skupnega premoženja, nemogoč. Zaradi varovanja zakonske zveze, kot skupnosti posebne narave, je zakon predpisal predkupno pravico zakonca na deležu skupnega premoženja drugega zakonca, ki se prodaja v izvršilnem postopku. Zakonec ima tako pred vsemi drugimi kupci pravico, da kupi ta delež po ceni, ki se določi po predpisih o izvršbi.

81. člen

(posebne obveznosti zakonca)

Določba prinaša definicijo t. i. posebnih obveznosti posameznega zakonca. Mednje uvrščamo vse obveznosti, ki jih je pridobil zakonec že pred sklenitvijo zakonske zveze ter vse preostale, ki jih je prevzel v času trajanja zakonske zveze in ne spadajo pod pojem skupnih obveznosti zakoncev. Za posebne obveznosti odgovarja vsak zakonec samostojno, s svojim celotnim premoženjem, to pa je njegovo posebno premoženje ter njegov delež na skupnem premoženju.

82. člen

(ženitna pogodba)

Pogodbeni premoženjski režim je ena najpomembnejših novosti predloga ureditve premoženjskega režima med zakoncema. Glede na sedanjo ustavno ureditev, v kateri ima lastninska pravica, kot ena temeljnih pojavnosti premoženjskih pravic, zopet svoje staro, klasično mesto v pravnem sistemu, sta se morali tudi na področje premoženjskih odnosov med zakoncema vrniti dve temeljni načeli civilnega prava, načelo avtonomije volje pogodbenih strank ter dispozitivnosti pravnih norm. Posebna narava odnosov med zakoncema namreč ne opravičuje obstoja obligatornega zakonitega premoženjskega režima, zato je po predlogu dopustno imeti tudi poseben, pogodbeni premoženjski režim. Zakoniti premoženjski režim bo veljal le za tiste zakonce, ki se ne odločijo urediti premoženjskih odnosov v skladu z lastnimi željami oziroma za tiste, ki ne sklenejo ženitne pogodbe. Zakonca morata pri njenem sklepanju upoštevati splošna načela in prisilne predpise, še posebej te iz predloga zakonika.

Ženitno pogodbo teorija opredeljuje kot pogodbo, ki ureja premoženjske odnose med zakoncema. Za njeno sklenitev se zakonca oziroma bodoča zakonca odločita tedaj, ko jima zakoniti premoženjski režim ne ustreza in se želita natančneje, v skladu z lastnimi željami in potrebami, dogovoriti o usodi lastnega premoženja. Zakonca se z ženitno pogodbo dogovorita tako o vprašanjih, ki zadevajo upravljanje in razpolaganje z njunim premoženjem v času trajanja zakonske zveze, kot tudi o tem, kako bosta premoženje razdelila v primeru razveze zakonske zveze.

Zakonca lahko določita trenutek nastopa novega premoženjskega režima z izrecno določbo v ženitni pogodbi. Če tega ne storita, velja, da je slednji nastopil s sklenitvijo ženitne pogodbe. Praviloma bosta zakonca, če sklepata ženitno pogodbo potem, ko so za njiju že veljali predpisi zakonitega

premoženjskega režima, razrešila s sklenitvijo slednje tudi dotedanja premoženjskopravna razmerja. V nasprotnem primeru se ta razmerja, do trenutka nastopa nove, pogodbene ureditve, rešujejo v skladu z normami zakonitega premoženjskega režima.

Pri ženitni pogodbi, ki je sklenjena pred sklenitvijo zakonske zveze, je izrecno določeno, da pogodba postane učinkovita šele s sklenitvijo zakonske zveze oziroma v nekem trenutku po sklenitvi zakonske zveze, ki ga določita bodoča zakonca. V primeru, da do sklenitve zakonske zveze ne pride, ostane med bodočima zakoncema sklenjena ženitna pogodba brez učinka oziroma je neveljavna. Za sklepanje ženitnih pogodb med bodočima zakoncema se smiselno uporabljajo vse določbe tega zakonika, ki veljajo za sklepanje ženitnih pogodb med zakonci. Izjema so primeri, ki jih zakonik posebej izpostavlja, to je, poleg zgoraj že omenjenega odloga njene učinkovitosti, zlasti dejstvo, da se ženitna pogodba bodočih zakoncev vpiše v register ženitnih pogodb (ob njunem predhodnem soglasju, kateremu sledi predlog notarja za vpis) šele v trenutku, ko bodoča zakonca skleneta zakonsko zvezo. Do tedaj pa hrani predlog notar pri sebi oziroma čaka na sklenitev zakonske zveze.

V petem odstavku je posebej izpostavljena problematika popolnega razkritja vseh podatkov o premoženju vsakega od zakoncev. Načelo, da morata zakonca drug drugemu v celoti in po resnici razkriti svoj premoženjski, finančni položaj (premoženje, ki ga ima vsak od njiju, dohodki), je postalo del dolžnostnega ravnanja vsakega od zakoncev pred sklenitvijo ženitne pogodbe. Če tega kateri od njiju ne bo storil, bo drugi lahko takšno ženitno pogodbo izpodbijal. Lažni ali zamolčani podatki o premoženjskem stanju posameznega zakonca lahko namreč pripeljejo do sklenitve ženitne pogodbe s takšno vsebino, kakršne zakonec, ki bi vedel za dejansko premoženjsko stanje svojega partnerja, ne bi sklenil.

V zadnjem odstavku je izrecno določeno, da se lahko tudi zunajzakonska partnerja, če to želita, s posebno pogodbo, ki ni ženitna pogodba v pravem pomenu besede, izogneta zakonitemu premoženjskemu režimu. Določba vsebuje nاپotilo, da se določbe tega zakonika o ženitni pogodbi primerno uporabljajo tudi za dogovore o premoženjskem režimu med zunajzakonskima partnerjema. Takšen dogovor bi bil, tako kot med zakoncema, veljaven le takrat, ko partnerja v njem ne bi razpolagala s pravicami, s katerimi ne moreta razpolagati. Za razliko od zakoncev pa zunajzakonski partnerji takšne pogodbe, ki ni ženitna pogodba, ne morejo vpisati v register ženitnih pogodb. To namreč ni združljivo s pojmovanjem zunajzakonske skupnosti kot *de facto* skupnosti, ki nima nikakršnih statusno pravnih posledic.

83. člen

(vsebina ženitne pogodbe)

Posebno določbo o tem, da zakonca ne moreta prevzemati premoženjskih režimov tujih držav kot celote za lasten premoženjski režim, zasledimo tudi v primerjalnem pravu. Na eni strani gre za interese varovanja nacionalne zakonodajne suverenosti, na drugi strani pa tudi za to, da je, ob zelo različni tradiciji urejanja družinsko pravne problematike premoženjskih odnosov med zakoncema (že v okviru evropskih pravnih redov), uskladitev posameznih premoženjskih režimov kot celot in njihovo umeščanje v različne pravne ureditve praktično nemogoče.

Drugi odstavek prinaša zelo pomembne novosti. Vprašanje vzajemnega preživljanja med zakoncema sicer, v skladu s pravno doktrino, ne sodi med vprašanja premoženjskega režima, vendar pa na tem mestu na problematiko opozarjamo zato, ker je v skladu s predlogom preživninski dogovor mogoče skleniti skupaj z ženitno pogodbo.

Norma zadnjega odstavka tega člena je neke vrste generalna klavzula, ki opozarja na to, da zakonca pri sklepanju ženitnih pogodb zavezujejo vsa splošna pravna načela in veljavni predpisi. Ženitna pogodba torej ne sme biti sklenjena v nasprotju z veljavnim pravnim redom v Republiki Sloveniji. Posebej pa norma opozarja na kogentne predpise tega zakonika, ki uveljavljajo posamezne, po našem mnenju (in v skladu s primerljivimi pravnimi ureditvami v tujini) potrebne omejitve siceršnje avtonomije volje pogodbenih strank (zakoncev).

84. člen

(oblika ženitne pogodbe)

Pri zahtevi po strogo obličnem načinu sklepanja ženitnih pogodb ne gre zanemariti dejstva, da je za premoženjske pogodbe med zakoncema ZN že doslej zahteval tovrstno obliko. Sicer pa zahtevo po takšnem načinu sklepanja ženitnih pogodb utemeljuje več razlogov. V zakonski zvezi gre praviloma za specifična razmerja med pogodbenima strankama, ki niso obarvana le z ekonomsko logiko, temveč v veliki meri tudi s čustvi, zato je primerno, da sta zakonca v nekoliko večji meri kot ostale pogodbene stranke varovana pred lastno nepremišljenostjo. Z nepremišljenim ravnanjem ob sklepanju ženitne pogodbe lahko zakonec ravna izrazito v lastno škodo, saj je zelo težko predvideti stanje stvari oziroma razmišljanje zakoncev čez mnogo let, ko bo morda prišlo do razveze zakonske zveze. Tako se lahko npr. zakonec dogovori za delitev premoženja ob razvezi zakonske zveze, s katero pridobi dosti manj, kot bi mu šlo v smislu zakonitega premoženjskega režima. Poleg predstavljenega pa je *ratio legis* obravnavane obličnostne zahteve tudi varovanje pravnega prometa oziroma zaščita interesov dobrovernih tretjih oseb in upnikov. Civilnopravna sankcija za primer, ko ženitna pogodba nima zahtevane oblike, je ničnost. Slednje sicer izhaja tudi že iz splošnih predpisov, vendar je, po mnenju predlagatelja, izrecna določba o tem na mestu. Predstavljena zahteva po obličnosti pri sklepanju ženitnih pogodb je podana, skorajda brez izjeme, tudi v primerjalnem pravu.

Tudi za spreminjanje pogodbenega premoženjskega režima je v načelu predpisan enak postopek kot za sklepanje prve ženitne pogodbe. Sprememba mora biti sklenjena v obliki notarskega zapisa in prav tako vpisana v register ženitnih pogodb.

85. člen

(pojasnitvena dolžnost notarja)

Ta določba posebej ureja pojasnitveno dolžnost notarja. S posebnim členom, ki se, vsaj v določenem delu, podvaja z opisom dolžnosti notarja v 42. členu ZN, je predlagatelj želel posebej izpostaviti problematiko sklepanja tako specifičnega in kompleksnega pravnega posla, kot je ženitna pogodba. Zavarovanje interesa zakonca je tako v veliki meri odvisno od dejstva, ali jima bo notar, kot oseba javnega zaupanja, nepristransko svetoval ter ju, glede na nameravano vsebino njunega sporazuma, na njima razumljiv način, poučil o njegovih pravnih posledicah. Predlagatelj meni, da bi notar moral biti

še posebej pozoren v primerih, kjer je vsebina ženitne pogodbe izrazito v korist enega od zakoncev oziroma v škodo drugega. Notar naj bi namreč, poleg tega da v skladu s pravili stroke skrbi za to, da so pogodbe, pri sklepanju katerih sodeluje, zakonite, poskrbel tudi za to, da sta stranki o stvareh, glede katerih sklepata pravni posel, v resnici dobro pravno poučeni. Le tedaj bomo namreč lahko govorili o pravi volji pogodbenih strank, za katero pa je, v konkretnem primeru, zainteresirana tudi država oziroma je tudi v javnem, ne le v interesu samih zakoncev. Da je temu tako, se med drugim jasno kaže tudi že v sedanji zahtevi o sklepanju kakršnihkoli premoženjskih pogodb med zakoncema v obliki notarskega zapisa.

Notar ne more prikrojiti vsebine ženitne pogodbe, ki se mu zdi do enega od partnerjev nepravilna, a je kljub temu zakonita. Mora pa, po mnenju predlagatelja, poskrbeti za to, da sta zakonca poučena o tem, kakšen je zakoniti premoženjski režim. Razložiti jima mora, kako bi zakon, v primeru da ne skleneta ženitne pogodbe, obravnaval njuna premoženjska razmerja. Šele potem, ko se je prepričal, da sta zakonca, zlasti tisti od njiju, kateremu se, vsaj na videz, zmanjšuje obseg pravic, do katerih bi bil upravičen na podlagi zakonitega premoženjskega režima, ob njegovem ustreznem in neodvisnem pravnem svetovanju, še vedno odločena skleniti pogodbo z določeno vsebino, jo lahko tudi zapiše.

Pomembno je poudariti dejstvo, da naj bi bila zakonca pri notarju deležna v resnici neodvisnega pravnega svetovanja. Notar se zato ne bi smel zadovoljiti s tem, da je zakoncema že svetoval odvetnik, ki je lahko odvetnik le enega od zakoncev in bo skrbel v prvi vrsti za njegove pravne interese. Vedno moramo namreč imeti v mislih tudi okoliščino, da sklepanje ženitne pogodbe med zakoncema, že zaradi prisotnosti (vsaj praviloma) določenega čustvenega momenta, kljub temu da gre za pogodbo premoženjske narave, ne moremo v celoti izenačiti s sklepanjem pravnih poslov s tretjimi osebami, kjer (praviloma) prevladuje komercialni vidik. Možnosti za izkoriščanje šibkejše pogodbene stranke so zato pri takšnih pogodbah toliko večje. Notar mora stranki, ki sklepata ženitno pogodbo, obvestiti o načinu, kako zakon ureja vpisovanje njune ženitne pogodbe v poseben register ženitnih pogodb (natančneje glej obrazložitve, ki se nanašajo na register ženitnih pogodb). Notar ju mora obvestiti o tem, da imata možnost vpisa ženitne pogodbe v register ženitnih pogodb, kar pomeni, da bo njun premoženjski režim pridobil publicitetni učinek in veljal, ne le v razmerju med njima, ampak tudi v razmerju do tretjih oseb, to je *erga omnes*. Poučiti pa ju mora tudi o možnosti, da njun premoženjski režim ostane v njuni zasebni sferi, to pomeni, da se lahko odločita, da ženitne pogodbe ne bosta vpisala v register ženitnih pogodb. Notar mora zakoncema pojasniti, da v tem primeru velja pogodbeni premoženjski režim le v njunem medsebojnem odnosu, v odnosu do tretjih oseb pa se domneva obstoj zakonitega premoženjskega režima.

86. člen

(hramba in vpogled v ženitno pogodbo)

Sklenjene ženitne pogodbe hranijo notarji v skladu s predpisi o notariatu. V vsebino ženitne pogodbe lahko vpogleda samo sodišče za namen postopka, katerega odločitev je odvisna od vsebine ženitne pogodbe. Razen sodišča v vsebino ženitne pogodbe nima vpogleda (in še to pod pogoji, ki jih določa ta zakonik) nihče drug, razen zakoncev, ki sta sklenila ženitno pogodbo.

87. člen

(neveljavnost ženitne pogodbe)

Določba usmerja obravnavanje premoženjskega režima med zakoncema v primeru, ko bi bila njuna ženitna pogodba neveljavna, na področje zakonitega premoženjskega režima. Glede na stroge obličnostne zahteve pri sklepanju ženitnih pogodb, ob aktivni udeležbi notarja in ob njegovem doslednem izpolnjevanju zakonskih dolžnosti, je pričakovati dokaj nizko število neveljavnosti tovrstnih pogodb. Za tiste redke, izjemne primere, kjer pa bi vendarle prišlo do dvoma o načinu urejanja medsebojnih premoženjskih razmerij med zakoncema in ko bo torej tudi med zakoncema nastal spor o tem, kakšna je dejanska vsebina ženitne pogodbe, sodišče pa je iz njenih določb ne bo moglo razbrati, je bilo potrebno uvesti domnevo obravnavanja v skladu z zakonitim premoženjskim režimom. Enako velja tudi za primere, ko bi se izkazalo, da je ženitna pogodba (ali njene bistvene sestavine) neveljavna, zakonca pa se ne bi dogovorila za drugačno ureditev.

88. člen

(register ženitnih pogodb)

Ob novem načinu urejanja premoženjskih razmerij med zakoncema je bilo potrebno razmisliti tudi o pomanjkljivostih glede varovanja interesov tretjih oseb, pa tudi interesov samih zakoncev. Z uveljavitvijo načela publicitete premoženjskega režima med zakoncema želi predlagatelj prispevati k zagotavljanju varnejšega in transparentnejšega poslovanja zakoncev s tretjimi osebami. Odstranitev dvomov, kakšna pravila obvladujejo notranja premoženjska razmerja med zakoncema, bo prispevala k jasnosti in onemogočala zlorabe. Nova ureditev, ki omogoča vpis ženitne pogodbe v register (vendarle pa zakonca oziroma bodoča zakonca k temu ne zavezuje), utrjuje varnost pravnega prometa. Javen je podatek o tem, ali obstaja ženitna pogodba, ki je vpisana v register ženitnih pogodb. V vsebino ženitne pogodbe pa lahko vpogleda le sodišče, in sicer za namen postopka, v katerem je odločitev odvisna od vsebine ženitne pogodbe. Doslej se potreba po publiciteti, zaradi obligatornega zakonitega premoženjskega režima, ni kazala v tolikšni meri. Ob uvedbi novega sistema pa se bodo razmere v veliki meri spremenile. Zakonci, ki se za publicitetne učinke ženitne pogodbe ne bodo odločili, bodo nasproti tretjim dobrovernim osebam zavezani oziroma upravičeni, kot da bi zanje veljal zakoniti in ne pogodbeni premoženjski režim.

Register ženitnih pogodb je računalniško vodena zbirka podatkov, ki jo vodi Notarska zbornica Slovenije, ki na podlagi ZN vodi tudi Centralni register oporok.

Ženitna pogodba praviloma prične veljati z dnem sklenitve zakonske zveze. Ko bodoča zakonca skleneta zakonsko zvezo, zakonca pošljeta izpisek iz matičnega registra o sklenjeni zakonski zvezi notarju, pri katerem sta sklenila ženitno pogodbo. Notar je v roku 15 dni dolžan ženitno pogodbo posredovati Notarski zbornici Slovenije. Notar zahtevi za vpis v register ženitnih pogodb navede podatke iz 89. člena tega zakonika, s katerimi razpolaga. Zahtevo za vpis v register ženitnih pogodb bo notar podal le tedaj, ko sta se zakonca oziroma bodoča zakonca za takšno objavo odločila. Kadar bodoča zakonca oziroma zakonca skleneta ženitno pogodbo, ki ne učinkuje z dnem sklenitve zakonske

zveze oziroma z dnem sklenitve, pa mora notar poslati zahtevo za vpis najkasneje v 15 dneh od dneva pričetka veljavnosti ženitne pogodbe.

V primeru, da zakonca skleneta zakonsko zvezo v tujini, sta sama dolžna poslati notarju izpisek o sklenitvi zakonske zveze, če z mednarodnim aktom ni drugače določeno.

89. člen (vsebina registra)

Register ženitnih pogodb vsebuje podatke o sklenjenih ženitnih pogodbah. Register ženitnih pogodb vsebuje zaporedno številko in datum vpisa ženitne pogodbe v register, ime in priimek zakoncev, EMŠO in kraj rojstva zakoncev oziroma datum, kraj in državo rojstva za zakonca, ki je tuj državljan, naslov stalnega oziroma začasnega prebivališča zakoncev, priimek in ime ter naslov notarja, ki hrani ženitno pogodbo, datum spremembe ženitne pogodbe, datum prenehanja veljavnosti ženitne pogodbe in podatek o tem, kdo in kdaj je zahteval vpogled v register. Podatki iz registra ženitnih pogodb se hranijo trajno.

90. člen (vzpostavitev registra)

Določba daje Notarski zbornici Slovenije pooblastilo za vzpostavitev uradne evidence, to je Registra ženitnih pogodb.

91. člen (podatki v registru)

Določba opredeljuje uporabo podatkov oziroma za katere namene se lahko podatki zbirajo. Navedeni podatki se zbirajo in uporabljajo izključno za izkazovanje obstoja ženitne pogodbe. To pomeni, da je javen podatek samo dejstvo, ali sta dve osebi sklenili ženitno pogodbo, podatki o vsebini pogodbe pa so na voljo samo sodišču, ki jih pridobi na zahtevo od notarja, pri katerem je bila ženitna pogodba sklenjena in pri katerem se hrani izvornik. Podatek o tem, ali obstaja ženitna pogodba, je javen.

92. člen (nevpisana ženitna pogodba)

Če ženitna pogodba ni vpisana v register ženitnih pogodb, ker se zakonca oziroma bodoča zakonca nista odločila za vpis, velja, kot da pogodbenega premoženjskega režima med zakoncema ni oziroma nasproti tretjim velja domneva, da je med zakoncema uveljavljen zakoniti premoženjski režim.

93. člen (podjetniško premoženje zakoncev)

Določba tega člena je v celoti nova, njen namen je zlasti v razrešitvi, včasih v praksi zelo perečih problemov obravnavanja t. i. podjetniškega premoženja zakoncev. Z novo ureditvijo je predlagatelj tudi eksplicitno dal prednost specialnim, gospodarsko pravnim in delovno pravnim dogovorom med zakoncema, ki naj se upoštevajo pred upoštevanjem premoženjskih režimov v skladu z družinsko pravno ureditvijo. Z možnostjo sklepanja ženitnih pogodb je poslej odprta tudi svoboda dogovarjanja o tovrstnih vsebinah.

Predstavljena rešitev je konceptualno podobna rešitvi v francoskem pravu, kjer se je dolgo kazala zlasti bojazen zakonodajalca, da bi lahko upniki zakoncev, na podlagi njunega tovrstnega sodelovanja in dogovorov, lahko posegli na celotno premoženje zakoncev. Danes je uveljavljeno pravilo, da če zakonca o sodelovanju pri pridobitni dejavnosti ali udeležbi pri njej ne skleneta niti družbene, niti pogodbe o delu, je treba upoštevati njun premoženjski režim. Tudi v italijanskem družinskem pravu zasledimo posebne določbe o družinskem podjetju. Nemčija pa pozna posebne in zelo natančne določbe o možnosti nadaljevanja premoženjske skupnosti po smrti enega od zakoncev med preživelim zakoncem in njunimi skupnimi potomci.

Določba drugega odstavka tega člena govori o tem, da je potrebno v primeru, da sta zakonca sklenila ženitno pogodbo, s katero sta se dogovorila o pravilih, ki obvladujejo njuna premoženjska razmerja, ta (čeprav brez izrecne omembe režima glede njunega podjetniškega premoženja) primerno uporabiti tudi za tovrstna, med zakoncema sporna vprašanja. Največkrat se bo v praksi želja po sklenitvi ženitne pogodbe smiselno kazala v vzpostavitvi režima ločenega premoženja – kot nasprotja zakonitemu režimu premoženjske skupnosti.

Ker pa imamo v predlagani ureditvi uveljavljeno načelo svobodnega oblikovanja premoženjskega režima med zakoncema in zakoncev torej ne omejujejo nikakršni predlogi že izdelanih temeljnih vrst premoženjskih režimov, je bilo potrebno koncipirati tudi določbo tretjega odstavka tega člena. Ta bo služila razrešitvi spornih primerov, ko z razlago ženitne pogodbe ne bomo prišli do zelenega rezultata, seveda pa tudi tedaj, ko se bodo vprašanja skupne pridobitne dejavnosti zakoncev ali udeležbe pri njej odpirala med tistimi zakonci, ki ženitne pogodbe niso sklenili. Obe vrsti primerov bo potrebno obravnavati v okviru zakonitega premoženjskega režima.

10. Prenehanje zakonske zveze

94. člen

(način prenehanja zakonske zveze)

Pravne posledice razveljavitve zakonske zveze nastopijo z dnem razveljavitve zakonske zveze, to je z dnem, ko postane razveljavitvena sodba pravno močna. S tem dnem prenehajo pravne posledice zakonske zveze. Dokler zakonska zveza ni razglašena za neveljavno, veljata zakonca za zakonca tako v medsebojnem razmerju kot v razmerju do zunanjega sveta. To v bistvu pomeni, da gre pri razveljavitvi za poseben način prenehanja zakonske zveze. Predlagana določba to izrecno potrjuje. Veljavna ureditev pa razveljavitve ne uvršča med načine prenehanja zakonske zveze.

95. člen

(sporazumna razveza)

Sporazumna razveza zakoncev je mogoča le v primeru, ko sta se zakonca dogovorila o vseh bistvenih vprašanjih, ki se dotikajo njunih medsebojnih odnosov kot tudi odnosov do njunih otrok. Predlog zakonika v prvem odstavku tega člena izrecno navaja vsebine, ki spadajo med bistvena vprašanja, ki jih je pred razvezo potrebno doreči. Sodišče razveže zakonsko zvezo na podlagi takšnega sporazuma.

Zaradi spoštovanja načela največje koristi otroka, mora sodišče, preden razveže zakonsko zvezo, po uradni dolžnosti ugotoviti, ali so vprašanja varstva in vzgoje otrok, vprašanja njihovega preživljanja ter vprašanja stikov med starši in otroki primerno urejena. Pri oceni, ali je v konkretnem primeru sporazum med staršema sklenjen v korist otrok, si sodišče pomaga z mnenjem centra za socialno delo. Sodišče je dolžno upoštevati tudi otrokovo mnenje o teh vprašanjih, ne glede na to, ali je otrok svoje mnenje izrazil samostojno ali s pomočjo osebe, ki ji zaupa, pomembno je le, da v vsakem konkretnem primeru presodi, ali je otrok sposoben razumeti pomen in posledice svoje izjave.

96. člen

(razveza na tožbo)

Predlagana določba prinaša edini razvezni razlog, to je nevzdržnost zakonske zveze. Pri odločanju je glede razveze zakonske zveze odločilno samo vprašanje, ali je zakonska zveza že tako globoko in trajno omajana, da je ni več mogoče rešiti, da je nevzdržna. V takšnem primeru jo je treba razvezati ne glede na odgovornost za nevzdržnost. Vprašanje krivde se ne izpostavlja, sodišče je ne ugotavlja. Vendarle pa daje ta zakonska ureditev državi tudi določeno možnost vplivanja na razveze oziroma ji daje možnost njihovega nadziranja. Končna ocena o vprašanju, ali je določena zakonska zveza nevzdržna ali ne, namreč ni prepuščena zakoncu, ki toži na razvezo, temveč sodišču.

Pojma nevzdržnosti zakonske zveze predlog zakonika posebej ne opredeljuje, gre za t. i. nedoločni pravni pojem, katerega vsebino mora v vsakem posamičnem primeru določiti sodišče. Pri tem je odločilnega pomena ocena, v kolikšni meri konkretno zakonsko razmerje, upoštevaje vse okoliščine, predvsem pa osebnost zakoncev, odstopa od idealne podobe zakonske zveze. Za nevzdržno lahko štejemo zakonsko zvezo le tedaj, če odnosi med zakoncema niso samo prehodno skaljeni, ampak so zaradi resnih razlogov trajno in globoko omajani.

97. člen

(uporaba določb)

Predlog zakonika v primerjavi z veljavno zakonodajo natančneje ureja razmerje staršev do otrok v primeru razveljavitve zakonske zveze. Neobstoječa zakonska zveza nima pravnih posledic glede otrok, rojenih v taki zvezi.

11. Razmerja med razvezanima zakoncema

98. člen
(pravica do preživnine)

Nepreskrbljeni zakonec, ki preživnine ni zahteval v razveznem postopku, sme le-to zahtevati s posebno tožbo v roku enega leta od pravnomočne razveze, če so pogoji za preživljanje obstajali v času razveze in obstajajo tudi, ko zakonec zahteva preživnino.

Sodišče lahko zahtevek za preživljanje zavrne, če bi bilo plačilo preživnine upravičencu glede na vzroke, ki so pripeljali do nevdržnosti zakonske zveze, krivično do zavezanca ali če je upravičenec kadarkoli pred ali po razvezi zakonske zveze storil kaznivo dejanje zoper zavezanca ali koga njegovih bližnjih. Med bližnje osebe zavezanca zakonik prišteva njegovega otroka in starše. Na temelju tega pravila ima sodišče ustrezne možnosti, da zavrne zahtevek za preživljanje tudi, ko je zakonec, ki zahteva preživljanje, drugega zakonca hudo pretepel ali storil kaj podobno zavržnega, ko so se vzroki za razvezo že dokončno izoblikovali (npr. med razveznim postopkom). Razloge za ukinitvev preživnine, ki bi nastali potem, ko je bila preživnina že določena, lahko zavezanec uveljavlja s tožbo zaradi spremenjenih razmer.

99. člen
(sporazum o preživnini)

Zakonca se o preživnini (to je o dolžnosti in višini preživnine) za primer razveze lahko tudi sporazumeta. Pristojnost za sklenitev tega pravnega posla je poverjena notarju. Pravilo zakoncema omogoča, da vprašanje preživnine uredita skupaj z drugimi klasičnimi premoženjskopravnimi vprašanji (npr. skupaj s sporazumom o delitvi premoženja ob razvezi zakonske zveze), za katera je pristojen notar.

Določbo iz prvega odstavka tega člena je treba razumeti tako, da smeta zakonca sporazum o preživnini za primer razveze skleniti bodisi ob sklenitvi zakonske zveze, med njenim trajanjem (lahko celo v enotnem pravnem aktu, v katerem bosta z ženitno pogodbo uredila tudi premoženjska razmerja med trajanjem zakonske zveze ali premoženjska razmerja za primer prenehanja zakonske zveze) ali pa ob razvezi zakonske zveze.

100. člen
(določitev preživnine za določen čas)

Preživnina se sme priznati tudi za določen čas, da se razvezani zakonec vživi v nov položaj in da si uredi življenjske razmere, npr. da si prej nezaposleni razvezani zakonec poišče zaposlitev.

101. člen
(določitev višine preživnine)

Za odmero preživnine so odločilne potrebe upravičenca in zmožnosti zavezanca. Ta člen nudi večjo pravno varnost za določitev višine preživnine. Dolžnost preživljanja po razvezi izhaja iz medsebojne solidarnosti in pomoči zakoncev, ki je eden od elementov instituta zakonske zveze in pomeni pravno varnost in zaščito šibkejšega partnerja po prenehanju zakonske zveze. Upoštevanje tako potreb upravičenca kot zmožnosti zavezanca v praksi pomeni, da ni nujno, da se s preživnino upravičencu zagotavlja samo najnujnejše pogoje za preživetje. Pri določitvi preživnine se upoštevajo zmožnosti zavezanca na način, da se razen dohodkov upoštevajo tudi drugi finančni viri zavezanca (npr. kapitalski dobički, delnice, avtorski honorarji, dohodki od kmetijskih zemljišč, najemnine itd.). Hkrati je potrebno upoštevati razmere, v katerih je upravičenec živel v času zakonske zveze. Preživnina ne sme bistveno poslabšati položaja upravičenca, v kolikor so zmožnosti zavezanca po razvezi ostale nespremenjene. Preživnina razvezanemu zakoncu se vedno določi v denarnem znesku. Drugačen način preživljanja zaradi narave razmerja, ki nastane po razvezi, ni mogoč.

102. člen (določitev preživnine)

Preživnina za nepreskrbljenega zakonca se določi v mesečnem znesku in za naprej, zahteva pa se lahko od trenutka, ko je bila vložena tožba za preživnino. Zaradi vezanosti preživnine na namen, kot tudi zaradi varstva zavezanca zahtevka ni mogoče uveljavljati za nazaj. Izjemoma se preživnina lahko določi v enkratnem znesku ali na drug način, če to opravičujejo posebni razlogi in če stranki preživninskega razmerja z izbiro načina preživljanja ne bi prišli v pretirano težak položaj. Tako določena preživnina ne sme bistveno poslabšati položaja preživninskega upravičenca, ki bi ga imel, če bi prejemal preživnino vnaprej in v obliki mesečnih zneskov, niti ne sme pomeniti prehudega bremena za preživninskega zavezanca.

103. člen (prednost pri odločanju o preživnini)

Med razvezanima zakoncema ni dolžnosti preživljanja, če bi bilo s tem ogroženo njuno lastno preživljanje ali preživljanje otrok, ki sta jih po zakonu dolžna preživljati. Preživljanje otroka ima v tem primeru prednost pred preživljanjem drugih preživninskih upravičencev zaradi posebnega ustavnega varstva otrok. Po sedaj veljavnem zakonu imajo prednost pri preživljanju le mladoletni otroci. Predlog zakonika daje prednost pri preživljanju tudi otrokom po 18. letu starosti, če izpolnjujejo pogoje iz 181. člena predloga tega zakonika.

104. člen (sprememba višine preživnine)

Zaradi spremenjenih potreb upravičenca ali zmožnosti zavezanca lahko upravičenec ali zavezanec zahteva spremembo višine preživnine, določene s sodno odločbo, sodno poravnavo ali izvršljivim notarskim zapisom.

105. člen
(uskaljevanje preživnine)

Zaradi inflacije je ohranjen institut usklajevanja preživnin. Predlagatelj predlaga, da se preživnine usklajujejo z indeksom rasti cen življenjskih potrebščin zaradi poenotenja metodologije usklajevanja preživnin z načinom usklajevanja družinskih prejemkov. Predlagatelj ocenjuje, da je izbira indeksa rasti cen življenjskih potrebščin najustreznejša, saj so prav kritju stroškov življenjskih potrebščin preživnine prvenstveno tudi namenjene.

Z izvršilnim naslovom določena preživnina se uskladi enkrat letno (v mesecu januarju) z indeksom rasti cen življenjskih potrebščin v Republiki Sloveniji. Usklajevanje preživnin ostaja tudi v prihodnje v pristojnosti centrov za socialno delo. Sodno poravnava, pravnomočno sodno odločbo oziroma izvršljivi notarski zapis sta sodišče oziroma notar zaradi usklajevanja preživnin dolžna poslati centru za socialno delo. Te dolžnosti ni, če sta se stranki v sodni poravnavi ali notarskemu zapisu dogovorili za drugačen način usklajevanja preživnine. Dogovor o usklajevanju preživnine za primer razveze zakonske zveze je v skladu z določbo, da se zakonca pravici do preživnine lahko odpovesta, lahko tudi manj ugoden od načina usklajevanja preživnin, ki ga določa zakon.

106. člen
(prenehanje pravice do preživnine)

Pravica do preživnine preneha, če razvezani zakonec, ki jo je prejemal, pridobi premoženje ali svoje dohodke, s katerimi se lahko preživlja, če zopet sklene zakonsko zvezo ali če živi v zunajzakonski skupnosti. Zunajzakonska skupnost v razmerju med partnerjema ustvarja enake pravne posledice, kot če bi sklenila zakonsko zvezo. Če sklenitev nove zakonske zveze za zakonca pomeni prenehanje pravice do preživljanja po bivšem zakoncu, mora prenehanje pravice do preživljanja povzročiti tudi nastanek zunajzakonske skupnosti po razvezi zakonske zveze. Zunajzakonski partner je namreč dolžan preživljati svojega partnerja, zato nadaljnji obstoj zakonite dolžnosti preživljanja po bivšem zakoncu ni več potreben.

107. člen
(uporaba stanovanja)

Določba zakoncu omogoča, da pridobi v uporabo celo stanovanje, v katerem sta z drugim zakoncem skupaj živela, ali del tega stanovanja. Stanovanjsko varstvo po razvezi je tako namenjeno predvsem varstvu koristi njunih skupnih otrok, zakoncema pa le posredno. Zakonec namreč uživa stanovanjsko varstvo le, če to zahtevajo tudi koristi otrok. Koristi otrok bodo navadno zahtevale prepustitev stanovanja le v primeru, če bodo ti otroci z zakoncem, ki zahteva prepustitev stanovanja, živeli po razvezi. Korist otroka, kot edina možnost za poseg v pravice drugega zakonca ali celo v pravice tretjih na stanovanju, je predlagana, da ne bi prav v času po razvezi, ko se pravne vezi med zakoncema trgajo, prišlo do pretiranih posegov v pravice otrok ali drugega zakonca.

Določba zapolnjuje pravno praznino, na katero je Svet Evrope že dalj časa opozarjal države članice v Priporočilu št. R (81) 15 o pravicah zakoncev, ki zadevajo družinsko stanovanje in rabo gospodinjskih

predmetov in Priloga tega priporočila. Hkrati so določbe o stanovanjskem varstvu zakoncev tudi odgovor na pobudo za sprejem ustrezne zakonske rešitve, ki jo je Vrhovno sodišče Republike Slovenije pred časom naslovilo na Vlado Republike Slovenije in v njej opozorilo, da slovenska zakonodaja ne daje odgovora na vprašanje, kakšne odločitve naj sprejme sodnik glede skupnega stanovanja zakoncev, ki je v lasti le enega od zakoncev, in ta zakonec ob razvezi zahteva izselitev drugega zakonca, ki nima primerne stanovanja. Glede na splošno določbo o izenačenju partnerjev iz zunajzakonske skupnosti z zakonci v medsebojnih razmerjih se uporablja ta določba tudi za zunajzakonske partnerje ob prenehanju zunajzakonske skupnosti in za zakonca ob razveljavitvi zakonske zveze.

ZPND v 22. členu določa pravico do stanovanjskega varstva v primeru nasilja ob razvezi zakonske zveze, in sicer določa, da sme zakonec, nad katerim drugi zakonec izvaja nasilje ali če izvaja nasilje nad njegovimi otroki, ob razvezi zakonske zveze zahtevati, da mu drugi zakonec prepusti v izključno uporabo stanovanje, v katerem skupaj živita oziroma sta živela. Predlog zakonika iz tega razloga v sedmem odstavku 107. člena napotuje na uporabo ZPND, v kolikor gre za nasilje v družini.

108. člen (darila)

Razvezana zakonca vrneta darila, ki sta jih dala drug drugemu pred sklenitvijo zakonske zveze ali med zakonsko zvezo. Vračajo se samo darila, ki niso v sorazmerju s premoženjskim stanjem zakonca, ki je darilo dal. Običajnih, priložnostnih daril ni treba vračati. Neobičajna darila, ki niso sorazmerna premoženjskemu stanju darovalca, se morajo ob prenehanju zakonske zveze vrniti, razen če se zakonca ne dogovorita drugače. Za tak dogovor je potrebna enaka oblika kot za darilno pogodbo med zakonci, to je notarski zapis. Oblika je usklajena tudi s predpisano obliko za klasične premoženjske pogodbe med zakonci, katere sestavni del bo lahko tudi ureditev glede daril.

109. člen (nadaljevanje razveznega postopka po pravnih naslednikih)

Pravica do tožbe za razvezo zakonske zveze je osebna pravica, ki jo sme uveljaviti samo zakonec sam. Pravilo zato določa, da smejo pravni nasledniki po prenehanju zakonske zveze le nadaljevati že začeti postopek, ne pa tudi sami vložiti tožbe, če postopek pred smrtjo ni bil uveden. Ugotovitev, da je bila tožba za razvezo utemeljena, ima glede vračanja daril enake posledice kot razveza.

Tretji del: RAZMERJA MED STARŠI IN OTROCI

1. Ugotavljanje materinstva in očetovstva

110. člen (mati otroka)

Določba prvega odstavka je načelne narave. Mati otroka je ženska, ki ga je (nosila in) rodila (gestacijska mati). Po veljavni zakonodaji je to načelo (pri naravnem spočetju) upoštevano, čeprav v veljavnem zakonu, v nasprotju z nekaterimi drugimi pravnimi ureditvami, ni bilo zapisano. Pomembno je načelo pri spočetju z biomedicinsko pomočjo. Velja tako v primeru, ko je otrok spočet iz jajčne celice ženske, ki ga je rodila (homologni postopki), kot tudi tedaj, ko je spočet iz jajčne celice darovalke (heterologni postopki).

V primeru, da je otrok posvojen, pa se šteje za otrokovo mater ženska, ki je otroka posvojila.

111. člen (oče otroka, rojenega v zakonski zvezi)

Veljavni zakon vsebuje pravno domnevo, po kateri za otrokovega očeta velja mož otrokove matere (86. člen ZZZDR), če je bil otrok rojen v zakonski zvezi ali v času tristo dni po prenehanju oziroma po razveljavitvi zakonske zveze, kar pomeni, da je bil otrok spočet v zakonski zvezi, ker traja po dognanjih medicinske znanosti nosečnost praviloma največ 300 dni.

Dvom je na mestu tedaj, ko se otrok rodi po razvezi zakonske zveze. Po veljavnem pravu se tudi v tem primeru šteje, da je materin mož otrokov oče, če je otrok spočet v zakonski zvezi. Primerjalno pravo kaže, da številne države v takem primeru domneve zakonitega očetovstva ne postavljajo ali pa so jo odpravile. Predlagatelj je mnenja, da bi morala tudi naša nova pravna ureditev v takem primeru domnevo odpraviti. Zato predlaga določbi v prvem in drugem odstavku, po katerih velja, da je materin mož otrokov oče, če se otrok rodi v zakonski zvezi. Če preneha zakonska zveza zaradi smrti materinega moža, velja v taki situaciji umrli mož za otrokovega očeta, kar ima za posledico zlasti dedovanje otroka po njem. Če pa zakonska zveza preneha zaradi razveze, razvezani materin mož ne velja za otrokovega očeta, čeprav je bil otrok spočet v času tristo dni pred razvezo.

Če se otrok rodi v novi zakonski zvezi, ki jo je mati sklenila v obdobju 300 dni po prenehanju prejšnje zakonske zveze, velja za očeta materin mož iz nove zakonske zveze. Domneva, kot izhaja iz prvega odstavka tega člena, daje prednost domnevi očetovstva na temelju nove zakonske zveze, in sicer ne glede na razlog, iz katerega je prejšnja zakonska zveza prenehala. Ni torej relevantno, ali je prenehala zaradi razveze ali razveljavitve, ali pa zaradi smrti moža. Predlagana rešitev v večini primerov ustreza resnici. Če domneva v posameznem primeru ne drži, jo je mogoče izpodbiti.

Zgolj življenjska skupnost matere z določenim moškim domneve očetovstva ne utemeljuje, četudi bi šlo za zunajzakonsko skupnost po 4. členu tega predloga. Domneva ne bi imela smisla, ker otrok ne bi imel od nje koristi, kajti uveljavila bi se lahko šele po tem, ko bi se dokazalo, da je v času otrokovega rojstva zunajzakonska skupnost obstajala.

112. člen

(oče otroka, ki ni rojen v zakonski zvezi)

Domneva, da je materin mož otrokov oče, velja za otroke, ki so rojeni v zakonski zvezi, ter za otroke, ki so rojeni v času 300 dni po prenehanju zakonske zveze, če je zakonska zveza prenehala zaradi smrti moža otrokove matere. Ta domneva ne velja tudi za otroke, rojene v času 300 dni po prenehanju zakonske zveze, kot to velja po veljavnem zakonu. Za vse otroke, ki niso rojeni v zakonski zvezi ali v času 300 dni po prenehanju zakonske zveze, če je zakonska zveza prenehala s smrtjo moža otrokove matere, je potrebno priznanje očetovstva oziroma tožba na ugotovitev očetovstva.

113. člen

(priznanje očetovstva)

V primerjavi z veljavno zakonodajo je ta določba redakcijsko popravljena. Moški ni oče, dokler ne prizna otroka za svojega. Priznanje očetovstva ni vezano na nobene roke. Ni mogoče priznati za svojega otroka, glede katerega velja domneva očetovstva drugega moškega. Najprej je treba domnevo izpodbiti, potem pa sledi priznanje.

114. člen

(pogoja za priznanje očetovstva)

Priznanje očetovstva je prostovoljna izjava določenega moškega, da je on oče otroka. Za moškega, ki želi otroka priznati, zakon predpisuje dva pogoja, to sta razsodnost in starost 15 let. Podobno se zahteva tudi pri oblikovanju nekaterih drugih osebnih odločitev, naprava oporoke, privolitev v medicinski poseg.

115. člen

(soglasje za vpis priznanja očetovstva)

Določbo je potrebno razlagati kot pravilo, da se brez soglasja otrokove matere k priznanju očetovstva ne more izvesti vpis očetovstva v matični register rojstev. Mati lahko svoje soglasje poda, tudi če še ni dopolnila 18 let starosti in torej še ni polnoletna ter je pri tem ne zastopajo njeni zakoniti zastopniki. Hkrati je treba upoštevati, da priznanje očetovstva lahko poseže v osebne pravice matere, pa tudi v osebne in druge pravice osebe, katere očetovstvo se priznava. Določba varuje zasebnost matere in posredno tudi zasebnost otroka. Dokler oseba, katere očetovstvo se priznava, ni stara 18 let, uresničuje pravico do soglasja k priznanju očetovstva samo otrokova mati. Otrokovo soglasje ni potrebno, ker

pravo otroku priznava možnost, da kasneje, ko postane polnoleten, vloži tožbo za ugotovitev očetovstva oziroma da izpodbije očetovstvo, h kateremu je mati dala soglasje, čeprav priznanje ni ustrezalo resnici.

116. člen

(soglasje v posebnih primerih)

Prvi odstavek določa, kdo da soglasje, kadar želi možki priznati otroka, ki še ni dopolnil 18 let, otrokova mati pa ni več živa ali je neznanega prebivališča. Določba povzema rešitev veljavnega prava, po kateri da soglasje v tem primeru otrokov skrbnik s privolitvijo centra za socialno delo. Rešitev sicer ni teoretično dosledna, kajti v tem primeru poda namesto matere soglasje otrok preko svojega zastopnika, čeprav mati ni delovala kot otrokova zastopnica (četudi je pri tem morda upoštevala otrokovo korist), temveč predvsem kot nosilka lastnih osebnostnih pravic. Kljub temu je rešitev, po kateri da soglasje skrbnik s privolitvijo centra za socialno delo nujna, če želimo preprečiti, da bi o očetovstvu odločal samo možki, v posameznih primerih celo namenoma v škodo otroka (npr. priznal lažno očetovstvo zgolj zato, da zase pridobi kakšno korist).

Drugi odstavek, po vzoru prvega, določa, kdo da soglasje k priznanju očetovstva po smrti otroka, kadar mati ni več živa ali je neznanega prebivališča. Tudi tu določitve očetovstva, ki poleg tega sploh ne ustreza nujno resnici, ni mogoče prepustiti samo možkemu, ki želi priznati očetovstvo. Predlog te določbe daje zato pravico podati soglasje otrokom pokojnega otroka (t. i. potomcem prvega kolena) kot nosilcem osebnostnih pravic, ki so po stopnji sorodstva pokojnemu otroku najbližje. Če so tudi ti pokojni, dajo soglasje potomci naslednjega kolena (vnuki pokojnega otroka).

117. člen

(priznanje v posebnih primerih)

Priznanje spočetega, a še nerojenega otroka (prenatalno priznanje, priznanje nasciturusa) veljavni zakon ne ureja. Ker gre za posebno varovanje koristi zarodka že od rojstva, bo ta užival vse pravice v razmerju do očeta in njegovih sorodnikov, pri čemer pa bo priznanje očetovstva še nerojenega otroka imelo pravni učinek samo, če se otrok rodi živ. Še nerojenega otroka se lahko prizna pri centru za socialno delo, pred matičarjem, v javni listini ali v oporoki. Otroka se lahko prizna tudi po njegovi smrti, vendar le, če je zapustil potomce. S priznanjem se namreč razkrije sorodstveno razmerje med priznavajočim in njegovimi sorodniki (ki je nastalo z rojstvom otroka) ter potomci umrlega priznanega otroka, kar ima pomen za dedovanje potomcev po njem (dednopravni interes). Iz tega razloga je postavljen tudi pogoj, da je umrli zapustil potomce.

118. člen

(postopek priznanja očetovstva ob rojstvu otroka, ki ni rojen v zakonski zvezi)

Določba ureja način priznavanja očetovstva, za katerega ne velja domneva očetovstva po 111. členu predloga zakonika. Predlagana ureditev glede priznavanja velja za otroke, ki niso rojeni v zakonski zvezi. V takih primerih pristojni center za socialno delo pozove otrokovo mater, da pove, kdo je oče

otroka, kar pa ne pomeni, da je to njena dolžnost. Mati lahko zavrne razkritje tega podatka zaradi zavarovanja svoje in otrokove zasebnosti. Izjavi matere sledi priznanje očetovstva.

119. člen

(tožba matere za ugotovitev očetovstva)

Če moški, ki ga je mati navedla kot otrokovega očeta, otroka ne prizna, lahko mati vloži tožbo za ugotovitev očetovstva.

120. člen

(tožba otroka za ugotovitev očetovstva)

Prvi odstavek ureja otrokovo pravico do tožbe za ugotovitev očetovstva. Tožbo lahko otrok vloži v petih letih od dneva, ko je izvedel za okoliščine, ki so odločilne za vložitev tožbe. Gre za pomembno spremembo glede na ZZZDR, ki je določal, da se tožba lahko vloži v petih letih po otrokovi polnoletnosti. Ta del zakonske določbe ZZZDR je ustavno sodišče razveljavilo, saj je nesorazmerno omejeval otrokovo pravico, da izve za svoj izvor. Ustavno sodišče je poudarilo, da pravica otroka izvedeti za svoj izvor ni absolutna in neomejena, saj je omejena z ustavo in s pravicami drugih. Vendar pa je presodilo, da v tem primeru interes otroka izvedeti za svoj izvor pretehta nad interesom po pravni varnosti in potrebi po varovanju trajnosti obstoječih družinsko pravnih razmerij, čemur je v razveljavljeni določbi ZZZDR služil absolutni petletni rok. Upoštevati je namreč potrebno specifičen položaj otroka kot upravičenca za vložitev tožbe na ugotovitev očetovstva, saj je glede dejstev, ki so pomembna za vložitev tožbe, povsem odvisen od informacij, ki mu jih posredujejo drugi. Ob tem pa je ustavno sodišče zapisalo, da se za vložitev tožbe sicer lahko postavi rok, vendar ta ne sme biti določen v absolutnem smislu, saj s tem otrok v celoti izgubi možnost izvedeti za svoj izvor kot pomemben element posameznikove identitete.

Otrok pridobi procesno sposobnost in s tem možnost, da sam vloži tožbo s 15. letom starosti, če je rabsoden (prvi odstavek 409. člena ZPP), najkasneje pa s polnoletnostjo oziroma s pridobitvijo popolne poslovne sposobnosti pred polnoletnostjo. Dokler otrok ni procesno sposoben, ga zastopa mati, če izvršuje starševsko skrb oziroma skrbnik s privolitvijo centra za socialno delo.

Očetovstvo otroka je mogoče ugotavljati le, če ne obstaja domneva očetovstva. Domneva očetovstva ne zajema samo otrok, ki so rojeni v zakonski zvezi, temveč tudi otroke, ki so rojeni v 300 dneh po njenem prenehanju, če je zakonska zveza prenehala s smrtjo moža otrokove matere.

121. člen

(tožba za ugotovitev očetovstva po smrti očeta)

Očetovstvo je dopustno ugotavljati tudi po smrti osebe, za katero se zatrjuje očetovstvo. Tožba se vloži proti pravnim naslednikom umrlega v roku 1 leta od smrti osebe, za katero se zatrjuje očetovstvo. Če pravni nasledniki niso znani, se v postopku postavi skrbnika za poseben primer.

122. člen

(tožba za ugotovitev očetovstva, če ni materinega soglasja)

Določba rešuje problematiko, ki se izpostavi v primeru, ko mati ne poda soglasja k priznanju očetovstva določenega moškega. V takšnem primeru moškemu, ki otroka želi priznati, preostane le sodna pot dokazovanja očetovstva.

123. člen

(rok za vložitev tožbe za ugotovitev očetovstva)

Po veljavnem zakonu je tožbo za ugotovitev očetovstva možno vložiti do 5. leta starosti otroka. Tožbo po predlogu lahko vložita moški, ki misli, da je oče otroka, in otrokova mati do petega leta starosti otroka. Ureditev izhaja iz prepričanja, da je treba otroku zagotoviti čim večjo stabilnost starševskih razmerij.

124. člen

(prispevek očeta k stroškom poroda)

Z določbo se želi mater zavarovati, da ne bi v primeru nosečnosti ostala brez sredstev za življenje in bi bila s tem ogrožena tudi korist otroka. Tako varstvo mora biti materi in posredno tudi otroku zagotovljeno, ne glede na to, ali je otrok rojen v zakonski zvezi oziroma, ne glede na to, na kakšen način se vzpostavi razmerje med očetom in otrokom (na podlagi zakonske domneve, s priznanjem ali s sodno ugotovitvijo), zato predlog te določbe ne razlikuje več med tistimi otroki, ki so bili rojeni v zakonski zvezi in med tistimi, ki so bili rojeni zunaj nje.

125. člen

(ugotavljanje materinstva)

Predlog zakonika posebej ne ureja ugotavljanja materinstva, saj se določbe o ugotavljanju očetovstva lahko smiselno uporabljajo tudi za primere ugotavljanja materinstva. Tu gre za ugotavljanje materinstva v primerih, ko v matičnem registru rojstev niso vpisani podatki o materi otroka, ker je otrok najden ali pa se materinstvo ženske, ki je že vpisana kot otrokova mati, po vpisu naknadno izpodbija.

2. Izpodbijanje očetovstva in materinstva

126. člen

(tožba moža otrokove matere)

Pravna domneva, da je materin mož otrokov oče, pravno izraža najpogostejšo dejansko situacijo. Seveda pa je mogoče tudi, da otroka ni spočel materin mož, in da domnevni oče ni dejanski oče

otroka. Določba tega člena zato dovoljuje materinemu možu, da izpodbije pravno domnevo očetovstva, pri čemer je omejen z dokaj kratkimi roki za uveljavitev te pravice.

127. člen

(tožba otrokove matere)

Materino upravičenje na izpodbijanje domneve zakonitega očetovstva se lahko uveljavlja najkasneje v enem letu po rojstvu otroka.

128. člen

(tožba otroka)

Subjektivni rok za izpodbojno tožbo otroka je v predlogu zakonika določen tako, da se šteje od dneva, ko je otrok izvedel za okoliščine, ki zbudajo dvom v očetovstvo moškega, ki velja za njegovega očeta po tem zakoniku. Razlogi za takšno ureditev glede roka za vložitev tožbe otroka so isti kot v 120. členu zakonika, ko gre za tožbo otroka za ugotovitev očetovstva.

129. člen

(tožba druge osebe)

Z dodanim pogojem v prvem odstavku v primerjavi z ureditvijo v ZZZDR, po katerem mora oseba, ki misli, da je oče otroka in izpodbija očetovstvo tistega, ki po zakonu velja za otrokovega očeta, hkrati zahtevati tudi ugotovitev njegovega očetovstva, je predlagatelj želel odpraviti možnost nagajivih pravnih, ki niso otroku v korist. Po ZZZDR, ki tega pogoja ni določal, je otrok z izpodbitim očetovstvom lahko ostal brez očeta.

130. člen

(izpodbijanje materinstva)

Po predlogu je domneva materinstva, ki izhaja iz predlaganega 110. člena predloga tega zakonika izpodbojna. Izpodbijanje materinstva bi tako prišlo v poštev v primerih, ko je otrok spočet z jajčno celico ženske v heterolognih postopkih oploditve, ki za tak poseg ni dala soglasja. V taki situaciji lahko slednja izpodbija materinstvo ženske, ki je otroka rodila in je kot mati tudi vpisana v matični register rojstev. Izpodbijanje materinstva pride v poštev tudi pri zamenjavi otroka v porodnišnici in v primerih zamenjave oziroma zmotnega vpisa podatkov otroka ali matere.

3. Očetovstvo in materinstvo pri otrocih, spočetih z biomedicinsko pomočjo

131. člen

(materinstvo pri otrocih, spočetih z biomedicinsko pomočjo)

Določanje izvora, starševstva (materinstva in očetovstva) za otroka, spočetega z biomedicinsko pomočjo, je družinsko pravna problematika. Zato je treba z ustreznimi pravnimi rešitvami te materije, zlasti glede določanja izvora otroka, spočetega z uporabo darovanih spolnih celic, dopolniti predpise družinskega prava. Dokler ni bila pripravljena celovita reforma teh predpisov, dopolnitev ni bila smotrna. Da se je zapolnila tedanja zakonska praznina, so bile določbe o starševstvu (materinstvu in očetovstvu) za otroka, spočetega z biomedicinsko pomočjo, vsebovane v ZZNPOB. Sedaj predlagani reformirani družinsko pravni predpisi vsebujejo tudi to materijo, iz ZZNPOB pa jo je treba izločiti.

Določanje starševstva, materinstva in očetovstva, za otroka, spočetega z biomedicinsko pomočjo, temelji na določenih načelih, ki v sedanjem ZZZDR niso posebej poudarjena, ali/in po naravi stvari od načel ZZZDR odstopajo.

Načelne narave je najprej določba, da je mati otroka ženska, ki ga je rodila (gestacijska mati). Gre za splošno določbo, prirejeno za otroka, ki je bil spočet z biomedicinsko pomočjo. Določba velja tako v primeru, ko je otrok spočet iz jajčne celice ženske, ki je otroka rodila (homologni postopki), kot tudi tedaj, ko je spočet iz jajčne celice darovalke (heterologni postopki). Kar zadeva homologne postopke, bi shajali tudi brez izrecne določbe o materinstvu na tem mestu, kajti naše družinsko pravo je to (v ZZZDR sicer nezapisano) načelo pri naravnem spočetju že doslej upoštevalo, zdaj pa je to tudi izrecno določeno. Zaradi možnosti heterolognih postopkov zunajtelesne oploditve pa je bilo treba to načelo tudi na tem mestu zapisati, ker bi bili sicer v negotovosti, ali velja morda šteti za mater darovalko jajčne celice (genetično mater). Domneva materinstva ženske, ki je otroka rodila, tudi v primeru, ko je bila uporabljena darovana jajčna celica, onemogoča priznanje posledic morebitnega nadomestnega (surogatnega) materinstva. Sicer pa domneve materinstva (gestacijske matere) ni dovoljeno izpodbijati. To posebej velja za mater, ki je podala za postopek oploditve z biomedicinsko pomočjo kvalificirano privolitev zavestno, svobodno in v pisni obliki. Posledica te prepovedi je, da tudi ugotavljanje materinstva genetične matere ni dopustno. Tako je nemogoče, da bi se vzpostavila pravna vez med genetično materjo in otrokom.

132. člen

(očetovstvo pri otrocih, spočetih z biomedicinsko pomočjo)

Načelne narave je tudi določba, da velja za očeta otroka, ki je bil spočet z biomedicinsko pomočjo, bodisi materin mož, bodisi materin zunajzakonski partner, ob pogoju, da sta podala za postopek oploditve z biomedicinsko pomočjo posebej kvalificirano privolitev: zavestno, svobodno in v pisni obliki. Glede materinega moža velja domneva očetovstva tudi po splošnih družinsko pravnih predpisih (ZZZDR); v poštev bi lahko prišla tako pri homolognih, kot pri heterolognih postopkih (četudi mož ne bi privolil v postopek oploditve z biomedicinsko pomočjo). Drugače je z zunajzakonskim partnerjem. Glede njegovega očetovstva ZZZDR ne postavlja domneve. Po ZZZDR bi veljal za očeta tako spočetega otroka samo, če bi očetovstvo priznal ali če bi bilo s sodno odločbo ugotovljeno, da je oče. Posebna ureditev po ZZNPOB, ki je načelne narave, pa glede očetovstva obravnava enako zakonskega

in zunajzakonskega moža. Temelj domneve očetovstva je samo kvalificirana privolitev v postopek oploditve z biomedicinsko pomočjo, in sicer ne glede na to, ali gre za homologni ali za heterologni postopek. Očetovstva v načelu ni dovoljeno izpodbijati. S prepovedjo ugotavljanja očetovstva, če je bil otrok spočet s semenskimi celicami darovalca, se poudarja, da ni mogoče vzpostaviti pravne vezi med darovalcem in otrokom.

4. Dolžnosti in pravice staršev in otrok

133. člen

(načelo prvenstva in enake odgovornosti staršev do otrok)

Načelo prvenstva in enake odgovornosti staršev izhaja iz določbe 18. člena KOP in iz 54. člena ustave, ki določa, da imajo starši pravico in dolžnost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke. Pravna ureditev dolžnosti in pravic staršev do otrok mora temeljiti na načelu, da so za otrokovo vzgojo in varstvo v prvi vrsti odgovorni otrokovi starši ter da sta oba starša enaka odgovorna za svoje otroke. Država pa mora staršem nuditi ustrezno pomoč pri izvrševanju njihovih odgovornosti pri otrokovi vzgoji in varstvu ter v ta namen zagotavljati razvoj podpornih javnih služb in ustanov. Iz navedenega izhaja, da država v ta razmerja vstopi samo, ko starša ne moreta izvajati dolžnosti do svojih otrok in je to nujno potrebno za varovanje otrokove koristi.

134. člen

(starševska skrb)

Definicija starševske skrbi, izvedena iz drugega odstavka 27. člena KOP, je navedena v 6. členu predloga tega zakonika. Predlagana določba pa vsebuje posamezne elemente starševske skrbi. Starševska skrb se lahko omeji enemu ali obema staršema samo pod pogoji, ki jih določa zakonik.

135. člen

(dolžnosti staršev)

Starši morajo skrbeti za življenje in zdravje svojih otrok ter za oblikovanje otrokove osebnosti. Starši so svoje otroke dolžni varovati, negovati in vzgajati ter nadzorovati. Starši so dolžni otrokom omogočiti tudi pogoje za zdravo rast, skladen osebnostni razvoj in usposobitev za samostojno življenje in delo. Skrb staršev za življenje in zdravje otroka vsebuje tudi preživljanje. Starši morajo poskrbeti tudi za otrokovo vzgojo v najširšem smislu: skrb za otrokov telesni, duševni, moralni in intelektualni razvoj. V okviru slednjega morajo, v skladu s svojimi zmožnostmi, poskrbeti za otrokovo šolanje, pri čemer otrokove želje, sposobnosti in nagnjenja ne smejo biti spregledana. Preživljanje otroka je pomembna dolžnost staršev, ki ni odvisna od obstoja starševske skrbi. Kot izhaja iz predloga tega zakonika, ni oproščen dolžnosti preživljanja otroka niti tisti od staršev, ki mu je odvzeta starševska skrb.

136. člen
(varstvo in vzgoja otrok)

V korist otroka je, da se ob odločanju o vzgoji in varstvu odloči tudi o preživljanju ter o njegovih stikih s starši. Predlagana določba zagotavlja otroku enako varstvo kot pri odločanju ob razvezi na tožbo, kjer mora sodišče po uradni dolžnosti odločiti o vzgoji in varstvu otroka, njegovem preživljanju in stikih s starši.

Ob razvezi sodišče lahko po uradni dolžnosti, v skladu z določbami tega zakonika, odloči tudi o vseh ukrepih za varstvo otrokovih koristi. Kadar namreč sodišče otroka ne bo moglo zaupati staršem, ga lahko ob razvezi namesti k drugi osebi, v rejništvo ali v zavod, če je to v njegovo korist.

137. člen
(skupno varstvo in vzgoja otroka)

Starša se lahko sporazumeta, da imata oba oziroma, da oba obdržita vzgojo in varstvo otroka. To lahko storita samo v primeru, da o tem še pred vložitvijo skupnega predloga pred sodiščem dosežeta soglasje. Če eden od staršev sodišču predlaga skupno varstvo in vzgojo, drugi pa se s tem ne strinja, skupno varstvo in vzgoja nista mogoča, ker se domneva, da se starša tudi po končanem postopku ne bosta mogla dogovoriti. Sodišče bo v tem primeru zavrglo predlog starša in samo odločilo o varstvu in vzgoji v skladu z določbami tega zakonika. Sodišče ne more izdati sklepa o skupnem varstvu in vzgoji otroka, če se starša ne sporazumeta o preživnini oziroma sodišču ne predložita izvršilnega naslova za preživnino. Določitev preživnine, ko se otroka zaupa v varstvo in vzgojo obema staršema, je kljub temu, da bo otrok npr. preživel enako obdobje pri obeh starših, potrebna iz systemskega vidika dolžnosti staršev, da preživljata svoje otroke. Hkrati pa morata zaradi zagotovitve preživljanja otroka v primeru spora v prehodnem obdobju, dokler sodišče ne odloči o preživnini, oba starša imeti izvršilni naslov, na podlagi katerega lahko zahtevata preživnino. Izkazovanje plačevanja preživnine pa se zahteva tudi pri uveljavljanju nekaterih pravic po predpisih o družinskih prejemkih, socialno varstvenih prejemkih, štipendijah in po drugih predpisih, katerih uveljavitev pravic je odvisna od dohodka družine.

138. člen
(preživljanje otrok)

Določba se uporablja za urejanje preživninskih razmerij za otroka v primerih, ko otrokovi starši niso nikoli živeli skupaj, ko je zunajzakonska skupnost staršev razpadla, ko je življenjska skupnost staršev prenehala, vendar niso zahtevali razveze zakonske zveze, pa tudi za urejanje preživninskih razmerij za otroka v primerih, ko starši še živijo skupaj. Res je, da bo med starši, ki živijo skupaj, sporazum praviloma neobličen in neformalen. Toda tudi pri takšnih starših se lahko zgodi, da eden od njiju ni pripravljen (ustrezno) prispevati za otrokovo preživljanje. V tem primeru morata starša, ki se sama o preživljanju otroka ne moreta sporazumeti, zaprositi za pomoč center za socialno delo. Če dogovora ne dosežeta niti z njegovo pomočjo, lahko tisti od staršev, ki meni, da je otrok z ravnanjem drugega od staršev prizadet, v otrokovem imenu vloži tožbo na preživljanje. V kolikor namreč eden od staršev preživnine ne plačuje, mora drugi od staršev prevzeti nase celotno skrb za preživljanje otroka. Če pa je

otroku določen skrbnik (v primeru rejništva ali nastanitve v zavodu), pa vloži tožbo za preživnino otroka skrbnik otroka. Oba starša bosta v otrokovem imenu vložila tožbo za preživljanje, če bo otrok zaupan obema v varstvo in vzgojo (skupno varstvo in vzgoja).

139. člen (otrokovi stiki s starši)

Imetnik pravice do stikov je predvsem otrok, njegova konkretna korist pa je najvišje, odločilno merilo za vse odločitve o pravici do stikov. Tako mora biti tudi obseg in način izvrševanja stikov (kdaj, kje, kako, kolikokrat bo srečanje, ali in kakšni drugi načini komunikacije pridejo v poštev, ipd.), o katerem se starša dogovorita (oziroma o katerem odloči sodišče), otroku v korist. Če se starša ne moreta sporazumeti, jima pri sporazumevanju pomaga center za socialno delo. Centri za socialno delo tako ohranjajo svojo svetovalno vlogo in so strokovna opora staršem pri sporazumevanju ter kasneje sodiščem pri odločanju, če do dogovora ne pride.

Če se starša sporazumeta o stikih, lahko predlagata poravnavo. Če sodišče ugotovi, da sporazum ni v skladu s koristjo otroka, predlog zavrne. V primerih, kadar se starša tudi ob pomoči centra za socialno delo ne sporazumeta o stikih, odloči o tem sodišče na zahtevo enega ali obeh staršev. Pri odločanju vodi sodišče predvsem korist otroka. Sodišče v konkretnem primeru lahko tudi odloči, da stiki niso v otrokovo korist in se stiki ne določijo, ali da se pravica do stikov v določenem primeru enemu od staršev odvzame ali omeji.

Sodišče lahko odloči, da se stiki izvršujejo v navzočnosti strokovne osebe centra za socialno delo ali druge strokovne osebe v izjemnih primerih, kadar je otrok nastanjen zunaj svojega doma. V slednjem primeru gre za situacije, kadar je otrok nastanjen v zavodu, materinskem domu, varni hiši, kriznem centru izven kraja, kjer drugače prebiva. Preden sodišče odloči, da se stiki izvajajo v navzočnosti strokovne osebe centra za socialno delo ali strokovne osebe zavoda, se mora o času in kraju dogovoriti s centrom za socialno delo oziroma z zavodom, v katerem je otrok nameščen.

Stiki otroka niso samo neposredna osebna srečanja in druženja, temveč tudi drugi načini in sredstva komunikacije. Sodišče tako lahko tudi odloči, da se stiki ne izvajajo z osebnim srečanjem in druženjem, ampak na drug način, če sicer ne bi bila zagotovljena otrokova korist.

Upoštevanje otrokovo korist zavezuje predlog zakona oba starša k obojestranskemu lojalnemu obnašanju pri uresničevanju pravice do stikov. Otroku je v korist, da ima dobre in tesne kontakte z obema staršema. To mora biti vodilo za odločitve, komu bo otrok zaupan v varstvo in vzgojo. Pri omogočanju stikov gre zlasti za opustitev ravnanj, ki negativno vplivajo na stike ali na varstvo in vzgojo otroka. Predlog zakonika ohranja ureditev, po kateri je mogoče odvzeti varstvo in vzgojo otroka enemu od staršev in prenos na drugega od staršev, če sodišče ugotovi, da tisti od staršev, pri katerem otrok živi, onemogoča stike in če meni, da bo ta omogočal stike, in če je le tako mogoče varovati otrokovo korist. Onemogočanje stikov pa ne more biti edini razlog, da se otroka odvzame staršu, ki onemogoča stike. Osnovni razlog za to, da se otroka zaupa v vzgojo in varstvo, je, da je drugi od staršev primernejši za vzgojo in varstvo otroka oziroma za zadovoljevanje otrokovih potreb in za njegov razvoj. Stiki so samo eden od segmentov, s katerim se zagotavlja otrokova korist.

140. člen

(otrokovi stiki z drugimi osebami)

Po predlogu zakonika se lahko osebni stiki vzpostavljajo tudi med otrokom in osebami, ki niso njegovi starši in imajo družinske vezi z otrokom. V otrokovo korist je, da vzdržuje vezi z osebami, na katere je navezan. Predlog zakonika kot take osebe primeroma našteva stare starše, brate, sestre, nekdanje rejnike, prejšnjega ali sedanjega zakonca oziroma zunajzakonskega partnerja enega ali drugega od staršev. Otrok ima pravico do stikov tudi z drugimi osebami, v kolikor se ugotovi, da so le-ti v otrokovo korist.

Otrokovi starši, otrok, če je sposoben razumeti pomen sporazuma, in druge osebe, na katere je otrok navezan, se o stikih lahko sporazumejo. Če se sami o tem ne sporazumejo, jim pri sklenitvi sporazuma pomaga center za socialno delo, na njihovo željo pa tudi družinski mediatorji. Če se otrokovi starši, otrok in druge osebe, o stikih ne sporazumejo, o stikih odloči sodišče. Predlog za odločitev o obsegu in načinu izvrševanja stikov lahko poleg zakonitega zastopnika otroka, ki še ni star petnajst let, otroka, ki je dopolnil petnajst let, če je sposoben razumeti pomen in posledice svojih dejanj, vložijo tudi druge osebe, na katere je otrok navezan. Obseg in način izvrševanja stikov mora biti dogovorjen oziroma določen v otrokovo korist.

141. člen

(mnenje otroka in mnenje centra za socialno delo)

Pri odločitvi o varstvu, vzgoji in preživljanju otroka in o otrokovih stikih sodišče upošteva tudi otrokovo mnenje, ki ga je otrok izrazil sam ali po osebi, ki ji zaupa in jo je sam izbral, in če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice. Predlagatelj meni, da je v otrokovo korist, da ima možnost, da izrazi svoje želje preko osebe, ki jo sam izbere (ne gre za zakonitega zastopnika, kolizijskega zastopnika ali za uradno osebo) in ki otroka pozna ter pri otroku uživa tako zaupanje, da ji bo otrok brez strahu zaupal svoje želje. Navedena določba sledi EKUOP.

Sodišče pri odločitvi o varstvu, vzgoji in preživljanju otroka, o otrokovih stikih in izvrševanju starševske skrbi glede otrokove koristi upošteva mnenje centra za socialno delo. Takšno mnenje sodišče zahteva od centra za socialno delo, kadar oceni, da je glede na okoliščine primera to potrebno.

142. člen

(zastopanje otrok)

Starši kot zakoniti zastopniki svojega otroka, ki še nima popolne poslovne sposobnosti, zastopajo otroka pred sodišči in pred drugimi organi ter sklepajo pravne posle v njegovem imenu in za njegov račun ter tako skrbijo za osebo in premoženje otroka. Starši ne morejo zastopati otroka v tistih poslih in drugih izjavah volje, kjer je potrebna njegova osebna odločitev, npr. pri sklenitvi zakonske zveze ali pri priznanju očetovstva ali napravi oporoke. Starši tudi ne morejo zastopati otroka, kadar so njihovi interesi v nasprotju z interesi otroka. V teh primerih se otroku postavi posebnega kolizijskega skrbnika.

Nadalje določba o zakonitih zastopnikih otrok, ki so starši, določa podrobnejše rešitve vprašanja, kako se otroku vročajo najrazličnejša (sodna in druga) pisanja oziroma se mu karkoli sporoča.

O otrokovem stalnem prebivališču se morata starša sporazumeti. Ker se stalno prebivališče otroka šteje za okoliščino, ki bistveno vpliva na otrokov razvoj, o tem odloči na predlog enega ali obeh staršev sodišče v nepravdnem postopku, v kolikor se starša tudi s pomočjo centra za socialno delo ne uspeta dogovoriti. Če pa je sodišče že odločilo o zaupanju otroka v varstvo in vzgojo enemu od staršev, sporazum obeh staršev o prijavi oziroma odjavi stalnega prebivališča ni potreben. O stalnem prebivališču otroka odloči tisti od staršev, kateremu je bil otrok s sodno odločbo zaupan v varstvo in vzgojo.

143. člen

(sklepanje pravnih poslov)

Dovoljenje staršev za pomemben posel, ki ga sklene delno poslovno sposoben mladoletnik, je po 108. členu ZZZDR pogoj za veljavnost posla.

OZ pa določa, da je posel, ki ga je sklenil mladoletnik brez dovoljenja staršev, v času, ko je negotovo, ali bodo starši posel odobrili ali ne, izpodbojen (tretji odstavek 41. člena OZ). To pomeni, da je tudi tak posel zaenkrat veljaven za obe stranki, da je z njim zavezan tako mladoletnik kot njegov sopogodbenuk, dokler se posel ne izpodbije ali dokler starši odobritve ne zavrnejo. Pravico izpodbijati posel ima mladoletnik. Po drugi strani pa ima mladoletnikov sopogodbenuk ob določenih pogojih pravico odstopiti od pogodbe ali zahtevati, da starši izjavijo, ali posel odobravajo ali ne. Če starši zavrnejo odobritev izrecno ali molče, se šteje, da je posel razveljavljen (od 42. do 44. člena OZ, glede posledic izpodbijanja posebno tudi 94. in 96. člen OZ).

Ker si ureditvi po veljavnem zakonu in po OZ nasprotujeta, se zastavlja vprašanje, katera od njiju pride v poštev. Predlagatelj meni, da je sprejemljivejša ureditev po OZ, ker bolj upošteva koristi mladoletnika. Po predpisih OZ ima namreč mladoletnik, ki je dopolnil 15 let, boljše izgleda za sklepanje pravnih poslov, se pravi, več možnosti za samostojno nastopanje v pravnem prometu in s tem za učinkovito pripravo na čas po pridobitvi popolne poslovne sposobnosti. Boljše izgleda za sklepanje poslova ima mladoletnik predvsem zaradi tega, ker daje sopogodbenuku ureditev po OZ več pravne varnosti, s tem, da ima možnost, da negotovost glede veljavnosti pravnega posla odpravi.

Privolitev staršev k pravnemu poslu otroka ni akt zastopanja otroka, kajti posel sklenu otrok sam. Gre za samostojno dolžnost staršev v okviru starševske skrbi za premoženjske interese otroka.

144. člen

(upravljanje otrokovega premoženja)

Predlog zakonika v tem členu določa, da so starši otroka, ki ima svoje lastno premoženje, dolžni slednjega upravljati v skladu z načelom varovanja otrokove koristi.

145. člen
(dohodki iz premoženja otroka)

Dohodke iz otrokovega premoženja upravljajo starši samostojno, pri čemer jih zakon omejuje predvsem v namenu porabe slednjih. Dohodki otrokovega premoženja naj bodo tako namenjeni predvsem zadovoljevanju otrokovih koristi in interesov, v skrajnem primeru pa tudi nujnim potrebam družinske skupnosti (npr. za hrano, obleko, stanovanje), če starši nimajo zadosti lastnih sredstev.

146. člen
(odsvojitvev in obremenitev stvari iz otrokovega premoženja)

Po veljavnem zakonu smejo starši odsvojiti ali obremeniti stvari iz otrokovega premoženja le s soglasjem centra za socialno delo. Center za socialno delo da soglasje, če je odsvojitev ali obremenitev potrebna zaradi otrokovega preživljanja, vzgoje in izobrazbe, ali druge njegove koristi.

Ustava v 54. členu določa, da imajo starši pravico in dolžnost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke. Z veljavno zakonodajo so lahko te starševske pravice ogrožene, če staršem ni omogočeno skrbeti za otroka na način, ki je po njihovih predstavah najboljši za otroka. Predlog te določbe zato za pomembnejše pravne posle staršev glede otrokovega premoženja ne predvideva več posebnega soglasja. To pa ne pomeni, da bo otrokova korist ostala povsem nezavarovana, saj jo bo država tudi poslej varovala s splošnimi ukrepi za posege v starševsko skrb. Če center za socialno delo ali kakšen drug organ dvomi, da bodo starši sklepali razpolagalne posle v korist otroka, lahko predlaga sodišču, da izvede potrebne ukrepe za varstvo koristi otroka.

147. člen
(razpolaganje s plačo)

Glede na to, da se oseba, ki dopolni 15 let, lahko zaposli in torej s svojim lastnim delom ustvarja vrednost, ki se izraža v plači, lahko s sadovi svojega lastnega dela samostojno razpolaga. Vendarle pa zakonik na tem mestu daje možnost staršem, da od takšnega mladoletnika zahtevajo, da v določeni meri prispeva k lastnemu preživljanju in izobraževanju.

5. Izvrševanje starševske skrbi

148. člen
(izvrševanje starševske skrbi)

Predlagana določba sledi 18. členu KOP, po kateri sta oba starša enako odgovorna za otrokovo vzgojo in razvoj. Prvi odstavek ureja izvrševanje starševske skrbi staršev, ki ne živita skupaj. Drugi odstavek je logična posledica možnosti staršev (tistega, pri katerem je otrok in drugega) glede odločanja, oblikovan pa je tako, da ni prizadeto načelo enake odgovornosti staršev za otroka. Za odločitve, ki bistveno vplivajo na otrokov bodoči razvoj (predvsem ukrepi glede otrokove osebe, npr. določitev

stalnega prebivališča otroka, odločitev, da otrok preneha s šolanjem ali spremeni vrsto izobraževanja, odločitev o izbiri poklica otroka ali o opravljanju njegovega poklica), je potreben sporazum obeh staršev. Nekateri od teh ukrepov so določeni tudi v drugih zakonih, npr. v Zakonu o osebnem imenu (Uradni list RS, št. 20/06). Soodločanje ne gre tistemu od staršev, katerega starševska skrb je omejena ali mu je bila odvzeta.

Če se starša o izvrševanju starševske skrbi, ki bistveno vpliva na otrokov bodoči razvoj, kljub pomoči centra za socialno delo, ali na željo staršev ob pomoči družinskih mediatorjev, ne moreta sporazumeti, o tem, upošteva načelo varovanja otrokove koristi, odloči sodišče v nepravdnem postopku. Glede mnenja centra za socialno delo o otrokovi koristi, upoštevanja otrokovega mnenja in sodelovanja otrokovega zaupnika veljajo enaka pravila kot pri odločanju pravnega sodišča o varstvu in vzgoji otroka in o njegovih stikih.

Zadržan izvrševati starševsko skrb je tisti od staršev, ki zaradi ovir dejanske narave (odsotnosti, zdravljenja, prestajanja prostostne kazni) ne more opravljati aktov izvrševanja starševske skrbi, če pa eden od staršev ni več živ ali sploh ni znan, ali če mu je starševska skrb odvzeta, pa pripada starševska skrb drugemu od staršev.

149. člen

(pravica otroka do zagovornika)

Predlog opredeljuje pravico otroka do zagovornika, katerega osnovni namen je zaščita otrokovih pravic v primerih, ko si bodo interesi staršev in koristi otrok v nasprotju in v vseh drugih primerih, ko pravice otrok ne bo mogoče zaščititi na drug primeren način. Z institutom zagovornika se bo položaj otroka v postopkih in drugih dejanjih, v katerih bodo otrokove pravice ogrožene, dodatno okrepljeno.

6. Prenehanje starševske skrbi

150. člen

(prenehanje starševske skrbi)

Starševska skrb preneha praviloma s polnoletnostjo otroka (18 let), lahko pa tudi zato, ker je otrok pred polnoletnostjo pridobil poslovno sposobnost (emancipacija) bodisi s sklenitvijo zakonske zveze ali po odločbi sodišča iz pomembnih razlogov, če je postal roditelj. Ta določba omogoča osebi, ki še ni stara 18 let, da sama skrbi zase in za svojega otroka. Ker otrok ne izgubi poslovne sposobnosti, če se zakonska zveza razveže ali razveljavi, tudi starševska skrb v takšnem primeru ne oživi.

7. Ukrepi za varstvo koristi otrok

7.1. Splošne določbe

151. člen
(splošno pooblastilo)

Sodišče in center za socialno delo sta dolžna storiti vse potrebne ukrepe, ki jih zahtevata vzgoja in varstvo otroka ali varstvo njegovih premoženjskih ter drugih pravic in koristi. Predlagana določba je splošne narave in zavezuje tako sodišča kot tudi centre za socialno delo, da storijo vse potrebne ukrepe za zaščito otrokovih koristi.

152. člen
(dolžnost države pri varovanju koristi otrok)

Ustava v 54. členu določa, da imajo starši pravico in dolžnost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke. Ta pravica in dolžnost se staršem lahko odvzame ali omeji samo iz razlogov, ki jih zaradi varovanja otrokovih koristi določa zakon. Iz ustavne pravice starševstva izhaja za starše pravica, da avtonomno skrbijo za vzgojo in varstvo svojega otroka in da od države zahtevajo pomoč pri vzgoji in varstvu otroka, kadar jim je ta potrebna. Starševska pravica ima korelat v dolžnosti države, da neutemeljeno ne posega v to pravico in v dolžnosti države, opredeljene v 54. členu ustave, da družini, materinstvu in očetovstvu nudi posebno varstvo. Zato ima država pravico poseči v izvrševanje starševske skrbi le, če starši ne izvršujejo starševskih dolžnosti. Država je obenem tudi zavezana posredovati v primerih, kadar starši ne delajo v otrokovo korist. Ta dolžnost države izhaja iz 53. in 56. člena ustave, ki določata, da država varuje otroke in da otroci uživajo posebno varstvo in skrb zlasti pred gospodarskim, socialnim, telesnim, duševnim ali drugim izkoriščanjem in zlorabljanjem. V tem členu je tudi določeno, da se vsi ukrepi praviloma lahko izvajajo le do takrat, ko otrok postane popolno poslovno sposoben. Otrok pridobi popolno poslovno sposobnost, ko dopolni osemnajst let, ali če pred polnoletnostjo sklene zakonsko zvezo. Popolno poslovno sposobnost lahko pridobi tudi otrok, ki je postal roditelj, če so za to pomembni razlogi. O tem odloča sodišče. Pri posameznih ukrepih pa je tudi določeno, da se lahko izvajajo tudi potem, ko otrok postane poslovno sposoben, vendar le z njegovim izrecnim soglasjem.

153. člen
(pristojnost za izrekanje ukrepov za varstvo koristi otrok)

ZZZDR ureja različne vrste ukrepov za varstvo koristi otrok, vendar jih ne ureja na enem mestu enotno in sistematično. Odločanje o vzgoji in varstvu otrok in o osebnih stikih z otroki, kadar se starši odločijo za ločeno življenje, je urejeno delno v poglavju o prenehanju zakonske zveze, delno v poglavju o razmerjih staršev do otrok po razvezi zakonske zveze in delno v poglavju o pravicah in dolžnostih staršev ter otrok. Odločanje o izvrševanju roditeljske pravice, kadar se starši ne morejo sporazumeti, je urejeno v poglavju o izvrševanju roditeljske pravice. Odvzem roditeljske pravice in ukrepi centra za socialno delo pa so urejeni v dveh ločenih poglavjih. Razlog za neenotno ureditev ukrepov za varstvo koristi otroka je bil delno v tem, da je zakonodajalec pristojnost za odločanje o ukrepih razporedil med različne organe, ki o teh ukrepih odločajo v različnih postopkih. S predlogom zakonika se pristojnost za odločanje o ukrepih za varstvo koristi otrok praktično v celoti prenaša na sodišče, ki bo o ukrepih praviloma odločalo v nepravdnem postopku, razen odločanje o nujnih ukrepih ter o nadzoru izvrševanja starševske skrbi, ki je v pristojnosti centrov za socialno delo. Predlog

zakonika vse ukrepe za varstvo koristi otroka povezuje v enoten sistem. V praksi se je pokazalo, da je treba urediti nujne ukrepe za varstvo otroka in tudi takojšen nadzor nad njihovo upravičenostjo. To je zagotovljeno s predlaganimi določbami, saj mora nujnemu ukrepu takoj slediti začasna odredba, tej pa takoj predlog za odločitev o ukrepu trajnejšega značaja. Zagotovljeno je tudi redno preverjanje utemeljenosti nadaljnjega izvajanja ukrepa.

154. člen

(načelo najmilejšega ukrepa)

Pravna ureditev ukrepov države za varstvo koristi otrok mora temeljiti na načelu, da so za otrokovo varstvo in vzgojo v prvi vrsti odgovorni otrokovi starši. Temeljiti mora na izhodišču preambule KOP, da mora otrok za poln in skladen razvoj svoje osebnosti odraščati v družinskem okolju. Zato mora pravna ureditev ukrepov za varstvo otrokovih koristi temeljiti na načelu najblažjega posega. To pomeni, da je treba, če je le mogoče, otrokove koristi zavarovati z ukrepom, ki ne bo zahteval izločitve otroka iz družine. Prav tako pa je pomembno, da si država, kadar izvede ukrep, s katerim otroka izloči iz družine, prizadeva, da staršem in otroku z različnimi spremljajočimi terapijami in zdravljenji ter svetovalnim delom pomaga tako, da se bo otrok lahko čim prej vrnil k staršem in bodo ti lahko ponovno prevzeli skrb za varstvo in vzgojo otroka.

155. člen

(pogoj za izrekanje ukrepov za varstvo koristi otrok)

Za ukrepanje države morajo biti izpolnjeni trije elementi: neustrezno ravnanje staršev, ogrožanje otrokovih koristi s strani staršev in pomanjkanje odvratanja nevarnosti od otroka s strani staršev. Dokazovanje teh pogojev je velikokrat zelo zahtevno. Vseh oblik neustreznega ravnanja staršev v zakonu ni mogoče opredeliti, saj se pojavljajo vedno nove pojavne oblike ogrožanja otrokovih koristi. Za ukrepanje države ni pomembno, ali so starši ravnali krivdno ali ne, pomembno je le, da je zaradi neizvrševanja starševskih dolžnosti ogrožena otrokova korist. Proti tretjim osebam lahko država ukrepa le takrat, kadar starši nočejo ali ne morejo sami zavarovati otrok pred nevarnostjo. Državni posegi za varstvo otrokovih koristi so torej zapovedani (in ustavnopravno legitimni), kadar je otrok že utrpel škodo v razvoju ali kadar otrokovim koristim grozi obstoječa nevarnost in se da s precejšnjo gotovostjo predvideti, da bi otrok lahko v nadaljnjem razvoju utrpel škodo. Škoda oziroma verjetnost, da bo škoda nastala, pa mora biti posledica neustrezne skrbi oseb, ki zanj skrbijo. Pogoja morata biti izpolnjena kumulativno. Otrok je ogrožen tudi v primeru, če je škoda oziroma verjetnost, da bo škoda nastala kot posledica vedenjskih, čustvenih, učnih ali drugih težav v odraščanju otroka. Vzroki so v tem primeru podani pri otroku samem, čeprav se lahko pojavijo zaradi neustrezne skrbi staršev.

156. člen

(vrste ukrepov)

Predlagana določba našteva vrste ukrepov za varstvo koristi otrok, ki so: nujni ukrep, začasne odredbe ter ukrepi trajnejšega značaja.

7.2. Ukrepi za varstvo koristi otrok, ki jih izreka center za socialno delo

7.2.1. Nujni ukrep

157. člen

(nujni ukrep za varstvo otrokove koristi)

Nujni ukrep za varstvo koristi otroka je namenjen hitri zaščiti otroka, pri kateri zaradi varstva otrokovih pravic in koristi ne gre odlagati. Predlog zakonika se zgleduje po nemški in angleški pravni ureditvi in upošteva Priporočilo št. R (91) 9 Odbora ministrov članicam Sveta Evrope glede nujnih ukrepov v družinskih zadevah. Postopek za odločitev o nujnem ukrepu za varstvo koristi otroka center za socialno delo začne po uradni dolžnosti, na predlog otroka, starejšega od 15 let ali enega od staršev, če mu ni odvzeta starševska skrb.

158. člen

(odločanje o nujnem ukrepu)

Nujni ukrep odvzem otroka je namenjen hitri zaščiti otroka, kadar je otrok tako hudo ogrožen, da z ukrepom ni mogoče odlagati in je otroka treba takoj odvzeti staršem. Za odločitev o nujnem ukrepu odvzema otroka mora biti verjetno izkazano, da je otrok tako hudo ogrožen, da je potrebna takojšnja intervencija. Center za socialno delo bo o nujnem ukrepu odločil le v primeru, če bi izpeljava postopka za izdajo začasnih odredb ali za odločitev o ukrepu za varstvo koristi otroka trajnejšega značaja časovno pomenila preveliko tveganje za varstvo otrokovih koristi.

Odločanje o nujnem ukrepu za varstvo koristi otrok je izjemoma v pristojnosti centrov za socialno delo, o drugih ukrepih za varstvo koristi otrok pa odloča sodišče v nepravdnem postopku. Center za socialno delo v okviru svoje dejavnosti obravnava različne ranljive skupine prebivalstva v smislu preprečevanja in odpravljanja socialnih stisk in težav in je ponavadi med prvimi poklican v primerih ogroženosti otroka. Z namenom čim večje zaščite otrokovih koristi je zato potrebno zakonsko urediti hitro in učinkovito postopanje v zadevah odločanja o nujnem ukrepu. Center za socialno delo bo v teh primerih lahko odločil na podlagi verjetno izkazanih dejstev, da je otrok hudo ogrožen.

ZUP v 8. členu določa, da organ lahko odloči na podlagi verjetno izkazanih dejstev le v primeru, če tako določa zakon. ZUP v 144. členu določa, kdaj lahko pristojni organ odloči v skrajšanem postopku ter med drugim v 4. točki določa, da v primeru, če gre za nujne ukrepe v javnem interesu, ki jih ni mogoče odlagati, pa so dejstva, na katera se mora opirati odločba, ugotovljena ali vsaj verjetno izkazana. Razlogi, ki so v 144. členu navedeni za odločanje po skrajšanem ugotovitvenem postopku, so procesne narave, materialni predpisi pa dajejo pravna pooblastila za ukrepanje. S tem členom predloga zakonika ima center za socialno delo materialno podlago za odločanje na podlagi verjetnosti, pri čemer bo smiselno, z vidika hitrosti upravnega postopka, uporabiti prednosti skrajšanega ugotovitvenega postopka, to pa je izdaja ustne odločbe (211. člen ZUP) ter odločitev o nesuspenzivnem učinku vložene pritožbe (drugi odstavek 236. člena ZUP).

Predlog zakonika določa tudi, da zoper odločitev o nujnem ukrepu pritožba ni dovoljena, če center za socialno delo v 48 urah po izvršenem ukrepu sodišču predlaga izdajo začasne odredbe. Glede na predlagane določbe je namreč predvideno sodno varstvo v okviru izdaje začasne odredbe oziroma ukrep preneha na podlagi zakonika, če izdaja začasne odredbe sploh ni predlagana. Ukrep preneha tudi, če je začasna odredba izdana ali je predlog za izdajo začasne odredbe zavrnjen. Pritožbeni postopek pred pristojnim ministrstvom (v primerih, kadar center za socialno delo v 48 urah po izvršenem ukrepu sodišču predlaga izdajo začasne odredbe) namreč ne bi pripomogel k zadostnemu in učinkovitemu pravnemu varstvu, saj bi se nujni ukrep (zaradi odločitve o nesuspendivnosti pritožbe) že izvršil in bi sodišče še pred potekom zakonskega roka za odločitev o pritožbi že odločilo o začasni odredbi oziroma bi ukrep sam po sebi prenehal. V primeru izdaje ustne odločbe o nujnem ukrepu predlog zakonika določa dolžnost izdaje pisne odločbe v 48 urah od ustne odločbe. V tem času mora center za socialno delo tudi predlagati izdajo začasne odredbe. Pri dejanju ukrepa takojšnjega odvzema otroka staršem lahko centru za socialno delo nudi pomoč policija.

159. člen

(trajanje nujnega ukrepa)

Nujni ukrepi so lahko le začasne narave, zato mora najkasneje v 48 urah sodišče preveriti njihovo utemeljenost. Center za socialno delo, ki je izvršil ukrep, mora pred iztekom tega roka pri sodišču začeti postopek za izdajo začasne odredbe. Nujni ukrep za varstvo koristi otroka je zelo hud poseg v pravice staršev, zato je treba z zakonom zagotoviti takojšnje sodno preverjanje utemeljenosti izdanega ukrepa. Tako je v tem členu določeno, da mora sodišče v treh dneh odločiti o predlagani začasni odredbi, ki sledi nujnemu ukrepu.

7.2.2. Ukrep trajnejšega značaja

160. člen

(nadzor izvajanja starševske skrbi)

Ukrep nadzora nad izvrševanjem starševske skrbi se izvede, kadar otrok ni tako hudo ogrožen, da bi ga bilo treba staršem odvzeti in center za socialno delo, glede na okoliščine primera ugotovi, da bodo koristi otroka v zadostni meri zavarovane z nadzorom. V tem primeru uvede posebni ugotovitveni postopek ter o zadevi odloči z odločbo, v kateri natančno določi, kolikokrat tedensko naj se nadzor izvaja in na kakšen način, zlasti če bodo podane kakšne posebne okoliščine. V ta namen bo center za socialno delo po potrebi lahko pridobil tudi poročila patronažne službe ali mnenje lečečega zdravnika. Center za socialno delo lahko zaradi zavarovanja otrokovih premoženjskih koristi od staršev zahteva poročilo o upravljanju otrokovega premoženja. Na podlagi tega bo lahko tudi presodil, ali je potrebno sodišču predlagati ukrep za zavarovanje otrokovih premoženjskih koristi. Postopek za odločitev o nadzoru izvajanja starševske skrbi center za socialno delo začne sam po uradni dolžnosti, na predlog otroka, starejšega od 15 let ali enega od staršev, če mu ni odvzeta starševska skrb.

7.3. Ukrepi za varstvo koristi otrok, ki jih izreka sodišče

161. člen

(odločanje o ukrepih in spremljanje izvajanja ukrepov)

Predlagana določba se nanaša na uvedbo postopka za izrek ukrepov za varstvo koristi otrok, ki jih izreka sodišče. Postopek sodišče lahko uvede po uradni dolžnosti ali na predlog otroka, starejšega od 15 let, enega od staršev, če mu ni odvzeta starševska skrb ali centra za socialno delo. Po pravnomočnosti sodne odločbe sodišče le-to pošlje centru za socialno delo, ki spremlja izvajanje izrečenega ukrepa. Predlog zakonika pri vsakem ukrepu posebej določa čas trajanja ukrepa in možnost podaljšanja ukrepa.

7.3.1. Začasne odredbe

162. člen

(pogoj za izdajo začasne odredbe)

V 155. členu so določeni pogoji za izvedbo ukrepa za varstvo koristi otrok in ti veljajo tudi za začasne odredbe. Razlika je le ta, da mora biti obstoj pogojev pri ukrepih trajnejšega značaja dokazan s prepričanjem, pri začnih odredbah pa zadošča verjetnost, kar je v tem členu posebej določeno. To pomeni, da se pogoji za izdajo teh odredb nič več ne presojujejo po določbah zakona, ki ureja izvršbo in zavarovanje. Uporabljajo pa se splošne določbe o začnih odredbah v zakonu, ki ureja izvršbo in zavarovanje o krajevni pristojnosti, o tem, kdaj je mogoče izdati začasno odredbo in o tem, kako učinkuje sklep o začni odredbi.

163. člen

(vrste začnih odredb)

V tem členu so vrste začnih odredb, ki jih sodišče lahko izda zaradi varstva koristi otrok, naštetle le primeroma, tako kot v 271. in 273. členu Zakona o izvršbi in zavarovanju (Uradni list RS, št. 3/07 – uradno prečiščeno besedilo 4, 93/07, 6/08 – Skl. US, 37/08 – ZST-1, 45/08 – ZArbit, 113/08 – Odl. US, 28/09, 47/09 – Odl. US (48/09 popr.), 57/09 – Skl. US; v nadaljevanju: ZIZ). To pomeni, da lahko sodišče, upoštevajoč okoliščine posamičnega primera, izda tudi začasno odredbo, ki v tej določbi ni izrecno predvidena.

164. člen

(začasna odredba o otrokovih stikih pod nadzorom)

Sodišče stike pod nadzorom lahko določi za največ 6 mesecev, tega ukrepa ni mogoče ponovno izreči ali podaljšati. Glede na naravo takih stikov, so ti omejeni tudi tedensko, in sicer na 2 uri na teden. Tako določeni stiki se največkrat določijo, kadar otrok s tistim od staršev, s katerim ne živi, že dlje

časa ni imel stikov in je vez med njima pretrgana. Služijo kot »uvajalni« stiki, ki se v primeru, da se otrok pozitivno odziva, spremenijo v »redne« stike brez navzočnosti strokovne osebe. Strokovna oseba, ki je prisotna ob tako določenih stikih, mora potek stikov spremljati in o tem kasneje napisati poročilo ter ga poslati sodišču. Nikakor pa strokovna oseba nima vloge »varnostnika« v primerih, ko se sodišče odloči za take stike, ker je starš morebiti (v primeru suma spolne zlorabe) za otroka fizično ali duševno ogrožajoč. V takih primerih je potrebno pretehtati, ali so stiki za otroka koristni in pospešiti morebitne kazenske postopke.

165. člen

(vloga strokovne osebe pri stikih pod nadzorom)

Naloga strokovne osebe centra za socialno delo ali pravne osebe oziroma zavoda je, da pred izvajanjem stika pod nadzorom otroka in starša, s katerim otrok ne živi, pripravi na stike. Če so bili taki stiki izrečeni zaradi dolgotrajne prekinitve stikov, pa je naloga strokovne osebe, da pomaga pri ponovni vzpostavitvi stikov. V kolikor strokovna oseba med izvajanjem stikov pod nadzorom oceni, da stik za otroka predstavlja tako psihično obremenitev, da je ogrožen njegov telesni ali duševni razvoj, predlaga sodišču ustrezno spremembo izrečenega ukrepa.

166. člen

(začasna odredba o zdravniškem pregledu ali zdravljenju)

Sodišče lahko izda začasno odredbo o zdravniškem pregledu ali zdravljenju brez soglasja staršev, kadar je to potrebno zaradi varstva otrokovih koristi, starši pa za to ne dajo svojega soglasja, s čemer ogrožajo otrokove koristi. Ukrep se lahko brez soglasja otroka izvaja le do 15. leta starosti otroka, saj po 47. členu Zakona o zdravstveni dejavnosti (Uradni list RS, št. 23/05 – uradno prečiščeno besedilo 2, 23/08; v nadaljevanju: ZZDej) otroci po petnajstem letu starosti sami izvršujejo pravice po tem zakonu, kar pomeni, da tudi sami dajejo soglasje za kakršenkoli medicinski poseg.

167. člen

(uporaba določb zakona, ki ureja izvršbo in zavarovanje)

Predlagana določba pri odločanju o začasnih odredbah za varstvo koristi otrok napotuje na uporabo določb zakona, ki ureja izvršilni postopek in zavarovanje. Pri odločanju o začasnih odredbah se uporabljajo splošne in skupne določbe navedenega zakona o začasnih odredbah in določbe, ki urejajo izvršbo.

168. člen

(izdaja sodne odločbe po izdani začasni odredbi)

Začasno odredbo je mogoče v skladu s splošnimi določbami o začasnih odredbah v zakonu, ki ureja izvršilni postopek in zavarovanje, izdati tudi pred uvedbo sodnega postopka (267. člen ZIZ). Pri tem predlog zakonika izrecno izpostavlja začasno odredbo o odvzemu otroka, ki bo največkrat izdana pred

sodnim postopkom v primeru izrečenega nujnega ukrepa s strani centra za socialno delo, kot tudi začasno odredbo o zdravniškem pregledu ali zdravljenju. Z začasno odredbo se koristi otroka začasno zavaruje, korist otroka pa zahteva, da se čim prej trajno uredi razmerje otroka s starši ali drugimi osebami, ki jim je bil otrok zaupan v vzgojo in varstvo. Zato predlog zakonika v tej določbi nalaga, da mora biti najkasneje v 7. dneh sprožen ustrezen postopek za odločitev o vzgoji, varstvu in preživljanju otroka, o otrokovih stikih, o izvrševanju starševske skrbi ali o ukrepu za varstvo otrokove koristi trajnejšega značaja, sicer mora sodišče postopek ustaviti in razveljaviti opravljena dejanja.

169. člen

(dežurna služba sodišča)

Zaradi potrebe po takojšnjem ukrepanju v zadevah za varstvo koristi otrok predlagatelj ocenjuje, da je za učinkovito in hitro izvajanje varstva koristi otrok nujno organizirati dežurne službe pri sodiščih.

7.3.2. Ukrepi trajnejšega značaja

170. člen

(mnenje centra za socialno delo glede ukrepa trajnejšega značaja)

Sodišče mora pred odločitvijo o ukrepih trajnejšega značaja za varstvo koristi otroka od centra za socialno delo pridobiti mnenje, razen v primerih, ko izrek ukrepa predlaga center za socialno delo. Preden sodišče odloči o ukrepih za varstvo otrokove koristi trajnejšega značaja, mora od centra za socialno delo pridobiti načrt pomoči družini in otroku. S takšno pravno ureditvijo se uresničuje dolžnost države, da zagotovi otroku kvalitetno odraščanje s starši v družini.

171. člen

(načrt pomoči družini in otroku)

Država si mora predvsem prizadevati, da za otroka skrbijo njegovi starši, in da otrok odrašča v družini. Prav zato mora država v primeru, ko starši svojih starševskih dolžnosti ne izvršujejo dobro, tudi z različnimi kvalitetnimi strokovnimi programi staršem pomagati pri vzgoji in varstvu otroka. Tako bo center za socialno delo, glede na okoliščine posamičnega primera, lahko staršem priporočil udeležbo v ustreznem svetovalnem programu ali zdravljenje odvisnosti ali psihiatrično zdravljenje. Na ta način je mogoče preprečiti odvzem otroka staršem ali pa omogočiti, da se bo po končanem svetovanju ali zdravljenju otrok vrnil k staršem in bodo ti ponovno sposobni prevzeti vzgojo in varstvo otroka, ali pa se s tem zagotovi zaščito otrokovih koristi. Prav je, da država tudi otrokom s psihosocialnimi težavami omogoči udeležbo v tovrstnih programih. Udeležba je tako za starše kot za otroke prostovoljna in brezplačna.

V načrtu pomoči družini in otroku bo moral center predvsem določiti:

- če gre za ukrep odvzema otroka staršem, komu namerava otroka zaupati v vzgojo in varstvo;
- kako bo pomagal staršem in otroku, da bi lahko prišlo do ponovne združitve družine in kako naj bi pri tem sodelovali starši in otrok;
- v primerih, ko je očitno, da ponovna združitev družine ne bo mogoča, najti možnosti za stalno nadomestno varstvo za otroka, to je predvsem posvojitev ali trajno rejništvo,
- določiti natančne roke za izvajanje načrta.

Kadar so izgledi, da bodo straši lahko še vedno skrbeli za vzgojo in varstvo otroka, bo moral center za socialno delo izdelati načrt pomoči družini, v katerem bo lahko staršem svetoval tudi udeležbo v različnih programih svetovanja in zdravljenja. Kadar pa teh izgledov ne bo, bo moral pristojni center za socialno delo pripraviti načrt pomoči otroku, zlasti bo pomembno, da bo otroku zagotovil kakovostno nadomestno vzgojo in varstvo, predvsem posvojitev, kadar bo to mogoče. V programu pomoči otroku bo lahko center za socialno delo tudi otroku svetoval udeležbo v programih svetovanja ali zdravljenja.

172. člen

(omejitev starševske skrbi)

Na podlagi te določbe lahko sodišče staršem omeji izvrševanje posameznih upravičenj, ki izhajajo iz starševske skrbi. Sodišče bo ta ukrep uporabilo predvsem tedaj, ko ne bo ugotovilo takšnega zanemarjanja ali trpinčenja otroka, zaradi katerega bi bilo potrebno odločiti o odvzemu starševske skrbi. Ukrep omejitve starševske skrbi bo moralo sodišče preučiti vedno ob izreku ukrepa odvzema otroka staršem ter ukrepa namestitve otroka v zavod. Poleg tega lahko sodišče zgolj s tem ukrepom npr. staršem prepove premestitev otroka iz bolnišnice ali drugega zavoda ali izpis iz šole.

Ob tem ukrepu sodišče lahko določi tudi ukrep nadzora izvrševanja starševske skrbi. Ukrep se izvede, kadar otrok ni tako hudo ogrožen, da bi ga bilo treba staršem odvzeti in sodišče glede na okoliščine primera ugotovi, da bodo koristi otroka v zadostni meri zavarovane z nadzorom centra za socialno delo. Sodišče bo moralo v odločbi natančneje določiti, kolikokrat tedensko naj se nadzor izvaja in na kakšen način, zlasti, če bodo podane kakšne posebne okoliščine. Časovno je ukrep omejen na največ obdobje enega leta, razen če sodišče odloči o podaljšanju ukrepa.

173. člen

(odločitev o zdravniškem pregledu ali zdravljenju)

V primeru, če bi starši odklanjali zdravniški pregled ali zdravljenje, čeprav je ta ukrep nujen za življenje otroka (iz verskih razlogov lahko npr. odklanjajo transfuzijo krvi ali zavračajo določeno zdravljenje), bi sodišče lahko odločilo drugače, vendar le, če bi bilo prepričano, da je otrokovo življenje ali zdravje resno ogroženo. Ukrep se lahko brez soglasja otroka izvaja le do 15. leta starosti otroka, saj po 47. členu ZZDej otroci po 15. letu starosti sami izvršujejo pravice po tem zakonu, kar pomeni, da tudi sami dajejo soglasje za kakršenkoli medicinski poseg.

174. člen

(omejitev ali odvzem pravice do stikov in prepoved približevanja)

Omejitev ali odvzem pravice staršev do osebnih stikov z otrokom ureja že 139. člen predloga zakonika. Predlagana določba pomeni le dopolnitev določbe 139. člena, saj zagotavlja časovno omejenost ukrepa in stalno preverjanje utemeljenosti njegovega nadaljnjega izvajanja. V 139. členu tudi ni urejeno, kdo lahko predlaga omejitev ali odvzem pravice staršev do stikov z otrokom. Tudi za ta ukrep velja splošna določba 161. člena, po kateri lahko postopek za odločitev o ukrepu sodišče začne na predlog, odloči o prenehanju ukrepa ali izreče drug ukrep. Po 140. členu lahko sodišče tudi na predlog drugih oseb, s katerimi je otrok družinsko povezan in nanje osebno navezan, odloči, da ima otrok pravico do stikov z njimi. Glede na to, da se lahko okoliščine spremenijo in stiki s temi osebami niso več otroku v korist, lahko sodišče na podlagi te določbe svojo odločitev spremeni in tem osebam pravico do stikov odvzame. Stike pod nadzorom lahko sodišče določi le z začasno odredbo in ne kot ukrep trajnejšega značaja. Po preteku obdobja, določenega v začasni odredbi, mora sodišče stike bodisi dovoliti ali pa izreči ukrep trajnejšega značaja in stike omejiti oziroma prepovedati. Časovno je ukrep omejen največ na obdobje enega leta, razen če sodišče odloči o podaljšanju ukrepa.

175. člen

(odvzem otroka staršem)

Ukrep odvzem otroka staršem spada med hujše ukrepe za varstvo koristi otroka, saj sodišče s tem ukrepom otroka izloči iz družine in odloči o njegovi namestitvi bodisi v rejništvo ali v zavod, glede na okoliščine posameznega primera. Ukrep odvzem otroka staršem se izvede takrat, ko so izgledi, da bodo starši lahko ponovno prevzeli skrb za vzgojo in varstvo otroka. Kadar teh izgledov ni, je bolje, da se staršem odvzame starševska skrb in se otroku čim prej zagotovi trajna nadomestna vzgoja in varstvo. Vsebinsko ukrep tako ostaja enak, kot je že bil po veljavnem 120. členu ZZZDR, le da je urejena časovna omejenost ukrepa in preverjanje utemeljenosti ukrepa. Center za socialno delo lahko staršem svetuje udeležbo v različnih programih svetovanja in zdravljenja odvisnosti. Tako je staršem dana možnost, da odpravijo razloge, zaradi katerih niso ustrezno skrbeli za vzgojo in varstvo otroka in da okoliščine izboljšajo do te mere, da bodo lahko ponovno prevzeli skrb za otroka. Sodišče ukrep odvzema otroka staršem lahko izreče tudi v postopku odločanja o varstvu in vzgoji otroka.

Sodišče bo moralo ob izreku tega ukrepa tudi presoditi, ali je potrebno zaradi zaščite koristi otroka staršem omejiti starševsko skrb ter jim s tem prepovedati izvrševanje posameznih upravičenj iz starševske skrbi. Za izvajanje teh upravičenj mora nadalje center za socialno delo postaviti otroku skrbnika. Sodišče bo moralo odločiti tudi o dolžnosti preživljanja otroka, ki zaradi ukrepa odvzema ne bo več v varstvu, vzgoji in oskrbi nobenega od staršev. V tem primeru sodišče odloči o preživitinski obveznosti obeh staršev v skladu z določbami o dolžnosti preživljanja med starši in otroki v tem zakoniku. V ta namen sodišče lahko odloči o omejitvi pravic staršev do zastopanja otroka v zvezi z otrokovo preživnino. V primeru takšne odločitve center za socialno delo otroku določi skrbnika za posebni primer, ki je zadolžen za izterjavo, upravljanje in razpolaganje s preživnino.

176. člen

(namestitev otroka v zavod)

Ukrep namestitve otroka v zavod zaradi njegovih psihosocialnih težav, ki se kažejo kot vedenjske, čustvene, učne ali druge težave v odraščanju otroka, je ukrep, ki je namenjen tudi primerom, ko gre za tako težko vodljive otroke, da starši vzgoji in varstvu teh otrok niso več kos. V teh primerih starši ne želijo ali ne morejo več nositi odgovornosti za vzgojo in varstvo otroka. Gre pravzaprav za vsebinsko povsem enak ukrep, kot je vzgojni ukrep oddaje v vzgojni zavod za mladoletne prestopnike. Kazenski zakonik v 74. in 79. členu določa, da se omenjeni ukrep lahko izreče mladoletniku, pri katerem so potrebni trajnejši vzgojni, prevzgojni ali zdravstveni ukrepi in njegova popolna ali delna izločitev iz dotedanega okolja in glede katerega je treba poskrbeti za njegovo vzgojo in prevzgojo pod stalnim nadzorstvom strokovnih vzgojiteljev. Nova pravna ureditev se od pravne ureditve tega ukrepa v 121. členu ZZZDR razlikuje tudi v tem, da je mogoče otroka namestiti v zavod tudi v primeru, ko ogroža druge otroke v družini. Sodišče bo ob odločitvi o namestitvi otroka v zavod tudi odločilo, v kateri zavod se otroka namesti, o čemer bo pridobilo tudi mnenje centra za socialno delo. Sodišče bo lahko tekom izvajanja ukrepa otroka tudi premestilo iz enega zavoda v drugega, v kolikor bo odločilo, da je takšna premestitev za otroka koristna. Sodišče bo moralo ob izreku ukrepa namestitve otroka v zavod tudi presoditi, ali je potrebno zaradi zaščite njegovih koristi staršem omejiti starševsko skrb ter jim s tem prepovedati izvrševanje posameznih upravičenj iz starševske skrbi. Za izvajanje teh upravičenj mora nadalje center za socialno delo postaviti otroku skrbnika, kot velja v primeru odvzema otroka staršem in namestitvi v rejništvo ali v zavod. Sodišče bo moralo odločiti tudi o dolžnosti preživljanja otroka, ki zaradi ukrepa ne bo več v varstvu, vzgoji in oskrbi nobenega od staršev. V tem primeru sodišče odloči o preživninski obveznosti obeh staršev v skladu z določbami o dolžnosti preživljanja med starši in otroki v tem zakoniku. V ta namen sodišče lahko odloči o omejitvi pravic staršev do zastopanja otroka v zvezi z otrokovo preživnino. V primeru takšne odločitve center za socialno delo otroku določi skrbnika za posebni primer, ki je zadolžen za izterjavo, upravljanje in razpolaganje s preživnino. Poleg tega lahko sodišče enemu ali obema staršema tudi omeji ali odvzame pravico do osebnih stikov z otrokom.

177. člen

(odvzem starševske skrbi)

Ukrep odvzema starševske skrbi je najhujši poseg v pravice staršev zaradi varstva koristi otrok in je praviloma trajne narave. Prav zato tudi niso določene časovne omejitve niti obveznost preverjanja utemeljenosti nadaljnjega izvajanja ukrepa. Sodišče ta ukrep izvede šele takrat, ko iz okoliščin primera izhaja, da ni nobene možnosti oziroma izgledov, da bi starši še kdaj skrbeli za vzgojo in varstvo otroka. Kljub temu pa predlog zakonika ohranja dosedanje pravno ureditev, po kateri je mogoče starševsko skrb staršem vrniti, ko preneha razlog, zaradi katerega jim je bila odvzeta, razen v primeru, ko je bil otrok posvojen. Zaradi te možnosti predlog zakonika tudi ne določa, da starši ob tem ukrepu izgubijo tudi pravico do osebnih stikov, ampak bo sodišče o tem odločilo upoštevajoč okoliščine posamičnega primera. Ukrep odvzema starševske skrbi se v praksi izvaja v primerih, ko gre za najhujše oblike zanemarjanja in trpinčenja otroka, pri katerih največkrat obstaja nevarnost ponovitve dejanja. Vse ostale primere bo mogoče reševati z ukrepom odvzema otroka staršem, kjer se staršem omejijo le posamezna upravičenja, ki izhajajo iz starševske skrbi. Sodišče bo moralo ob izreku ukrepa odvzema starševske skrbi odločiti tudi o dolžnosti preživljanja otroka, ki zaradi ukrepa ne bo več v varstvu, vzgoji in oskrbi nobenega od staršev. V tem primeru sodišče odloči o preživninski obveznosti obeh staršev v skladu z določbami o dolžnosti preživljanja med starši in otroki v tem zakoniku. V ta

namen sodišče lahko odloči o omejitvi pravic staršev do zastopanja otroka v zvezi z otrokovo preživnino. V primeru takšne odločitve center za socialno delo otroku določi skrbnika za posebni primer, ki je zadolžen za izterjavo, upravljanje in razpolaganje s preživnino.

7.4. Skupne določbe

178. člen

(omejitev vpogleda v odločbo o namestitvi)

Državni organi in nosilci javnih pooblastil so v vseh dejavnostih in postopkih v zvezi z otrokom dolžni skrbeti za otrokovo korist. Sodišče ali center za socialno delo lahko ob izreku ukrepa tudi odloči, da se enega ali oba od staršev ne seznanj s tem, kam bo otrok nameščen. V tem primeru se izvornik odločbe z imenovanjem rejnika ali zavoda zapečati, vroča pa se prepis odločbe brez navedbe, kam je otrok nameščen. Takšno odločitev bosta sodišče oziroma center za socialno delo sprejela v primerih ugotovitve, da obstaja verjetnost, da bi starši s svojimi dejanji tudi v času trajanja ukrepa otroka lahko še naprej ogrožali ali celo ovirali izvajanje ukrepa.

179. člen

(imenovanje druge osebe pri namestitvi otroka)

V primerih, ko ukrep za varstvo koristi otroka izreče sodišče, ima center za socialno delo, pod pogoji, določenimi v zakonu, ki ureja izvrševanje rejniške dejavnosti, oziroma iz razlogov, določenih v tem zakoniku, možnost razvezati rejniško pogodbo oziroma razrešiti skrbnika. Na ta način v tem delu poseže v sodno odločbo, s čimer pa ne more poseči v izrečen ukrep. Tako v primeru nastopa okoliščin, ki bi narekovale spremembo osebe rejnika ali skrbnika, ni potrebno uvesti novega sodnega postopka. Center za socialno delo je o spremembah dolžan pisno obvestiti sodišče ali center za socialno delo, ki je izdal izvršilni naslov.

Nova rejniška pogodba, odločba o imenovanju drugega skrbnika, je skupaj s pravnomočno odločbo o odvzemu in namestitvi otroka ali o odvzemu starševske skrbi in namestitvi otroka izvršilni naslov.

180. člen

(uporaba določb tega poglavja, če je otrok nameščen k drugi osebi)

V primerih, kadar je otrok nameščen k drugi osebi, v rejništvo ali zavod, se določbe o ukrepih za varstvo koristi otrok uporabljajo smiselno.

8. Dolžnost preživljanja med starši in otroci

181. člen

(dolžnost preživljanja otrok)

S pojmom otrok je v tem členu mišljeno sorodstveno razmerje do staršev in ne opredelitev osebe v določeni nižji biološki starosti. Starši so dolžni preživljati svoje otroke praviloma do polnoletnosti. Po polnoletnosti otrok so starši dolžni otroke preživljati le, če se ti šolajo (bodisi kot dijaki ali kot študentje), in sicer najkasneje do dopolnjenega 26. leta starosti. Pravica do preživnine po polnoletnosti je dodatno omejena tudi s pridobitvijo prve izobrazbe, bodisi srednješolske, v primeru nadaljevanja študija pa s prvim zaključkom dodiplomskega študija (to je visokošolskega strokovnega študijskega programa ali univerzitetnega študijskega programa) ali prvim zaključkom enovitega magistrskega študijskega programa. Polnoletni otrok je zavezanca do preživnine dolžan obvestiti o svojem statusu. O svojem statusu je otrok zavezanca dolžan obvestiti v roku 30 dni po pridobitvi statusa dijaka oziroma študenta. Mladoletnega ali polnoletnega otroka, ki je sklenil zakonsko zvezo ali živi v zunajzakonski skupnosti in se redno oziroma izredno šola, so starši ob obstoju splošnih predpostavk za preživljanje dolžni preživljati le, če ga ne more preživljati zakonec oziroma zunajzakonski partner (t. i. subsidiarna preživninska dolžnost staršev). Otroka preživljajo starši v okviru svojega gospodinjstva, razen v kolikor bi otrokova korist narekovala, da se otroka namesti k skrbniku, rejniku, v zavod ali pa k drugemu od staršev, kadar bodo starši živeli ločeno. V teh primerih so starši dolžni k preživljanju otrok prispevati preživnino v mesečnem znesku.

182. člen

(dolžnost preživljanja otroka v primeru izrečenega ukrepa)

Pravica do preživljanja je samostojna, od starševske skrbi neodvisna pravica, zato velja splošno načelo, da tisti od staršev, ki mu je odvzeta starševska skrb, ni oproščen dolžnosti preživljanja. Preživninska dolžnost ne preneha v primeru namestitve otroka v rejništvo ali v zavod, kot posledica ukrepa ali soglasja staršev. Starši tudi po izreku ukrepov odvzema otroka, namestitve otroka v zavod, odvzema starševske skrbi ali postavitve otroka pod skrbništvo niso oproščeni preživljanja svojega otroka. Predlog zakonika izrecno določa obveznost sodišča, da ob izreku teh ukrepov določi tudi preživninsko dolžnost obeh staršev. Kadar sodišče ob tem tudi omeji pravico staršev do zastopanja otroka v zvezi s preživnino, mora center za socialno delo otroku za to nalogo postaviti skrbnika za posebni primer. Ta v imenu otroka odpre poseben račun, na katerega sta dolžna preživnino nakazovati oba starša. Kadar je otrok postavljen pod skrbništvo, je tožbo za določitev preživnine in predlog za izvršbo dolžan vložiti otrokov skrbnik.

V dosedanji pravni ureditvi ni bilo določbe, ki bi določala obvezno participacijo staršev k stroškom oskrbe otroka v rejništvu ali v zavodu. Predlog zakonika zato v tej določbi določa, da sodišče, ob odločitvi o namestitvi otroka v eno od teh oblik institucionalnega varstva, obenem določi preživninsko obveznost ter dolžnost staršev, da preživnino nakazujejo v proračun za pokritje stroškov oskrbe. Pri tem zakonik loči namestitve v rejništvo, kjer je v skladu z določbami zakona, ki ureja izvajanje rejniške dejavnosti, med osnovnimi dolžnostmi rejnika med drugim določeno tudi, da je ta dolžan rejencu nuditi obleko, obutev, kar za otroke, nameščene v zavod, ne velja. Tako predlog zakonika določa, da če je sodno določena preživnina enaka ali nižja od materialnih stroškov oskrbe v rejništvu, kot so določeni z zakonom, ki ureja izvajanje rejniške dejavnosti, sodišče odloči tudi, da se za stroške oskrbe otroka preživnina nakazuje v proračun Republike Slovenije. V primeru namestitve otroka v zavod pa se ravno iz razloga, ker stroški oskrbe ne pokrijejo celotnih potreb otroka (obleko, obutev), na otrokov posebni račun nakaže preživnina v višini 25% višine nadomestila preživnine, določene z

zakonom, ki ureja nadomestila preživnine, vendar le v primeru, če je sodno določena preživnina enaka ali nižja od stroškov oskrbe v zavodu. Če je preživnina višja od stroškov oskrbe bodisi v rejništvu ali v zavodu, sodišče odloči, da se razlika (pri namestitvi v zavod ta razlika ne sme biti manjša od 25 % višine nadomestila preživnine) nakazuje na poseben otrokov račun, ki ga v ta namen odpre otrokov skrbnik.

183. člen

(dolžnost preživljanja staršev)

V zvezi z dolžnostjo polnoletnih otrok preživljati svoje starše, če ti nimajo dovolj sredstev za življenje in si jih ne morejo pridobiti, predlog zakonika ne prinaša novosti. Velja načelo vzajemnosti, po kateri je polnoletni otrok dolžan preživljati svoje starše, ki nimajo dovolj sredstev za življenje in si jih ne morejo pridobiti, vendar le pod pogojem, če so ti izpolnjevali preživninsko obveznost do svojega otroka. V kolikor starši te obveznosti niso izpolnjevali, ni preživninske dolžnosti otroka.

184. člen

(solidarna dolžnost preživljanja)

Zmožnost preživljanja se presoja po zmožnosti zavezanca. To pomeni, da se tudi zmožnost preživljanja v primerih, ko je več oseb dolžnih koga preživljati, presoja po zmožnosti vsakega posameznega zavezanca. Pri razdelitvi bremena preživljanja med več oseb, ki so zmožne preživljanja, pa se upošteva, koliko je bila katera od njih deležna skrbi in pomoči.

185. člen

(dolžnost preživljanja otrok zakonca ali zunajzakonskega partnerja)

Dolžnost preživljanja se nanaša samo na otroke, ki z zakoncem ali z zunajzakonskim partnerjem dejansko živijo. Dodaten argument za to, da se poleg zakonca tudi zunajzakonskega partnerja zaveže k preživljanju otroka svojega partnerja, je bilo dejstvo, da vse več otrok živi v skupnostih, ki so jih njihovi starši zasnovali z novim partnerjem. Otroci namreč v takšnih življenjskih skupnostih, zlasti nasproti otrokom, ki živijo v zakonski zvezi njihovega očeta oziroma matere z novim zakonskim partnerjem, niso ustrezno zavarovani pred pomanjkanjem.

Zakonec ali zunajzakonski partner je po predlogu zakonika dolžan preživljati otroka svojega partnerja samo, če tega otroka ne zmore preživljati nihče od njegovih staršev (ker nihče od njih nima sredstev za preživljanje otroka). Dolžnost zakonca ali zunajzakonskega partnerja preneha s prenehanjem njegove zakonske zveze ali zunajzakonske skupnosti z otrokovo materjo ali očetom, razen če je zakonska zveza oziroma zunajzakonska skupnost prenehala zaradi smrti otrokove matere ali očeta. V tem primeru je preživel zakonec ali zunajzakonski partner dolžan preživljati otroka svojega umrlega zakonca ali zunajzakonskega partnerja samo, če je otrok v tem času z njima dejansko živel.

186. člen
(odpoved pravici do preživnine)

Pravici do preživljanja se ni mogoče odpovedati. Določba je namenjena varstvu koristi otrok.

187. člen
(določitev višine preživnine)

Zaradi posebnega varstva otrok predlog zakonika posebej poudarja, da se zmožnosti za preživljanje presojuje tako po materialnih kot po pridobitnih zmožnostih zavezanca. Pri določitvi višine preživnine pa se upoštevajo tudi potrebe upravičenca.

188. člen
(odmera preživnine)

Višina preživnine mora biti taka, da se z njo zagotavlja otrokova korist. To pomeni, da mora biti primerna za uspešen celostni razvoj otroka. Tako ni dovolj, da zajema le stroške najosnovnejših sredstev za otrokovo preživetje, temveč mora poleg telesnega razvoja zagotavljati tudi uspešen duševni razvoj. Z drugimi besedami: zajeti mora stroške celotnih (telesnih in duševnih potreb) otroka, zlasti pa stroške bivanja, hrane, oblačil, obutve, varstva, izobraževanja, vzgoje, oddiha, razvedrila in drugih potreb otroka. Otrokova korist terja, da se preživnina odmeri glede na potrebe otroka, ki zahteva preživljanje in ne npr. glede na neke povprečne izdatke otroka določene starosti. To je bil argument proti uvedbi fiksnih zneskov preživnin oziroma posebnih tabel za otroke posameznih starosti. Iz sodne prakse izhaja, da sodišča pri določitvi višine preživnine upoštevajo starost otroka, kraj in vrsto izobraževanja ter otrokove zunajšolske dejavnosti. Pri odmeri preživnine sodišče upošteva prispevek obeh staršev pri preživljanju skupnega otroka. To pomeni, da se v prispevek tistega od staršev, pri katerem otrok živi, šteje njegova skrb za varstvo in vzgojo otroka in se ga upošteva kot nadomestilo za njegov denarni prispevek. Pri odmeri se upošteva tudi prispevek morebitnih lastnih sredstev in prihodke otroka (štipendija, delo preko študentskega servisa, dividende...).

189. člen
(sporazum o otrokovi preživnini)

Starši, ki so dosegli sporazum o preživljanju otroka, lahko pred okrožnim sodiščem zahtevajo, da sodišče o njihovem sporazumu izda sklep. Sodišče predlog za izdajo sklepa zavrne, če ugotovi, da sporazum ni v korist otroka in po uradni dolžnosti odloči o preživnini, v skladu z določbami tega zakonika.

190. člen
(sporazum o preživnini, ki so jo starši dolžni plačevati polnoletnemu otroku)

Veljavni zakon ne vsebuje pravila o tem, pred katerim organom se sklene sporazum o preživnini za polnoletne otroke, zato je bilo to vprašanje treba rešiti. Polnoletni otrok je namreč pri sklepanju preživninskega dogovora samostojna stranka, ki mora imeti pravico nastopati v pravnem prometu. Kakršnokoli drugačno stališče bi pomenilo nedopusten odvzem poslovne sposobnosti polnoletnemu in s tem nedopusten poseg v njegove osebne pravice. Predlagana določba predvideva, da se sporazum o preživljanju polnoletnega otroka sklene v obliki izvršljivega notarskega zapisa. Polnoletni otroci namreč ne uživajo več posebnega varstva države, zato je zanje lahko določena tudi pristojnost notarjev. Pristojnost v predlogu te določbe je usklajena z ureditvijo sklepanja sporazumov o preživnini, ki jo mora polnoletni otrok plačevati svojim staršem (191. člena predloga zakonika) in z ureditvijo pristojnosti za sklepanje preživninskih sporazumov med zakonci. Tako bo sedaj vse sporazume o preživljanju med polnoletnimi osebami mogoče skleniti v obliki izvršljivega notarskega zapisa.

191. člen

(sporazum o preživnini, ki jo je polnoletni otrok dolžan plačevati staršem)

Sporazumi o preživnini, ki jo je polnoletni otrok zavezan plačevati staršem, so veljavni le, če so sklenjeni v obliki izvršljivega notarskega zapisa (enako kot to velja za sporazume o preživljanju med zakonci).

192. člen

(način preživljanja otrok)

Starši preživljajo svoje otroke v okviru svojega gospodinjstva, razen če je to v nasprotju z otrokovo koristjo (npr. v primerih namestitve otroka k drugemu od staršev, kadar bodo starši živeli ločeno, ali k rejniku ali v zavod).

193. člen

(vrstni red pri določanju preživninskih obveznosti)

Preživljanje otroka ima prednost pred preživljanjem zakonca in polnoletnega otroka zaradi posebnega ustavnega varstva otrok. Preživljanje zakonca in polnoletnega otroka pa ima, kadar zavezanec nima dovolj sredstev za preživljanje vseh zakonitih preživninskih upravičencev, prednost pred preživljanjem zakončevih staršev.

194. člen

(določitev preživnine)

Zaradi vezanosti preživnine na namen, kot tudi zaradi varstva zavezanca, zahtevka ni mogoče uveljavljati za nazaj, pred dnem vložitve tožbe.

195. člen

(sprememba višine preživnine in odprava z izvršilnim naslovom določene preživnine)

Spremenjene okoliščine pri preživljanju se uveljavljajo z novo tožbo. V novem postopku sodišče ugotavlja upravičenost do spremembe z izvršilnim naslovom določene preživnine.

O zvišanju ali znižanju z izvršilnim naslovom določene otrokove preživnine se starša lahko sporazumeta. Takrat lahko predlagata, da sodišče v nepravdnem postopku izda o tem sklep. Sodišče lahko predlog zavrne, če ugotovi, da sporazum ni v skladu s koristjo otrok.

O zvišanju ali znižanju preživnine, ki so jo starši dolžni plačevati polnoletnemu otroku in o zvišanju ali znižanju preživnine, ki jo je polnoletni otrok dolžan plačevati staršem, lahko upravičenec in zavezanec skleneta sporazum v obliki izvršljivega notarskega zapisa.

196. člen

(usklajevanje preživnin)

Zaradi inflacije je tudi pri preživninski dolžnosti med starši in otroki ter pri preživninski dolžnosti zakonca oziroma zunajzakonskega partnerja preživljati otroka svojega partnerja, ohranjen institut usklajevanja preživnin. Predlagatelj ocenjuje, da je izbira indeksa rasti cen življenjskih potrebščin v Republiki Sloveniji najustreznejša, saj so prav kritju stroškov življenjskih potrebščin preživnine prvenstveno tudi namenjene.

Z izvršilnim naslovom določena preživnina se uskladi enkrat letno (v mesecu januarju) z indeksom rasti cen življenjskih potrebščin v Republiki Sloveniji. Usklajevanje preživnin ostaja tudi v prihodnje v pristojnosti centrov za socialno delo, ki to izvajajo v okviru izvrševanja javnih pooblastil. Sodno poravnava, pravnomočno sodno odločbo oziroma izvršljivi notarski zapis sta sodišče oziroma notar zaradi usklajevanja preživnin dolžna poslati centru za socialno delo, razen če je bil dogovorjen drugačen način usklajevanja, ki je za upravičenca ugodnejši od usklajevanja rasti cen življenjskih potrebščin v Republiki Sloveniji.

197. člen

(povračilo stroškov neupravičenega preživljanja)

Oseba, ki je koga preživljala, čeprav ga ni bila dolžna, sme zahtevati povračilo svojih izdatkov od zavezanca za preživljanje, če so bili ti izdatki potrebni.

Četrty del: PREDHODNO SVETOVANJE IN DRUŽINSKA MEDIACIJA

1. Predhodno svetovanje

198. člen

(svetovanje pred začetkom postopka v zakonskem sporu)

Država si je na podlagi 53. člena ustave dolžna prizadevati, da varuje družine in otroke tudi tako, da si prizadeva preprečiti razpad družin. Zaradi posebnega varstva otrok in družine se s predlagano določbo predpisuje obvezno predhodno svetovanje pred vložitvijo tožbe oziroma sporazumnega predloga za razvezo zakonske zveze, razen v primerih, če zakonca nimata skupnih otrok, nad katerimi imata starševsko skrb, če je eden od zakoncev duševno bolan ali nesposoben za razsojanje, če ima toženec neznano bivališče ali je pogrešan ali če živi en zakonec ali če živita oba zakonca v tujini.

Namen predhodnega svetovanja je pomoč zakoncema pri ugotavljanju, ali morda v njunem medsebojnem razmerju vrednote niso tako nepopravljivo in dokončno izginile, da bi ne bilo nobenega upanja za ohranitev zakonske zveze. Predhodno svetovanje je v predlagani pravni ureditvi kvalitativno nadgrajeno, različno glede na to, ali zakonca v svetovalnem razgovoru ugotovita, da je mogoče njuno zakonsko zvezo še ohraniti ali ne. Poudariti je treba, da osnovni namen predhodnega svetovanja ni sprava med zakoncema in tudi ni pravilno mnenje, da je predhodno svetovanje uspešno samo v primeru, če zakonca ostaneta skupaj oziroma ohranita zakonsko zvezo. Osnovni namen predhodnega svetovanja je zakoncema pomagati, da dosežeta zrelo in odgovorno odločitev, kaj je za njiju (in za njune otroke) bolje – da ostaneta skupaj ali pa se razideta. Razveza zakonske zveze mora biti odgovorna, z uvidom in z ureditvijo medsebojnih odnosov. Le tako bosta partnerja kasneje sposobna komunicirati kot starša skupnih otrok v njihovo korist.

199. člen

(strokovno svetovanje paru)

V primeru, ko zakonca v svetovalnem razgovoru ugotovita, da obstaja možnost za ohranitev zakonske zveze, jima država zagotavlja možnost udeležbe na strokovnem svetovanju, s katerim ustrezno usposobljen strokovnjak zakoncema pomaga preiti težave, s katerimi se soočata, in izboljšati medsebojne odnose. Strokovno svetovanje se po predlagani pravni ureditvi izvaja na centru za socialno delo in je brezplačno. Udeležba na tem strokovnem svetovanju je prostovoljna. Izvaja se lahko individualno ali v skupini – t. i. skupinska terapija. Možnost udeležbe na strokovnem svetovanju imajo tudi zunajzakonski partnerji, saj je zunajzakonska skupnost glede pravnih posledic za partnerja izenačena z zakonsko zvezo.

200. člen

(seznanitev z namenom in postopkom mediacije)

V primeru, ko strokovnjak centra za socialno delo skupaj z zakoncema ugotovi, da je zakonska zveza za vsaj enega od njiju nevzdržna, zakoncema obrazloži vsebino in sam postopek družinske mediacije. Zakonca bosta lahko izbrala družinsko mediacijo pri centru za socialno delo, pri sodišču ali pri zasebnikih. Vsi izvajalci družinske mediacije pa bodo morali zagotavljati posredovanje tako glede premoženjskih vprašanj kot glede urejanja medsebojnih osebnih razmerij, in sicer zato, da se lahko zakonca celovito dogovorita o vseh spornih vprašanjih, ki nastanejo z razpadom družine. Kadar bosta imela zakonca tudi otroke, bo seveda strokovnjak centra za socialno delo obenem s predhodnim svetovanjem ob razvezi zakonske zveze opravil tudi predhodno svetovanje pred začetkom postopka za varstvo koristi otrok.

Predhodno svetovanje je za tožnika oziroma za predlagatelja obvezno, udeležba v družinski mediaciji pa prostovoljna.

201. člen

(svetovanje pred začetkom postopka za varstvo koristi otroka)

Po predlagani določbi velja obveznost udeležbe na predhodnem svetovanju na centru za socialno delo tudi pred vložitvijo predloga za sodno odločitev o spornih razmerjih, ki zadevajo starše in otroke. O teh razmerjih po predlagani noveli ZNP odloča sodišče v postopku za varstvo koristi otroka. Vendar predhodno svetovanje ni obvezno v vseh postopkih za varstvo koristi otroka, ampak le v postopku za odločanje o varstvu in vzgoji otroka, o preživljanju otroka, o otrokovih stikih in v postopku za odločanje o vprašanjih izvrševanja starševske skrbi, ki bistveno vplivajo na otrokov razvoj. Če gre za spor o otrokovih stikih z drugo osebo, se morata predhodnega svetovanja udeležiti poleg staršev tudi ta druga oseba in otrok. Uveljavljanje otrokove pravice do stikov z drugo osebo bo pogosto v navzkrižju z voljo obeh staršev ali vsaj enega od njiju, v svetovalnem razgovoru pa bo strokovni delavec centra za socialno delo skušal njihovo nasprotovanje stikom v otrokovem interesu odpraviti in tako doseči sporazum med udeleženci. Druga oseba lahko v razgovoru izrazi svoj interes, da ima stike z otrokom. Prisotnost otroka, ki je sposoben razumeti pomen sporazuma o stikih, se ne zahteva samo zato, ker je otrok imetnik pravice do stikov z drugimi osebami. Otrok ima tako možnost javno izraziti svojo naklonjenost osebi, s katero naj bi imel stike, kar morda lahko spremeni odklonilno stališče staršev do stikov – v korist otroka. Ta rešitev ustreza tudi zahtevi EKUOP, da je treba izraženo mnenje otroka ustrezno upoštevati, »kadar se po notranjem pravu šteje, da ima otrok zadostno stopnjo razumevanja«. Povedano je v skladu z namenom predhodnega svetovanja, določenim v petem odstavku tega člena.

Predlagana določba tretjega odstavka odpravlja negotovost, ki obstaja v socialnem varstvu zaradi (navidezne) praznine v veljavnih predpisih, zaradi česar nekateri centri za socialno delo nočejo opravljati svetovalnega razgovora pred vložitvijo tožbe ali predloga za izdajo nove sodne odločbe zaradi spremenjenih razmer. Z novo odločbo o spornih razmerjih, ki zadevajo starše in otroke, se seveda ne odloča ponovno o isti stvari, ampak se odloča na novo. Zato je treba skušati doseči soglasje med strankami tudi s pomočjo centra za socialno delo in o tem predložiti sodišču potrdilo centra za socialno delo.

Rezultat družinske mediacije, ki se bo opravila pred začetkom sodnega postopka, bo takrat, ko bo šlo tudi za razvezo zakonske zveze, v najboljšem primeru sporazumni predlog za razvezo zakonske zveze, s katerim bosta zakonca uredila medsebojna razmerja in razmerja do otrok. Lahko pa se bosta

sporazumela le o določenih vprašanjih, npr. le o delitvi skupnega premoženja ali le o vzgoji in varstvu ter preživljanju skupnih otrok. Ker lahko zakonca sporazumno predlagata razvezo zakonske zveze le v primeru, ko se sporazumeta o vseh spornih vprašanjih, bo v primeru, ko se bosta sporazumela le o nekaterih vprašanjih, eden od njiju vložil tožbo za razvezo zakonske zveze ali tožbo za odločitev o varstvu in vzgoji otrok, tožbi pa bo priložil skupen predlog za sklenitev sodne poravnave glede tistih vprašanj, o katerih se jima je uspelo sporazumeti.

Razlogi, iz katerih se predhodno svetovanje ne opravi, so reducirani (v primerjavi z določbo prvega odstavka 416. člena ZPP). Gre samo za okoliščine, v katerih predhodno svetovanje ne bi imelo smisla, ali pa ga sploh ni mogoče opraviti. To rešitev predlagatelj predlaga zato, ker svetovanje ni več obvezno samo ob razvezi zakonske zveze, ampak tudi v sporih iz razmerja med starši in otroki, v katerih je treba varovati koristi otrok. Temu je namenjeno tudi svetovanje.

202. člen

(postopek predhodnega svetovanja)

Predlagana določba ureja postopek predhodnega svetovanja. Ker mora biti postopek v statusnih zadevah hiter in se te zadeve obravnavajo prednostno, je posebej določeno, da mora center za socialno delo najkasneje v 14. dneh starša oziroma zakonca povabiti na predhodno svetovanje. Center za socialno delo o predhodnem svetovanju naredi zapisnik, ki ga stranki priložita tožbi ali predlogu za razvezo oziroma predlogu za začetek postopka za varstvo koristi otroka.

2. Družinska mediacija

203. člen

(pojem družinske mediacije)

V tej določbi je opredeljena družinska mediacija. Pooblaščen strokovnjaki, ki izvajajo družinsko mediacijo, morajo biti strokovno usposobljeni za mediacijo tako pri ureditvi osebnih medsebojnih razmerij – zlasti pri vprašanjih v zvezi z vzgojo, varstvom in otrokovimi stiki – kot tudi pri ureditvi medsebojnih premoženjskih razmerij – preživljanja in delitve skupnega premoženja. Vprašanja, ki se nanašajo na osebna medsebojna razmerja, so namreč tako tesno povezana s premoženjskopравnimi vprašanji, da jih je treba reševati celovito. Zato bodo morali strokovnjaki, ki bodo izvajali družinsko mediacijo, obvezno zagotoviti družinsko mediacijo v zvezi z vsemi navedenimi vprašanji. Seveda pa ni nujno, da bodo stranke dosegle sporazum glede vseh spornih vprašanj – lahko se sporazumejo npr. le glede premoženjskih vprašanj, glede varstva in vzgoje otroka in njegovih stikov pa bo nato odločilo sodišče.

204. člen

(izvajalci družinske mediacije)

Predlagana določba dopušča zelo široko paleto različnih izvajalcev družinske mediacije. Omogoča ohranitev sodišču pridruženih mediacij, ki se izvajajo na samih sodiščih, ohranja mediacijo na centrih za socialno delo, pri čemer bodo morali centri za socialno delo zagotoviti sodelovanje pravnih strokovnjakov za pomoč pri reševanju premoženjskopравnih vprašanj. Po tej določbi pa bodo lahko družinsko mediacijo izvajali tudi odvetniki, družinski terapevti, nevladne organizacije in drugi zasebniki, ki bodo izpolnjevali pogoje, ki jih bo določil pristojni organ. Država pa mora obvezno zagotoviti sredstva za izvajanje brezplačne družinske mediacije.

Po priporočilu Sveta Evrope o družinski mediaciji mora biti mediator nepristranski in neopredeljen do izida postopka. To pomeni, da mediator v postopku ne sme imeti pristojnosti, zaradi katerih bi lahko strankam vsiljeval določeno rešitev spora. To pa pomeni, da družinske mediacije ne sme izvajati strokovni delavec, ki bo za potrebe sodnega postopka izdeloval poročilo o pomembnih okoliščinah na strani staršev za odločitev o vzgoji in varstvu otroka oziroma mnenje za sodišče v sporih iz razmerij med starši in otroki. Ni pa nobene ovire, da strokovni delavec, ki opravi predhodno svetovanje, nadaljuje s postopkom družinskega posredovanja.

205. člen

(stalni odbor za družinsko mediacijo)

Zaradi zagotavljanja visoke kvalitete pri izvajanju družinske mediacije, ki je namenjena predvsem varstvu koristi otrok, je v predlagani določbi predvidena ustanovitev stalnega odbora za družinsko mediacijo pri Ministrstvu za pravosodje. Ta bo predpisal pogoje za pridobitev dovoljenja za izvajanje družinske mediacije, minimalno vsebino izobraževalnih programov za družinske mediatorje, kriterije za ocenjevanje kvalitete posameznih izobraževalnih programov na področju družinske mediacije, izvajal nadzor nad kvaliteto dela in zagotovil pritožbeni in disciplinski postopek v zvezi z delom družinskih mediatorjev.

206. člen

(izvajanje družinske mediacije)

Družinska mediacija se lahko opravi pred sodnim postopkom, med sodnim postopkom in po koncu sodnega postopka in to glede vseh družinsko pravnih spornih vprašanj. Najpogostejši bodo spori v zvezi z varstvom in vzgojo otrok ob razvezi zakonske zveze ali po razpadu zunajzakonske skupnosti. Lahko pa bo šlo za samostojne spore v zvezi z izvrševanjem otrokovih stikov ali za spore glede izvrševanja starševske skrbi.

207. člen

(sklenitev sodne poravnave)

Določba temelji na priporočilu Sveta Evrope o družinski mediaciji, ki poudarja, naj se, če je le mogoče, dogovori, ki so sklenjeni pri mediaciji, preoblikujejo v sodno odločbo. V primeru, ko bosta zakonca pred vložitvijo tožbe za razvezo zakonske zveze dosegla sporazum glede vseh spornih vprašanj, bosta vložila predlog za sporazumno razvezo. V vseh drugih primerih, ko se bosta zakonca sporazumela samo glede

nekaterih vprašanj ali ko bo šlo za samostojni spor v zvezi z vzgojo, varstvom in preživljanjem otroka, pa bo rezultat mediacije predlog strank za sklenitev sodne poravnave. Na podlagi takšnega predloga bo nato sklenjena sodna poravnava, če pa bo sodišče ocenilo, da predlagana sodna poravnava ni v korist otrok, bo predlog zavrnilo s sklepom. Kadar se s sodno poravnavo urejajo tudi razmerja do otrok, je v predlaganem 64h. členu noveliranega ZNP določeno tudi, da mora sodišče v zapisniku o sodni poravnavi navesti bistvene razloge za odobritev sodne poravnave.

208. člen

(posebnosti družinske mediacije)

Spore glede vzgoje, varstva in preživljanja otrok je treba reševati hitro, zato mora biti postopek družinske mediacije časovno omejen. Mediator mora vselej upoštevati načelo največje koristi otroka, že pri odločitvi, ali je posamičen primer sploh primeren za mediacijo, zlasti pa tudi pri odločitvi, ali bo v družinsko mediacijo vključil tudi otroka, ki pa mora biti sposoben razumeti pomen in posledice mediacije. Zaradi varstva koristi otroka v družinski mediaciji tudi ni v celoti uveljavljeno načelo zaupnosti. Če mediator ob družinski mediaciji izve, da je otrok ogrožen, mora o tem nemudoma obvestiti organe, ki so pristojni za izvajanje ukrepov za varstvo koristi otrok – policijo, center za socialno delo in sodišče.

Peti del: POSVOJITEV

1. Pogoji za posvojitve in razmerja, ki nastanejo s posvojitvijo

209. člen

(posvojitve otroka)

Predlog zakonika določa, da se lahko posvoji samo otrok, to je oseba, ki še ni dopolnila 18 let in še ni prej pridobila popolne poslovne sposobnosti. To pomeni, da se osebe, ki ni več otrok, ki je torej že dosegla starost 18 let oziroma je polnoletna, ne sme posvojiti. Namen posvojitve je v prvi vrsti varstvo in preskrba mladoletnikov, zlasti tistih, ki nimajo staršev.

210. člen

(posvojitelj)

Predlog zakonika daje prednost posvojitvi otroka s strani zakoncev ali zunajzakonskih partnerjev. Otroka morata sprejeti oba, kar naj izkažeta s tem, da ga skupaj posvojita. Torej, če gre za zakonca ali zunajzakonska partnerja, morata biti posvojitelja oba. V kolikor se izkaže, da je to za otroka koristno in da posvojitve ni bilo mogoče opraviti s strani para, otroka lahko posvoji ena oseba. V primeru, če je eden od staršev otrokov roditelj, je posvojitelj samo drugi zakonec ali zunajzakonski partner

(enostranska posvojitev). *Ratio* te ureditve je, naj pride otrok s posvojitvijo v družinsko okolje, v katerem mu bosta zelo verjetno tako posvojiteljica kot posvojitelj zagotavljala »odraščanje v vzdušju sreče, ljubezni in razumevanja«, ki je po preambuli KOP otroku potrebno za poln in skladen razvoj osebnosti. Skupna posvojitev zakoncev ali zunajzakonskih partnerjev je v predlogu zakonika formulirana kot pravilo. Take posvojitve naj bi prevladovale zaradi varovanja otrokove koristi. Primeri, ko se da otroka v posvojitev samo eni osebi, so redki.

211. člen

(nedopustnost posvojitve sorodnika ali varovanca)

S predlagano določbo se skuša zagotoviti celovito varstvo koristi otroka, za katerega ne skrbijo starši, tudi s posvojitvijo otroka s strani sorodnikov. Prepoved posvojitve velja samo za brate in sestre, saj takšna posvojitev ne bi bila koristna za oblikovanje otrokove identitete, poleg tega je v takšnih primerih mogoče za otroka poskrbeti z drugo obliko varstva. Ravno tako velja prepoved posvojitve tudi za vnuke in pravnuke ter morebitne oddaljenejše potomce.

212. člen

(starost posvojitelja)

EKUOP določa, da morajo pravosodni organi pri sprejemanju odločitev otroku ne samo omogočiti, da izrazi svoje mnenje, temveč morajo izraženo mnenje tudi ustrezno upoštevati, »kadar se po notranjem pravu šteje, da ima otrok zadostno stopnjo razumevanja« (6. člen). Naše veljavno notranje pravo (ZPP) šteje, da ima tako razumevanje otrok, ki je razsoden, to je sposoben razumeti pomen postopka in posledice odločitve. Razlago dokaj nejasne konvencijske zahteve o ustreznem upoštevanju otrokovega mnenja vsebuje tudi novelirani ZZZDR-C, v katerem je izrecno določeno, da je sodišče, ki odloča o varstvu in vzgoji otroka, dolžno upoštevati mnenje otroka, če je sposoben razumeti njegov pomen in posledice (drugi odstavek 64. člena, drugi odstavek 78. člena, tretji odstavek 105. člena ZZZDR). Gornja določba je *mutatis mutandis* v skladu s to razlago, določba ZZZDR, po kateri se je zahtevalo otrokovo soglasje, če je dopolnil 10 let, pa je z njo v nasprotju. Besedilo drugega odstavka tega člena je usklajeno tudi z določbo 5. člena predloga zakonika (»otrok« namesto »mladoletna oseba«).

213. člen

(ovire za posvojitev)

V tem členu predloga zakonika so določeni zakonski zadržki za posvojitelja. Zaradi varovanja koristi otroka posvojitelj ne more biti oseba, kateri je bila odvzeta starševska skrb ter ne sme živeti skupaj z osebo, kateri je bila odvzeta starševska skrb. Posvojitelj mora biti oseba, ki daje jamstvo, da bo izvajala starševsko skrb v otrokovo korist in je ne bo izrabila v njegovo škodo. Poleg tega osebi, ki želi posvojiti otroka, ne sme biti odvzeta poslovna sposobnost oziroma imeti tako motnjo v duševnem razvoju oziroma tako bolezen, zaradi katere se domneva, da ne bi mogla ustrezno skrbeti za posvojenca.

214. člen

(posvojitev s strani tujega državljana)

Posvojitelj je lahko slovenski državljan, tujec le tedaj, če se ni moglo najti posvojitelja med slovenskimi državljani. Ta pogoj po predlagani določbi prvega odstavka ne velja samo pri enostranski posvojitvi, tedaj, kadar posvoji otroka zakonec ali zunajzakonski partner otrokovega roditelja in v primeru, ko posvoji otroka njegov sorodnik. Tujec lahko posvoji našega otroka samo s soglasjem določenih državnih organov. Soglasje ni potrebno pri enostranski posvojitvi, torej tedaj, kadar posvoji otroka zakonec ali zunajzakonski partner otrokovega roditelja in je ta tuj državljan ali če otroka posvoji njegov sorodnik in je ta tuj državljan.

215. člen

(pogoji za posvojitev otroka)

Privolitev enega roditelja za posvojitev mora zadostovati tudi v primeru, če je prebivališče drugega roditelja že leto dni neznan. Če je namreč mogoče posvojiti otroka, čigar oba roditelja sta najmanj leto dni neznanega bivališča, ni razloga, da ne bi bilo mogoče posvojiti otroka, čigar en roditelj je neznanega prebivališča, drugi pa privoli v posvojitev. V obeh primerih lahko predpostavljamo pomanjkanje interesa za otroka s strani staršev (oziroma enega od njiju), upoštevamo pa tudi objektivno okoliščino, da je nemogoče dobiti od staršev (oziroma od enega od njiju) privolitev, v interesu otroka pa je, da pride do posvojitve.

Če predlog zakonika že določa, da ni potrebna privolitev roditelja, ki mu je odvzeta starševska skrb, je dosledno, da se lahko da otrok v posvojitev tudi v primeru, če se obema staršema odvzame starševska skrb in to takoj, ko postane odločba o odvzemu starševske skrbi pravnomočna. S stališča določb o starševski skrbi, posebno pa o odvzemu starševske skrbi, ki praviloma naj ne bi bil ireverzibilen ukrep (drugi odstavek 177. člena predloga zakonika), se seveda postavlja vprašanje, ali je sploh v redu, da starši, ki jim je odvzeta starševska skrb, s posvojitvijo za vedno izgubijo svojega otroka. Ker pa pride do odvzema starševske skrbi iz razlogov, ki najtežje prizadevajo otrokove koristi, ta rešitev vendar ni nesprejemljiva.

Posvojitve ni mogoče opraviti, preden ne preteče 6 mesecev od izpolnitve katerega od pogojev, določenih v predlogu zakonika (razen, če je pogoj smrt obeh otrokovih staršev). Upoštevaje, da ta rok v večini primerov ne služi varovanju koristi otroka, predlog zakonika določa, da lahko center za socialno delo izpelje posvojitev že pred pretekom tega roka, če je to v korist otroka. Ta ureditev je s stališča varovanja interesa otroka dobra zlasti zavoljo tega, ker onemogoča, da bi naravni starši uspeli z zahtevo, naj se jim vrne otroka, ki je že v varstvu in vzgoji pri bodočem posvojitelju in ga tako iztrgali iz družine, v katero se je morda že docela vrasel. Ugodnejša pa je tudi za bodočega posvojitelja, pri katerem je otrok, ker odpravlja njegovo negotovost, ali bo otroka obdržal ali ne.

Šestmesečni rok varuje z ustavo zagotovljeno starševsko pravico naravnih staršev. Določene kavtele za to varstvo pa morajo obstajati tudi sicer. Tako mora veljati, da pred rojstvom dano soglasje staršev za posvojitev, največkrat bo dala soglasje samska mati, ne veže. V določbi je sprejeta rešitev, da starši ne morejo privoliti v posvojitev, preden otrok ne doseže določene starosti. Po nemškem pravu je ta minimalna starost otroka 8 tednov, po angleškem in tudi hrvaškem pravu pa 6 tednov. Tu se upošteva

realna možnost, da bo nosečnost, zlasti pa rojstvo otroka, zaradi psihomatskega in emocionalnega učinkovanja na mater, bistveno omajalo njen prvotni sklep, da otroka ne bo obdržala.

216. člen

(razmerja med posvojencem in posvojiteljem)

Predlog zakonika ureja samo popolno posvojitve, s katero se posvojenec popolnoma izloči iz družine naravnih staršev in povsem preide v družino posvojitelja. V slednji dobi položaj naravnega otroka posvojitelja (oziroma obeh posvojiteljev) z vsemi pravicami in dolžnostmi v razmerju do posvojitelja in do njegovih sorodnikov. Vse medsebojne pravice med posvojencem, njegovimi naravnimi starši in drugimi sorodniki pa prenehajo.

217. člen

(pravne posledice posvojitve)

Načelo, da razmerja med posvojencem, starši in drugimi naravnimi sorodniki popolnoma in dokončno prenehajo, ne velja pri enostranski posvojitvi. Če zakonec posvoji otroka svojega zakonca, ne prenehajo pravice in dolžnosti med posvojencem (in njegovimi potomci) in tistim od staršev, ki je zakonec posvojitelja (in njegovimi sorodniki), kljub splošni določbi, da s posvojitvijo prenehajo razmerja med posvojencem in njegovimi (naravnimi) starši. To rešitev (ki je npr. izrecno sprejeta v členu 144/2 hrvaškega družinskega zakona, 2003, če posvoji otroka zakonec enega od naravnih staršev otroka) narekuje otrokov interes, da ima oba starša (čeprav je eden od njiju posvojitelj), ki imata do njega pravice in dolžnosti. Praznina v predlogu zakonika je v predlaganem drugem odstavku zapolnjena z rešitvijo, s katero se uveljavi načelo zagotavljanja otrokove koristi (glej 3. in 21. člen KOP, prvi odstavek 150. člena ZZZDR). V primeru posvojitve otroka s strani starih staršev ali sorodnikov v stranski črti ravno tako prenehajo pravice in dolžnosti posvojenca do njegovih staršev in tudi do sorodnikov, vendar pa se na podlagi 216. člena predloga zakonika med posvojencem in posvojiteljem (starimi starši ali sorodniki) ter posvojiteljevimi sorodniki vzpostavijo enaka razmerja, kot sicer nastanejo med sorodniki. S tem namreč otrok pridobi enako stopnjo sorodstva, kot bi jo imel biološki otrok.

218. člen

(razveza posvojitve)

Popolnih posvojitve, za razliko od nepopolnih posvojitve, ki so se lahko sklepale v času pred sprejemom ZZZDR leta 1977, ni mogoče razvezati. Pri razumevanju popolne posvojitve je odločilno gledanje nanjo kot na razmerje, ki je v največji možni meri izenačeno z naravnim razmerjem med starši in otroki in ker slednjega ni mogoče razvezati, to velja tudi za posvojitve.

219. člen

(vpis in dostop do osebnih podatkov posvojitelja in posvojenca)

Vpis posvojiteljev v matični register kot otrokovih staršev zagotavlja posvojencu očeta in mater tudi v pravnem smislu.

Pri posvojitvi se posvojenec popolnoma izloči iz družine naravnih staršev in povsem preide v družino posvojitelja ter vse medsebojne pravice in dolžnosti med posvojencem, njegovimi naravnimi starši in drugimi sorodniki prenehajo. Iz tega razloga posameznik, bodisi posvojenec ali njegovi biološki starši nimajo več pravice do seznanitve z osebnimi podatki drug drugega. Do te bi lahko prišlo ob vpogledu v podatke, ki so vpisani v matični register in v zbirko listin k matičnemu registru posameznika, na katerega se vpis nanaša. Predlog zakonika pa dopušča izjemo, v kolikor se posameznik pisno strinja s seznanitvijo z njegovimi osebnimi podatki.

Predlog zakonika določa, da soglasje bioloških staršev ali posvojenca pridobi center za socialno delo. Vendar pa je pri izvajanju te določbe potrebno upoštevati tudi določbo 30. člena Konvencije o varstvu otrok in sodelovanju pri meddržavnih posvojitvah (Uradni list RS, št. 45/99 in 115/05), ki določa, da se dostop do podatkov omogoči ob ustreznem svetovanju. Pri pridobitvi soglasja bioloških staršev ali posvojenca mora center za socialno delo upoštevati občutljivost problematike in postopati z veliko mero senzibilnosti in diskretnosti. Nadalje predlog zakonika določa tudi izjemo, in sicer lahko posvojenec, če izkaže potrebo (npr. dedne bolezni, načrtovanje zdravljenja, družine...), pridobi tudi zdravstvene podatke o svojih bioloških starših, vendar v anonimizirani obliki, kar ne omogoča razkritja podatkov o bioloških starših.

Ker pri enostranski posvojitvi ne prenehajo medsebojne pravice in dolžnosti posvojenca do enega od staršev in njegovih sorodnikov, ta omejitev ne velja za tovrstne posvojitve.

2. Postopek za ugotavljanje pogojev za posvojitve

220. člen
(prijava)

Predlog zakonika v tem delu določa postopek za posvojitve v dveh delih. Prvi del določa postopek, ki je enak za vse posameznike oziroma kandidate, ki želijo posvojiti otroka, z osnovnim namenom, da se vsem zagotovi enaka obravnava, ne glede na to, ali bodo otroka kdaj dobili v posvojitve ali ne. Drugi del postopka pa se prične tedaj, ko je center za socialno delo izmed vseh kandidatov za posvojitve že izbral najprimernejšega za določenega otroka oziroma je začel postopek posvojitve na predlog bodočega posvojitelja. Za namene izvajanja prvega dela postopka bo minister, pristojen za družino, izdal podzakonski predpis.

V tem členu predlog zakonika določa, da morata zakonski, zunajzakonski par ali posameznik potem, ko sprejme odločitev, da želi posvojiti otroka, vložiti pisno prijavo pri krajevno pristojnem centru za socialno delo.

221. člen
(ugotavljanje primernosti prijavitelja)

Prijavitelja center za socialno delo vpiše v centralno evidenco po tem, ko preveri izpolnjevanje formalnih pogojev, določenih v tem predlogu zakonika v členih 210., 211. ter v prvi, drugi in peti alineji 213. člena. Poleg tega center za socialno delo ugotavlja primernost prijavitelja tudi na podlagi drugih objektivnih okoliščin, kot so starost, zakonski stan, zaposlitev ter na podlagi osebnih motivov, želja in pričakovanj. S prijavitelji, ki izpolnjujejo formalne pogoje iz tega predloga zakonika in ki so po dotedanjih ugotovitvah centra za socialno delo primerni, sklene center za socialno delo dogovor o pripravi za posvojitvev. Oblika in vsebina priprave na posvojitvev bo natančno določena s podzakonskim aktom. Po končanem postopku ugotavljanja primernosti posvojitelja, ki ne sme trajati več kot eno leto, pripravi center za socialno delo strokovno mnenje, ki ga mora pred odločitvijo o posvojitvi preveriti.

222. člen

(status kandidata za posvojitvev)

V strokovnem mnenju center za socialno delo ugotovi, ali je prijavitelj primeren za posvojitvev ali ne. Pozitivno strokovno mnenje je podlaga za pridobitev statusa kandidata za posvojitvev in za vpis v centralno evidenco oseb, ki želijo posvojiti otroka. Center za socialno delo je dolžan v primeru ugotovitve, da prijavitelj ni primeren za posvojitvev otroka, prijavitelja s tem seznaniti in tudi navesti razloge. Pri posvojitvah otrok v tujini je država posvojiteljev običajno zaprosena za mnenje o primernosti posvojiteljev. S predlagano rešitvijo v tem členu predloga se določa, da center za socialno delo ne sme izdati pozitivnega strokovnega mnenja o primernosti prosilca, v kolikor ta nima statusa kandidata za posvojitvev, torej ga center za socialno delo ni obravnaval v postopku preverjanja in priprave na posvojitvev.

223. člen

(izbira najprimernejšega kandidata za posvojitvev)

Center za socialno delo mora pri iskanju najprimernejšega kandidata za posvojitvev določenega otroka upoštevati v prvi vrsti potrebe in koristi otroka, saj mora biti pri posvojitvah temeljno vodilo, da se otroku išče najprimernejše nadomestne starše in ne obratno. Seveda pa je pri izboru posvojiteljev potrebno upoštevati strokovno mnenje in želje, ki jih je kandidat izrazil in tudi čas vpisa v centralno evidenco. V kolikor center za socialno delo ugotovi, da je za določenega otroka najkoristnejše, da ga posvoji določeni kandidat, ni potrebno upoštevati časa vpisa v centralno evidenco.

224. člen

(vodenje centralne zbirke)

Varstvo otrokove koristi zahteva, da otroku poiščemo najprimernejšega posvojitelja. Otroku ni v korist, če mu posvojitelje izberemo med nekaj naključnimi kandidati za posvojitvev, za katere pristojni center za socialno delo slučajno ve, niti mu ni v korist, da ni posvojen, ker na območju pristojnega centra za socialno delo ni kandidatov za posvojitvev. Z namenom čimbolj zavarovati otrokovo korist, zagotoviti varstvo v obliki posvojitvev vsem otrokom in izbrati otroku najboljše možne starše, določba

odpira možnosti za vzpostavitev centralne evidence otrok in kandidatov za posvojitve ter v Republiki Sloveniji izvedenih posvojitvev.

225. člen

(namestitev z namenom posvojitve)

Za zaščito koristi otroka je predlog zakonika ohranil možnost namestitve otroka v bodočo posvojiteljsko družino z namenom posvojitve. Glavni namen takšne namestitve je, da se ugotovi, ali se bosta bodoči posvojenec kot tudi bodoči posvojitelj lahko vživela v novi položaj. Zaradi posebnega namena, ki naj jo takšna namestitev ima, tako z vidika motivov bodočega posvojitelja, kot tudi zaradi potreb otroka, ni strokovno utemeljena uporaba določb zakona, ki ureja izvajanje rejniške dejavnosti. Ta zakon namreč določa pogoje za izvajanje rejniške dejavnosti s tem, da morajo imeti vsi rejniki dovoljenje za izvajanje rejniške dejavnosti. Vse to za morebitnega posvojitelja ne more veljati.

226. člen

(odločitev o posvojitvi)

Odločitev sodišča mora biti, tako v primeru izdaje odločbe o posvojitvi, kot v primeru zavrnitve predloga za posvojitev oziroma ustavitve postopka posvojitve, strokovno utemeljena. Sodišče mora namreč presoditi, ali bo posvojitev v korist določenega otroka ali temu ni tako. Odločbo o posvojitvi lahko izda sodišče šele tedaj, ko se prepriča, da so v konkretnem primeru izpolnjeni vsi pogoji, ki jih zahteva zakon, predvsem pa se mora prepričati, da je posvojitev posvojencu v konkretnem primeru v korist. V odločbi o posvojitvi se že uporabi ime otroka, ki mu ga je izbral posvojitelj.

3. Neveljavnost posvojitve

227. člen

(neveljavnost posvojitve)

V primeru, da niso izpolnjene zahteve, ki jih predlog zakonika določa tako na strani posvojitelja, kot na strani posvojenca, je posvojitev neveljavna.

Šesti del: REJNIŠTVO

1. Namen rejništva

228. člen

(namen rejništva)

Rejništvo je oblika družinsko pravnega varstva otrok, ki se izvaja z nego, vzgojo in oskrbovanjem v tuji družini, to je pri osebah, ki niso otrokovi starši oziroma posvojitelji, lahko pa so rejniki otrokovi sorodniki. Namen rejništva je, da se otroku, ki iz različnih razlogov ne more živeti pri starših, zagotovi nadomestno družinsko varstvo, ki otroku omogoča zdravo rast, vzgojo, izobraževanje, skladen osebnostni razvoj in usposobitev za samostojno življenje ter delo. Z rejništvom se otroku zagotavlja izkušnja funkcioniranja družine, ki je ni mogoče pridobiti v drugih oblikah institucionalnega varstva. Rejništvo je kot oblika varstva otroka določeno v predlogu zakonika, sistemsko gledano pa gre za eno od oblik institucionalnega varstva, varstva v drugi družini, določenega v Zakonu o socialnem varstvu (Uradni list RS, št. 3/07 – uradno prečiščeno besedilo 2, 23/07 popr., 41/07 popr., 114/06 – ZUTPG) in se izvaja kot javna služba. Neposredno izvajanje rejništva je predmet posebnega zakonskega urejanja v ZIRD.

229. člen

(pravice in dolžnosti, ki ostanejo staršem ali skrbniku)

Določba ZZZDR, da z namestitvijo otroka v rejništvo ne prenehajo pravice in dolžnosti staršev ali skrbnika, ki jih imajo po tem zakonu (156. člen ZZZDR), je bila že doslej razlagana tako, da staršem ostanejo tiste pravice in dolžnosti, ki so združljive z bistvom in namenom rejništva. To je v predlagani določbi predloga zakonika tudi zapisano. Rejniku gre skrb za otrokov razvoj, varovanje, oskrbovanje in vzgojo rejenca pri rejniku (glej 154. člen ZZZDR, 25. člen ZIRD). Staršem je pridržana pravica, da dajo svoje soglasje za najpomembnejše vzgojne ukrepe rejnika (prvi odstavek 27. člena ZIRD). Rejnik ne upravlja otrokovega premoženja in ne zastopa otroka v premoženjskih zadevah. Ta upravičenja ostanejo staršem oziroma skrbniku. Starši pa ne morejo skrbeti za nego in varstvo otroka, kar so osnovne dolžnosti rejnika, določene v rejniški pogodbi. Dolžnost staršev preživljati otroka seveda ne preneha z namestitvijo v rejništvo. Staršem ostanejo tudi druga posebna upravičenja, ki izvirajo iz starševske skrbi in seveda tudi upravičenja, ki izhajajo neposredno iz razmerja starši – otrok, predvsem tista, s katerimi vplivajo na otrokov družinski status, npr. upravičenje, da dajo privolitev za posvojitev otroka, razen če je starševska skrb omejena ali odvzeta.

2. Namestitev otroka

230. člen

(pristojnost za odločanje o namestitvi otroka)

Center za socialno delo lahko odloči o namestitvi otroka v rejniško družino pri odločitvi o nujnem ukrepu za varstvo koristi otroka. V vseh ostalih primerih o namestitvi otroka v rejništvo odloča sodišče. Sodišče tako odloči o namestitvi otroka v rejništvo z začasno odredbo, če je verjetno izkazano, da je otrok ogrožen, z odločitvijo o ukrepu odvzema otroka kot ukrepom trajnejšega značaja ali ob odločanju o vprašanju varstva in vzgoje otroka na podlagi 136. člena tega zakonika. Izvršilni naslov za namestitev otroka v rejništvo je tudi odločba centra za socialno delo, izdana o nujnem ukrepu za varstvo koristi otroka, ki je v pristojnosti centra za socialno delo.

231. člen

(vloga centra za socialno delo po namestitvi otroka v rejništvo)

Rejništvo naj bi bil ukrep začasne narave in ne ukrep za trajno razrešitev problematike varstva in vzgoje otroka. Iz tega razloga zakonik od centra za socialno delo zahteva konstantno strokovno delo na konkretnih primerih, vse z namenom odprave vzrokov, zaradi katerih je prišlo do namestitve otroka v rejništvo. Naloge centra za socialno delo pri izvajanju rejništva določa ZIRD.

3. Prenehanje rejništva

232. člen

(prenehanje rejništva)

Praviloma preneha rejništvo s polnoletnostjo otroka, lahko pa tudi prej, če se je rejenec v zadostni meri usposobil za samostojno življenje oziroma je sposoben samostojno skrbeti za svoje pravice in interese. Rejništvo pa lahko preneha tudi tedaj, ko se ugotovi, da so prenehali razlogi, zaradi katerih je bil otrok nameščen v rejništvo. Če center za socialno delo strokovno presodi, da je za otroka, ki zaradi motenj v telesnem ali duševnem razvoju ni sposoben za samostojno življenje in delo, koristno, da ostane v rejništvu, le-to s polnoletnostjo ne preneha. Prav tako se lahko rejništvo podaljša po polnoletnosti zaradi nadaljevanja šolanja rejenca, najdalj do dopolnjenega 26. leta starosti, če rejenec s tem soglašča in če center za socialno delo presodi, da bi prekinitev rejništva s polnoletnostjo pomenila zanj neugodne možnosti za nadaljnje šolanje in življenje.

233. člen

(vloga centra za socialno delo po odpovedi ali razvezi rejniške pogodbe)

Center za socialno delo mora poskrbeti za to, da bodo koristi otrok zavarovane kar v najvišji možni meri, zato predlog zakonika predvideva tudi njegovo posebno dolžnost sprejemanja takojšnjih ukrepov za varstvo otroka v primerih, ko pride do odpovedi rejniške pogodbe ali ko se ta razveže.

Sedmi del: SKRBNIŠTVO

1. Namen skrbništva

234. člen

(namen skrbništva)

Predlog zakonika pristojnost odločanja o skrbniških zadevah še naprej ohranja v pristojnosti centrov za socialno delo, kot je bilo to določeno v dosedanji ureditvi ZZZDR. Obenem pa zakonik določa tudi

sodno pristojnost za odločanje o skrbniških zadevah, in sicer ob odločanju o ukrepih za varstvo koristi otrok ter po odločitvi o odvzemu poslovne sposobnosti odrasli osebi.

Država je z normativno ureditvijo dolžna zagotoviti varstvo otrokovih pravic v postopku postavitve skrbnika v skladu z zahtevami EKUOP. V zadevah skrbništva za otroke, ki že po samem zakonu nimajo poslovne sposobnosti, zakonik predvideva pristojnost sodišča ob odločanju o ukrepih za varstvo koristi otrok, v vseh ostalih zadevah pa centra za socialno delo. Njegova dolžnost je ugotoviti, da za mladoletnika starši ne skrbijo, zato ga je potrebno postaviti pod skrbništvo.

Skrbništvo za druge osebe (to je odrasle osebe) sledi poprejšnji ugotovitvi sodišča, da oseba ni sposobna sama skrbeti zase, za svoje pravice in koristi ter se ji zato odvzame poslovna sposobnost. Sodišče obenem osebo postavi pod skrbništvo in imenuje skrbnika.

Namen skrbništva za otroke je usposobitev za samostojno življenje in delo ter zavarovanje premoženjskih in siceršnjih pravic posameznika, in sicer kadar otrok nima staršev ali ti zanj ne skrbijo. Odraslo osebo se postavi pod skrbništvo v primeru popolnega ali delnega odvzema poslovne sposobnosti. Namen skrbništva za te osebe je varstvo njihove osebnosti ter prizadevanje za zdravljenje in usposobitev za samostojno življenje in delo. Predlog drugega odstavka te določbe v večji meri poudarja, da skrbnik varovanca ni dolžan imeti pri sebi in osebno skrbeti za njegovo vsakodnevno nego in varstvo, temveč je njegova naloga predvsem poskrbeti za ustrezno oskrbo osebe varovanca (npr. v domu za ostarele, v zavodu) in za zdravljenje, ki bo odpravilo vzroke za postavitve skrbnika ter varovanca s tem usposobilo za samostojno življenje in delo.

2. Skrbnik

235. člen
(skrbnik)

Oseba, postavljena za skrbnika, mora imeti lastnosti, ki omogočajo opravljanje skrbništva, saj se le na ta način lahko uresniči namen skrbništva. Funkcija skrbnika je prostovoljna in častna.

236. člen
(pogoji za skrbnika)

V tem členu so določeni zakonski zadržki za skrbnika. Skrbnik tako ne more biti oseba, ki ji je odvzeta starševska skrb, saj to ne bi bilo v korist otroka. Ravno tako ne more biti skrbnik oseba, ki ji je bila odvzeta poslovna sposobnost, oseba, katere koristi so v navzkrižju s koristmi varovanca in oseba, ki zaradi svojih osebnih lastnosti oziroma razmerij z varovancem ali njegovimi starši ne bi pravilno izvajala svojih dolžnosti. V teh primerih skrbnik namreč ne bi mogel samostojno in učinkovito varovati pravic in koristi varovanca.

237. člen
(oseba skrbnika)

Skrbništvo zahteva od skrbnika tesno sodelovanje z varovancem, zato mora temeljiti na medsebojnem razumevanju in zaupanju. Pri izbiri skrbnika je zato potrebno na splošno upoštevati sorodstvene vezi, pri čemer so najpomembnejše tesne osebne vezi med zakonci ali zunajzakonskimi partnerji.

238. člen
(želje varovanca in sorodnikov)

Za uspešno izvajanje skrbništva je pomembno, da se skrbnik in varovanec medsebojno ujameta, zato mora sodišče oziroma center za socialno delo pri imenovanju skrbnika upoštevati predvsem želje varovanca. Prvotno določbo 183. člena ZZZDR je bilo treba tudi dopolniti z drugim odstavkom zaradi EKUOP, ki se v Republiki Sloveniji uporablja tudi za zadeve skrbništva in ki zahteva, da ima otrok v postopku zagotovljeno možnost izraziti svoje mnenje, sam ali po posebnem zaupniku. Predlog nove določbe drugega odstavka je usklajen tudi s formulacijo, ki jo je uporabila novela ZZZDR-C.

239. člen
(skrbnik za izvajanje dopolnilnih skrbniških nalog)

V kolikor center za socialno delo oceni, da je v korist osebe, ki potrebuje skrbnika in je v varstvu ter oskrbi v vzgojnem, socialnem, zdravstvenem ali drugem zavodu, lahko odloči o postavitvi skrbnika za izvajanje tistih nalog, ki jih zavod ne izvaja v okviru svoje redne dejavnosti. Zavod lahko izvaja le tiste naloge, ki sodijo v okvir njegove redne dejavnosti, za preostale naloge pa center za socialno delo imenuje skrbnika.

240. člen
(center za socialno delo kot skrbnik)

Center za socialno delo ali sodišče lahko, glede na ugotovljene koristi posameznika, ki se postavi pod skrbništvo odloči, da se osebi ne imenuje skrbnik, temveč bo opravljal to dolžnost center za socialno delo. Direktor kot odgovorna oseba centra za socialno delo imenuje določenega strokovnega delavca, ki neposredno izvaja skrbniške naloge. Center za socialno delo ali sodišče lahko z odločbo tudi omeji skrbnikove pravice ali odloči, da bo posamezne skrbnikove naloge opravljal center za socialno delo. To ne pomeni omejitve samostojnosti pri izvajanju skrbniških nalog, ki so naložene z odločbo, temveč samo omejitev njegovih pristojnosti.

241. člen
(dolžnosti skrbnika)

Dolžnost skrbnika je skrbeti za osebnost, pravice in koristi varovanca, upravljati njegovo premoženje glede na obseg skrbniških nalog. Skrbnik je tudi zakoniti zastopnik varovanca. V kolikor je za

skrbnika imenovan zavod, kjer je oseba v varstvu in oskrbi ali center za socialno delo, je enako vestno dolžan skrbeti za varovanca in njegove koristi.

242. člen

(popis premoženja)

Skrbništvo ima med drugim tudi namen, da se zavarujejo premoženjske koristi posameznikov, ki se izvaja z upravljanjem varovančevega premoženja. V ta namen predlog zakonika določa popis in ocenitev vsega premoženja, v kolikor ga varovanec ima. Postopek za popis in ocenitev premoženja oseb pod skrbništvom bo predmet podzakonskega urejanja.

243. člen

(redno poslovanje in upravljanje)

Skrbnik mora naloge skrbništva opravljati v korist varovanca. Pri tem je dolžan spoštovati osebnost varovanca, zato mu mora omogočiti, da ta v okviru preostalih sposobnosti oblikuje svoje življenje v skladu z lastnimi željami in predstavami. Določba tako zahteva, da se skrbnik pred vsakim važnejšim pravilom posvetuje z varovancem in upošteva njegovo mnenje, če je varovanec sposoben razumeti, o čem odloča. Predlog zakonika kljub črtanju pravila o privolitvi centra za socialno delo za odsvojitve ali obremenitev stvari iz otrokovega premoženja s strani staršev (111. člen ZZZDR) zaradi vsebinske različnosti narave razmerja skrbništva in skrbi staršev za otroka v okviru starševske skrbi (in v okviru starševske pravice iz 54. člena ustave) ohranja državno odobritev poslov skrbnika, ki presegajo okvire rednega poslovanja ali upravljanja varovančevega premoženja. Določba ni namenjena le varstvu varovanca, čigar premoženje v primeru skrbništva upravlja skrbnik (npr. delavec centra za socialno delo, delavec posamezne ustanove, oddaljen sorodnik), temveč tudi varstvu skrbnika, ki mu država v obliki privolitve nudi pomoč pri odločanju in ga s tem praviloma razbremeni odgovornosti za odločitve. Ni namreč ustrezno, da skrbniku pri njegovem najzahtevnejšem delu odrečemo vsakršno pomoč države in presojo ustreznosti njegovega dela prepustimo zgolj sodnikovi presoji v morebitnem odškodninskem postopku. To pa še zlasti, ker praksa poroča, da je skrbnike zelo težko dobiti in ker je njihovo delo praviloma brezplačno. Center za socialno delo zaradi zahtevnosti in odgovornosti dela lahko skrbniku določi nagrado.

244. člen

(odobritev centra za socialno delo)

Razlogi za ureditev, po kateri država na področju skrbništva ne bi smela odreči varstva glede varovančevega premoženja, so bili pojasnjeni že v obrazložitvi k 243. členu predloga zakonika. Posebno varstvo varovančevega premoženja pa je namenjeno premoženju večje vrednosti (nepremičnine, premičnine in premoženjske pravice večje vrednosti) ter dediščini, volilu in darilu. V praksi so se dostikrat pokazale težave pri določitvi premoženja večje vrednosti, zlasti ker je premoženje varovancev lahko zelo različno in ni mogoče za vse enako določiti, kaj je zanj večja vrednost. Predlog zakonika zato v tem delu določa, da se večja vrednost presoja glede na redni

mesečni dohodek (plača, pokojnina, renta...), in sicer je za varovanca premoženje večje vrednosti vsako, ki presega njegov dvojni redni mesečni dohodek.

245. člen

(medsebojni pravni posli)

Ne glede na dejstvo, da sme skrbnik določene pravne posle v imenu varovanca skleniti le z odobritvijo centra za socialno delo, predlog zakonika v tem členu določa, da sme skrbnik skleniti pravni posel z varovancem, za katerega skrbi, le tedaj, če center za socialno delo spozna, da je to varovancu v korist, in če ta posel vnaprej odobri. S predlagano določbo se skuša doseči najvišja možna mera zaščite varovanca.

246. člen

(skrbnikovo poročilo)

Skrbništvo nadzira center za socialno delo, ki lahko kadarkoli zahteva skrbnikovo poročilo in račun o upravljanju premoženja. Poleg tega tudi pregleduje letna poročila, skrbi za odpravo manjših nepravilnosti in uvede postopek za razrešitev skrbnika, če so ugotovljene nepravilnosti večje. Skrbnikovo poročilo mora vsebovati podatke o ukrepih, ki se nanašajo na varstvo varovančeve osebe ter podatke o upravljanju varovančevega premoženja.

247. člen

(pregled poročila)

Predlog zakonika določa pristojnost centra za socialno delo za pregledovanje skrbniških poročil. Ta je v primeru manjših nepravilnosti dolžan ukreniti vse potrebno, da se te odpravijo (npr. zahteva dopolnitev poročila, skrbnika opozori na nepravilnosti, mu da napotke za delovanje v prihodnje). Ob večjih nepravilnostih dela skrbnika pa tudi uvede postopek za razrešitev skrbnika.

248. člen

(povračilo stroškov)

Skrbnik lahko zahteva povrnitev upravičenih stroškov, ki so nastali pri njegovem delu. Sicer pa je skrbništvo prostovoljno in častno, zato je nagrada za delo skrbnika izjema: samo če mora skrbnik zaradi zahtevnosti in odgovornosti dela imeti posebne kvalifikacije.

249. člen

(dolžnost povrnitve škode)

Skrbnik je dolžan skrbeti za osebnost, pravice in koristi varovanca, pri čemer mora upoštevati tudi vzroke, zaradi katerih je bila oseba postavljena pod skrbništvo. Skrbnik je za svoje delo odškodninsko odgovoren. Odgovornost se presoja po pravilih civilnega prava.

250. člen
(razrešitev skrbnika)

Skrbnika, ki svojega dela ne opravlja v redu, center za socialno delo razreši, ne glede na to, ali ga je imenoval sam ali sodišče. Enako ravna, če ugotovi, da bi bilo varovancu sicer v korist, da bi imel drugega skrbnika.

251. člen
(razrešitev skrbnika na njegovo zahtevo)

Funkcija skrbnika je prostovoljna, zato ga je center za socialno delo na njegovo zahtevo dolžan razrešiti. Predlog zakonika določa tudi rok 3. mesecev, v katerem mora center za socialno delo skrbnika razrešiti, saj mora v tem času poiskati drugo osebo, ki jo bo postavil za skrbnika.

252. člen
(odločba o razrešitvi skrbnika)

Transparentnost skrbniškega razmerja zahteva, da skrbnik ob koncu svoje funkcije poda ustrezno poročilo o delu, račun o upravljanju premoženja in preda premoženje v upravljanje osebi, ki bo v prihodnje skrbela za premoženje varovanca, to je na novo postavljenemu skrbniku.

253. člen
(ugovor zoper delo skrbnika)

Zoper delo skrbnika in centra za socialno delo na področju skrbništva je dopusten ugovor. Ugovarjajo lahko varovanec, ki je zmožen to storiti, njegovi sorodniki, pristojni organi in strokovne institucije. Ugovore zoper delo skrbnika rešuje pristojni center za socialno delo, ugovore zoper delo centra za socialno delo pa ministrstvo, pristojno za družino.

3. Skrbništvo za otroke

254. člen
(postavitev otroka pod skrbništvo)

Starši so tisti, ki imajo pravico in dolžnost vzdrževati, izobraževati in vzgajati svoje otroke. V kolikor teh svojih pravic in dolžnosti ne izvršujejo oziroma če otrok staršev nima, je potrebno zagotoviti posebno varstvo v obliki skrbništva.

Odločanje o postavitvi pod skrbništvo in imenovanju skrbnika je v pristojnosti sodišča, kot tudi centra za socialno delo. Sodišče odloči o postavitvi otroka pod skrbništvo in imenuje skrbnika v postopku odločanja o ukrepih za varstvo otrokovih koristi, s čimer se hitreje zagotavlja celovito varstvo

otrokovih koristi. V vseh ostalih primerih, ko za varstvo otrokovih koristi ne teče sodni postopek, vendar pa je otroku potrebno zagotoviti varstvo v obliki skrbništva, pa o tem odloči center za socialno delo.

Sodišče mora centru za socialno delo takoj poslati pravnomočno odločbo, s katero je otroka postavil pod skrbništvo in imenoval skrbnika. Center za socialno delo ima do tega skrbnika enake pravice kakor do skrbnika, ki bi ga postavil sam.

255. člen (dolžnosti skrbnika)

Skrbnik skrbi za otroka tako kot starši, to je skrb za osebo in za premoženje otroka. Skrbnik mladoletnika opravlja neposredno večino tistih dolžnosti in pravic, ki sestavljajo starševsko skrb, to je varstvo in vzgoja otroka, upravljanje njegovega premoženja in zastopanje v osebnih in premoženjskih zadevah. Vendar skrbnikov položaj ni v vsem enak položaju staršev, in sicer skrbnik ni dolžan varovanca preživljati in tudi nima dolžnosti imeti varovanca pri sebi.

256. člen (veljavnost pravnih poslov)

Tudi otrok pod skrbništvom se mora v enaki meri kot otrok pod starševsko skrbjo usposabljeni za samostojno življenje, zato ni ustrezna ureditev v ZZZDR, ki otroku pod starševsko skrbjo dovoljuje samostojno sklepati manj pomembne posle, medtem ko za otroka pod skrbništvom zahteva privolitev k prav vsem pravnim poslom. Predlog zakonika je zato to razlikovanje odpravil. Razlogi o tem, zakaj je treba po predlagani novi ureditvi veljavnost pravnih poslov, ki jih mladoletnik sklene brez dovolitve zakonitega zastopnika (staršev ali skrbnika), presojati po pravilih OZ in ne ureditvi, ki jo je poznal ZZZDR, so bili pojasnjeni že v obrazložitvi predlogov sprememb k 143. členu predloga zakonika. Otrok, ki je dopolnil 15 let, lahko sam sklepa pravne posle, če zakon ne določa drugače, ravno tako lahko samostojno razpolaga s svojo plačo, če je zaposlen in je dolžan prispevati za svoje preživljanje in izobraževanje, ne glede na to, ali je postavljen pod skrbništvo ali pa je pod starševsko skrbjo.

257. člen (odobritev centra za socialno delo)

Pomembnejše odločitve, ki lahko vplivajo na otrokovo nadaljnje življenje, lahko skrbnik sprejme samo z dovoljenjem centra za socialno delo. Predlog zakonika samo primeroma določa, da mora skrbnik pridobiti dovoljenje centra za socialno delo pri odločitvi o vpisu oziroma izpisu otroka iz šole ali spremembi vrste izobraževanja, pri odločitvi o izbiri poklica za otroka ali opravljanju njegovega poklica. Poleg tega mora skrbnik pridobiti dovoljenje tudi pri izvedbi drugih pomembnejših ukrepov glede otroka, če tako določa drug zakon.

258. člen
(prenehanje skrbništva)

Skrbništvo nad otroki je ukrep posebnega varstva otroka, zato s polnoletnostjo preneha. Preneha pa tudi zaradi posvojitve ali če je oseba na temelju njene zrelosti pridobila poslovno sposobnost pred polnoletnostjo, saj tudi v tem primeru posebno varstvo države ni več potrebno. Poleg tega preneha tudi, če prenehajo razlogi, zaradi katerih je bil otrok postavljen pod skrbništvo.

4. Skrbništvo za druge osebe

259. člen
(postavitev odrasle osebe pod skrbništvo)

Postavitev pod skrbništvo in imenovanje skrbnika je vezana na odvzem poslovne sposobnosti (delni ali popolni), ki je v pristojnosti sodišča. Sodišče glede na stopnjo ugotovljene sposobnosti osebe skrbeti zase ter za svoje pravice in koristi, odvzame poslovno sposobnost bodisi delno ali v celoti. Ob odvzemu poslovne sposobnosti sodišče osebo, ki ji je po odločbi sodišča odvzeta poslovna sposobnost, postavi tudi pod skrbništvo in imenuje skrbnika. Center ima do takega skrbnika enake pravice kakor do skrbnika, ki bi ga imenoval sam.

260. člen
(veljavnost pravnih poslov)

Veljavnost pravnih poslov, ki jih sklene varovanec brez potrebne privolitve skrbnika, se presoja po pravilih OZ, ki urejajo pravne posle omejeno poslovno sposobnih oseb. Veljavnost pravnih poslov, ki jih sklene varovanec, čeprav sploh ne more izjaviti volje v pravnem prometu, se presoja po pravilih OZ, ki urejajo pravne posle poslovno (popolnoma) nesposobnih oseb.

261. člen
(dolžnosti skrbnika)

Pri opravljanju nalog skrbništva mora skrbnik upoštevati in varovati tudi osebnost svojega varovanca. Varstvo se kaže predvsem v spodbujanju ustreznih zdravstvenih terapij, ki bodo odpravile vzroke za postavitev pod skrbništvo in varovancu zopet omogočile samostojno življenje in delo, pa tudi v zagotavljanju možnosti, da bo tudi oseba, ki ima skrbnika, v okviru svojih sposobnosti še naprej lahko oblikovala svoje življenje po lastnih željah in predstavah. To pomeni, da mora skrbnik pri svojem ravnanju, če to ne nasprotuje koristi varovanca, izhajati iz želja in predstav varovanca in ne nekih lastnih predstav ali predstav povprečnega posameznika.

262. člen
(obseg pravic in dolžnosti)

Ker je postavitvev pod skrbništvo in imenovanje skrbnika vezano na odvzem poslovne sposobnosti, je od obsega poslovne sposobnosti tudi odvisen obseg skrbnikovih pooblastil. Skrbnik kot zakoniti zastopnik na podlagi odločbe sodišča ali centra za socialno delo nadomešča izjavo volje posameznika, ki mu je bila poslovna sposobnost (delno) odvzeta. Če je bila posamezniku poslovna sposobnost odvzeta samo delno, ima skrbnik pravice in dolžnosti skrbnika mladoletnika, ki je že dopolnil petnajst let. V nasprotnem primeru pa ima pravice in dolžnosti skrbnika mladoletnika, ki še ni star 15 let in je popolnoma poslovno nesposoben. Pravice in dolžnosti skrbnika mladoletnika so določene v poglavju Skrbništvo za otroke.

263. člen

(imenovanje začasnega skrbnika)

Posamezniku mora država zagotoviti ustrezno varstvo njegovih pravic in koristi ne le potem, ko je njegova poslovna sposobnost že (delno) odvzeta, temveč tudi že v samem postopku za odvzem poslovne sposobnosti. Sodišče, glede na vse okoliščine primera, zlasti glede na posameznikovo sposobnost razumevanja postopka ter varovanja svojih pravic in koristi v postopku, odloči o tem, ali je potrebno s postavitvijo začasnega skrbnika zavarovati pravice posameznika že med postopkom. Sodišče mora centru za socialno delo takoj poslati pravnomočno odločbo, s katero je bil imenovan začasni skrbnik. Center za socialno delo ima do tega skrbnika enake pravice kakor do skrbnika, ki bi ga imenoval sam. Dolžnost začasnega skrbnika preneha, ko se imenuje stalni skrbnik ali ko postane odločba sodišča, da ni podlage za odvzem poslovne sposobnosti, pravnomočna.

Za to vrsto skrbništva se uporabljajo določbe o skrbništvu za druge osebe, in sicer ima skrbnik pravice in dolžnosti skrbnika mladoletnika, ki je že dopolnil petnajst let, razen če sodišče oceni, da je potrebno posamezniku zagotoviti večje varstvo. Tedaj se zanj uporabljajo določbe o skrbništvu nad mladoletniki, ki še niso stari 15 let.

264. člen

(prenehanje skrbništva)

Postavitvev pod skrbništvo in imenovanje skrbnika je vezano na odvzem poslovne sposobnosti. Če sodišče posamezniku vrne poslovno sposobnost, ni potrebe za nadaljnje varstvo posameznika z institutom skrbništva, saj lahko posameznik sam varuje svoje pravice in koristi. Skrbništvo tako preneha z dnem pravnomočnosti odločbe o vrnitvi poslovne sposobnosti.

5. Skrbništvo za posebne primere

265. člen

(imenovanje skrbnika za posebni primer)

Namen skrbništva je zagotavljanje varstva osebam, ki ne morejo same skrbeti za svoje pravice in koristi. Tako v okviru instituta skrbništva država zagotavlja posebno varstvo otrokom, za katere starši ne skrbijo ter osebam, ki zaradi motenj v duševnem razvoju ali težav v duševnem zdravju ali zaradi drugega vzroka, ki vpliva na možnost razsojanja, ne morejo ustrezno varovati svojih pravic in koristi. Poleg tega pa je potrebno posebno varstvo zagotoviti tudi osebam, ki iz drugih razlogov ne morejo varovati svoji pravic in koristi. Predlog zakonika v tem členu primeroma navaja okoliščine, zaradi katerih je potrebno osebi postaviti posebnega skrbnika, skrbnika za posebni primer, to je za posamezna opravila odsotne osebe, neznanega lastnika premoženja, kot tudi vseh drugih primerih, kadar je to potrebno zaradi varstva pravic in koristi posameznika. V vseh teh primerih se osebe ne postavi pod skrbništvo (kot to velja za skrbništvo za otroke ali skrbništvo za druge osebe), temveč se osebi zgolj postavi skrbnika za posebni primer. Center za socialno delo postavi skrbnika za posebni primer v obsegu, v katerem varovanec ne more sam zavarovati svojih pravic in koristi.

266. člen

(kolizijski skrbnik)

Določba ureja postavitev t. i. kolizijskega skrbnika, ki ga je treba postaviti vselej, kadar so koristi zakonitega zastopnika (bodisi starša ali skrbnika) v navzkrižju z interesi otroka oziroma varovanca. V teh primerih namreč starši ali skrbniki ne morejo zastopati svojih pravic in koristi ter obenem učinkovito varovati pravic in koristi otroka ali varovanca. Kolizijskega skrbnika je potrebno postaviti tudi v primerih, kadar so si v navzkrižju koristi otrok oziroma varovancev, nad katerimi ima ista oseba starševsko skrb ali jim je imenovana za skrbnika.

267. člen

(imenovanje skrbnika za posebni primer v postopku pred drugim organom)

Potreba po skrbniku za posebni primer se lahko pojavi v postopkih pred drugimi organi. V teh primerih lahko center za socialno delo ali drug organ, pred katerim teče postopek, sam postavi skrbnika in o tem obvesti center za socialno delo. Ta ima nasproti takemu skrbniku enake pravice, kot bi ga sam imenoval (lahko ga npr. zamenja, pregledovati mora njegova poročila, ukreniti mora vse potrebno, da se odpravijo morebitne nepravilnosti pri delu, ki izhajajo iz poročila, uvesti mora postopek za razrešitev skrbnika).

268. člen

(zaščita tujega državljana)

Skrbnika za posebni primer se lahko postavi tudi tujcu, ki ne more poskrbeti za svoje pravice in koristi, vendar le za čas, dokler organ njegove države ne ukrene vse potrebno za zavarovanje njegovih pravic in koristi. Dolžnost organa, ki je postavil skrbnika za posebni primer tujcu, je, da o tem obvesti tujo državo in jo pozove, da ta poskrbi za svojega državljana.

6. Postopek

269. člen

(postopek v skrbniških zadevah)

Kadar center za socialno delo izve, da je treba nekoga postaviti pod skrbništvo ali mu postaviti skrbnika za posebni primer, takoj ukrene vse potrebno za varstvo njegove osebnosti, njegovih pravic in koristi ter po uradni dolžnosti začne postopek za postavitvev pod skrbništvo ali postavitvev skrbnika za posebni primer. Center za socialno delo je pristojen tudi za postavitvev pod skrbništvo otroka, ki nima staršev ali za katerega starši ne skrbijo ali katerim je bil izrečen ukrep omejitve starševske skrbi, kot tudi za imenovanje oziroma postavitvev skrbnika za posebni primer. Center za socialno delo mora ob uvedbi postopka postavitvev pod skrbništvo ukreniti tudi vse potrebno za zavarovanje posameznikovih pravic, npr. mu v postopku postaviti zastopnika. Center za socialno delo odloča o postavitvi pod skrbništvo, o postavitvi skrbnika ter o postavitvi skrbnika za posebni primer v upravnem postopku, v skladu z določbami zakona, ki ureja upravni postopek.

V postopkih, v katerih je sodišče v skladu z določbami tega zakonika pristojno odločati o postavitvi pod skrbništvo, takoj ukrene vse potrebno za varstvo njegove osebnosti, njegovih pravic in koristi ter po uradni dolžnosti odloči o postavitvi pod skrbništvo ali postavitvi skrbnika za posebni primer. Odločanje o odvzemu poslovne sposobnosti (to je delni ali popolni odvzem) je v pristojnosti sodišča, ki v nepravdnem postopku glede na stopnjo ugotovljene sposobnosti osebe, da skrbi zase ter za svoje pravice in koristi, odloči o odvzemu poslovne sposobnosti.

Kadar center za socialno delo ali sodišče odloči o postavitvi pod skrbništvo ali o postavitvi skrbnika za posebni primer, tudi imenuje skrbnika in določi obseg njegovih pooblastil.

Po določbah tega poglavja ravna tudi drug organ, pred katerim teče postopek, v katerem se postavi skrbnik za posebni primer.

270. člen

(procesna sposobnost in začasni zastopnik)

Zaradi zagotavljanja procesnih pravic otroka tudi v postopku postavitvev pod skrbništvo ter v postopku postavitvev skrbnika za posebni primer predlog zakonika v tem členu, v skladu z določbo 409. člena ZPP, določa procesno pravico otroka, da samostojno opravlja procesna dejanja po 15. letu starosti ter določa tudi postavitvev začasnega zastopnika v skladu z določbami, ki urejajo splošni upravni postopek. Funkcija začasnega zastopnika je, kot izhaja že iz samega naziva, zgolj začasna z namenom varovanja pravic in koristi mladoletne osebe v skrbniških zadevah, to je v postopku postavitvev drugega zakonitega zastopnika kot so starši. V kolikor otrok, starejši od 15 let, sam želi nastopati v postopku kot stranka in center za socialno delo presodi, da je sam sposoben razumeti pomen in posledice svojih dejanj, mu center za socialno delo začasnega zastopnika ne postavi.

271. člen

(seznanitev otroka s postopkom)

Z namenom zagotavljanja procesnih pravic otroka v postopku postavitve pod skrbništvo ter v postopku postavitve skrbnika za posebni primer predlog zakonika nadalje določa tudi pravico otroka, da je seznanjen z uvedbo postopka in pravico, da izrazi svoje mnenje. Center za socialno delo lahko v ta namen opravi tudi razgovor z otrokom. To pravico center za socialno delo v postopku omogoči le tistemu otroku, ki je sposoben razumeti pomen postopka in posledice odločitve. Zaradi zagotavljanja enakih procesnih pravic otrokom v upravnem postopku pred centrom za socialno delo, kot so jih otroci deležni v drugih zadevah v zvezi z njimi v pravnem postopku, je tudi navedena določba povzeta po določbi 410. člena ZPP. Pri razgovoru je lahko navzoča oseba, ki ji otrok zaupa in jo sam izbere, center za socialno delo pa lahko prepove navzočnost te osebe, če oceni, da bi bilo njeno sodelovanje v postopku v nasprotju s koristjo otroka.

272. člen
(dolžnost obveščanja)

Določba vzpostavlja dolžnost pristojnemu organu podati obvestilo o tem, da določena oseba potrebuje pomoč pri varovanju svojih pravic in koristi. Kot subjekte, ki imajo dolžnost podati tako obvestilo, predlog zakonika navaja osebe, s katerimi posameznik v svojem življenju najpogosteje prihaja v stik. To so predvsem člani družinskega, delovnega okolja, kot tudi državni, drugi upravni organi in nosilci javnih pooblastil.

273. člen
(upoštevanje koristi varovanca)

Center za socialno delo ali sodišče mora pred postavitvijo osebe pod skrbništvo ugotoviti potrebe in koristi varovanca ter tem prilagoditi obliko varstva. Pri ugotavljanju potreb in koristi varovanca mora center za socialno delo ali sodišče izhajati iz želja in predstav varovanca in ne predstav povprečnega posameznika, če to varovancu ni v škodo.

274. člen
(posredovanje odločbe in vpis v matični register)

Center za socialno delo in sodišče morata pravnomočno odločbo posredovati upravni enoti zaradi vpisa v matični register. Skrbništvo namreč vpliva na pravni položaj (na status) posameznika, zato ga je treba vpisati v matični register. V matični register se tako vpiše osebno ime skrbnika ter EMŠO oziroma naziv centra za socialno delo, če skrbništvo opravlja center za socialno delo.

275. člen
(zaznamba v zemljiški knjigi)

Skrbništvo vpliva tudi na sposobnost veljavno izjaviti voljo za odtujitev in obremenitev nepremičnine, zato je pomembno, da je ta podatek, tako kot prej odvzem poslovne sposobnosti, vpisan v zemljiško knjigo.

276. člen
(kritje izdatkov)

Določba opredeljuje vire, iz katerih se krijejo izdatki za izvajanje ukrepov skrbništva in nagrada za delo skrbnika. Uporablja se za skrbništvo za otroke, za skrbništvo za druge osebe in smiselno tudi za skrbništvo za posebne primere.

Osmi del: ZBIRKE PODATKOV

277. do 286. člen

V tem poglavju predloga zakonika je določeno kdo vodi in s kakšnim namenom se vodijo zbirke podatkov, katere podatke vsebujejo, iz katerih obstoječih zbirk osebnih podatkov se lahko pridobivajo osebni podatki, za kakšen namen se lahko podatki uporabljajo, komu se lahko posredujejo in čas hrambe posameznih podatkov.

Centralno zbirko otrok, ki potrebujejo posvojitev, centralno zbirko oseb, ki želijo posvojiti otroka in centralno zbirko izvedenih posvojitvev v Republiki Sloveniji, upravlja ministrstvo, pristojno za družino. Centri za socialno delo na območju svoje krajevne pristojnosti vpisujejo podatke v zbirko oseb, ki želijo posvojiti otroka, otrok, ki potrebujejo posvojitev ter o izvedenih posvojitvah. Poleg tega pa imajo vpogled na ravni celotne države v zbirko oseb, ki želijo posvojiti otroka. Iz navedenih zbirk niso razvidni nobeni podatki, na podlagi katerih bi bilo mogoče osebo identificirati. Omenjene zbirke predstavljajo podporo pri odločanju, vendar ne v smislu kreiranja upravne odločbe, temveč informacijski sistem ponudi za določenega otroka vse možne kandidate za posvojitev po identifikacijski številki, ki jo avtomatično določi sistem. V sistemu so namreč kandidati vodeni po svoji identifikacijski številki in številki upravnega spisa.

Pri tem je potrebno poudariti, da bodo ministrstvo in centri za socialno delo lahko pridobili podatke o zdravstvenem stanju posameznikov iz zbirke podatkov, ki jo vodijo izvajalci zdravstvene dejavnosti, v skladu z Zakonom o varstvu osebnih podatkov (Uradni list RS, št. 94/07 – uradno prečiščeno besedilo 1), le ob pisni privolitvi posameznika, razen če bodo podatki uporabljeni za statistične ali znanstveno raziskovalne namene v obliki, ki ne omogoča identifikacije posameznikov.

PREHODNE IN KONČNE DOLOČBE

287. člen
(veljavnost zakonskih zvez, sklenjenih pred uveljavitvijo tega zakonika)

Določba veže veljavnost zakonske zveze na predpise, ki so veljali v trenutku sklepanja določene zakonske zveze.

288. člen

(prenehanje veljavnosti Zakona o registraciji istospolne partnerske skupnosti in preoblikovanje registrirane istospolne partnerske skupnosti v zakonsko zvezo)

Predlog zakonika določa, da ZRIPS preneha veljati z dnem, ko se prične uporabljati ta zakonik. Zaradi nove ureditve zakonskih zvez, kot zvez dveh oseb različnega ali istega spola, predlog zakonika določa, da se prej registrirane istospolne partnerske skupnosti, ki so bile registrirane v skladu z ZRIPS, preoblikujejo v zakonsko zvezo, kot je opredeljena v tem zakoniku, če partnerja registrirane istospolne partnerske skupnosti do dneva, ko preneha veljati Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti, pred matičarjem izjavita, da želita preoblikovanje registrirane istospolne partnerske skupnosti v zakonsko zvezo, pod pogojem, da izpolnjujeta pogoje za obstoj in veljavnost zakonske zveze, kot so določeni s tem zakonikom. Registrirana istospolna partnerska skupnost pa preneha s tako izjavo. V kolikor partnerja registrirane istospolne partnerske skupnosti pred matičarjem take izjave ne bosta podala, bo registrirana istospolna partnerska skupnost prenehala, ko bo prenehal veljati ZRIPS.

289. člen

(postopki v zadevah iz sodne pristojnosti)

Temeljno načelo je, da se postopki v pristojnosti sodišč, ki so že bili začeti pred uveljavitvijo tega zakonika, dokončajo po stari zakonodaji, razen v primerih, ko je v času po začetku uporabe tega zakonika bila odločba prve stopnje razveljavljena. Takrat pa je predpisana uporaba tega zakonika.

290. člen

(postopki v zadevah, glede katerih je spremenjena stvarna pristojnost)

Določba je posledica nove razdelitve pristojnosti pri odločanju v družinsko pravnih zadevah med sodišča in centre za socialno delo in obravnava primere, ko je bil, v skladu z ZZZDR, za odločanje pristojen center za socialno delo, po predlogu zakonika pa je pristojno sodišče. Zaradi zaščite otrokovih pravic in koristi predlog zakonika določa takojšen prenos pristojnosti s centrov za socialno delo na sodišča. Vse zadeve se naj pristojnim sodiščem prenesejo v enem mesecu od dneva pričetka uporabe tega zakonika.

291. člen

(začetek uporabe določbe o pravici otroka do zagovornika)

Iz 149. člena zakonika izhajata pravica otroka do zagovornika, ki bo urejena v posebnem zakonu. Določba 292. člena tega zakonika zato predvideva, da pričetek uporabe 149. člena nastopi z dnem začetka uporabe zakona, ki bo urejal zagovorništvo otrok.

292. člen

(določitev preživnine za otroke, nameščene v rejništvo ali v zavod)

Zaradi izenačitve preživninskih dolžnosti do otrok, ki so bili še pred datumom uporabe tega zakonika nameščeni v rejništvo ali v zavod, predlog zakonika določa možnost Državnega pravobranilstva Republike Slovenije, da v roku enega leta od začetka uporabe tega zakonika zahteva, da sodišče odloči o preživninski obveznosti staršev v skladu z 182. členom tega zakonika.

293. člen

(veljavnost določb glede posvojitve)

Glede na to, da se je pravna ureditev instituta posvojitve skozi čas spreminjala, določene spremembe pa prinaša tudi predlog zakonika, je bilo potrebno zapisati posebno določbo, ki rešuje problematiko uporabe predpisov iz časa, ko je še veljal Temeljni zakon o posvojitvi. Določbe tega predpisa pa ne veljajo za tiste posvojitve, ki so bile skladno z ZZZDR spremenjene v popolne posvojitve. V primeru sklenitve zakonske zveze med posvojiteljem oziroma posvojiteljico in posvojencem oziroma posvojenko, za katerega je bila sklenjena nepopolna posvojitve, predlog zakonika določa obvezno dovoljenje sodišča. Pravna posledica tako sklenjene zakonske zveze je prenehanje posvojitve.

294. člen

(odločbe o podaljšanju roditeljske pravice)

Pravnomočne sodne odločbe o podaljšanju roditeljske pravice, ki so bile izdane še pred uveljavitvijo tega zakonika, ohranjajo svojo pravno veljavo tudi po njegovi uveljavitvi, in sicer se za njihove zakonske učinke še vedno uporablja ZZZDR.

295. člen

(izenačenost odločb tujih organov s tujimi sodnimi odločbami)

V skladu z določbami Zakona o mednarodnem zasebnem pravu in postopku (Uradni list RS, št. 56/99, 48/08 – ZArbit) se kot sodne odločbe ne štejejo tudi odločbe drugih organov, izdane v tujini, ki v državi, v kateri so izdane, niso izenačene s sodno odločbo ali poravnavo in urejajo družinska razmerja, zaradi česar stranke ne morejo pravno veljavno urediti teh razmerij v postopku priznanja tuje sodne odločbe pred pristojnim sodiščem, zlasti v postopku priznanja odločbe upravnega organa o posvojitvi otroka v tujini. Za ureditev pravne praznine na tem področju predlog zakonika določa, da se za sodno odločbo po Zakonu o mednarodnem zasebnem pravu in postopku štejejo tudi tuje odločbe drugih organov, ki v državi, v kateri so izdane, niso izenačene s sodno odločbo ali poravnavo in urejajo družinska razmerja.

296. člen
(podzakonski predpisi)

Predlagatelj navaja posamezna področja oziroma institute, ki, v skladu z določbami tega zakonika, potrebujejo natančnejšo ureditev v podzakonskih predpisih, ki naj jih izda minister, pristojen za družino, v primeru, ko pa gre za podzakonski predpis s področja sklepanja zakonske zveze, pa naj slednji zagotovi tudi soglasje ministra, ki je pristojen za upravo. Predvideni rok, v katerem naj bi ministrstvo pripravilo podzakonske akte, ki bodo usklajeni s tem zakonikom, je določen v trajanju enega leta od uveljavitve tega zakonika. V drugem odstavku je določen tudi rok enega leta od uveljavitve zakonika za vzpostavitev registra ženitnih pogodb.

297. člen
(razveljavitev določb drugih zakonov)

Po do sedaj veljavni pravni ureditvi sta urejala svetovalni razgovor tako ZPP v 416. členu kot tudi ZZZDR. Takšna rešitev ni najboljša, saj zmanjšuje preglednost. S predlagano spremembo zakona so določbe o svetovalnem razgovoru vsebinsko znatno spremenjene in so zaradi preglednosti vse umeščene v predlog zakonika. Zato je treba črtati stare določbe, ki so to materijo urejale v ZPP.

Odprava instituta podaljšanja roditeljske pravice (po tem predlogu starševske skrbi) terja tudi ustrezno razveljavitev določb v ZNP.

Določbi 41. in 42. člena ZZNPOB je bilo treba razveljaviti, saj gre za določbi o očetovstvu in materinstvu pri otrocih, ki so bili spočeti s postopkom oploditve z biomedicinsko pomočjo, ki sta bili prevzeti v ta zakon. Vsebinsko namreč sodita v predlog zakonika, ne pa v ZZNPOB, kjer se nahajata sedaj in v katerega sta bili sprejeti zaradi pravne varnosti.

Zaradi razveljavitve določenih členov ZNP ter ZPP je bilo treba zapisati tudi posebno določbo, da se namesto razveljavljenih določil uporablja ureditev iz predloga zakonika.

298. člen
(prenehanje uporabe)

Posebna določba v prehodnih in končnih določbah opozarja na dejstvo, da se bo z uveljavitvijo novega zakonika v celoti prenehal uporabljati ZZZDR .

299. člen
(prenehanje veljavnosti podzakonskih predpisov)

Posebna določba v prehodnih in končnih določbah opozarja na dejstvo, da se bodo z uveljavitvijo novega zakonika v celoti prenehali uporabljati podzakonski predpisi, izdani na podlagi ZZZDR. Ti predpisi se uporabljajo do uveljavitve podzakonskih predpisov, ki bodo izdani na podlagi novega zakonika, v kolikor ne bodo v nasprotju z njim.

300. člen

(uveljavitev in začetek uporabe zakonika)

Predlagatelj meni, da je primerno, da se kot pričetek veljavnosti zakonika določi rok 15 dni po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije, in da se kot datum pričetka uporabe določi rok enega leta po uveljavitvi. V tem času bodo ustrezni organi oziroma ministrstva lahko poskrbela oziroma pripravila vse za nemoteno izvajanje novega zakonika.